

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Випуск LXIX

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГУМАНІЗАЦІЯ
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

збірник наукових праць

(Випуск LXIX)

Слов'янськ - 2014

Збірник наукових праць «Гуманізація навчально-виховного процесу» ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» є правонаступником однойменного видання, що виходив друком у Слов'янському державному педагогічному університеті, який є фаховим із педагогічних наук (Затверджено постановою президії ВАК України від 10.02.2010 № 1-05/1).

Слов'янський державний педагогічний університет з 01.06.2012 р. реорганізований шляхом приєднання до Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.10.2011 р. № 992-р «Про реорганізацію деяких вищих навчальних закладів», наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 30.12.2011 р. № 1600 «Про утворення державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» зі змінами, внесеними наказами № 205 від 21.02.2012 р. та № 785 від 05.07.2012 р.

Поштова адреса місцезнаходження ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»: вулиця генерала Батюка, 19, місто Слов'янськ Донецької області, Україна 84116.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ і НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Г У М А Н І З А Ц І Я
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

(Випуск LXIX)

Слов'янськ – 2014

ISSN 2077–1827
УДК 371.13
ББК 74.202
Г. 94

Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць / [За заг. ред. проф. В.І. Сипченка]. – Вип. LXIX. – Слов'янськ : ДДПУ, 2014. – 365 с.

Редакційна колегія:

- Сипченко В.І.** – кандидат педагогічних наук, професор
(відповідальний редактор)
- Борисов В.В.** – доктор педагогічних наук, професор
(заступник відповідального редактора)
- Євтух М.Б.** – академік АПН України, доктор педагогічних наук, професор
- Солодухова О.Г.** – доктор психологічних наук, професор
- Бадер В.І.** – доктор педагогічних наук, професор
- Гавриш Н.В.** – доктор педагогічних наук професор
- Гриньова В.М.** – доктор педагогічних наук, професор
- Григоренко В.Г.** – доктор педагогічних наук, професор
- Золотухіна С.Т.** – доктор педагогічних наук, професор
- Плахотнік О.В.** – доктор педагогічних наук, професор
- Омельченко С.О.** – доктор педагогічних наук, професор
- Пономарьова Г.Ф.** – кандидат педагогічних наук, професор
- Панасенко Е.А.** – кандидат педагогічних наук, доцент

У збірнику праць представлено результати наукових досліджень проблеми впровадження в процес фахової підготовки майбутніх учителів сучасних інноваційних технологій. Висвітлено теоретико-методологічні основи професійної підготовки спеціалістів у галузі освіти, питання формування й розвитку методичної компетентності майбутнього вчителя, роль і значення в цьому процесі мультимедійних, інформаційно-комунікаційних, інтерактивних технологій тощо.

Для науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів педагогічних навчальних закладів, практичних працівників системи освіти.

The results of scientific researches of the problem of providing of modern innovational technologies in the process of the professional training are presented in the works. Such aspects have been disclosed in the research like: the theoretical and methodological basis of the professional training of specialists in the sphere of education, the question of forming and the development of methodological competention of a future teacher, the role and importance of multimedia, informational and communicational, interactive technologies in this process etc.

For scientists, teachers, doctorates, graduate students, students of teacher training institutions, practitioners of education system.

Збірник наукових праць є фаховим виданням із педагогічних наук

(Бюлетень ВАК України № 3, 2010 р.).

**Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 8844, видано 09.06.2004 р.**

Видано Державним комітетом телебачення і радіомовлення України

Друкується за рішенням Вченої ради
Донбаського державного педагогічного університету
(протокол № 1 від 09.10.2014 р.)

ISSN 2077-1827

© Кафедра педагогіки вищої школи ДДПУ

СЛОВО РЕДАКТОРА

У Національній доктрині розвитку освіти зазначається: «Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують подальше удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві».

Цей документ регламентує створення таких засобів навчання, які відповідатимуть світовому науково-технічному рівню і сприятимуть ефективній реалізації стратегічних напрямків сучасної національної освіти.

Сучасний період розвитку суспільства характеризується сильним впливом на нього інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які проникають в усі сфери людської діяльності, забезпечують поширення інформаційних потоків у суспільстві і утворюють глобальний інформаційний простір. Зараз в Україні йде становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження у світовий інформаційно-освітній простір. Цей процес супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії і практиці навчально-виховного процесу, пов'язаними із внесенням коректив у зміст технологій навчання, які повинні бути адекватними сучасним технічним можливостям і сприяти гармонійному входженню дитини в інформаційне суспільство.

Інформаційне середовище – засіб ефективної взаємодії учасників освітнього процесу: дітей, педагогів, батьків. Важливо відзначити, що інформаційно-комунікаційні технології можна успішно використовувати в освітній в управлінській діяльності, у методичній роботі і т.інш. Інноваційні педагогічні технології є однією з домінуючих тенденцій розвитку людства.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі – одна з актуальних проблем у педагогіці.

Система сучасної освіти потребує постійного впровадження інноваційних технологій в освітній процес. Комп'ютерні технології покликані стати невід'ємною частиною цілісного освітнього процесу, значно підвищувати його ефективність.

Сучасні ІКТ, підвищуючи якість навчання й освіти, дозволяють людині швидше адаптуватися до навколишнього середовища, до соціальних змін, одержувати необхідні знання як сьогодні, так і в постіндустріальному суспільстві. Активне й ефективно впровадження цих технологій в освіту є важливим чинником створення нової системи освіти, що відповідає вимогам інформаційного суспільства.

Ми глибоко переконані в тому, що використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі сприяє підвищенню його ефективності, всебічному і гармонійному розвитку особистості учнів, розкриттю їх талантів, суттєво впливає на зміст, форми, методи і засоби навчання.

Матеріали збірника висвітлюють різні аспекти означеної проблеми, а його автори діляться досвідом використання інформаційно-комунікативних технологій в навчальному процесі сучасної початкової, загальноосвітньої та вищої школи. Сподіваємось, що запропоновані матеріали стануть у нагоді всім, хто переймається питаннями освіти та виховання сучасних школярів, а завтрашніх громадян незалежної української держави.

Сипченко В.І. – завідувач кафедри педагогіки вищої школи

ВИЩА ШКОЛА*Лещенко М.*

*доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник
ІТЗН НАПН України*

УДК 378.147.091:004**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ДО ТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ
РЕАЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ ІКТ**

У статті схарактеризовано методологічні засади підготовки майбутніх учителів до використання ІКТ у професійній діяльності. Висвітлено авторську теорію пізнавально-активного поля як визначальної характеристики педагогічної реальності. Визначено роль ІКТ у посиленні позитивного потенціалу пізнавально-активного поля. З'ясовано доцільність застосування ІКТ при створенні інформаційно-навчального образу. Стверджується, що майстерне застосування ІКТ розширює операційні можливості педагогічної реальності, поглиблює її віртуальні характеристики і створює умови для духовно-креативного розвитку вчителів й учнів. Подальшого дослідження потребує проблема розвитку в учителів умінь посилювати віртуальні характеристики педагогічної реальності, що сприятиме підвищенню її атрактивності для учнів.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутній учитель, методологічні засади, педагогічна реальність, пізнавально-активне поле, ІКТ.

Лещенко М.

*доктор педагогических наук, профессор, ведущий научный сотрудник
ИИТСО НАПН Украины*

**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ
УЧИТЕЛЕЙ К СОЗДАНИЮ ПОЗИТИВНОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ
РЕАЛЬНОСТИ СРЕДСТВАМИ ИКТ**

В статье охарактеризован методологические основы подготовки будущих учителей к использованию ИКТ в профессиональной деятельности. Раскрыта авторская теория познавательно-активного поля как определяющей характеристики педагогической реальности. Определена роль ИКТ в усилении положительного потенциала познавательно-активного поля. Выяснено целесообразность применения ИКТ при создании информационно-учебного образа. Утверждается, что искусное применение ИКТ расширяет операционные возможности

педагогической реальности, углубляет ее виртуальные характеристики и создает условия для духовно-креативного развития учителей и учеников. Дальнейшего исследования требует проблема развития в учителей умений усиливать виртуальные характеристики педагогической реальности, что будет способствовать повышению ее атрактивности для учащихся.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущий учитель, методологические основы, педагогическая реальность, познавательльно-активное поле, ИКТ.

Leshchenko M.

*doctor of pedagogical Sciences, Professor, leading researcher
ITLT National Academy of pedagogical Sciences of Ukraine*

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF TEACHERS TRAINING IN CREATING POSITIVE PEDAGOGICAL REALITY BY MEANS OF ICT

In this paper methodological principles for teachers training to use ICT in their professional activities are characterized. According to the author's theory the cognitive -active field is a defining characteristic of pedagogical reality. The role of ICT in enhancing positive potential of cognitive - active field is characterized. The positive potential of cognitive - active field dramatically increases if students will acquire image information not only listening, but also through visual perception through movement (pantomime reflection) through synthesis of speech and motor expression, drama-play activity, through experimentation with various ICT that provide creative activities in the blended (real and virtual) learning environment. Skillful use of ICT expands operational capacities of pedagogical reality, deepens its virtual characteristics, which provides conditions for spiritual and creative development of teachers and students.

Keywords: training, future teacher, methodological principles, pedagogical reality, cognitive - active field, ICT.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Для українського освітнього простору в реаліях інформаційного суспільства особливої значущості й гостроти набули питання розвитку інформаційно-комунікаційної (ІК) компетентності вчителів, що передбачає оволодіння уміннями впроваджувати ІКТ в навчально-виховну практику та застосовувати їх в предметних освітніх галузях. Водночас потребує подальшого вивчення проблема формування рефлексивно-педагогічних умінь майбутніх учителів у контексті застосовування ІКТ для демократизації, диференціації, індивідуалізації навчально-виховного процесу, надання йому характеристик відкритості, гнучкості, комфортності. Методологічно значущим є питання усвідомлення вчителями можливостей застосування ІКТ

для посилення пізнавальної атрактивності навчання, що забезпечується шляхом віртуалізації навчального середовища.

У сучасному інформаційному суспільстві нового звучання набули поняття дійсність і уявність, буття і свідомість, природне і штучне, реальне і фантастичне, що пов'язано з поглибленням наукових уявлень про світ як множину реальностей, які частково перетинаються і взаємодіють між собою.

Значний вплив на розширення сучасної картини світу поряд з інформаційно-комунікаційними технологіями здійснили різноманітні види мистецтв, медіа-технології. Сучасна людина отримала можливість за допомогою ІКТ задовольняти найважливішу потребу людського духу, пов'язану з проривом за межі реального, у світ інший, віртуальний. Тікаючи від нудьги повсякденності, людина занурюється у віртуальну реальність телеекрана, монітора комп'ютера, мобільного телефону, плеєра, листаючи інтернет-сторінки, забуває про реальні проблеми.

Свідомість людини набуває неоднорідності, що включає поряд з «повсякденною реальністю» також і ряд інших, менш «повсякденних», віртуальних реальностей. Розрізняють так звані трансреальні переходи – повний, «коли нова реальність набуває повного онтологічного статусу», або ж неповний. Здатність до таких переходів, до суміщення реальностей є необхідним елементом процесів соціалізації, розвитку особистості в сучасному соціумі. У зв'язку з цим виникає актуальна необхідність дослідження віртуальних явищ, вивчення можливостей їх використання при створенні ефективного навчального середовища, застосування ІКТ для посилення віртуальних характеристик педагогічної реальності [5, 119].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемам освітнього простору, навчального середовища в умовах інформаційного суспільства присвячено дослідження учених В.Кременя, В.Бикова [1]. Вітчизняними науковцями (О.Овчарук [6], О.Спірін [7] та ін.) досить детально проаналізовано компонентний склад ІК-компетентності вчителя, вивчено зарубіжний досвід розвитку ІК-компетентностей (І.Капустян [4], Л.Тимчук [8]). Водночас потребують висвітлення теоретичні засади творення позитивної педагогічної реальності за допомогою ІКТ як методологічно значущий компонент професійної підготовки вчителя.

Метою статті є обґрунтування методологічних засад підготовки майбутнього вчителя створювати позитивну педагогічну реальність за допомогою ІКТ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічна реальність визначається простором і часом, де відбувається набуття особистістю певного досвіду. Будучи багатовимірним явищем, вона поєднує раціональне й почуттєве, свідоме й підсвідоме, дійсне й уявне, може набувати духовно творчих, але водночас і деструктивних характеристик. Педагогічна

реальність охоплює всі сфери життя в суспільстві знань, неперервного навчання і має стати предметом детального вивчення педагогічної науки.

Відповідно до класичної педагогічної думки вчитель створює особливе середовище, яке має позитивно впливати на учнів, забезпечувати їх навчання, виховання і розвиток. Дедалі глибше усвідомлюється той факт, що досить важко, практично неможливо навчити, виховати, розвинути особистість, якщо вона активно протидіє цим процесам. Успішність педагогічної діяльності залежить від того, наскільки вона мотивує учнів до самоосвіти, тобто, вихованець не буде активно брати участь у навчальній діяльності, якщо при цьому не буде отримувати задоволення від неї, тому, напевно, чи вона призведе до позитивних зрушень в його особистості. Отже, вирішальними є характеристики навчального середовища, що можуть притягувати особистість до пізнавальної діяльності, активізувати її або відштовхувати від неї. При цьому надзвичайно важливим є наскільки ця пізнавальна діяльність відповідає особистісним потребам, вказує можливі шляхи самовдосконалення, що покращують якість життя.

Все вище сказане має особливе значення для розробки моделі педагогічної реальності, яка має позитивно впливати на людину. У цьому контексті педагогічна майстерність потребує від педагога знань про особливості виникнення педагогічної реальності, закономірності її творення і дослідження.

Природу педагогічної реальності, особливості її впливу на людину характеризує авторська теорія пізнавально-активного поля. Людське спілкування взагалі, в тому числі спілкування учителя з учнями, викладача зі студентами відбувається у просторі і часі, тому його можна охарактеризувати категорією пізнавально-активного поля. Дефініція “пізнавально-активного поля” є універсальною. В координатах пізнавально-активного поля протікає будь-яка діяльність. Філософське обґрунтування цього твердження знаходимо в концепції академіка В. Вернадського про наукову думку як планетне явище космічного характеру. Визначним моментом концепції В. Вернадського є положення про те, що людина існує до тих пір, “доки не припиняється матеріальний і енергетичний обмін” між нею і середовищем, в якому вона живе. На його думку, енергетичний і матеріальний обмін між живими організмами здійснюється через “поле життя – як в середовищі всесвітнього тяжіння, так і в мікроскопічному розрізі, де сили тяжіння не є пануючими...” [2, 9]. Кожна особистість за В. Вернадським, характеризується “полем власного існування”, для якого властиві раціональні та ірраціональні елементи.

Отже, поле особистості характеризується поєднанням чуттєвого і раціонального, підсвідомого і свідомого, евристичного і гедоністичного.

Воно проявляється у ставленні людей до світу, а також у явищах, які не піддаються стандартному логічному осмисленню: емоціях, почуттях, переживаннях, інтуїтивних передбаченнях, особливих наукових думках, натхненні, фантазіях, мріях тощо.

Поле окремої людини перебуває у постійній взаємодії з полями інших осіб. На нашу думку, коли група людей об'єднується з метою виконання певного виду діяльності, то відбувається явище накладання окремих полів і виникає сумарне поле діяльності. Якщо педагогічну діяльність розглядати як процес енергетичного і матеріального обміну між учителем і учнями, то правомірно зробити висновок про наявність комунікативного поля пізнавально-активного характеру або пізнавально-активне поле, яке виникає в результаті накладання особистісних полів педагога і вихованців упродовж конкретного уроку або заняття. У навчально-виховних закладах реалізується спільна діяльність учителя й учнів з метою пізнання. Вплив поля учителя, сформованої особистості, є вирішальним на сумарне (учитель+учні) пізнавально-активне поле. Поле учителя є домінуючим, оскільки поля учнів є хаотичні, що проявляється у швидкій зміні інтересів, почуттів, ставлення до пізнавальної діяльності.

Розглянемо детальніше процес творення учителем пізнавально-активного поля. Будучи суб'єктом навчально-виховного процесу, вчитель надає інформації суб'єктивних характеристик. Йдеться не про деформацію змісту навчального матеріалу. Маємо на увазі, що цей зміст подається у певній почуттєво-емоційній формі. Ця почуттєво-емоційна форма виникає в уяві вчителя. “Уява, – за словами знаменитого філософа, алхіміка і лікаря XVI ст. Парацельса, – це сонце душі людської... Якщо сила уяви достатня для того, щоб освітити весь внутрішній світ людини, то її уява здатна творити”. Парацельс стверджує, що “уява – це інструмент. Силою уяви воля створює з думок існуючі форми – мислеобрази. Уява породжує дію” [5, 18]. Через напруження психічної енергії (інтелекту, емоцій, почуттів), творчою волею вчитель передає інформаційний образ учням. Незалежно від того, який предмет викладає, свідомо або на рівні підсвідомого педагог подає не “голу” інформацію учням, а поміщає її в почуттєво-емоційну сферу. Ця почуттєво-емоційна сфера породжує інформаційний образ, який, в свою чергу, є джерелом пізнавально-навчальної реальності, що діє на учня через слово, міміку, жести вчителя, арсенал засобів навчання, інформаційно-комунікаційні технології, котрі він використовує. Отже, вчитель є творцем інформаційного образу, що передається учням педагогом за допомогою слів, дій, інформаційно-комунікаційних технологій.

У залежності від того, яким є продукт творчості вчителя можна визначити силову і енергетичну характеристики пізнавально-активного поля. Поле можна виявити через почуття, емоції, які переживають всі

учасники педагогічного процесу. Чим вища напруженість почуттів, тим більша є силова характеристика поля. У залежності від того, позитивні (тобто радості, піднесення, творчого успіху, наснаги, натхнення, любові) почуття чи негативні (страху, приниження, насильства, власної неспроможності, безсилля) почуття визначаємо енергетичний потенціал поля – позитивний або негативний. Якщо учитель насаджує жорстку дисципліну шляхом приниження, насильства над особистостями учнів, начебто з доброю метою, якомога найшвидше і найкраще навчити певного предмету, то в дійсності формується негативне пізнавально-активне поле, яке проявляється у негативних почуттях: учителя – до учнів, які без належної старанності виконують його настанови; учнів – до вчителя, до уроку, до навчання в цілому. Сумарний енергетичний потенціал на такому уроці складається з суми енергетичних потенціалів полів кожної особистості, що створює загальний енергетичний фон.

Пізнавально-активне поле максимального позитивного потенціалу проявляється в особливій атмосфері творчого піднесення вчителя й учнів, коли кожен і всі разом охоплені прекрасними почуттями захоплення, радості відкриття і осягнення невідомих раніше явищ навколишнього і внутрішнього світу. У практичній діяльності вчителя про наявність поля максимального позитивного потенціалу свідчать хвилини особливого натхнення, стану польоту та творчості душі, коли відчуваєш себе єдиним цілим з дитячим колективом у процесі пізнання істини. Зазвичай, маємо справу з сумою різних потенціалів полів учнів позитивних і негативних. Зусилля вчителя полягають у переорієнтації полів негативного потенціалу в позитивний потенціал.

Педагогічна майстерність, по суті, передбачає пошук шляхів підвищення позитивного енергетичного потенціалу поля пізнавальної активності. Йдеться про мобілізацію психічних (інтелектуальних і почуттєво-емоційних) ресурсів кожного учня, їх орієнтацію на навчання. Важливо пам'ятати, що психічна енергія кожної людини множитья від радісної, мажорної, творчої праці, легше долаються труднощі, вищі почуття душевного комфорту. Тому і навчальна праця учнів має бути мажорною, натхненною, творчою, радісною, привабливою, адже тільки в такому стані розвиваються психічні процеси й особистість переживає почуття комфорту, душевного задоволення.

Для того, щоб інформаційний образ був засвоєний учнем, а процес його сприймання забезпечував психофізичний розвиток особистості потрібно посилити вплив пізнавально-активного поля. Особлива роль у цьому процесі належить ІКТ. Підкреслимо, що посилення дії пізнавально-активного поля на учнів, засвоєння ними інформаційного образу буде відбуватися за умови розширення каналів сприймання та обробки

навчальної інформації. Цьому сприяють уміння вчителя розширювати канали передачі, сприймання та відтворення інформації на основі застосування мультимедійних та веб-орієнтованих технологій. Мультимедійні презентації навчальної інформації, аудіо, відео матеріали, мережна взаємодія з суб'єктами навчального процесу, представниками різних інституцій на індивідуальному, локальному і глобальному рівнях підвищує позитивний потенціал пізнавально-активного поля. Позитивний потенціал поля різко зростатиме, якщо учні будуть засвоювати інформаційний образ через власні дії в інтегральному просторі педагогічної реальності. Осягнення образу не тільки на слух, а і через зорове сприйняття, через рух (пантомімічного відображення), через синтез мовленнєво-рухової експресії, драматично-ігрової діяльності, через експериментування з різними матеріалами забезпечує формування і стійке запам'ятовування інформаційних образів в уяві учнів. Педагог має застосовувати такі технології, які б забезпечували творчу діяльність як у реальному так і у віртуальному середовищі. Отже, учитель — це художник, композитор, режисер творення позитивно забарвленої педагогічної реальності., мета якої забезпечити щасливе творче життя вчителів і учнів.

Педагогічна реальність варіативна за змістом і формою й набуває ознак мовленнєвої, математичної, природничої, мистецької в залежності від дисципліни, що вивчається. Майстерне застосування ІКТ розширює операційні можливості педагогічної реальності, поглиблює її віртуальні характеристики, що передбачають

- подорож у світ математичних, природничих, філологічних, мистецьких, людинознавчих понять;
- одухотворення категорій, явищ, персонажів і спілкування з ними;
- переміщення вздовж осі часу і уявне перебування у віддалених у минуле епохах, спілкування з людьми, що жили в різні історичні періоди;
- переміщення у просторі та уявне перебування в географічно віддалених місцях;
- перенесення в паралельні світи (книжковий, телевізійний, інтернетний);
- спілкування з фантастичними істотами;
- безпечне експериментування з поняттями, явищами, довільний вибір вчинків, дій, що не призводять , як у реальному житті , невиправних наслідків;
- корекція подій, що відбулися;
- повторний перебіг подій з метою зміни їх наслідків:

– творча розбудова навчально-пізнавальної реальності, що здійснюється відповідно до законів її творення.

Як бачимо, навчально-пізнавальна реальність містить поряд з реальними, фантастичні елементи, що створюють сильне поле тяжіння роблять навчання захоплюючим і привабливим. У цьому аспекті ІКТ застосовуються для розвитку уяви, фантазії, креативності, проникнення в сутність різноманітних явищ, процесів і, що важливо, для обмеження тиску повсякденності, задоволення потреби в пошуку незвичайного, гіпер реального. Учитель, який застосовує ІКТ свідомо переносить дії учнів у віртуальний простір. При цьому всі учасники навчального процесу добре розуміють умовність віртуального простору, що створюється реальними діями й технологіями.

Оскільки обов'язковою характеристикою педагогічної реальності є її віртуальність, закономірно зробити висновок про те, що для її творення доцільно застосовувати ІКТ, що передбачає здійснення педагогом і учнями реальних дій для уявного переміщення у створюваний віртуальний простір й виконання в ньому тих видів діяльності, що недоступні для реального простору. Педагогічна реальність, що поєднує матеріальне й віртуальне середовище, створює умови для духовно-креативного розвитку вчителів й учнів.

Висновки. Методологічні засади підготовки майбутніх учителів до використання ІКТ у професійній діяльності висвітлено в наступних положеннях:

- розвиток ІК-компетентностей майбутніх учителів у контексті застосування ІКТ має бути спрямований на демократизацію, диференціацію, індивідуалізацію навчально-виховного процесу, надання йому характеристик атрактивності, відкритості, гнучкості, комфортності;
- усвідомлення студентами можливостей застосування ІКТ для творення позитивної педагогічної реальності, що характеризується пізнавально-активним полем, є важливим мотиваційним чинником професійної діяльності;
- уміння вчителя розширювати канали передачі, сприймання та відтворення інформації на основі застосування мультимедійних та веб-орієнтованих технологій посилюють дію пізнавально-активного поля на учнів, покращують засвоєння ними інформаційного образу;
- позитивний потенціал пізнавально-активного поля різко зростатиме, якщо учні будуть засвоювати інформаційний образ не тільки на слух, а і через зорове сприймання, через рух (пантомімічного відображення), через синтез мовленнєво-рухової експресії, драматично-ігрової діяльності, через експериментування з різними

ІКТ, що забезпечуватиме творчу діяльність у змішаному (реальному і віртуальному) навчальному середовищі;

- майстерне застосування ІКТ розширює операційні можливості педагогічної реальності, поглиблює її віртуальні характеристики, що створює умови для духовно-креативного розвитку вчителів й учнів.

Подальшого дослідження потребує проблема розвитку в учителів умінь посилювати віртуальні характеристики педагогічної реальності, що сприятиме підвищенню її атрактивності для учнів.

Література

1. Кремінь В.Г., Биков В.Ю. Категорії «простір» і «середовище: особливості модельного подання та освітнього застосування / В.Г.Кремьень , В.Ю. Биков // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2013. – №2. – С. 3-16
2. Вернадский В. Научная мысль как планетное явление / В.Вернадський. – М.: Наука, 1991. – 270 с.
3. Войскунский А., Селисская М. Система реальностей: психология и технология / А.Войскунский, М.Селисская // Вопросы философии. – 2006. - № 11. – С. 119-130.
4. Капустян І. Розвиток навчального комп'ютерно орієнтованого середовища у неперервній педагогічній освіті Швеції : автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.10. – Київ, 2012 . – 20 с.
5. Лещенко М. Щастя дитини: до проблеми педагогічної майстерності / М.Лещенко. – К.: АСМІ, 2003. – 304 с.
6. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – С. 59-65
7. Спірін О. М. Інформаційно-комунікаційні технології навчання: критерії внутрішнього оцінювання якості [Електронний ресурс] / О. М. Спірін // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – № 5(19). – Режим доступу до журн. : <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/358/315>. – 11 лютого 2011 року.
8. Тимчук Л. Наративне навчання у медіа-просторі / Л.Тимчук // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – №3 (37), 2014. – СумДПУ ім. А.С.Макаренка, – С. 355-368.

Коротяев Б.

доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой теории и практики начального образования Государственного высшего учебного заведения “Донбасский государственный педагогический университет”

УДК 378.013.73

ЧЕМУ УЧИТ ТЕОРИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ФИЛОСОФИИ КАК АБСОЛЮТНО НОВАЯ И САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ ОТРАСЛЬ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ЗНАНИЯ?

Ключ построения принципиально нового педагогического ВУЗа – это монопредметная технология обучения, призванная заменить полипредметную как устаревшую. Монопредметная технология позволяет в полной мере реализовать заявленную цель высшего образования – готовить будущих профессионалов самого высокого уровня, здоровых, сильных и счастливых во всех отношениях, способных по образу и подобию своему формировать подрастающее поколение.

Ключевые слова: *цель образования, философия как устойчивый способ жизни, полипредметная и монопредметная технологии обучения, созидательные и разрушительные процессы, ожидаемые и достигаемые результаты.*

Коротяев Б.

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики початкової освіти Державного вищого навчального закладу “Донбаський державний педагогічний університет”

ЧОМУ НАВЧАЄ ТЕОРІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ ЯК АБСОЛЮТНО НОВА І САМОСТІЙНА ГАЛУЗЬ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗНАНЬ?

Ключ побудови принципово нового педагогічного ВНЗу – це монопредметна технологія навчання, покликана замінити поліпредметну як застарілу. Монопредметна технологія дозволяє у повному обсязі реалізувати проголошену мету вищої освіти – готувати майбутніх професіоналів найвищого рівня, здорових, сильних і щасливих у всіх відношеннях, здатних за образом і виглядом своїм формувати підростаюче покоління.

Ключові слова: *мета освіти, філософія як стійкий засіб життя, поліпредметна і монопредметна технології навчання, творчі та руйнівні процеси, очікувані результати, що досягаються.*

Korotuyayev B.

Doctor of pedagogical science, professor, the head of the primary education theory and practice department of the State higher educational institution "Donbass State Pedagogical University"

WHAT THE THEORY OF PEDAGOGICAL PHILOSOPHY AS AN ABSOLUTELY NEW AND INDEPENDENT FIELD OF SCIENTIFICALLY-PEDAGOGICAL KNOWLEDGE TEACHES?

The key of forming an absolutely new pedagogical higher educational establishment is a mono-subject, the educational technology which is aimed to change the poly-subject technology as an old one. Mono-subject technology gives a perfect opportunity to achieve the highest level of the main aim of higher education – to prepare future professionals who will be strong, healthy, happy and be able to develop the next generation according to their main ethical and moral norms.

Key words: the aim of education, philosophy as a firm way of living, a poly-subject and a mono-subject, technologies of education, conscious and destructive processes, predictable and achievable results.

Постановка проблеми в общем виде и ее связь с важными научными или практическими заданиями. Теория педагогической философии разработана не на голом месте, ее основу составляют два мощных фундамента – 65-тилетняя педагогическая деятельность автора и наработанный за это время солидный научно-педагогический потенциал, что отражено в 4-х томах ранее изданных произведений, а также целого ряда других книг и статей, не вошедших в избранное. Данная теория, по идее, призвана стать методологической основой профессиональной деятельности каждого воспитателя, учителя, преподавателя, управленца всех уровней, т.к. она прокладывает дорогу в будущее Украины, которым и являются подрастающие поколения.

Анализ последних исследований, в которых положено начало решения данной проблемы и на которые опирается автор, описание нерешенных ранее частей общей проблемы, которым посвящена данная статья. Разработка данной теории осуществлялась соавторами одноименной книги (2). Это авторитетные и крупные украинские ученые В.С. Курило и С.В. Савченко, которые широко известны также и за рубежом.

Формирование цели статьи (постановка задания). Цель статьи – донести до сведения читателей основные положения теории педагогической философии и вызвать у них желание применять их в своей практической деятельности.

Изложение нового материала исследования с полным обоснованием полученных научных результатов. Итак, ответы в

кратком или свернутом формате на поставленный в этой статье вопрос, состоит в следующем. Начнем с главного постулата теории – цели образования. Они сформулированы по-новому в противовес существующей ортодоксальной педагогике.

Цель образования на всех этапах жизни человека – не качество знаний, а качество способа жизни, поскольку знания в структуре личности – явление субъективное, ничто, а способ жизни – все. Он либо защищает и укрепляет здоровье, либо разрушает его, либо то и другое одновременно, но в разных пропорциях.

Главная ценность всех тех, кого воспитывают, обучают и образуют, – это общее здоровье, в основе которого – здоровье физическое, психическое, социально-нравственное или проще здоровье тела, мысли и духа. Из данного тезиса следует, что целью образования является не просто качество способа жизни, а такого способа, который бы гарантировано защищал и укреплял главную ценность субъекта – его здоровье во всех составляющих.

Способ жизни – это реализация индивидуальных качеств по удовлетворению жизненно важных потребностей от низшего до высшего уровня. Каков способ жизни – таков и результат, в том числе и учения на всех этапах развития человека. Если способ жизни является устойчивым и повторяющимся, то он олицетворяет философию поведения субъекта. Поэтому каждый человек, независимо от возраста, является носителем индивидуальной философии как устойчивого способа жизни или способа удовлетворения жизненно важных потребностей.

Педагогическая философия включает в себя три составляющие:

- философию тех, кого воспитывают, обучают и образуют;
- философию тех, кто воспитывает, обучает и образует;
- философию тех, кто управляет теми и другими.

Теория педагогической философии учит, что в живом и реальном образовательном пространстве всегда присутствует два взаимно противоположных процесса, один из которых разрушает со знаком «+» или «-», другой – созидает, соответственно со знаком «+» или «-». Конкретная реализация цели образования и позволяет сделать созидательные силы ведущими и доминирующими, а разрушительные – второстепенными, вытесняя, ограничивая и блокируя их. Для этого требуется организовать такой повседневный способ жизни участников образования, который бы гарантировал, защищал их здоровье, а не наоборот.

Теория педагогической философии, описывая и объясняя педагогические явления, происходящие в образовательном пространстве, оперирует ключевыми понятиями названными выше. А при описании и объяснении ведущего вида деятельности – интеллектуального –

используются понятия: СЛУШАНИЕ, ЧТЕНИЕ, ГОВОРЕНИЕ, ПИСАНИЕ, ИСКАНИЕ, ТВОРЕНИЕ, СОЗИДАНИЕ.

В теории педагогической философии сформулированы и в какой-то степени обоснованы существенно важные ранее неизвестные законы и закономерности, действующие в образовательном пространстве, а также названы принципы и правила их реализации в образовательной практике. Сформулированы и ведущие идеи, объединяющие все структурные элементы в одно целое [1, с 45].

Разработанная теория педагогической философии удовлетворяет всем требованиям, предъявляемым к научным теориям:

- она является непротиворечивой;
- обладает всем необходимым составом структурных элементов;
- ей присуща способность к саморазвитию;
- она способна выполнять функцию прогноза или «заглядывания в будущее».

Четвертое требование – наиболее важное и значимое с позиции совершенствования образовательной практики на опережение. В частности вновь разработанная теория педагогической философии описывает и объясняет проект принципиально нового педагогического ВУЗа, которого нет в реальности, но который неизбежно рано или поздно будет создан(3). При этом необходимо соблюсти как минимум основные параметры расчетов, представленных ниже.

Расчетно-контрольные числа и жизненно важные повседневные целевые установки

1. Количество рабочих недель по полугодиям:
1 полугодие – 17 недель;
2 полугодие – 21 неделя, из них на старших курсах 3-4 недели педагогической практики.
2. Рабочая неделя – 40 часов, при этом соблюдается такое соотношение аудиторных часов и часов на самостоятельную работу:
I и II курс – 20 : 20, III курс – 15 : 25, IV и V курс – 10 : 30.
3. Количество изучаемых дисциплин в течение первого полугодия не более 4 – 5; во втором полугодии – не более 5 – 6.
4. Количество экзаменов и зачетов в каждом полугодии соотносится как 2 : 3 (2 зачета и 3 экзамена или наоборот, на экзамены выносятся дисциплины, для изучения которых отводится 100 и более часов).
5. Количество часов, выделяемых на изучение всех дисциплин, вычисляется по формуле: в 1-м полугодии – 40 часов в неделю * 17 недель = 680 часов; во 2-м полугодии – 40 часов в неделю * 21

неделю = 840 часов. Итого за весь учебный год $680+840=1520$ часов.

6. Нагрузка преподавателя вычисляется по формуле 8-ми часовой рабочий день * количество рабочих дней, в процессе которых изучается соответствующая дисциплина. В нагрузку включается вся учебная и самостоятельная работа студентов, а также проверка контрольных работ, зачетов и экзаменов. В данный объем часов не входят государственные экзамены, руководство дипломными, магистерскими работами и аспирантами. Эти часы входят в нагрузку отдельной строкой. Адекватное число рабочих дней преподаватель может использовать на научную работу либо сразу после изучения дисциплины, либо с отсрочкой во времени с отрывом от производства.
7. Количественными показателями и критериями измерения и оценивания уровней подготовленности студентов при изучении каждой отдельной дисциплины являются:
- реальное число часов, потраченных на прочтение, осмысление и пересказывание прочитанного – ();
 - реальное количество прочитанных страниц – () (отдельно для гуманитарных наук и отдельно для точных наук, для последних количество прочитанных страниц уменьшается в два раза, но увеличивается время на выполнение практических заданий);
 - количество страниц самостоятельно написанного отчета по итогам изученной дисциплины и его качество.

(Конкретные числа и шкала измерения трех уровней представлены в соответствующей книге [1, 2-3; 4]).

8. Основа режима здорового способа жизни включает в себя следующие составные:
- утренний подъем – 6^{30} ;
 - утрення физзарядка – $6^{30}-7^{10}$;
 - личная гигиена и завтрак – $7^{10}-7^{50}$;
 - первая половина учебного процесса – $8^{00}-12^{00}$;
 - обед – $12^{00}-13^{00}$;
 - вторая половина учебного процесса – $13^{00}-17^{00}$;
 - занятия спортом, искусством и другими видами деятельности – $17^{00}-19^{30}$;
 - ужин – 19^{30} ;
 - личное время – $20^{00}-22^{00}$;
 - отход ко сну – 22^{00} , но не позднее – 23^{00} .

Рекомендуемый режим здорового способа жизни обязателен для исполнения за исключением тех, кому он противопоказан по отдельным элементам на основе медицинской справки.

Выводы из данного исследования и перспективы последующих исследований в данном направлении. Основные положения теории педагогической философии, сущность которых изложено в статье, могут быть полезными и актуальными для всех основных участников образовательного пространства. И это в полнее объяснимо, т.к. каждый из участников является носителем индивидуальной философии как устойчивого способа. И не только индивидуальный, но и групповой, включающий в себя философию ученика, философию учителя, философию управленца. Гармонизация их философий и является самой главной и актуальной проблемой современной и образовательной практике.

Литература

1. Коротяев Б.И. Избранные педагогические сочинения в 4-х томах: Изд. испр. – Луганск: Альма-матер, 2006.
2. Коротяев Б.И. Педагогічна філософія : колективна монографія / Б.І. Коротяєв, В.С. Курило, С.В. Савченко; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во «ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 340 с.
3. Коротяев Б.И. Теория педагогической философии – руководство к действию (из личного опыта) : монография / Б.И. Коротяев. – Луганск : Изд-во ГУ «ЛНУ имени Тараса Шевченко», 2012. – 252 с.
4. Б.И. Коротяев Взгляд в будущее высшего педагогического образования с позиций теории педагогической философии : монография / Б.И. Коротяев. – Луганск : Изд-во ГУ «ЛНУ имени Тараса Шевченко», 2013. – 260 с.

Васильєва М.

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди

УДК 377.36.016:51:53

КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ПІДГРУНТЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті визначено концептуальне підґрунтя фахової компетентності майбутніх працівників: соціальна філософія, філософська антропологія, діяльнісний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний підходи. Розкрито зміст поняття «фахова компетентність майбутнього працівника» у межах всіх зазначених підходів. Обґрунтовано нерозривний сутнісний зв'язок між категоріями «професійна компетентність майбутнього працівника», «професіоналізм», «професійне становлення», «компетентність».

Ключові слова: професіоналізм, професійне становлення, професійна компетентність, фахова компетентність майбутнього працівника.

Васильева М.

доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой социальной педагогики Харьковского национального педагогического университета имени Г.С.Сковороды

КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ ОСНОВА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО РАБОТНИКА

В статье определена концептуальная основа: профессиональной компетентности будущих работников: социальная философия, философская антропология, деятельностный, личностно-деятельностный, компетентностный подходы. Раскрыто содержание понятия «профессиональная компетентность будущего работника» в рамках всех указанных подходов. Обоснованно неразрывную сущностную связь между категориями «профессиональная компетентность будущего работника», «профессионализм», «профессиональное становление», «компетентность».

Ключевые слова: профессионализм, профессиональное становление, профессиональная компетентность, профессиональная компетентность будущего работника.

THE CONCEPTUAL BASIS OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE EMPLOYEES

The article defines the conceptual basis of professional competence of future workers: social philosophy, philosophical anthropology, activity, personal activity, competency-based approaches. Contents the concept of "professional competence of future employees" within all these approaches. Reasonably inseparably essential relationship between the categories of "professional competence of future employees", "competence", "professional development", "competence".

Keywords: professionalism, professional development, professional competence, professional competence of future employees.

Постановка проблеми. Стратегічним завданням українських ВНЗ в умовах євроінтеграції є підготовка професійнокомпетентних та конкурентно спроможних фахівців. У зв'язку із швидкою модернізацією та реорганізацією державного виробництва по стандартах Європейського Союзу особливо гостро, на сьогоднішній день, стоїть проблема оновлення професійної підготовки майбутніх фахівців під час навчання у ВНЗ. Пошук ефективних шляхів розв'язання зазначеної педагогічної проблеми доводить актуальність детального вивчення концептуального підґрунтя фахової компетентності майбутніх працівників.

Аналіз останніх досліджень. Питання сутності та змісту фахової компетентності має численні аспекти розгляду в філософському, психологічному, педагогічному наукових ракурсах. Так, визнаними фахівцями у галузі соціальної філософії та філософської антропології, що досліджують проблему фахової компетентності, є Н.Альгіна, В.Бех, В.Веряскіна, О.Гаранін, А.Гашенко, І.Гобозов, В.Губін, М.Дедюліна, В.Денисов, Л.Ерштейн, В.Зотов, В.Івлієв, В.Капустін, С.Корольов, А.Лисков, Б.Марков, О.Некрасова, Л.Новікова, Н.Омельченко, Є.Папченко, Н.Резанова, І.Ремезова, Л.Семененко, І.Сиземська, В.Таран, В.Федотова, Є.Шалімова.

Численні праці К.Абульханової-Славської, О.Антонової, Л.Анциферової, І.Беха, І.Богданової, В.Бодрова, А.Брушлинського, О.Дубасенюк, І.Зимної, Є.Іванової, О.Кокун, Я.Коломинського, Н.Кузьміної, Ю.Кустова, А.Маркової, Л.Матвєєвої, А.Павлової, А.Реана, Т.Семенюк, Е.Симанюк, І.Сиромятнікова, В.Сластьоніна, В.Стрельнікова, В.Толочек, О.Фонарьова, В.Шадрікова свідчать про те, що для створення дієвих педагогічних форм і методів підготовки професійнокомпетентних фахівців будь-якої сфери державного виробництва необхідним є, перш за все, визначення концептуального підґрунтя відповідної фахової компетентності.

Мета статті – розкрити зміст поняття «фахова компетентність майбутнього працівника» у межах соціальної філософії, філософської антропології, діяльнісного, особистісно-діяльнісного, акмеологічного, компетентнісного підходів, які складають концептуальне підґрунтя зазначеної категорії.

Виклад основного матеріалу. Сучасна філософія, як метатеорія та основа педагогічної методології, досліджує наукові проблеми самореалізації та духовного розвитку особистості у процесі професійного становлення майбутнього працівника. Тому з метою побудови чіткої логіки дослідження вельми необхідним є висвітлення спочатку наукових здобутків вчених тих галузей сучасної філософії, що складають концептуальне підґрунтя для розуміння сутності та змісту поняття «фахова компетентність майбутнього працівника».

Так, представники **сучасної соціальної філософії** Л.Ерштейн, В.Бех, А.Гашенко, Л.Семененко, Є.Шалімова розглядають суспільство як цілісну екологічну систему. Концепція життєдіяльності соціуму за Л.Ерштейном представляє собою проекцію життєдіяльності біологічних систем. Філософ трактує працю, як шлях до накопичення життєвої енергії, а «суспільне багатство» – сукупність всієї життєдайної сили суспільства. Виходячи з позицій автора фахова компетентність майбутнього працівника є джерелом розбудови суспільства, механізмом регенерації та модернізації розвитку людства. Наслідуючи Л.Ерштейна доходимо висновку, що процес усвідомленого, поступового та цілеспрямованого формування фахової

компетентності особистості є живленням суспільства, фундаментальною основою для матеріально-технічного та духовного розвитку людства.

Фахівці у галузі соціальної філософії В.Бех, А.Гашенко, Л.Семененко, Є.Шалімова визначають соціальний світ як специфічний вид живого розумного організму. Славнозвісний В.Бех пояснює соціальний організм країни як родову конструкцію, де виникають більш прості соціальні організми (підприємства, освітні й культурні заклади тощо). У межах такого підходу фахова компетентність майбутнього працівника – це якісна характеристика особистості, як найменшої складової соціального організму, а розвиток професійної компетентності майбутнього фахівця – механізм ефективного і гармонійного функціонування соціального світу.

Фахова компетентність майбутнього працівника, як базова характеристики повноправного члену соціального світу, є предметом дослідження сучасного суспільства як постіндустріального (Д.Жуков, В.Іноземцев, С.Лямін) та інформаційного (І.Алексєєва, Л.Баєва, Ю.Канигін, С.Мартинюк, Є.Петрова). Синтезуючи погляди зазначених науковців визначаємо, що постіндустріальне (інформаційне) суспільство характеризується високим рівнем інтелектуального процесу у матеріальній сфері, домінуванням духовних цінностей над матеріальними.

З позицій І.Алексєєвої, Л.Баєвої, Ю.Канигіна, С.Мартинюк, Є.Петровою, знання – стратегічний ресурс оновлення та збагачення особистості, що проектується у глобальному масштабі на процес розвитку суспільства. Отже, за умови постійного професійного саморозвитку кожної людини відбувається безперервне оновлення суспільного багатства нації. У таких умовах фахова компетентність виступає як критерій відбору інтелектуальної еліти (двигунів прогресу), засіб доступу до інтелектуально-професійних ресурсів світу.

Отже, узагальнюючи наукові надбання фахівців сучасної соціальної філософії (І.Алексєєва, Н.Альгіна, Л.Баєва, Ю.Канигін, С.Мартинюк, Є.Петрова, А.Сабіров, І.Сиземська, В.Федотова та ін.) визначаємо, що фахова компетентність майбутнього працівника – це результат суспільного попиту, фундамент для матеріального і духовно-культурного розвитку людства, джерело для всебічного та гармонійного розвитку особистості майбутнього працівника.

У процесі теоретичного аналізу наукового досвіду соціальної філософії визначено, що зовнішній соціально-економічний та духовно-інтелектуальний вплив на майбутнього працівника, стимулює усвідомлене внутрішнє бажання до самостійного розвитку власної фахової компетентності. З іншого боку, нагальною потребою сьогодення є виокремлення та обґрунтування внутрішніх особистісних факторів, які

спонукають майбутнього працівника до вибору професії, опанування фаховою компетентністю. Значний доробок наукового знання в окресленій галузі має **філософська антропологія**.

Вивчаючи погляди представників філософської антропології О.Гараніної, В.Капец, Н.Омельченко, Б.Маркова обґрунтовуємо, що фахова компетентність майбутнього працівника є механізмом розширення особистісної свободи, оскільки професійнокомпетентний фахівець: вільний самостійно обирати шлях до самовдосконалення і, відповідно, покращення якості процесу виробництва; має високий соціально-економічний статус і достойну зарплатню, що дозволяє самостійно обирати стратегію та принципи власного життя. На думку зазначених вчених, фахова компетентність майбутнього працівника відчиняє двері для творчості, як акту самореалізації.

Узагальнення поглядів вчених у галузі філософської антропології (С.Рассадін, К.Вальверде, П.Гуревич, В.Кругліков) надає можливість стверджувати, що фахова компетентність майбутнього працівника є невід'ємною характеристикою сучасної людини. Якість процесів соціалізації сьогодні віддзеркалюється як ступінь професіоналізму, рівень сформованості професійної компетентності. Вагомою складовою особистості ХХІ ст. є фахова компетентність, здатність до реалізації внутрішнього потенціалу шляхом творчої праці.

Заслуговує на увагу погляд представників філософської антропології В.Губіна, І.Ремезової, О.Некрасової, які розглядають працю, як: з одного боку, безперервний процес здобуття духовних і матеріальних благ; з іншого, спосіб до набуття свободи і віри у власні сили. З цих позицій фахова компетентність майбутнього працівника має подвійне трактування: зобов'язує трудівника постійно вдосконалювати і оновлювати рівень професійних знань і умінь; забезпечує відповідний соціальний статус, що є характеристикою особистісної свободи.

Фахова компетентність згідно підходу філософської антропології (О.Гаранін, В.Губін, Б.Марков, О.Некрасова, Н.Омельченко, І.Ремезова та ін.) представляє собою: підґрунтя для вільного життя у сучасному світі; фундамент для саморозвитку за рахунок творчої праці; індикатор ставлення до людей і оточуючого середовища в цілому.

Концептуальне підґрунтя вивчення поняття «фахова компетентність майбутнього працівника» складає **діяльнісний підхід**, представниками якого є К.Абульханова-Славська, Б.Ананьєв, Л.Анциферова, Л.Божович, Л.Виготський, П.Гальперін, С. Рубінштейн та ін. У межах даного підходу діяльність представляє собою процес перетворення людиною навколишнього світу. Основна форма зазначеного перетворення – це праця, результатами якої є всі матеріальні і духовні блага суспільства.

Професійна діяльність розглядається вченими, як провідний вид діяльності сучасного суспільства, у процесі якої формується фахова компетентність майбутнього працівника.

Предметом наукових пошуків представників зазначеного підходу є процес професійного становлення фахівця, який нероздільний із формуванням професійної компетентності. У ракурсі наукових поглядів О.Борисової, К.Гуревич, Н.Левітова, Л.Анциферової, фахова компетентність майбутнього працівника трактується, як індикатор внутрішнього потенціалу особистості, механізм усвідомленого і безперервного саморозвитку, джерело особистісно-професійного вдосконалення. Невід'ємний фактор професійного становлення майбутнього працівника – виконання фахових завдань, що вимагають розвитку конкретних професійно важливих умінь та якостей. Останні складають основу для створення такої особистісної комплексної системи, як професійна компетентність.

З позицій Л.Матвеевої фахова компетентність представляє собою складову професійного становлення, що формується, в основному, на базі самостійної роботи трудівника під наглядом більш кваліфікованого фахівця [8, с.90-93]. Отже, поштовхом для збагачення майбутнім працівником власної фахової компетентності є внутрішня мотивація до якісного виконання професійної діяльності, творчий підхід і ґрунтовне вивчення відповідних фахових інформаційних джерел, уміння ефективно запроваджувати отримані знання у практичну діяльність.

Узагальнюючи погляди представників діяльнісного підходу визначаємо, що фахова компетентність майбутнього працівника є невід'ємною складовою професійного становлення, джерелом професійного самовдосконалення.

Наслідуючи представників **особистісно-діяльнісного підходу** І.Беґа, А.Реана, Е.Симанюк, В.Сластьоніна, А.Маркової, І.Сиромятнікова, В.Толочек, Н.Кузьміної, В.Бодрова, Я.Коломинського та ін., визначаємо, що фахова компетентність і професіоналізм майбутнього працівника є близькими за змістом поняттями, але не тотожними. З позицій зазначеного підходу фахова компетентність є показником ефективності процесу професійного становлення.

З позицій зазначеного підходу підґрунтя професійного збагачення фахівця складають: особистісний розвиток, внутрішня мотивація до постійного самовдосконалення і підвищення рівня фахової кваліфікації, гуманістично спрямована система ціннісних орієнтацій; якість професійної діяльності. А показниками ефективності процесу професійного становлення є фахова компетентність і професіоналізм.

Фахівець особистісно-діяльнісного підходу А.Маркова [9] розділяє професіоналізм на: «нормативний професіоналізм», що включає в себе систему особистісних характеристик, які застосовуються для успішного виконання трудової діяльності; «реальний професіоналізм» символізує володіння людиною необхідними психічними якостями, коли професіоналізм стає внутрішньою характеристикою особистості. При цьому кожен із вказаних видів професіоналізму характеризується фаховою компетентністю з певним рівнем розвитку.

У межах зазначеного наукового підходу існує дві наукові течії розуміння сутності і структури фахової компетентності майбутнього працівника: А.Казакова, Л.Комаровська, Н.Кузьміна розглядають останнє поняття, як цілісну систему знань, умінь і навичок; Ю.Варданян, Н.Матяш, Е.Павлюкова – як сукупність специфічних здатностей, які є запорукою професійної майстерності.

Отже, ґрунтуючись на науковий доробок представників особистісно-діяльнісного підходу визначаємо, що фахова компетентність майбутнього працівника є індикатором професіоналізму. Необхідною умовою для того, щоб бути професіоналом, є оновлення і збагачення протягом життя власної фахової компетентності. Шлях до вершин професіоналізму лежить через плідну працю по формуванню фахової компетентності майбутнього працівника, в іншому випадку людина буде накопичувати виключно досвід виконання певних професійних завдань, чого замало для професіонала.

Концептуальне підґрунтя фахової компетентності майбутнього працівника складає науково-педагогічне надбання представників **компетентнісного підходу** (Н.Абакумова, В.Андрієвська, Н.Банько, Л.Болотов, А.Вербицький, К. Віаніс-Трофименко, О.Гура, А.Дорофєєв, Л.Козак, В.Ледньов, В.Лозовецька, Л.Лук'янова, І.Малкова, Н.Нікандров, М.Рижаків, Е.Чуб та ін.).

Так, наслідуючи сучасний науковий психолого-педагогічний досвід В.Андрієвська виділяє наступні аспекти компетентності/компетенції:

- теоретичні знання, використовуючи які можна зрозуміти і пояснити дійсність (не пов'язані з дією);
- практичні знання, які накопичуються із досвідом трудової діяльності;
- знання-уміння, які зумовлюють високу якість виконання конкретної дії;
- процедурні знання, дозволяють застосувати теоретичні знання в діяльності [10, с. 26].

Представником зазначеного науково-педагогічного напрямку є вчений Е.Чуб. Автор вводить поняття «професійні компетенції» і розглядає його, як «здатність працівника гнучко застосовувати знання,

вміння ... досвід, складену в нього систему відносин й цінностей для ефективного розв'язання як знайомих, так і незнайомих проблемних трудових завдань» [11, с.8]. Формування професійних компетенцій дослідник розглядає як динамічний процес, що зумовлює поступове набуття фахівцем професійно важливих умінь, якостей, здібностей. Розвиток професійних компетенцій відбувається за наступними етапами:

- професійні кваліфікації, що дозволяють фахівцю бути обізнаним у межах конкретної спеціальності;
- «мобільні» компетенції необхідні задля забезпечення трудової діяльності у межах суміжних із конкретною професією;
- ключові компетенції дозволяють працівнику бути адаптивним до умов ринку праці, що постійно змінюється [11].

Науковці Н.Абакумова, І.Малкова [12] дійшли висновку: компетентності формуються не тільки під час навчання а й у процесі взаємодії з соціумом. На цьому ґрунті дослідники визначають особливості базових (ключових) компетентностей:

- багатофункціональність: компетентності дозволяють розв'язувати широке коло питань;
- надпредметність і міждисциплінарність, що надає змогу застосовувати компетентності не тільки у професійному середовищі, а й у інших сферах життя;
- вимагають значного інтелектуального розвитку;
- багатовимірність: компетентності включають в себе різні розумові процеси, інтелектуальні вміння.

У процесі теоретичного аналізу наукових результатів Л.Болотова, В.Ледньова, Н.Нікандрова, М.Рижакова, Н.Абакумової, І.Малкової, Е.Чуб, В.Андрієвської ми дійшли висновку: фахова компетентність майбутнього працівника представляє собою одну з ключових категорій сучасного освітнього простору, зміст якої включає професійно важливі знання, вміння й навички, комплекс психофізіологічних, соціально-комунікативних, психологічних характеристик особистості майбутнього трудівника.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У процесі вивчення наукового надбання сучасної філософії, психології, педагогіки доведено, що концептуальне підґрунтя фахової компетентності майбутнього працівника складає досвід: соціальної філософії, філософської антропології, діяльнісного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного підходів.

Обґрунтовано, що з точки зору фахівців соціальної філософії (І.Алексєєва, Н.Альгіна, Л.Баєва, Ю.Канигін, С.Мартинюк, Є.Петрова, А.Сабіров, І.Сиземська, В.Федотова та ін.) фахова компетентність майбутнього працівника представляє собою результат інтелектуального та

духовного розвитку сучасного суспільства, джерело для усвідомленого професійного та особистісного збагачення майбутнього трудівника.

Визначено, що з позицій філософської антропології (О.Гаранін, В.Губін, Б.Марков, О.Некрасова, Н.Омельченко, І.Ремезова та ін.) фахова компетентність майбутнього працівника – це базис для саморозвитку і самовдосконалення, основа для формування творчого підходу до виконання професійних завдань, показник ефективності процесу соціалізації особистості майбутнього фахівця.

Узагальнюючи та систематизуючи погляди представників діяльнісного (К.Абульханова-Славська, Б.Ананьєв, Л.Анциферова, Л.Божович, Л.Виготський, П.Гальперін, С. Рубінштейн та ін.) та особистісно-діяльнісного підходів виявлено, що фахова компетентність майбутнього працівника: є супутником процесу професійного становлення особистості; джерелом професійного зростання; поштовхом для рефлексії майбутнього фахівця, та показником рівня сформованості його професіоналізму.

У процесі теоретичного аналізу наукових праць представників компетентнісного підходу (Л.Болотова, В.Ледньова, Н.Нікандрова, М.Рижакова, Н.Абакумової, І.Малкової, Е.Чуб, В.Андрієвської та ін.) дійшли висновку, що фахова компетентність майбутнього працівника – система професійно важливих знань, умінь і навичок; гармонійне поєднання психофізіологічних, соціально-комунікативних, психологічних особливостей майбутнього трудівника.

Література

1. Бех В.П. Функціональна модель особистості: пошуки полікультурних детермінант поведінки: Монографія / В.П.Бех, Є.О.Шалімова. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. – 255 с.
2. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы: учеб. пособие для студентов вузов / В.Л. Иноземцев. – М.: Логос, 2000. – 304 с.
3. Мартинюк С.Є. Генезис інформаційної цивілізації: Монографія / С.Є.Мартинюк. – Запоріжжя: Просвіта, 2002. – 192 с
4. Рассадин С.В.Философская антропология (проблема человека в гендерной перспективе): Методические указания по курсу / С.В.Рассадин. – Тверь: Изд-во «Фолиум», 2001. – 50 с.
5. Вальверде К. Философская антропология. Хрестоматия / К. Вальверде. – М.: «Христианская россия», 2001. – 412 с.
6. Социальная философия и философская антропология: Труды и исследования. – М., 1995. – 242 с.
7. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности / К.А. Абульханова-Славская – М.: Наука, 1980. – 278 с.
8. Психологические аспекты профессионального становления. Сборник материалов Всероссийской межвузовской научной конференции. – М.: РИПО ИГУМО и ИТ, 2009. – 144 с.

9. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М.: «Знание», 1996. – 308 с.
10. Андрієвська В. В. Професійна компетенція: теорія і практика її оцінки на заході // Науково-методичне забезпечення діяльності сучасної професійної школи: Мат-ли міжнарод. наук.-пр. конф. – К., 1994. – Ч. 1. – С. 25–29.
11. Чуб Е.В. Компетентностный подход в образовании. Современные технологии обучения, ориентированного на действие: Методическое пособие / Е.В.Чуб. – Новосибирск: Изд-во ГЦРО, 2009. – 66 с.
12. Абакумова Н.Н. Компетентностный подход в образовании: организация и диагностика / Н.Н. Абакумова, И.Ю.Малкова. – Томск: Томский государственный университет, 2007. - 368 с.

Хижняк І.

кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету підготовки вчителів початкових класів Державного вищого навчального закладу “Донбаський державний педагогічний університет”

УДК 378.147.31

ЕЛЕКТРОННА ЛІНГВОМЕТОДИКА ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У статті розкривається важлива роль і значення електронної лінгвометодики як навчальної дисципліни у фаховій підготовці магістрів початкової освіти. На основі аналізу доробків науковців усього світу і з огляду на специфіку професійної підготовки вчителя початкової школи автор подає визначення понять «електронна лінгвометодика» та «електронна лінгводидактика», розмежовуючи поле дії цих термінів, формулює науковий апарат електронної лінгвометодики як навчальної дисципліни. У статті висвітлено напрями, які розробляють сучасні науковці в галузі електронної лінгвометодики, окреслено перспективи її розвитку.

Автор приділяє значну увагу визначенню кола завдань інноваційної галузі методики навчання мови, докладно описує кожне із них. Зокрема, вказує на необхідність формування науково-теоретичних підвалин застосування засобів електронної лінгвометодики в освітньому процесі, обґрунтування методологічних закономірностей електронного навчання мови та методики її викладання, визначення психолого-педагогічних та лінгвістичних засад застосування засобів електронної лінгвометодики та ін. Окреслюючи коло методів та прийомів застосування засобів електронної лінгвометодики, автор наголошує на потребі визначення їх ефективності в мовній та лінгвометодичній вишівській підготовці майбутнього вчителя початкової школи, з'ясовує необхідний ступінь і можливі способи інтеграції інноваційних методів застосування

електронних навчальних засобів із традиційними методами і прийомами навчання мови та методика її викладання.

Одним із найголовніших завдань електронної лінгвометодики автор вважає установлення ефективного місця й обсягу застосування її засобів на мовних заняттях, можливості органічного введення їх до його структури в процесі системного формування лінгвістичної чи лінгводидактичної компетентностей майбутнього вчителя, у позакласній (позааудиторній) роботі тощо. Важливий аспект, на думку автора, становить і формування критеріїв оцінювання електронної лінгвометодичної продукції, методи визначення її якості, можливості поєднання різних методів для її комплексного оцінювання з урахуванням вікових особливостей адресатів електронного навчального засобу та лінгвометодичних вимог до нього та ін.

Ключові слова: електронна лінгвометодика; лінгводидактична компетентність, учитель початкових класів, фахова лінгвометодична освіта, ВНЗ.

Хижняк И.

кандидат педагогических наук, доцент, декан факультета подготовки учителей начальных классов Государственного высшего учебного заведения “Донбасский государственный педагогический университет”

ЭЛЕКТРОННАЯ ЛИНГВОМЕТОДИКА КАК УЧЕБНАЯ ДИСЦИПЛИНА В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ МАГИСТРОВ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье раскрывается важная роль и значение электронной лингвометодики как учебной дисциплины в профессиональной подготовке магистров начального образования. На основе анализа работ ученых всего мира и с учетом специфики профессиональной подготовки учителя начальной школы автор дает определение понятию «электронная лингвометодика» и «электронная лингводидактика», разделяя поле действия этих терминов, формулирует научный аппарат электронной лингвометодики. В статье освещены направления, разрабатываемые современными учеными в области электронной лингвометодики, очерчены перспективы ее развития.

Ключевые слова: электронная лингвометодика, лингводидактическая компетентность, учитель начальных классов, профессиональное лингводидактическое образование, вуз.

Khiezhnyak I.

Candidate of pedagogical sciences, associate professor, dean of the Primary School Teachers Training Faculty of the State higher educational institution "Donbass State Pedagogical University"

ELECTRONIC LINGUOMETHODOLOGY AS AN ACADEMIC DISCIPLINE IN PROFESSIONAL TRAINING MASTERS OF PRIMARY EDUCATION

The article reveals the important role and value of the electronic linguomethodology as an academic discipline in the training of Masters of Primary education. Based on the analysis of scientific papers by the scholars worldwide and taking into account the specifics of professional training the primary school teachers the author gives definitions of "electronic linguomethodology" and "electronic linguodidactics", dividing the field of action of these terms; formulates the scientific apparatus of electronic linguomethodology. The article highlights the directions developed by modern scholars in the field of electronic linguomethodology, outlines the prospects for its development.

The author considers that one of the main tasks of the electronic linguomethodology is to clarify the efficient place and amount of application of its means in language classes, the possibility of the organic input them into its structure during the systemic formation of the linguistic or linguodidactic competences of the prospective teachers in out of class (extracurricular) work etc. According to the author, an important aspect is also the formation of evaluation criteria for linguomethodological electronic products, methods for determining the quality, the possibility of combination of different methods for their comprehensive assessment taking into account the age features of the recipients of e-learning product and linguomethodological requirements for it and so on.

In conclusion the author says that the necessity of systemic mastering the basics of electronic linhuomethodology during linguomethodological training of prospective primary education specialists is indisputable demand of the times, which requires including of the appropriate academic discipline to the cycle of professional and pedagogical training Master students. The traditional structure of this discipline, reflecting the innovative branch of methodological science, provides for introduction of Master students primarily with its scientific apparatus, trends and prospects of development and so on. And as a result of mastering the prospective organizers of primary education should be able to choose, design and use the means of electronic linguodidactics at university students' learning linguistic and linguodidactic disciplines methodologically competently and technology cleverly.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Педагогічна освіта сьогодення зазнає значних впливів інноваційних процесів, нормативно закріплених у низці документів: «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті» (2002 р.), «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір» (2004 р.), «Концепція наукової, науково-технічної та інноваційної політики в системі вищої освіти України» (2009 р.), «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» (2009 р.), «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010 р.) і т. ін.); «Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006 – 2010» (2005 р.), «Про проведення педагогічного експерименту щодо навчання майбутніх вчителів та вчителів інформаційно-комунікаційним технологіям» (2005 р.), «Про проведення експериментального випробовування електронного пристрою для читання «PocketBook» в загальноосвітніх навчальних закладах I – III ступенів» (2011 р.) та ін.

Вочевидь, що всі інноваційні тенденції освіти найбільше позначаються на процесі підготовки майбутніх фахівців педагогічної галузі, які мають нести ці інновації до навчальних закладів, готуючи наступні покоління готових до життя та праці в сучасному суспільстві людей. Тож наразі зазнають впливу інноваційних процесів усі ланки професійної педагогічної освіти, не є виключенням і професійна лінгвометодична підготовка майбутнього вчителя початкових класів, організатора початкової освіти, що є найвагомішою частиною його фахової підготовки у ВНЗ, зважаючи на першорядність галузі «Мови і літератури» у початковій школі, комунікативну основу професійної діяльності вчителя та ін.

До важливих інноваційних лінгвометодичних процесів сьогодення, що водночас є і найголовнішими складниками формування інноваційної лінгвометодичної культури й лінгвометодичної компетентності майбутнього фахівця, належать технологізація та інформатизація лінгвометодичної підготовки. Інформатизація лінгвометодичної підготовки майбутніх фахівців відображається в її оновленні за рахунок запровадження інформаційно-комунікаційних технологій (комп'ютерних, інтерактивних, мультимедійних, гіпертекстових та гіпермедіа технологій), що комплексно виражаються у електронній лінгвометодиці – галузі науки про виготовлення й застосування електронних засобів навчання мови й лінгвометодики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Характеризуючи українську електронну лінгвометодику

сьогодення, слід вказати значну кількість науковців, що досліджують різні теоретичні та практичні аспекти її застосування. Так, наукові узагальнення щодо розвитку та основних теоретичних положень української електронної (комп'ютерної) лінгвометодики як галузі методичної науки належать В. Бадер, О. Бігич, Л. Біденко, Л. Карташовій, І. Костіковій, Л. Морській та ін.; проблеми корпусної лінгвістики та створення конкордансів розглядають О. Бугаков, С. Бук, О. Демська-Кульчицька, Г. Дідук-Ступ'як, Д. Кузьменко, А. Ровенчак, В. Широков та ін.; часткові аспекти застосування засобів електронної лінгвометодики в середній загальноосвітній школі – Г. Дегтярьова, Г. Красновський, М. Пещак, Н. Семенів, Г. Шелехова та ін., у вищих педагогічних навчальних закладах – С. Колода, Н. Кононець, О. Мархева, А. Маслюк, О. Шестопап та ін.

Разом із тим наукове обґрунтування електронної лінгвометодики на сучасному етапі має і низку недоліків: не усталене теоретико-методологічне підґрунтя, неоднозначне тлумачення вживаних у цій галузі термінів, критеріїв оцінювання та вимог до засобів електронної лінгвометодики, практична відсутність досліджень, присвячених введенню елементів електронної лінгвометодики у фахову підготовку вчителя, зокрема початкової школи, описів цієї навчальної дисципліни тощо.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Зважаючи на вищевикладене, метою нашої статті є обґрунтування необхідності введення електронної лінгвометодики як навчальної дисципліни у фахову підготовку магістрантів початкової освіти і висвітлення наукового апарату цієї галузі методичної науки, який майбутні фахівці мають опанувати у ході вивчення відповідної навчальної дисципліни.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проблеми інформатизації підготовки майбутніх вчителів, які стоять перед сучасними педагогічними ВНЗ, зокрема й питання застосування ІКТ у їхній лінгвометодичній підготовці розглядаються в працях А. Абдукадірова, І. Альохіної, В. Бадер, В. Безпалька, Л. Белецької, М. Бовтенко, М. Варшауера, Р. Гарднера, О. Гарцова, В. Горбенко, М. Жалдака, С. Жданова, Н. Морзе, Л. Морської, Л. Карташової, І. Костікової, М. Леві, Л. Петухової, І. Роберт, Г. Селевка, В. Співаковського та багатьох інших українських і зарубіжних науковців. У зв'язку із цим наразі відбувається інтенсивний перегляд наявних підходів до традиційної лінгвометодичної підготовки майбутнього вчителя початкових класів, що обґрунтовує нагальну потребу введення до процесу його фахової підготовки основ електронної лінгвометодики – нової галузі лінгвометодичної науки.

Відповідно на рівні бакалавріату студенти підготовки вчителів початкових класів мають отримати практичну підготовку щодо

виготовлення й застосування засобів електронної лінгвометодики в початковій школі, а на рівні магістратури – опанувати теоретичні й практичні основи електронної лінгвометодики як інноваційної галузі методичної науки та особливості її застосування у лінгвометодичній підготовці майбутнього вчителя початкової школи.

Як навчальна дисципліна електронна лінгвометодика має традиційну структуру і розпочинається змістовим модулем «Вступ», де подається загальна характеристика цієї галузі науки, основні етапи її історичного розвитку, філософсько-методологічні основи застосування у ВНЗ та ін. Вступний модуль має важливе значення у структурі дисципліни, адже він підводить теоретичне підґрунтя під практичні знання й уміння магістрантів, отримані під час навчання на бакалавріаті і мотивує їх на глибше опанування цієї галузі методики навчання мови.

Так, у процесі вивчення теми «Наукові основи електронної лінгвометодики» магістрантів слід ознайомити з термінологією, вживаною у цій галузі, її метою, об'єктом, предметом вивчення, завданнями та ін.

Майбутні магістри початкової освіти мають дізнатися, що, даючи визначення електронної лінгвометодики, науковці узагальнено тлумачать її як галузь лінгвометодичної науки, що вивчає застосування електронних засобів навчання в процесі викладання мови, пор.: будь-яке використання комп'ютерних технологій у галузі навчання мови (М. Леві, Ф. Хуббард та ін.) [6; 7]; будь-який процес, до якого залучені учень і комп'ютер, що в результаті підвищує мовний рівень учня (К. Бітті та ін.) [5]; галузь лінгводидактики, що вивчає теорію і практику використання комп'ютерів (електронних засобів) у навчанні мови (М. Бовтенко, О. Гарцов, К. Піотровська та ін.) [1; 2; 4]; принципово нова і самостійна галузь методики навчання мови, що передбачає удосконалення апаратного і програмного забезпечення, розробку і написання комп'ютерних програм з мови (І. Костікова та ін.) [3].

На основі узагальнення змісту найбільш поширених у світовій лінгвометодиці визначень і проведеного термінологічного екскурсу, можна побачити, що до змісту поняття «електронна лінгвометодика» у більшості досліджень включено лише мовний аспект, тобто питання навчання мови (рідної, близькоспорідненої, іноземної), методика ж навчання мови, у процесі опанування якої також необхідно застосовувати аналогічні електронні навчальні засоби почасти не розглядається як вагома частина електронної лінгвометодики.

Основні терміни, вживані в межах інноваційної галузі лінгвометодичної науки, найбільш доречно подавати магістрантам таким чином:

Електронна лінгвометодика – інноваційна галузь методики навчання мови, що досліджує теоретичні й практичні аспекти застосування електронних засобів у процесі навчання мови й методики її викладання, виводить закономірності створення й застосування цих засобів у навчальному процесі, узагальнює типові недоліки й пропонує шляхи їх запобігання й вирішення.

Електронна лінгводидактика – фундаментальна частина електронної лінгвометодики, що вивчає методологічні основи застосування електронних засобів навчання мови й методики її викладання, закономірності реалізації принципів електронного навчання під час формування лінгвістичної і лінгводидактичної компетентностей учня й майбутнього вчителя.

У процесі вивчення дисципліни «Електронна лінгвометодика» магістранти мають усвідомити, що її роль і значення для майбутнього вчителя початкової школи наразі є досить вагомими і полягають у наріжній необхідності опанування її елементарних засобів для застосування в навчально-мовному процесі з огляду на змінювані способи сприймання та усвідомлення навчальної інформації сучасними молодшими школярами. О. Гарцов із цього приводу зазначає, що для сучасного викладача важливим є не тільки високий професіоналізм щодо знання предмета викладання, але й вільне застосування дидактичних та методичних можливостей нових інформаційно-комунікаційних технологій у практичній роботі, обґрунтовуючи цю думку поширенням засобів масової комунікації, що сприяють формуванню єдиного світового поліетнічного, кроскультурного, толерантного й мультимовного середовища з новими закономірностями розвитку [2, с. 34].

Електронна лінгвометодика, на слухну думку О. Гарцова, перетворює стихійний процес інформатизації теорії та практики навчання мов на наукову систему, керовану педагогами. Суть нової наукової галузі полягає в розробці методології, пошуку ефективних інноваційних шляхів навчання мови в педагогічних умовах, що відповідають перспективному науковому знанню і передовому практичному досвіду. Це система цілей, підходів, принципів, методів, змістовних компонентів, засобів, форм, відповідна закономірностям мовного навчання, призначена для інноваційного вирішення лінгвометодичних завдань опанування студентами мовної компетентності на необхідному рівні та в оптимальні строки за допомогою електронних та інформаційно-комунікаційних ресурсів [2].

Метою електронної лінгвометодики як галузі науки є формування теоретичних підвалин викладання мови й мовлення на основі застосування електронних засобів навчання, узагальнення ефективних практичних підходів до розробки й застосування цих засобів у навчальному процесі на

всіх ланках освітньої системи, інтеграція багатих традицій методики навчання мови з технологічними перевагами використання в цьому процесі інформаційно-комунікаційних технологій.

Як розділ навчальної дисципліни «Методика навчання мови» електронна лінгвометодика переслідує *мету* формування в майбутнього вчителя здатності методично грамотно застосовувати електронні засоби навчання мови та створювати елементарні зразки електронної лінгвометодики за допомогою загальнодоступних програмних засобів.

Об'єктом вивчення електронної лінгвометодики виступає навчально-розвивальний процес під час систематизованого опанування курсу мови (рідної, близькоспорідненої, іноземної) або методики її навчання.

Предметом дослідження електронної лінгвометодики є взаємодія учня (студента) та електронного лінгвометодичного засобу, спрямованого на формування й розвиток його лінгвістичної чи лінгводидактичної компетентностей.

Основними *напрямами розвитку* електронної лінгвометодики в сучасних дослідженнях є такі (за М. Бовтенко):

1. Розроблення теоретичних аспектів використання комп'ютерів у навчанні мови. У роботах цього напрямку обговорюються:

- методологічні проблеми електронної лінгвометодики;
- психолого-педагогічні проблеми комп'ютеризації навчання мови;
- питання дизайну навчальних комп'ютерних програм;
- питання типології електронних навчальних матеріалів;
- проблеми оцінки якості електронних засобів навчання;
- можливості розвитку комунікативних навичок у процесі навчання з використанням комп'ютерів тощо.

2. Створення й використання в навчальному процесі електронних лінгвометодичних продуктів, спрямованих на формування лінгвістичної компетентності учнів із рідної, близькоспорідненої чи іноземної мов та лінгводидактичної компетентності вчителя. Наразі в Україні вже напрацьовано чимало зразків електронної лінгвометодичної продукції для загальноосвітньої школи.

3. Інтеграція електронного навчання в загальний процес навчання мови і розробка ефективних методів і прийомів органічного використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі [1, с. 8].

Визначаючи *перспективи розвитку* електронної лінгвометодики та коло першорядних проблем, що постають на цьому шляху, О. Гарцов групує їх у три основних блоки:

- гуманітарний, що полягає в адаптації вчительського складу до нових соціально-психологічних умов;

- інструментально-технологічний, пов'язаний з використанням нових можливостей інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення ефективності навчання мови;

- змістовний, спрямований на використання нових форм і нової організації змісту самого освітнього процесу [2, с. 71].

З огляду на вказані напрями розвитку та першорядні проблеми електронної лінгвометодики можна сформулювати основні завдання цієї інноваційної галузі методики навчання мови, а саме:

1. Формувати науково-теоретичні підвалини застосування засобів електронної лінгвометодики в освітньому процесі, обґрунтовувати методологічні закономірності електронного навчання мови (рідної, близькоспорідненої, іноземної) та методики її викладання, визначати психолого-педагогічні та лінгвістичні засади застосування засобів електронної лінгвометодики, тобто, розвивати електронну лінгводидактику.

2. Окреслювати коло методів та прийомів застосування засобів електронної лінгвометодики й визначати їх ефективність у мовній та лінгвометодичній вищівській підготовці майбутнього вчителя початкової школи. З'ясувати необхідний ступінь і можливі способи інтеграції інноваційних методів застосування електронних навчальних засобів із традиційними методами і прийомами навчання мови та методики її викладання.

3. Установлювати ефективні місце і обсяг застосування засобів електронної лінгвометодики на мовних заняттях, можливості органічного введення їх до його структури в процесі системного формування лінгвістичної чи лінгводидактичної компетентностей учня й майбутнього вчителя, у позакласній (позааудиторній) роботі тощо.

4. Формувати критерії оцінювання електронної лінгвометодичної продукції, указувати методи визначення її якості, можливості поєднання різних методів для її комплексного оцінювання з урахуванням вікових особливостей адресатів електронного навчального засобу та лінгвометодичних вимог до нього.

5. Визначати й давати сутнісну характеристику жанрів електронної лінгводидактики, особливостей їх використання в колективній, індивідуальній, самостійній роботі з урахуванням вікових особливостей студентів.

6. Установлювати найбільш ефективні сценарії для розробки й подальшого створення засобів електронної лінгвометодики, з'ясувати придатність для цього загальнодоступного програмно-ресурсного забезпечення.

7. Визначати ефективність різних видів мережного навчання мови чи методики її викладання у школі та ВНЗ, установлювати методичні

орієнтири мережного спілкування «учень – учитель» («викладач – студент»), формувати лінгвометодичні вимоги до різних форм мережної навчальної взаємодії.

8. Указувати шляхи формування лінгвістичної (лінгводидактичної) культури студента засобами електронної лінгвометодики, акцентуючи увагу на культурі мережного спілкування, ігровій лінгвометодичній культурі та ін.

9. Визначати обсяг і зміст підготовки вчителів з електронної лінгвометодики під час навчання у коледжах та вишах, обґрунтування необхідності такої цілеспрямованої та системної підготовки педагога в сучасному інформаційному суспільстві.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, необхідність системного опанування основ електронної лінгвометодики під час лінгвометодичної підготовки майбутніх фахівців початкової освіти є безперечною вимогою часу, що вимагає введення відповідної навчальної дисципліни до циклу професійно-педагогічної підготовки магістрантів. Традиційна структура цієї дисципліни, що відображає інноваційну галузь методичної науки, передбачає ознайомлення студентів магістратури насамперед із її науковим апаратом, напрямками й перспективами розвитку та ін., а в результаті опанування майбутні організатори початкової освіти мають уміти методично грамотно та технологічно вправно добирати, розробляти й використовувати засоби електронної лінгводидактики під час навчання студентів ВНЗ лінгвістичних та лінгводидактичних дисциплін.

Література

1. Бовтенко М. А. Компьютерная лингводидактика : учебн. пособ./ М. А. Бовтенко. – М. : Флинта : Наука, 2005. – 215 с.
2. Гарцов А. Д. Электронная лингводидактика в системе инновационного языкового образования : дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (русский язык, уровни общего и профессионального образования)» / А. Д. Гарцов /Российский университет дружбы народов. – М., 2009. – 534 с.
3. Костікова І. І. Теоретико-методичні засади комп'ютерної лінгвометодики / І. Костікова. – Вінниця : «Поділля 2000», 2007. – 240 с.
4. Пиотровская К.Р. Современная компьютерная лингводидактика /К. Р. Пиотровская // Научно-техническая информация. – Серия 2. Информационные процессы и системы. – М., 1991. – № 4. – 33 с.
5. Beatty, K. (2010) Teaching and Researching Computer Assisted Language Learning, New York: Longman. – 248 p.
6. Hubbard, P. (Ed.) (2009). Computer Assisted Language Learning: Vol 1 (Critical Concepts in Linguistics). London: Routledge. – 20 с.
7. Levy M. Review: M. Warschauer, Learning in the Cloud // Language Learning & Technology. – 17(1). – 2013. – P. 64 – 68.

Гаврілова Л.

*кандидат мистецтвознавства, докторант Національного педагогічного
університету імені М. Драгоманова*

УДК 378.147:78:004

МУЛЬТИМЕДІА: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ І МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ ПОГЛЯД

*У статті розглянуто тлумачення понять “мультимедіа”,
“мультимедійна культура” у сучасній культурології і мистецтвознавстві.
Доведено, що наразі актуальним є осмислення природи мультимедіа як
явища культури, зокрема як нового засобу електронної комунікації та
форми художньої творчості. Цікавим є погляд на мультимедіа як
сучасний вид синкретичного високотехнологічного екранного мистецтва
та один із напрямів музичного авангарду.*

***Ключові слова:** мультимедіа, мультимедійна культура,
культурологічне й мистецтвознавче осмислення мультимедіа.*

Гаврилова Л.

*кандидат искусствоведения, докторант Национального педагогического
университета имени М. Драгоманова*

МУЛЬТИМЕДИА:

КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ И ИСКУССТВОВЕДЧЕСКИЙ ВЗГЛЯД

*В статье раскрыты трактовки понятий “мультимедиа”,
“мультимедийная культура”, существующие в современном
искусствоведении и культурологии. Доказано, что на сегодняшний день
актуально понимание природы мультимедиа как явления культуры, а
именно нового средства электронной коммуникации и формы
художественного творчества. Интересен также взгляд на феномен
мультимедиа как современный вид синкретического
высокотехнологичного экранного искусства и одно из направлений
современного музыкального авангарда.*

***Ключевые слова:** мультимедиа, мультимедийная культура,
культурологическое и искусствоведческое осмысление мультимедиа.*

Gavrilova L.

*Ph.D. in Art History, Doctoral student in Computer Engineering Department,
National Pedagogical Dragomanov University, Ukraine*

MULTIMEDIA WITHIN PERSPECTIVES OF CULTURE AND MUSIC STUDIES

*The article explicates various ways of understanding such categories as
“multimedia” and “multimedia culture” within contemporary studies of art and
culture. Nowadays-multimedia are to be viewed as a cultural phenomenon, i.e. a*

novel means of electronic communication and a new form of artistic creativity. Another fruitful perspective on the phenomenon of multimedia treats them as a modern genre of syncretic high-tech screen arts and another trend of musical vanguard.

Keywords: *multimedia, multimedia culture, understanding of multimedia within culture and art studies.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Мультимедіа займає все вагомніше місце у розвитку сучасного постіндустріального інформаційного суспільства: мультимедійні технології міцно увійшли у науку і техніку, полімодальні мультимедійні проекти стали визначальною рисою медіа-культури й сучасного мистецтва, мультимедійні навчальні засоби наразі активно залучаються в усі ланки освіти. Відбувається й наукове усвідомлення поняття “мультимедіа”. Передусім це стосується досліджень у галузі комп'ютерних технологій, програмування, науково-теоретичних і практичних пошуків у сфері впровадження мультимедіа в навчально-виховний процес шкільної та вищої освіти, розробок питань інформатизації суспільства загалом. Наукове осмислення явища мультимедіа не обходить також культурологію і мистецтвознавство.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Власне термін “мультимедіа” (від лат. *multum* – багато та англ. *medium* – засіб, спосіб) наразі тлумачиться по-різному. Так, у словнику професійної освіти мультимедіа визначається як *інформаційна технологія*, що поєднує в одному програмному продукті різноманітні види інформаційних ресурсів: тексти, ілюстрації, аудіо- і відеоінформацію [14, С. 201]. Близьким до цього є визначення, яке надає “Енциклопедія техніки” – це *комп'ютерна технологія*, яка забезпечує з'єднання декількох видів пов'язаної між собою інформації (текст, звук, фото, малюнок, анімація, відео тощо) в єдиний блок, а також носій такої інформації [12]. Словник іноземних слів розкриває значення “мультимедіа” як *інформаційної комп'ютерної системи* з розширеними функціями, яка здатна працювати із зображенням (відео), звуком, текстом та поєднуватися в інтерактивному режимі з іншими системами [11].

У сучасних підручниках з інформатики мультимедіа визначається як сучасна інформаційна технологія, що забезпечує об'єднання графічних образів, відео, звуку та інших спеціальних ефектів за допомогою комп'ютерних засобів (О. Пушкар [9, С. 543]), одна із нових технологічних форм інформаційного суспільства, яка створює принципово новий рівень опрацювання інформації та інтерактивної взаємодії людини з комп'ютером (І. Вернер [4, С. 7]), завдяки чому відкривається широкий простір для творчості.

Тож, почасти мультимедіа розглядають як комп'ютерну технологію, що дозволяє гнучко керувати потоками різноманітних інформаційних ресурсів – текстами, графічними зображеннями, музикою, відеозображенням тощо.

Н. Анісімова, досліджуючи теоретичні основи і методологію використання мультимедіа в навчанні, тлумачить його як перспективний напрямок в сфері інформаційного опрацювання людської діяльності, а саме як інтеграцію різнорідних даних комп'ютерних систем з метою повнішої презентації результатів інтелектуального виробництва в науці, мистецтві, освіті, промисловості тощо [1].

Окремі науковці використовують поняття “мультимедіа” як аналог терміну “засоби масової комунікації” (друк, фотографія, радіо, кінематограф, телебачення, відео, мультимедійні комп'ютерні системи, включаючи Інтернет). Проте більшість вчених, які вивчають різні аспекти функціонування мультимедіа, зазвичай підкреслюють багатозначність цього поняття. Приміром, Т. Балаховська ще у 90-х роках ХХ ст. вказувала на три значення терміну: як новий підхід до існування та збереження інформаційних ресурсів різного виду; як обладнання, що дозволяє оперувати різною інформацією; як створений програмний продукт [2].

А. Крапивенко [10], вивчаючи вплив технологій мультимедіа на сприйняття відчуттів, вважає, що наразі існують такі тлумачення терміну “мультимедіа”, як-от:

1. Мультимедіа як ідея, новий мистецький підхід до комплексного, синергетичного впливу на органи почуттів, до способів передавання й зберігання інформаційних ресурсів різного типу.

2. Мультимедіа як програмно-апаратне забезпечення, що дозволяє працювати з даними різної природи (мультимедіа-комп'ютери, комплекси, програмний мультимедіа-інструментарій).

3. Мультимедіа-продукт – комп'ютерний продукт, укладений із даних різних типів (структурований сайт, електронна енциклопедія, комп'ютерна гра).

Науковець пропонує власне узагальнююче визначення: мультимедіа – це сучасні комп'ютерні технології, які дозволяють об'єднати в програмно-апаратній системі різні типи мультимедіа-даних (зображення, звук, відео, тактильні відчуття тощо) для створення єдиного інформаційного середовища з метою впливу через органи відчуттів на сприймання людини [10, С. 10].

Відзначимо, що багатозначність визначення мультимедіа залежить від фахової специфіки, цілей використання комп'ютера, сучасного стану розвитку комп'ютерної техніки тощо.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – проаналізувати існуючі погляди на мультимедіа як культурологічний та мистецький феномен.

Виклад основного матеріалу. Культурологія тлумачить мультимедіа як інтеграцію технологій та ідей, що надає широкий спектр можливостей для збереження й трансляції культури в яскравих образних формах, формує умови для здійснення діалогу культур.

Російська дослідниця О. Шликова, ретельно вивчаючи культуру мультимедіа [18], вважає, що генезис концепції мультимедіа як цифрового способу вираження ідей, розвинених у мистецтві різних часів, епох і культур, можна знайти в історії західного мистецтва, в численних теоретичних і практичних спробах поєднання різних художніх форм (відомо, що естетичні теорії синтезу різних видів мистецтва існували з найдавніших часів – від естетичних універсалів міфологічного світогляду, компонентів храмового синтезу епохи Середньовіччя до “синтетичного мистецтва” символізму і мистецького авангарду ХХ сторіччя). Близької думки додержуються західні дослідники К. Ліберовська (К. Liberovskaya) [20], Л. Манович (L. Manovich) [21] та ін., які витoki концепції мультимедіа також вбачають в історії західного мистецтва, перш за все у художніх практиках авангарду минулого сторіччя. Саме мистецький авангард ХХ ст. знивелював принципи класичної естетики і висунув на перший план процесуальність художньої форми, яка народжувалася безпосередньо в роботі митця і не могла бути зафіксована традиційними засобами. І саме процесуальність стала типовою рисою художніх практик мультимедійного цифрового мистецтва ХХІ ст.

О. Шликова вказує, що наразі поняття “мультимедіа” тлумачиться у трьох напрямках:

- як мультимедійна програма-оболонка;
- як продукт, зроблений на основі мультимедійної технології;
- як комп’ютерне обладнання (наявність у комп’ютері CD-ROM/DVD-Drive, звукової та відео плат для відтворення відповідних інформаційних відомостей, обсяг пам’яті тощо).

Найпоширенішим, на думку О.Шликової, є “техніко-технологічне” тлумачення поняття “мультимедіа” як особливого виду комп’ютерної технології, який поєднує традиційну статичну візуальну (текст, графіку) та динамічну інформацію (мовлення, музика, відео фрагменти, анімація та ін.), використовує різні програмні і технічні засоби задля максимально ефективного впливу на реципієнта, який водночас стає і читачем, і слухачем, і глядачем [18].

На нашу думку, доречним та актуальним наразі є осмислення природи мультимедіа як явища культури. У цьому сенсі мультимедіа виступає:

1. Як новий засіб електронної комунікації, до якого призвела еволюція медіа (від писемності, друкованих медіа, електричних, мас-медіа до цифрових) [5], який характеризується інтегруванням усіх засобів комунікації, усних, писемних, аудіовізуальних, а також інтерактивністю [18, С. 23] (новий вид комунікації впливає на розвиток культури, отже змінюється культура).

2. Як форма художньої творчості новими засобами [18, С.24]; мультимедіа завдяки своїй синкретичності – дигітальне (цифрове) втілення ідей синтезу художніх форм. Приклади нових форм художньої творчості – мережеве мистецтво (NetArt), “кіберкультура”, комп’ютерна музика, інтерактивний комп’ютерний перформанс, тобто види мистецтва, які не могли бути реалізованими в рамках традиційного мистецтва.

Ми погоджуємося з О. Шликовою [18], яка вважає, що феномен мультимедіа коректніше визначати не як “багато середовищ” (багато медіа), а як “полісередовище”, єдиний простір, що в синкретичному вигляді представляє різні види і способи подання інформації.

Оскільки мультимедіа займає все більше місце серед форм художньої творчої діяльності, слід розглянути, як тлумачиться цей термін у мистецтвознавстві.

А. Буров та інші науковці, вивчаючи мультимедіа у художньо-естетичному просторі та мистецьку освіту в сфері мультимедіа, визначають його як сучасний вид синкретичного високотехнологічного екранного мистецтва, а також сукупність цифрових та електронних пристроїв, засобів і продуктів (художньо-естетичних, утилітарних та ін.), що характеризуються кількома складовими (за видами мистецтва, художніх і технічних форм, за сферами діяльності), який об’єднує різні види і жанри аудіовізуальних творів, засобів масової комунікації тощо [3, С. 5]. Вчені підкреслюють, що мультимедійність відтворює багатосередовищність і синкретичність сучасної полімедійної, полівіртуально-візуально-звукової екранної культури, а мова мультимедіа, синкретична в основі, є конгломератом різних мовних систем. Отже, мультимедіа презентується як новий вид аудіовізуального мистецтва, результат еволюції екранної культури, розвитку засобів масових комунікацій і медіатехнологій кінематографа й телебачення, як новий вид творчості і новий інформаційний простір, що інтегрує різні види інформаційних ресурсів, різні жанри кіно, телебачення, ЗМІ, різні технічні й технологічні середовища.

Термін “мультимедіа” у сучасному мистецтвознавстві почасти використовують для назви художньої акції у формі перформансу чи інсталяції (художніх практик візуального мистецтва), коли до структури твору включені кілька видів мистецтва: танець, цитати з музичних творів,

фрагменти відео- і кінофільмів, рухома скульптура, поезія, фотографії тощо. Вводять також термін “мультимедіа-арт”, синонімічний поняттям “цифрове мистецтво” (digital art) та “мистецтво нових медіа” (new media art). Це засвідчують А. Денікін [6], зарубіжні дослідники Л. Манович (L. Manovich) [21], Н. Кайе (N. Kaye) [19], М. Трайб (M. Tribe) [22]. Приміром, Л. Манович сучасні засоби комунікації називає “новим медіа” (new media) і відносить до них інтерактивні електронні видання, цифрові, мережеві технології і комунікації, які використовують мультимедійний принцип подання відомостей [21]. А. Денікін вважає, що зарубіжні фахівці у галузі мистецтвознавства термін “мультимедіа” найчастіше вводять для визначення технічних мультимедійних якостей художнього твору, який можна демонструвати, транслювати з допомогою мультимедійних засобів (комп’ютер, мультимедійний центр, інтерактивний пульт керування та ін.), проте коли йдеться про характеристику жанрової чи мовної специфіки творів, використовується інша термінологія (перформанс, інсталяція, відео-арт, мережеве мистецтво тощо).

У сучасній культурології виокремився феномен мультимедійної культури, яку І. Елінер, вивчаючи функціонування цієї культури в інформаційному суспільстві, визначає як сукупність засобів, технологій, які мають максимальний вплив на користувача за рахунок аудіо-візуальних образів (що поєднують текст, графіку, мовлення, музику, анімацію, відео тощо) та дозволяють транслювати інформацію й обмінюватися нею [8]. При цьому він наголошує на універсальній якості мультимедійної культури – її інтерактивності, що принципово змінює сприйняття і взаємодію з об’єктами культури: завдяки можливості активно взаємодіяти з об’єктом сприйняття користувач замість пасивного читача чи глядача стає активним співавтором мультимедійного творіння.

Науковці-культурологи приділяють багато уваги осмисленню питання взаємозв’язку інформаційного середовища, мультимедійної культури й культури суспільства загалом. Про це йдеться у роботах М. Кирмайера “Мультимедіа”, О. Шликової “Культура мультимедіа”, А. Дриккера “Еволюція культури: інформаційний відбір”, І. Елінера “Розвиток мультимедійної культури в інформаційному суспільстві” тощо, автори яких наполягають на важливій соціальній і культурній ролі мультимедіа, що активно впливає на формування системи цінностей сучасного постіндустріального суспільства. Зокрема І. Елінер доводить, що зі зміною принципу сприймання об’єктів мистецтва, а також нівелювання чіткого розподілу на автора й глядача, читача, виникає потреба адаптації різних видів мистецтва до сучасних мультимедійних технологій, що формує нові мистецькі види і форми (комп’ютерний живопис, Інтернет-література, NetArt, віртуальні музеї та ін.) [8].

Зазначимо, що в культурології розрізняються поняття “культура мультимедіа” (як високий рівень оволодіння особистістю мультимедійними технологіями) та “мультимедійна культура” (як процес створення, збереження й розповсюдження у просторі й часі культурних цінностей засобами мультимедійних технологій в масштабах усього суспільства). На цьому наполягає білоруський вчений Б. Светлов, стверджуючий, що мультимедіа – це багатоканальне середовище, яке впливає на усі органи почуттів, а мультимедійна культура – це процес такого впливу у просторі й часі [15]. Мультимедійними каналами у процесі міжособистісного спілкування передаються культурні цінності, які мають не традиційний матеріальний вигляд, а подані у вигляді інформації, тобто структурованих, системно опрацьованих даних. Науковець доводить, що мультимедійна культура – це естетичний феномен сучасного інформаційного суспільства.

Сучасний культуролог Т. Орлова вказує, що ера мультимедіа відкрила нові горизонти в культурі, значно збільшила можливості духовного освоєння світу. Комплекс цих новацій вона називає ерою screen-культури [13], яка за своєю впливовістю перевершує усі попередні етапи культурного розвитку.

Явище мультимедіа не обходить і музикознавство. Один із провідних сучасних науковців-музикознавців, автор теорії сучасної композиції Ю. Холопов, аналізуючи нові форми музичного мистецтва, називає мультимедіа серед найважливіших напрямків музичного авангарду, разом із серіалізмом, сонористикою, електронною й конкретною музикою, інструментальним театром, хеппенінгом, інсталяціями тощо [17].

Автори навчального посібника “Теорія сучасної композиції” [16] конкретизують думку Ю. Холопова і тлумачать поняття мультимедіа як “багатосередовищну” специфічну художню акцію – об’єднання музики з іншими мистецтвами: творами живопису, віршами, скульптурами, які відкриваються для огляду, сценічним дійством, яке відбувається у тому ж приміщенні. Музичні техніки (у всьому їх різноманітті) вступають у взаємодію з техніками інших мистецтв, кожне з яких існує у власному часо-просторі, а цілісність складається на основі своєїрідної “поліпросторової політехніки” [16, С. 565]. Мультимедіа, у даному випадку, розуміється як багатоскладова акція, у якій задіяна максимальна кількість компонентів, коли межа між мистецтвом, життям, а іноді й релігійним дійством є майже не помітною. Як приклад нереалізованого, але цілком мультимедійного “проекту” музикознавці наводять задум “Містерії” О. Скрябіна початку ХХ століття – безсумнівний передвісник сучасних мультимедійних проектів К. Штокхаузена, Дж. Кейджа та ін. представників музичного авангарду кінця ХХ – початку ХХ ст.

Крім того, мультимедіа в музикознавстві розглядається як принцип створення матеріалу композиції і у цьому сенсі є технікою письма, точніше технікою змішування технік – музичних із немусичними (література, сценічна дія, графіка, математика, символіка тощо) [7].

Висновки. Отже, сучасне мистецтвознавство та культурологія активно вивчають феномен мультимедіа. Наука доводить, що використання мультимедіа у сфері мистецтва призводить до істотних трансформацій у його змісті й мовних засобах: мультимедійні арт-практики – сучасні шоу з використанням електроніки, лазерної техніки та кінематики, комп'ютерні інсталяції, мережева література, трансмузика, інтерактивне мистецтво, Інтернет-арт та ін. – ведуть до змін у художньо-естетичній свідомості людини. В мультимедійних мистецьких проектах на зміну традиційним виразним засобам кіно і телебачення (нарративність, візуальність, художній образ, кадр, ракурс та ін.) приходять нові: експериментальний простір, симуляція (моделювання), форма-структура у вигляді бази даних, перформативність, інтерактивність, синестезія тощо. Функція митця у мультимедійних практиках сучасного мистецтва перетворюється у діяльність ініціатора комунікативно-креативних контекстів [6]. Фактично формується нова метамова сучасного мистецтва (contemporary art).

Творчі пошуки митців та експерименти мистецьких мультимедійних проектів наразі знаходять відображення у мультимедійних навчальних засобах, передусім у мистецтвознавчих довідниках, енциклопедіях, віртуальних екскурсіях, у мультимедійних підручниках і посібниках з історико-теоретичних мистецьких дисциплін, які активно використовуються у сучасній вищій мистецькій освіті.

Література

1. Анисимова Н.С. Теоретические основы и методология использования мультимедийных технологий в обучении: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.02 – теория и методика обучения и воспитания / Наталья Сергеевна Анисимова. – СПб., 2002. – 42с.
2. Балаховская Т. Три значения мультимедиа / Т. Балаховская // Компьютер-пресс. – 1995. - №2. – С.37-39.
3. Буров А.М. Язык мультимедиа. Эволюция экрана и аудиовизуального мышления / А.М. Буров, Е.Г. Яременко, С.М. Соколов, Н.В. Лукиных, А.М. Орлов, В.М. Монетов. – М. : ВГИК, 2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://mkrf.ru/upload/mkrf/mkdocs2012/08_11_2012_4.pdf
4. Вернер Ингенблек. Все о мультимедиа / Ингенблек Вернер. – Киев: ВНУ, 1996. – 352 с.
5. Горюнова О. Медиа: История экспансий. Курс лекций / Ольга Горюнова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/laboratory/expertize/3169>.

6. Деникин А. Мультимедиа и искусство: от мифов к реалиям / А. Деникин // Художественная культура / Art & Culture Studies. – 2013. – №6 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sias.ru/magazine/vypusk-6-2013/yazyki/843.html>
7. Егорова О. Мультимедиа-проект в музыке: “Два текста Даниила Хармса” В. Кузнецова / О. Егорова // Израиль XXI. Музыкальный журнал. Режим доступа: <http://www.21israel-music.com/Multimedia.htm>
8. Елинер И.Г. Развитие мультимедийной культуры в информационном обществе : дисс... доктора культурологии : 24.00.01 / Елинер Илья Григорьевич; [Место защиты: С.-Петербург. гос. ун-т культуры и искусств]. – СПб., 2010. – 311 с.: ил.
9. Інформатика. Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології: Підручник для студ. вищих навч. закладів / За ред. О.І. Пушкаря. – К.: ВЦ „Академія”, 2002. – 704 с.
10. Крапивенко А.В. Технологии мультимедиа и восприятие ощущений : учебное пособие / Андрей Викторович Крапивенко. – М. : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2009. – 271 с. : ил
11. Мультимедиа. Словари онлайн. Словарь иностранных слов русского языка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://slovarionline.ru/slovar_inostrannyih_slov_russkogo_yazyka/page/multimedia.29842.
12. Мультимедиа. Словари онлайн. Энциклопедия техники [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://slovarionline.ru/entsiklopediya_tehniki/page/multimedia.2246.
13. Орлова Т. Образный синтез в умовах screen-культури / Т. Орлова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2029/1/orlova.pdf.
14. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. / Уклад. С.У.Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г.Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.
15. Светлов Б.В. Эстетические потребности личности в сфере мультимедийной культуры: автореф. дис... канд. филос. наук : 09.00.04 / Б.В. Светлов; Ин-т философии НАН РБ. – Минск, 2003. – 22 с.
16. Теория современной композиции: учебное пособие. / Гос. инст. искусствознания, Моск. гос. консерватория им. П.Чайковского; отв. ред. В.С.Ценова. – М.: Музыка, 2005 – 624с.
17. Холопов Ю. Новые формы Новейшей музыки / Ю.Холопов // Теоретическое музыкознание на рубеже веков: Сб. ст. / Белорус. гос. акад. музыки; сост. и науч. ред. Е.Н.Дулова. – Минск: Белорусская Академия музыки, 2002 - С. 250 – 264.
18. Шлыкова О. В. Культура мультимедиа: Уч. пособие для студентов / О.В. Шлыкова / МГУКИ. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2004. –415 с.
19. Kaye N. Multi-media: video, installation, performance. Routledge, 2007.
20. Liberovskaya K. Multimedia Then and Now. 2000. - [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://spectrum.library.concordia.ca/1155/1/MQ54265.pdf>
21. Manovich L. The Language of New Media. Cambridge, 2001.
22. Tribe M., Jana R. New Media Art. Koln, 2006.

Олефіренко Н.

канд. пед. наук, доцент, докторантка кафедри теорії і методики професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди

УДК 378.147 : 004.4

НАВЧАННЯ ПРОЕКТУВАННЮ ДИДАКТИЧНИХ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розкрито зміст підготовки майбутнього вчителя початкової школи до проектування дидактичних електронних ресурсів. Висвітлено зміст етапів зазначеної підготовки. Запропоновано розширити зміст інформатичних дисциплін додатковими модулями. Розкрито зміст запропонованих навчальних модулів.

Ключові слова: дидактичні електронні ресурси, вчитель, початкова школа, професійна підготовка.

Олефиренко Н.

канд. пед. наук, доцент, докторантка кафедри теорії і методики професійного образования Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди

ОБУЧЕНИЕ ПРОЕКТИРОВАНИЮ ДИДАКТИЧЕСКИХ ЭЛЕКТРОННЫХ РЕСУРСОВ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

В статье раскрывается содержание подготовки будущего учителя начальной школы к проектированию дидактических электронных ресурсов. Рассматривается содержание этапов указанной подготовки. Предложено расширить содержание информатических дисциплин дополнительными модулями. Раскрыто содержание учебных модулей.

Ключевые слова: дидактические электронные ресурсы, учитель, начальная школа, профессиональная подготовка.

Olefirenko N.

PhD (pedagogical sciences), associate professor, doctoral student at the Department of theory and methods professional education in Kharkiv National Pedagogical University after G.S.Skovoroda.

EDUCATION DESIGNING OF DIDACTIC SOFTWARE IN TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

The article discusses content of preparation future elementary school teachers to design teaching electronic resources. It's considered the content of this stage of training. It's proposed to expand the content of IT disciplines with additional modules. It's considered the content of the training modules.

Keywords: *electronic teaching resources, teacher, elementary school, training.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Широкомасштабні процеси інформатизації освіти, оснащення загальноосвітніх навчальних закладів комп'ютерним і телекомунікаційним обладнанням призвели до залучення вчителя початкової школи до використання інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічній діяльності. Все частіше вчитель, поряд з традиційними дидактичними матеріалами використовує електронні – презентації, комп'ютерні дидактичні ігри, відеофільми тощо. Разом з тим, низка проблем, що супроводжують використання готових матеріалів у навчальному процесі (невідповідність чинній програмі, орієнтація на «середнього» учня, необхідність пристосування до наявного матеріалу тощо), а також широкий спектр доступних інструментальних засобів створення дидактичних ресурсів [4], спонукають вчителя до проектування власних дидактичних електронних ресурсів, які представляють собою середовище для навчальної діяльності школяра [3]. Зазначена діяльність є достатньо складною і новою для вчителя, потребує ґрунтовної психолого-педагогічної, методичної й технологічної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. У психолого-педагогічних дослідженнях розкриваються різні аспекти підготовки майбутнього вчителя початкових класів до ефективного використання інформаційних технологій. Зокрема, шляхи використання інформаційних технологій у навчальному процесі початкової школи розкриваються у роботах А. Молокової, С. Хомич, Л. Хоружої, Н. Федяїнової, проблеми формування інформаційної культури та інформатичної компетентності вчителя початкових класів знайшли висвітлення у роботах С.Гунька, О. Кивлюк, М. Левшина, Л. Макаренко, А. Коломієць, О. Нікулочкіної, Л. Петухової, О. Співаковського, О. Шиман, питання професійної підготовки майбутнього вчителя до використання інформаційних технологій у навчанні молодших школярів розкриваються у працях В. Андрієвської, І. Милової, О. Суховірського, О. Снігур та інших. Проте у зазначених дослідженнях питання підготовки майбутнього вчителя до проектування авторських дидактичних ресурсів залишається поза увагою.

Метою даної роботи є розкриття змісту навчання майбутнього вчителя початкової школи проектуванню дидактичних електронних ресурсів в рамках професійної підготовки у вищому педагогічному навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для майбутнього вчителя початкової школи підготовка до проектування авторських дидактичних електронних ресурсів є достатньо складною, розгортання її не може бути здійсненим в рамках одного спецкурсу, і потребує низки

взаємопов'язаних заходів. Успішне здійснення проектування дидактичних електронних ресурсів для молодших школярів потребує ґрунтовних базових знань, умінь й навичок з педагогіки та психології, основ інформаційних технологій. Зазначена підготовка може бути реалізована у три етапи – базовий, продуктивний, рефлексивно-корекційний.

На початковому (базовому) етапі потрібно ознайомити студентів з віковими та індивідуальними особливостями молодших школярів, які впливають на навчальну діяльність, з формами і способами подання навчального матеріалу, принципами конструювання завдань репродуктивного і продуктивного типів, основами складання контролюючих завдань та вимогами до них, принципами реалізації індивідуалізованої допомоги учневі; сформувати базові знання й уміння роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями щодо створення й оформлення електронних матеріалів; сприяти оволодінню прийомів візуалізації навчального матеріалу та умінь використовувати програмні засоби для створення й підготовки ілюстративних матеріалів, корекції потрібних до уроку відео- та аудіо записів. На наступному етапі (продуктивному) може здійснюватися формування й розвиток спеціальних знань й умінь майбутнього вчителя, необхідних для проектування авторських дидактичних електронних ресурсів - сутності поняття дидактичних електронних ресурсів та їх місця у системі дидактичних засобів; функцій дидактичних електронних ресурсів у навчанні молодших школярів та засобів їх реалізації; технології проектування зазначених ресурсів; умінь реалізовувати змодельований ресурс за допомогою інструментальних засобів тощо. Третій етап підготовки (рефлексивно-корекційний) спрямований на розширення, поглиблення набутих знань й умінь студентів, їх корекцію, формування умінь оцінювання власного рівня готовності до проектування ресурсів та стимулювання майбутнього вчителя до самостійного розвитку й удосконалення власної підготовки.

Кожний етап підготовки майбутнього вчителя до проектування дидактичних електронних ресурсів реалізується через зміст навчальних дисциплін. Опорними визначаємо такі дисципліни навчального плану: психолого-педагогічного спрямування («Основи педагогіки», «Дидактика», «Психологія загальна і вікова», «Педагогічна психологія», «Педагогічні технології»); інформатичного спрямування («Сучасні інформаційні технології навчання», «Основи інформатики з елементами програмування», «Педагогічна інформатика», «Особливості використання комп'ютерних програм у початковій школі», «Комп'ютерні технології в освіті»); методичного спрямування («Методика навчання освітньої галузі «Математика»», «Методика навчання освітньої галузі «Мови і

література»», «Методика навчання освітньої галузі «Природознавство»», «Методика навчання інформатики»).

Оскільки наявна система підготовки майбутнього вчителя початкової школи не передбачає опанування специфічними вміннями й навичками, вважаємо доцільним уведення додаткових модулів до окремих дисциплін інформатичного спрямування. Стисло розкриємо їх зміст.

Курс «Сучасні інформаційні технології навчання» вважаємо необхідним розширити модулями «Використання апаратних і програмних засобів для створення й опрацювання аудіо- та відео-записів» та «Використання апаратних та програмних засобів для створення й опрацювання графічних зображень». У рамках зазначених модулів здійснюється знайомство студентів із технологіями обробки й створення аудіо-, відео- матеріалів, графічних зображень. Студенти мають ознайомитися не тільки з інструментальними засобами редагування й монтажу відео- та аудіо-файлів, але й основами комп'ютерного монтажу – правилами вирізання й склеювання фрагментів відео, графічних зображень, вибору ефектів при поєднанні фрагментів, підготовки озвучувальних матеріалів тощо. Крім того, майбутні учителі мають уміти використовувати сучасні пристрої створення й уведення графічних зображень – сканер, інтерактивну дошку, графічний планшет, фотокамеру тощо.

Зазначимо, що одним із привабливих моментів у розробці вчителем початкової школи авторських електронних ресурсів для потреб уроку є можливість скористатися низкою готових зображень. Проте їх використання потребує суттєвої корекції, що у свою чергу, вимагає відповідних умінь майбутнього вчителя. Отже, в рамках зазначеного модуля важливо навчити студентів коригувати готові зображення для гармонійного вбудовування їх до електронного ресурсу – змінювати геометричні розміри, колірну гаму, яскравість, контраст й насиченість кольорів; вирізати фрагменти зображення й копіювати їх; здійснювати накладання одного зображення на інше; додавати контури й текст тощо. Для цього студентів потрібно не тільки ознайомити з широким спектром наявних графічних редакторів, але й навчити шукати нові інструментальні засоби, аналізувати їх зручність для виконання тих чи інших дій з корекції та редагування зображення.

У проектуванні дидактичних електронних ресурсів цілком природно використовувати для власних педагогічних цілей базу готових презентацій, графічних зображень, відеозаписів, моделей, педагогічних агентів, програмних модулів тощо. Швидкий і легкий доступ до електронних матеріалів створює ілюзію безкарності при їх використанні, хибне відчуття свободи у власних діях щодо тих матеріалів, які знаходяться в Інтернеті, необов'язковість дотримання авторських прав, що призводить до практики їх порушення, яка на даний час є достатньо поширеною. У цьому зв'язку

доцільно увести модуль «Авторське право у сфері електронних ресурсів» до курсу «Основи інформатики з елементами програмування». Зазначений модуль має бути спрямованим на виховання у студентів поважного ставлення та поваги до інтелектуальної праці розробників оригінальних творів, електронних матеріалів й програмних продуктів, створених як колегами, так і професійними колективами. Важливо показати шляхи правомірного використання авторських електронних матеріалів; навчити студентів розпізнавати ситуації, за яких вільне користування матеріалами є можливим, та ситуації, при яких використання матеріалів потребує оплати або отримання дозволів і ліцензій; сформувати вміння коректно цитувати авторські твори й посилатися на них; законно отримувати й використовувати інструментальне програмне забезпечення.

Успішна підготовка майбутнього вчителя до проектування дидактичних електронних ресурсів ґрунтується на розумінні майбутнім вчителем функціональних можливостей дидактичних електронних ресурсів у навчальному процесі початкової школи, на умінні визначити серед них ті, які є суттєвими в ракурсі вирішення певного педагогічного завдання. Разом з тим, у наявній системі підготовки майбутнього вчителя детальний розгляд функціональних можливостей електронних ресурсів та засобів їх реалізації детального розгляду не було передбачено. Отже, вважаємо доцільним увести модуль «Функціональні можливості дидактичних електронних ресурсів у навчанні молодших школярів» до курсу «Педагогічна інформатика», в рамках якого студентів слід познайомити з чотирма групами дидактичних функцій, які вони можуть виконувати у електронному засобі: функціями, що сприяють формуванню позитивного ставлення дитини до процесу і результату навчання, функціями, що забезпечують успішність школяра у засвоєнні змісту навчання, функціями оптимізації навчального процесу й функціями, зорієнтованими на закладання основ успішності подальшого навчання школяра [1]. Важливо навчити студентів вибирати ті функції, які повинні домінувати в розробленому дидактичному ресурсі для досягнення педагогічної мети, та такі, що можуть виконувати допоміжну роль. Потрібно також розглянути шляхи реалізації кожної функції – наприклад, яким чином забезпечено корекційну або контролюючу функцію, функцію візуалізації або адаптаційну тощо. Важливо, щоб студенти вміли аналізувати як переваги, так і обмеження наявних дидактичних ресурсів для навчання молодших школярів, могли пропонувати шляхи удосконалення готових ресурсів. Крім того, зазначений курс пропонуємо розширити модулем «Технологія проектування дидактичних електронних ресурсів для молодших школярів», який спрямований на опанування студентами етапів проектування електронних ресурсів навчального

призначення та ознайомлення з інструментальними програмними засобами для їх реалізації. У процесі навчання важливо розкрити сутність кожного етапу проектування: його мету, завдання, способи їх виконання, очікуваний результат. Оволодіння майбутніми учителями технологією проектування дидактичних електронних ресурсів повинно передбачати виконання практичних завдань, зорієнтованих на створення авторських ресурсів навчального призначення. Це потребує звернення уваги студентів на якість наповнення обраного інструментального середовища навчальними матеріалами, розробку дизайну дидактичного ресурсу, встановлення зв'язків між структурними компонентами, необхідність вибрати засоби заохочення й схвалення учня, способи відображення результатів його діяльності, способи реагування ресурсу на дії школяра.

Формування готовності майбутнього вчителя до проектування і використання дидактичних електронних ресурсів у навчанні молодших школярів потребує ознайомлення із основами здоров'язбереження при використанні інформаційних технологій. Саме наявність певних ризиків для здоров'я дитини стримувала широке використання комп'ютера у навчанні молодшого школяра. Проте незупинний прогрес і широке розповсюдження цифрових і мережних технологій, їх доведені переваги для реалізації особистісно-орієнтованого підходу у навчанні, фактичне зниження вікової границі першого знайомства дитини з комп'ютером зумовили необхідність педагогічно зваженого й здоров'язбережувального використання інформаційних технологій у навчальному процесі початкової школи. Ознайомлення із цими питаннями дитини при використанні інформаційних технологій пропонуємо запровадити у курсі «Педагогічні технології».

На третьому етапі підготовки додаткові модулі вважаємо потрібним розширити дисципліни «Особливості використання комп'ютерних програм у початковій школі» та «Комп'ютерні технології в освіті». Зокрема, у рамках модуля «Вимоги до дидактичних електронних ресурсів для молодших школярів» потрібно ознайомити студентів з комплексом психолого-педагогічних вимог, ергономічних, технічних та здоров'язбережувальних вимог. Майбутні вчителі мають знати й уміти вибрати доцільні способи забезпечення трьох груп психолого-педагогічних вимог: вимог, що стосуються будь-яких дидактичних засобів і ґрунтуються на їх відповідності до закономірностей і принципів навчання (науковості, доступності, проблемності, наочності, забезпечення свідомості навчання, систематичності і послідовності навчання); вимог, що пред'являються саме до електронних ресурсів (інтерактивності, мультимедійності та забезпечення системою допомоги); вимог, які ураховують психолого-педагогічні особливості молодших школярів (адаптивності, варіативності, наявності системи

орієнтації в ресурсі, візуального оформлення ресурсу, ігрового забарвлення, створення ситуацій успіху) [2].

У процесі опанування ергономічних вимог до електронного ресурсу у студенти мають усвідомити значимість вибору колірного оформлення ресурсу, колірних акцентів, сполучень кольорів, оскільки такий вибір впливає на фізіологічний та психологічний стан молодшого школяра, на сприйняття навчальної інформації, на залучення й утримання уваги дитини. Майбутній вчитель має знати принципи розміщення інформації на екрані комп'ютера: єдності елементів та пропорції, акценту і порядку. Ураховуючи, що читати текст молодшому школяреві з екрану монітору складніше, ніж з паперу, вчителю слід вміти ущільнювати текстову інформацію, обмежувати її кількість, ретельно ставитися до її розташування на екрані, до шрифтового оформлення, уникати переносів тощо. Незважаючи на те, що в дидактичних електронних ресурсах, зорієнтованих на роботу під час уроку, рекомендовано уникати звукового супроводу, майбутньому вчителю потрібно знати вимоги до музичного оформлення ресурсу й вміти забезпечувати їх дотримання в електронному ресурсі. Важливими також є знання вимог до організації діалогів у електронному ресурсі та виведення коментарів щодо діяльності користувача. У рамках зазначеного модуля студенти мають ознайомитися також з технічними вимогами до програмного продукту, вміти перевіряти його працездатність, наявність захисту від помилкових або некоректних дій користувача, можливість інсталяції на комп'ютери з різними операційними системами, можливість коректного передчасного завершення роботи з програмним продуктом. Модуль «Експертне оцінювання якості електронних ресурсів для навчання молодших школярів» спрямований на навчання майбутнього вчителя здійснювати попередню експертизу авторського дидактичного електронного ресурсу, а також на ознайомлення із процедурами та методиками здійснення професійної експертизи електронних ресурсів навчального призначення. У рамках модуля студенти мають навчитися визначати критерії оцінювання дидактичного електронного ресурсу, аналізувати й оцінювати ступінь відповідності обраним критеріям і педагогічному задуму. Важливо, щоб студенти навчилися розпізнавати ситуації на екрані комп'ютера, які потребують коректив щодо розміщення інформації, її структурування, оформлення, ущільнення, намагалися пропонувати нові способи для реалізації тієї чи іншої мети. Студенти мають вміти оцінювати ресурс за результатами його впровадження у навчальний процес.

Для професійного зростання вчителя початкової школи важливо оприлюднювати власний досвід. Під час навчання в університеті студенти мають змогу ініціювати дискусії й обговорення щодо шляхів удосконалення

авторського ресурсу в межах академічної групи, виступати і представляти розробки на наукових семінарах і конференціях різного рівня. У процесі професійної діяльності в реальних умовах школи подібні дискусії організувати достатньо складно. Для оприлюднення спроектованих дидактичних електронних ресурсів та досвіду їх використання вчитель може скористатися особистим сайтом або блогом, участю у Інтернет-конференції та професійному форумі, публікацією повідомлення або статті тощо. Зважаючи на те, що грамотне й коректне використання мережі Інтернет для професійного зростання потребує нових знань й умінь студентів, вважаємо потрібним розширити курс «Комп'ютерні технології в освіті» модулем «Інтернет-підтримка вчителя початкової школи у проектуванні дидактичних електронних ресурсів». У рамках модуля потрібно ознайомити студентів із видами Інтернет-підтримки професійної діяльності вчителя і, зокрема, діяльності щодо проектування дидактичних електронних ресурсів. Потрібно обговорити зі студентами форми можливої участі у роботі Інтернет-конференцій та на Інтернет-форумах, способи отримання професійної методичної та технологічної допомоги за допомогою Інтернет-сайтів. Слід також звернути увагу на потенціал порталів методичних об'єднань та персональних сайтів вчителів-новаторів для отримання підтримки у розробці електронних ресурсів.

Зазначена підготовка була реалізована в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С.Сковороди в рамках експериментального дослідження й засвідчила ефективність у формуванні готовності майбутнього вчителя початкової школи до проектування дидактичних електронних ресурсів.

Висновки з даного дослідження. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів повинна адекватно реагувати на зміни, які відбуваються у засобах навчання, пристосовуватися до нових технологій, що швидко змінюються. Навчання проектуванню дидактичних електронних ресурсів потребує специфічних знань й умінь, формування яких потребує систематичної роботи, розширення професійних дисциплін додатковими навчальними модулями. Перспективним напрямом подальших розвідок, на нашу думку, є дослідження особливостей навчання майбутніх учителів початкової школи розробці окремих типів дидактичних електронних ресурсів.

Література

1. Білоусова Л.І. Дидактичні функції електронних навчальних ресурсів для молодших школярів / Білоусова Л.І., Олефіренко Н.В.//Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання [Електронний ресурс] — 2012. — Том 32. — № 6. — Режим доступу: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/760/570>.

2. Олефіренко Н.В. Вимоги до електронних дидактичних ресурсів для початкової школи / Олефіренко Н.В. // Інформаційні технології в освіті. — 2012. — № 12. — С. 73—82.
3. Олефіренко Н.В. Електронні ресурси у системі сучасних дидактичних засобів / Н.В.Олефіренко //Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». — Додаток 4 до Вип.31, Том IV (12): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». — К.: Гнозис, 2014. — С. 174—182.
4. Олефіренко Н.В. Сучасні інструментальні засоби створення електронних ресурсів навчального призначення / Олефіренко Н.В. //Комп'ютер у школі та сім'ї. — 2012. — № 6 (102). — с.36—41.

Головко М.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний
педагогічний університет»*

Крайнова Л.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний
педагогічний університет»*

УДК 378.015:069.12

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ ЗБАГАЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті розкриваються сутність та взаємозв'язок понять «освітній простір» та «музейний простір». Надається система використання надбань музейної педагогіки у підготовці фахівців дошкільної освіти. Представлено експериментальну модель залучення до музейної педагогіки. Презентується технологія занурення у музейний простір з метою професійного та духовно-особистісного розвитку студентів. Визначено умови її використання. Наведено відповідні приклади.

***Ключові слова:** освітній простір, музей, музейний простір, музейна педагогіка, збагачення освітнього простору.*

Головко М.

*кандидат педагогических наук, доцент кафедры дошкольного образования
Государственного высшего учебного заведения «Донбасский
государственный педагогический университет»*

Крайнова Л.

*кандидат педагогических наук, доцент кафедры дошкольного образования
Государственного высшего учебного заведения «Донбасский
государственный педагогический университет»*

МУЗЕЙНАЯ ПЕДАГОГИКА КАК СРЕДСТВО ОБОГАЩЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

В статье раскрываются сущность и взаимосвязь понятий «образовательное пространство» и «музейное пространство». Предлагается система использования потенциала музейной педагогики в подготовке специалистов дошкольного образования. Презентуется технология погружения в музейное пространство с целью профессионального и духовно-личностного развития студентов. Определены условия ее использования. Приводятся соответствующие примеры.

Ключевые слова: образовательное пространство, музей, музейное пространство, музейная педагогика, обогащение образовательного пространства.

Holovko M.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Preschool Education, State Higher
Educational Establishment "Donbass State Pedagogical University"*

Krainova L.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Preschool Education, State Higher
Educational Establishment "Donbass State Pedagogical University"*

MUSEUM PEDAGOGIC AS A WAY OF ENRICHING HIGH SCHOOL EDUCATIONAL SPACE

The article reveals the essence and interrelation of the notions "educational space" and "museum space". There is provided an experimental model of museum pedagogic sausage. A special system of using the potential of museum pedagogic in training specialists of Preschool Education is suggested. There is presented a technology of immersion in the museum space with the aim of students' professional and personal development. The conditions of the technology usage are determined. Appropriate examples are given.

Key words: educational space, museum, museum space, museum pedagogic, enrichment of educational space.

Актуальність дослідження. Термін «освітній простір» ми використовуємо не як смисловий прийом, а як наукове поняття. Освітній простір виступає засобом (формою) трансляції соціального і індивідуального досвіду і освоєння культури на рівні, що перевищує природний, має місце як в спеціально організованих інституціях, так і поза ними. Відмітимо, що в педагогіці і філософії освіти мають місце різні підходи до його розуміння і вживання (А.Веряєв, В.Гинецинський, Н.Гогольов, В.Конев, О.Леонова, Е.Чеботарева, І.Шалаєв і ін.). Ми схилиємося до думки про те, що освітній простір можна розглядати як відкриту систему динамічних зв'язків і взаємодій між його суб'єктами, що задовольняє індивідуальні особисті і

колективні освітні потреби. При цьому, кажучи про включення музейної педагогіки в освітній простір, ми маємо на увазі такі його позначені в науковій літературі характеристики, як присутність, глобальність, поєднання реальності і віртуальності при переважанні останньої, а також його «подієва» сутність, тоді як середовище передбачає зануреність, локальність, реальність [4]. Завдяки різноспрямованим виходам в освітній простір збагачується розвивальне середовище освітніх установ.

Аналіз досліджень і публікацій. У своїй роботі ми спираємося на підходи і рекомендації фахівців і учених (О.Ванслова, І.Зязюн, Е.Медведева, Т.Мишева, Е.Налетова, Ю.Омельченко, Б.Столяров, і ін.). Музей як унікальне явище в житті соціуму можна розглядати як історичний, соціальний, культурний і педагогічний феномен у тому числі. Зупинимося коротко на його відомих характеристиках.

Музей - це унікальна суспільна освіта, покликана «служити місцем зустрічі і продуктивної міжкультурної взаємодії, інформаційного і ціннісного обміну між різними соціальними спільнотами, різними етносами, поколіннями, професійними, віковими, територіальними і іншими субкультурами» [2].

Музей – багатофункціональний інститут соціальної пам'яті, за допомогою якого реалізується суспільна потреба у відборі, збереженні і демонстрації специфічної групи природних і культурних об'єктів, що мають певну суспільну цінність. Музей можна розглядати як специфічну форму того, що успадкувало історико-культурні цінності, історично і логічно впорядкований простір експонатів і артефактів [5].

Не дивлячись на наявність вже досить великої кількості досліджень в області музейної педагогіки, вона є відносно новою міждисциплінарною областю наукового знання, яка формується на пересіченні педагогіки, психології і музеєзнавства. О. Ванслова дала таке визначення музейної педагогіки: «Музейна педагогіка - це перш за все методики і технології роботи з людьми, з їх свідомістю за допомогою музейних засобів»[1]. Сучасна музейна діяльність не заперечує фундаментальне призначення музеїв - зберігати, презентувати і транслювати з минулого в майбутнє основоположні цінності людського суспільства, формуючи виховний простір. Музейно-педагогічна діяльність передбачає відхід від традиційного репродуктивно-екскурсійного обслуговування до максимального використання музейних засобів в контексті «діалогу культур», сприяє задіюванню проблемних методів, що театралізуються, ігрових, стимулюванню творчих здібностей дітей, розвитку їх музейно-естетичної культури [3].

В цілому ж, як відомо, музей здійснює наступні функції: науково-документалістську, охоронну, дослідницьку і освітньо-виховну. На тлі

загострення потреби підвищення культурного і професійного рівня майбутніх фахівців саме остання функція є реалізацією завдань музейної педагогіки. З цієї точки зору, якщо розглядати музей не лише як соціальний, культурний, але і педагогічний феномен, то в його просторі виділимо когнітивний компонент, ціннісно-емоційний і діяльнісний, які в своїй єдності та сукупності забезпечують ефективність педагогічно доцільного занурення в музейну атмосферу і її «вписування» в сучасні життєві і професійні реалії.

Таким чином, в контексті вирішення освітніх завдань нам важливо підкреслити унікальність музею як соціального інституту, завдяки таким відомим його якостям, як одночасне існування в соціумі і дистанціювання від нього; інтеграція об'єктивності і суб'єктивності; неоднорідність і багат шаровість простору музею; наявність «зерна у зародку» для розгортання подальшої дослідницької, творчої діяльності; формування центрально-периферійних зв'язків простору на основі статусу музею; використання потенціалу музею для відродження етичної культури і збереження духовного відтворення в суспільстві.

Метою даної статті є розкриття можливостей розширення і збагачення освітнього простору за допомогою такого засобу як музейний простір.

Викладення основного матеріалу. Дослідження, присвячене вивченню уявлень про світ, в якому жили і живуть наші студенти, їхніх культурних переваг виявило факти обмеження, вузькості, однополярності, деякого примітивізму їхнього культурно-життєвого простору в довузівський період. Систематично ми проводимо також опитування, присвячені вивченню знань студентів про те, які цінності сповідує український народ і що засуджує. Практично всі опитані серед цінностей виділили і назвали щирість, добросердя, пошану до батьків і людей літнього віку, гостинність, гідність, чесність. До життєвих цінностей студенти також віднесли здоров'я, любов, свободу, благополуччя, народну творчість. Відзначили і те, що народом засуджується: жорстокість, злість, заздрість, бездуховність, зарозумілість. Такі опитування проводилися впродовж останніх п'яти років з різними студентами і дозволили виявити деякі тенденції. Наприклад, з часом все менша кількість студентів в своїх відповідях називає такі цінності як патріотизм, героїзм, готовність захищати рідну землю. Серед родинних цінностей зовсім не згадуються цнотливість, вірність, відданість. Дуже помітною є відсутність в переліку таких негативних явищ сучасного життя, як хабарництво, побори, підкуп, тобто того, що завжди засуджувалося в народному фольклорі.

Аналіз причин ситуації, що склалася, свідчить про те, що дане явище пов'язане не лише з обмеженням як життєвого, так і культурного простору як такого, але і його незатребуваністю, та і через об'єктивні причини

малою доступністю культурних інституцій і безпосередніх досягнень і цінностей (зокрема, матеріальних) сучасним молодим поколінням, зниженням «якості» культурного фону, в якому сьогодні знаходяться молоді люди, руйнуванням шкали цінностей, їх підміна. В цих умовах необхідність збагачення і конструювання освітньо-виховного простору вищої школи з урахуванням його культурної складової є актуальною. По-перше, тому що проблема духовно-морального розвитку особистості набуває особливого значення в умовах втрати в суспільстві моральних цінностей і орієнтирів і необхідності відродження культурно-духовних основ в суспільному житті, по-друге, це пов'язано з розширенням професійних і особистих можливостей музейного простору у вищій школі і їх використання у відповідних цілях.

В останні декілька років на базі факультету дошкільної освіти і практичної психології Донбаського державного педагогічного університету ми шукаємо шляхи і можливості розширення і збагачення освітнього простору за рахунок залучення ресурсів музейної педагогіки і створення відповідної моделі, направленої на розвиток професійно-особистісного потенціалу майбутніх фахівців.

Для реалізації завдань музейної педагогіки важливим є розуміння того, що вона одночасно дистанціюється від сучасного життя (суспільного, особистою, професійного) і в той же час знаходиться в ньому: тобто простір в просторі або «музейний простір» в «освітньому просторі». Між ними існують певні зв'язки, які можна використовувати з метою підготовки фахівця-професіонала. Підкреслимо ще одну істотну особливість: у музейному просторі чітко демонструється зв'язок об'єктивного і суб'єктивного, причому у двох площинах: з точки зору «зняття» минулого (історичного, культурного, технічного, природничонаукового, соціального) цей простір об'єктивний, але як вираження (презентація) буття особі, суспільства, соціальної групи (шаруючи) – воно суб'єктивне. З іншого боку, експозиція як форма духовно-культурної діяльності в її об'єктивній даності «вступає в діалог» з самими професіоналами музейної справи і відвідувачами: і ті та інші виступають носіями сенсів і значень, норм спілкування і поведінки, традицій і нововведень.

У контексті педагогічно доцільного використання музейного простору нас цікавить і той факт, що в музеєзнавстві взаємозв'язані три його підструктури: музейні предмети як джерело науково-обґрунтованої інформації і відповідних емоцій; способи їх взаємодії і комунікативних можливостей; способи музейної діяльності і сфера (форми) функціонування самих музеїв.

Експериментальна модель залучення до музейної педагогіки в освітньому просторі вищої школи на факультеті дошкільної освіти та практичної психології, розроблена нами, включає: пізнавально-когнітивний компонент (безпосередні відвідини музеїв і залучення до них через віртуальний простір); емоційно-ціннісний компонент (дозволяє здійснювати логічний і динамічний перехід від типового, загального до особливого, єдиного, авторського, унікального шляхом усвідомлення, переживання і відчуття через контакт, взаємодію і «діалог» з конкретними експонатами музею); діяльнісний компонент передбачає колективну і індивідуальну діяльність по збору експонатів, створенню тематичних музейних експозицій і опанування технології музейної педагогіки в дошкільних освітніх установах. Тобто, функціонування експериментальної моделі підпорядковане завданням підготовки фахівців з дошкільної освіти.

Сучасна система музеїв має значний потенціал для зростання духовно-моральної культури, гуманістичного мислення, історичної пам'яті та соціальної відповідальності. Серед наявного комплексу музеїв в освітній роботі нами використовуються такі їх різновиди, як краєзнавчі, художні, етнографічні, меморіальні, педагогічні, а також інтернет-музеї. «Спілкування» з музеями здійснюється за принципом «ми в музей», «музей до нас», формуються контактні або дистанційні відносини, коли мова йде або про відвідування реальних музеїв, або про так звані віртуальні музеї.

Звернемося до досвіду реалізації даної моделі. Наприклад, при вивченні курсу історії педагогіки нами вирішується завдання збагачення його змістовного та ціннісно-сміслового компонентів засобами музейної спадщини, здійснюється пошук оптимальних умов його інтеграції у процес викладання. До такої складової історико-педагогічної освіти як характеристика епохи, періоду, етапу, події, його атмосфери, матеріального наповнення відповідними артефактами, студенти можуть долучитися у краєзнавчому музеї (міста Слов'янськ, Краматорськ, Донецьк), в музеї мініатюрної книги, художньому музеї (м. Горлівка), етнографічному музеї с. Прелесне. А специфіку певного періоду в області розвитку шкільної та дошкільної освіти можуть осягнути, занурюючись в атмосферу музею освіти (м. Горлівка) або музеїв шкіл нашого міста. У нашому досвіді використовується і відвідування музеїв, які нам недоступні в силу об'єктивних причин. Та побувати в них ми можемо за допомогою комп'ютерних засобів: інтернет-музей гуманної педагогіки, музей Я. Коменського у Празі, музей Ф. Фребеля у Бад-Бланкенбурзі, музей М.Монтессорі в Голандії та ін. Або здійснити, наприклад, віртуальну подорож у деякі музеї світу, щоб відчути культурну атмосферу і дух тієї чи іншої епохи в історії європейської цивілізації і оцінити її вплив на

розвиток педагогічних ідей та освіти (античність, середньовіччя, Відродження, епоха Просвітництва).

При цьому з'являється рідкісна можливість вписати конкретний унікальний досвід в загальну картину історико-освітнього процесу в контексті простору-часу. У цільовому відношенні відвідування музеїв актуалізує формування ціннісного, емоційно забарвленого ставлення до педагогічної спадщини. Розвиток емоційної сфери, асоціативного мислення, творчої уяви відбувається через занурення у світ відповідних експозицій, їх смислів, значень. Музейний світ і його цінності є ще й засобом розвитку історичної свідомості, здатності до співпереживання, зацікавленості різними культурами, до оцінки своєї позиції у часі, усвідомлення себе як особистості і професіонала в оцінці цінностей педагогічної культури. Використання музейної педагогіки передбачає і включення студентів у процес створення своїх «авторських» міні-музеїв, присвячених, наприклад, життю і творчості відомих і видатних педагогів-класиків. У цьому випадку використовуються комп'ютерні технології, і музейна атмосфера з відповідними атрибутами відтворюється на екрані комп'ютера.

При вивченні курсу методики народознавства в дошкільному закладі цілком очевидною є необхідність розширення національно-культурної складової професійного потенціалу майбутнього педагога. Беручи до уваги місцеві умови, студенти мають можливість відвідувати Слов'янський краєзнавчий музей, філію Донецького краєзнавчого музею в селі Прелесне, шкільні музеї м. Слов'янська, краєзнавчі музеї міст, в яких вони проживають, знайомитися з приватними колекціями національних артефактів викладачів факультету. При цьому студенти виконують різноманітні завдання, що дозволяють долучитися не тільки до національної, а й до музейної культури. У такій ситуації створюються умови для підключення майбутнього фахівця до культурного коду минулої та сучасної йому культури, актуалізації потрібного для професіонала соціально-культурного досвіду. Важливе освоєння простору музею з його специфічними законами, тому ми залучаємо студентів до створення власних авторських експозицій та екскурсійного обслуговування за всіма правилами музейної справи на факультеті до важливих тематичних дат, річниць, подій.

Занурення в музейний світ і використання його розвивальних можливостей є необхідною передумовою майбутньої професійної творчої діяльності щодо створення відповідних міні-музеїв різних рівнів та спрямованості в дошкільних освітніх установах. Так, на базі експериментального дошкільного закладу (ДНЗ № 12 м. Горлівка Донецької області) за участю студентів та магістрантів була розроблена і реалізована система розширення виховного простору за допомогою об'єднання зусиль дитячого садка і сім'ї. Система роботи забезпечувала, з одного боку,

розширення краєзнавчої складової виховного простору, а з іншого, давала можливість більш глибоко долучитися до культурних досягнень горлівчан через залучення до музейної та театральної культури міста. Була розроблена програма ознайомлення з рідним містом, його природою, пам'ятками, культурними цінностями, людьми «Маленькими ніжками горлівськими доріжками». Включення музеїв в освітній процес дозволило збагатити зміст роботи з дітьми, долучити їх до музейної культури.

У місті Горлівка Донецької області, де проводилося дослідження, є багато державних, шкільних, заводських музеїв. У місті знаходяться єдиний у світі музей мініатюрної книги ім. В.Разумова, єдиний у світі музей династії космонавтів Волкових. У художньому музеї експонується найбільша колекція картин М. Реріха і багато іншого.

Крім того, на базі дошкільного навчального закладу, де проводилося дослідження, були зібрані твори народного декоративно-прикладного мистецтва різних регіонів України та Росії (всього близько 600 експонатів).

Експозиції музею охоплювали різні види народної творчості: «Чарівна вишивка», «Гончарне колесо», «Народна іграшка», «Музична світлиця», «Петриківські барви», «Квітуче дерево життя», «Дерев'яні вироби». В результаті проведеної роботи музей отримав офіційний статус і назву «Від народного мистецтва до дитячої душі», що свідчить про цінність і масштаби зібраних колекцій. Таким чином, апробація експериментальної моделі продемонструвала її життєздатність, гнучкість, затребуваність і практичну доцільність.

Висновки. Синтетична природа музеїв відповідає багатовимірності життєвого простору і тим інтеграційним процесам, які характерні для сучасної педагогіки та втілюються в технологіях педагогічного процесу. В цілому, дослідження дає можливість стверджувати, що музейно-педагогічна діяльність сприяє не тільки формуванню інтересу до пізнання навколишнього світу, а й вихованню так званої «музейної особистості», глибинною основою якої є пізнавальні здібності, смислотворчість і духовність.

Література

1. Ванслова Е. Культура и дети. Взгляд музейного педагога / Е.Ванслова|. - М., 2012. - 232 с.
2. Мышева Т. Музейная педагогика в современном социокультурном образовательном контексте: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». – Таганрог, 2007. – 20 с.
3. Налетова Е. Формирование воспитательного пространства средствами музейно-педагогической деятельности: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». - Тольятти, 2010. – 21 с.

4. Чеботарева Е. Образовательное пространство в условиях трансформации российского общества: социально-философский аспект: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. фил. наук: 09.00.11 «Социальная философия». – Ростов-на-Дону, 2003. – 20 с.
5. Якубовський В. Музеєзнавство: Навчальний посібник / В.Якубовський. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М., 2006. – 352 с.

Гринько В.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри природничо-математичних дисциплін ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 378.147.091.33-027.22:004

РОЗВИТОК ІК-КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВЗАЄМОДІЇ З ВИКЛАДАЧЕМ У ПЕРІОД ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Стаття присвячена осмисленню ролі ІКТ під час взаємодії майбутніх вчителів початкових класів із викладачем у період педагогічної практики з метою розвитку ІК-компетентності. Виокремлено компоненти системи педагогічної взаємодії за допомогою ІКТ під час організації практики, окреслено напрями можливого застосування ІКТ, розглянуто конкретні приклади.

Ключові слова: компетентнісний підхід, інформаційно-комунікаційна компетентність, інформаційно-комунікаційні технології, професійна підготовка.

Гринько В.

кандидат психологических наук, доцент кафедры естественно-математических дисциплин ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

РАЗВИТИЕ ИК-КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ПРИ ВЗАИМОДЕЙСТВИИ С ПРЕПОДАВАТЕЛЕМ В ПЕРИОД ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ

Статья посвящена осмыслению роли ИКТ во время взаимодействия будущих учителей начальных классов с преподавателем в период педагогической практики с целью развития ИК-компетентности. Выделены компоненты системы педагогического взаимодействия с помощью ИКТ при организации практики, очерчены направления возможного применения ИКТ, рассмотрены конкретные примеры.

Ключевые слова: компетентностный подход, информационно-коммуникационная компетентность, информационно-коммуникационные технологии, профессиональная подготовка.

Hrynko V.

Candidate of Psychological Science (PhD), Associate Professor of the Chair of Natural and Mathematical Science of Donbas State Pedagogical University

THE DEVELOPMENT OF STUDENT'S IC-COMPETENCE IN THEIR INTERACTION WITH PROFESSOR DURING THE PEDAGOGICAL PRACTICE

The role of ICT in the interaction of future primary school teachers with professor during the pedagogical practice in order to develop IC-competence is analyzed in the article. The components of the pedagogical interaction system are pointed out with the help of ICT during the organization of practice, the areas of possible application of ICT are outlined, the specific examples are also considered.

Keywords: *competence approach, informative and communicative competence, informative and communicative technologies, training.*

Постановка проблеми. В епоху глобалізації та інформатизації всіх сторін суспільного життя освіта стає не лише основною умовою самореалізації і самоактуалізації особистості, збагачення її творчого потенціалу, але і важливим чинником подолання кризових тенденцій, соціально-економічного та духовного піднесення держави, забезпечення її конкурентоспроможності на світовій арені, підвищення економічного добробуту населення, збереження соціальної стабільності в суспільстві.

Ключовою фігурою сучасних процесів модернізації освіти, безумовно, є педагог, чий рівень фахової та особистісної культури повинен забезпечувати дієвість освітніх перетворень. Нові вимоги до професійної та особистісної культури педагога ставлять на порядок денний суттєві зміни в методології, технології, змісті підготовки педагогічних кадрів, приведення їх у відповідність з освітніми і культурними реаліями сьогодення [8].

У цьому контексті актуальною стає проблема пошуку шляхів, що забезпечують становлення суб'єктності, стимулюючих розвиток потреби особистості в постійному професійно орієнтованому саморозвитку. Однією з основних форм професійного становлення майбутнього вчителя є педагогічна практика, яка дозволяє синтезувати теоретичні знання і практичний досвід. Педагогічна практика в школі покликана забезпечити формування не тільки педагогічних умінь, а й професійних властивостей та якостей особистості вчителя.

Формування інформаційно-комунікаційної компетентності (далі – ІК-компетентність) майбутнього вчителя є нині одним із найбільш актуальних завдань системи безперервної освіти. ІК-компетентність стає важливою складовою фахової та методичної компетентності майбутнього учителя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеям формування професійної компетентності майбутніх фахівців присвячені роботи В.Бондаря, Б.Гершунського, Н.Тализіної та ін.; науковим положенням компетентнісного підходу до підготовки сучасного фахівця – Г.Балла, Н.Кузьміної, В.Сластьоніна, та ін.; теорії професійної підготовки майбутнього вчителя С.Вітвицької, В.Ковальчука, Б.Коротяєва, М.Лещенко, Н.Ничкало, М.Пехоти та ін..

Аналізуючи наукові дослідження з проблем організації педагогічної практики, О.Коник виділяє наступні аспекти означеної проблеми:

- загальні та методичні питання педагогічної практики;
- питання професійного самовизначення студентів у період педагогічної практики;
- шляхи вдосконалення педагогічної практики;
- проблеми формування особистості майбутнього вчителя в період педагогічної практики;
- проблеми формування окремих педагогічних умінь у ході педпрактики [2].

Державний інтерес до проблеми індивідуалізації знаходить підтвердження в урядових документах. У Національній доктрині розвитку освіти України індивідуалізація освітнього процесу, забезпечена різноманітним освітнім програмам, видами і формами навчання, названа очікуваним результатом реалізації доктрини [5].

Однак, під час проходження педагогічної практики особистісно-індивідуальна позиція студента має відносний характер, оскільки викладачем найчастіше враховуються особливості, не окремо взятого студента, а групи студентів, що мають подібні ознаки [4].

Саме вдосконалення якості підготовки через індивідуально орієнтований підхід до студентів-практикантів і формування професійної творчої особистості сприяє використанню інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчально-виховному процесі вищої школи.

Законами України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», «Про освіту», «Про вищу освіту», Національною доктриною розвитку освіти України в XXI ст. та іншими офіційними документами передбачається забезпечення ефективного впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій на всіх освітніх рівнях та формах навчання.

Питанням впровадження ІКТ в освітній процес та формуванню ІК-компетентності педагогів присвячені роботи В.Бикова, О.Буйницької, М.Жалдака, М.Лещенко, Н.Морзе, Л.Петухової, А.Співаковського, С.Спіріна та ін..

Формулювання цілей. Метою статті є визначення шляхів забезпечення розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності у професійній підготовці майбутніх вчителів початкової школи під час взаємодії з викладачем при проходженні педагогічної практики.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства і освіти головною метою інформатизації освіти є підготовка тих, хто навчаються, до активної і плідної життєдіяльності в інформаційному суспільстві, забезпечення підвищення якості, доступності та ефективності освіти, створення освітніх умов для широких верств населення щодо здійснення ними навчання протягом усього життя за рахунок широкого впровадження в освітню практику методів і засобів ІКТ та комп'ютерно орієнтованих технологій підтримки діяльності людей [1].

У даний час набула поширення концепція компетентнісного підходу в системі освіти, що є основою змістовних змін стосовно забезпечення відповідності освіти запитам і можливостям суспільства періоду інформатизації і глобальної масової комунікації. З позицій ІК-компетентнісного підходу суттю вищої освіти стає розвиток здібності до самостійного пошуку інформації на основі використання досвіду застосування ІК-компетентностей, елементом якого стає і власний досвід учасників навчального процесу.

Так, К. Берстром, Г. Йедеског, провідні спеціалісти з питань ІКТ у загальноосвітніх закладах Швеції, визначають це поняття як інформаційно-технологічну компетентність, яка не зводиться до розрізнених знань і навичок роботи на комп'ютері. Вона є інтегральною характеристикою особистості, здатністю до засвоєння відповідних знань і розв'язання задач у навчальній та професійній діяльності за допомогою комп'ютера [9;10].

Здійснюючи аналіз питання визначення інформаційно-комунікаційної компетентності у міжнародних та вітчизняних освітніх колах, О.Овчарук, зробила висновок, що здебільшого дослідники під цим поняттям розуміють доведену здатність працювати індивідуально або колективно, використовуючи інструменти, ресурси, процеси та системи, які відповідають за доступ та оцінювання інформації (відомостей та даних), отриманої через будь-які медіа ресурси, та використовувати таку інформацію для вирішення проблем, спілкування, створення інформованих рішень, продуктів та систем, а також для отримання нових знань [6].

Виділення ІК-компетентності вчителя як окремої складової професійної компетентності педагога зумовлено активним використанням ІКТ у всіх сферах педагогічної діяльності. У системі неперервної педагогічної освіти рівень розвитку ІК-компетентності вчителя є однією з основних характеристик результативності освіти. ІК-компетентність досить часто трактується як одна з цілей професійного навчання вчителів.

В умовах насичення педагогічної реальності ІКТ, відбувається проникнення у науково-педагогічні тексти зарубіжних і вітчизняних науковців технологічних понять «дигітальна» (digital), «технологічна» (technological) компетентність, мережна взаємодія, конвергенція, комп'ютерно-кібернетичний простір. Наповнення технологічних понять педагогічним смислом збагачує досліджуваний ряд категорій. Нова термінологія створює своєрідну зону переходу від традиційної педагогічної теорії до сучасних освітніх концепцій. Зафіксовані термінологічні трансформації показові у контексті підтвердження й інтенсивного розвитку застосування ІКТ в освітній галузі.

Як показує вивчення зарубіжного досвіду, розвиток інноваційного навчального середовища починається з осмислення і духовного осягнення цінності застосування ІКТ в усіх формах педагогічно-освітньої діяльності і паралельно до цього створюється матеріально-фінансове забезпечення комп'ютерною технікою та програмними засобами. Отже, досягнення одного з найвищих рівнів розвитку інноваційного навчального середовища неперервної педагогічної освіти забезпечується гармонійним поєднанням духовної і матеріальної складової освітньої політики уряду, яка була водночас, і рушійною силою, і результатом перманентної демократизації та гуманізації соціуму [3].

Застосування ІКТ у системі педагогічної освіти майбутніх учителів надає професійній підготовці такі характеристики: поглиблення *демократизації* у реалізації освітніх завдань (забезпечення на основі застосування ІКТ рівного доступу до освіти для всіх учасників навчального процесу незалежно від соціального, матеріального статусу, стану здоров'я, расових, національних, гендерних ознак); орієнтація навчального процесу на *європейські стандарти* (зміст професійної підготовки за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавр і магістр обов'язково включає оволодіння ІКТ у відповідній освітньо-предметній галузі і в сфері проведення наукових досліджень); *гнучкість* організації навчального процесу (за допомогою ІКТ здійснюється варіативне застосування просторово-часових характеристик навчального процесу: доступність студентів до навчання незалежно від місця їх перебування і в зручний для них час); *індивідуалізація* навчання (освітня діяльність з використанням ІКТ реалізується на основі врахування індивідуальних особливостей студентів шляхом конкретизації змісту, методів і засобів навчання, активізації самостійної діяльності); *відкритість навчального процесу* (використання ІКТ сприяє розвитку суб'єкт-суб'єктних стосунків між викладачами і студентами, відкриває доступ до взаємодії з різними соціальними інституціями та культурними джерелами).

Використання ІКТ під час організації педагогічних практик студентів підвищує якість професійної підготовки, оскільки, забезпечуючи розвиток ІК-компетентності, водночас сприяє демократизації, відкритості, гнучкості, індивідуалізації системності педагогічної взаємодії викладачів, студентів, вчителів і учнів. Розроблена система педагогічної взаємодії за допомогою ІКТ під час організації практики включає такі компоненти: цільовий – диференційовані завдання спрямовані на індивідуальний розвиток ІК-компетентності кожного студента; змістовий – принципи взаємодії (науковості, системної доступності, наочності, зв'язку практики із життям, рефлексії, самоактуалізації, відкритості, творчості і успіху, толерантності і добровільності, матеріально-технічної підтримки); операційно-процесуальний – активні методи навчання мережного спілкування (проблемний виклад інформації, інтерактивна лекція, евристична бесіда, мозковий штурм, самоконтроль та взаємоконтроль, навчальне рецензування, тестування, наративи, портфоліо, щоденники); проектно - дослідницькі форми навчання міждисциплінарної та предметної тематики (гетерогенні групи зі складу викладачів, студентів, учителів і учнів, консультативні об'єднання, до яких входять науковці, досвідчені вчителі, технологічні працівники, менеджери); технологічний – засоби програмного забезпечення, що дозволяє вести колективне планування та роботу над проектами, електронні ресурси, е-бібліотеки; результативний – сформованість ІК-компетентності у студентів, наявність у них позитивної самооцінки, що проявляється в детермінації себе як активного користувача і творця навчального комп'ютерного орієнтованого середовища.

Розглянемо конкретні приклади застосування ІКТ в період проведення навчальної та виробничої педагогічних практик на факультеті підготовки вчителів початкових класів ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Основним місцем зберігання інформації, яку необхідно поширити, є сайт кафедри, одним із засобів оповіщення – розсилка листів на електронні скриньки або в групі соціальних мереж. Студенти можуть заздалегідь ознайомитися з тематикою науково-дослідних завдань, поставити запитання, висловити свої побажання.

У період підготовки до практики викладачі-методисти допомагають студентам накопичувати матеріал, який стане їм у нагоді. Дуже зручно при цьому використовувати «хмарні технології», зокрема, Google Apps Education Edition, який має такі переваги:

- мінімальні вимоги до апаратного забезпечення (обов'язкова умова – наявність доступу в Інтернет);

- хмарні технології не вимагають витрат на придбання і обслуговування спеціального програмного забезпечення (доступ до додатків можна отримати через вікно веб - браузера);
- GoogleApps підтримують всі операційні системи і клієнтські програми, використовувані учнями та навчальними закладами;
- робота з документами можлива з допомогою будь-якого мобільного пристрою, що підтримує роботу в Інтернеті;
- всі інструменти Google Apps Education Edition безкоштовні.

Під час проходження педагогічної практики, завдяки мобільному зв'язку і мережі інтернет, студент може отримати консультацію саме тоді, коли йому необхідно. Наприклад, використовуючи сервіс Skype in the Classroom, методист може спілкуватися одночасно з групою студентів або ж провести скайп-лекцію.

Скайп-лекція – це навчальне заняття, побудоване переважно у формі конференції, включає діалог виокремленого співрозмовника з аудиторією, демонстрацію фото та відеоматеріалів, що відбувається в режимі реального часу в мережі Інтернет. Лекція зазначеного виду передбачає можливість великої кількості глядачів перетворюватися в реальних співрозмовників, при наявності встановленого мікрофону і веб-камери [6].

Альтернативою традиційного щоденника спостережень може стати блог (щоденник, мережевий журнал одного або декількох авторів, організований в оберненохронологічному порядку), в якому майбутні педагоги можуть не тільки описувати події, які сталися у школі, але і обговорювати їх зі своїми колегами та наставниками, ділитися корисною інформацією, посиланнями на інформаційні ресурси.

При підведенні підсумків педагогічної практики ІКТ відіграє провідну роль – підготовка матеріалів у текстовому редакторі, презентацій, фото-, відео-звітів. Керівник практики може стати ініціатором і організатором відкритого, живого, тематичного вікі-проекту, за участю студентів-практикантів.

Висновки. Використання ІКТ в роботі викладача під час взаємодії зі студентами при проведенні педагогічних практик не тільки вирішує проблему індивідуалізації, диференціації, активізації пізнавальної діяльності студентів, але й сприяє розвитку ІК-компетентності майбутнього педагога.

На підставі проведеного дослідження окреслено напрями можливого застосування ІКТ під час організації педагогічних практик студентів, а саме: забезпечення розвитку процесів демократизації, гуманізації, інформатизації формальної, неформальної та інформальної педагогічної взаємодії; створення умов для підготовки вчителя в глобалізованому інформаційному соціумі, що спрямовано на розвиток у майбутніх

педагогів позитивної самооцінки себе як активного користувача і творця навчальних матеріалів у віртуальному комп'ютерному середовищі; інформатизація змісту педагогічних дисциплін для забезпечення гнучкості, рефлексивності професійного навчання, застосування активних методів навчання педагогічної мережної взаємодії: створення програм діагностики сформованості ІК-компетентності майбутніх учителів при оволодінні освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавр, магістр.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Продовження наукового пошуку за даною проблематикою можливо у таких напрямках: удосконалення змісту, форм і методів підготовки майбутніх учителів до застосування ІКТ у педагогічній діяльності; інноваційні технології, спрямовані на розвиток ІК- і медіа-компетентностей майбутніх учителів.

Література

1. Биков В. Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти /В.Ю.Биков // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010, №1 (15). – Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>
2. Коник О.А. Организация педагогической практики студентов педвуза в процессе профессиональной подготовки будущих учителей: автореферат дисс.. канд. пед. наук. / О.А.Коник. – Курган, 1997. – 22 с.
3. Лещенко М.П. Колаборативний підхід до розвитку ІКТ компетентностей учителів і учнів загальноосвітніх навчальних закладів Швеції / Лещенко М.П., Капустян І.І. // Інформаційні технології і засоби навчання [Електронне видання] – 2012. – №5. – Режим доступу : <http://journal.iitta.gov.ua>.
4. Ляшова Н.М. Педагогічна практика як засіб удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / Н.М.Ляшова // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання: Збірник наукових праць. – Вип.14. – К.: НПУ,2010. – С.166-170.
5. Національна доктрина розвитку освіти України. – Режим доступу: [www.http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002)
6. Овчарук О.В. Інформаційно-комунікаційна компетентність як предмет обговорення: міжнародні підходи / О.В. Овчарук // Комп'ютер у школі та сім'ї : Науково-методичний журнал. – 2013. – N 7. – С. 3-6.
7. Сизганова Е.Ю. Особенности использования скайп-лекции в педагогическом образовании / Е.Ю. Сизганова. – Режим доступа: [www.cdod-hosta.ru/document/metod/ermolaev_1\(1\).doc](http://www.cdod-hosta.ru/document/metod/ermolaev_1(1).doc)
8. Юр'єва К.А. Науково-педагогічна практика магістрантів: Методичні рекомендації для викладачів і магістрантів педагогічних вузів / К.А.Юр'єва. – Харків: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2009. – 159 с.
9. Bergstrom P. Process diaries : Formative and Summative assessment in on-line courses / P. Bergstrom, C. Granberg; Buzetto-More (Ed.) – Режим доступу – <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/rt/prinFRIENDL/816/1544>.
10. JedeskoG, G. Teachers and Computers. Teachers' computer usage and the relationship between computers and the role of the teacher, as described in international research / JedeskoG, G. – Uppsala University, Department of Education, 2002. – p.98.

Грищенко Т.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музики й хореографії ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»*

УДК 378.147.091.3-047.22

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В СИСТЕМІ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ

У статті представлено аналіз формування комунікативної компетенції майбутніх учителів початкової освіти в системі проблемного навчання. Уточнено сутність поняття «компетенція», визначено методи, орієнтовані на усну та письмову комунікацію. Доведено, що найбільш ефективним для формування компетенції є групові форми роботи в системі проблемного навчання.

Ключові слова: *проблемне навчання, комунікативна компетенція, усна та письмова комунікація, групові форми роботи.*

Грищенко Т.

*кандидат педагогических наук, доцент кафедры музыки и хореографии
ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»*

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ В СИСТЕМЕ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ

В статье представлен анализ формирования коммуникативной компетенции будущих учителей начального образования в системе проблемного обучения. Уточнено сущность понятия «компетенция», определены методы, ориентированные на устную и письменную коммуникацию. Доказано, что наиболее эффективным для формирования компетенции являются групповые формы работы в системе проблемного обучения.

Ключевые слова: *проблемное обучение, коммуникативная компетенция, устная и письменная коммуникация, групповые формы работы.*

Grishchenko T.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor of the Chair of Music
and Choreography of SHEI «Donbas State Pedagogical University»*

FORMATION OF THE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS IN THE SYSTEM OF THE PROBLEM-BASED LEARNING

In the article there is given the analysis of the formation of the communicative competence of future teachers of primary education in the system of the problem-based learning. There clarified the essence of the notion

“competence”, there are defined the methods which are oriented to the oral and written communication. There is proved that the most effective method to form the competence is the group forms of work in the system of the problem-based learning.

Key words: *problem-based learning, communicative competence, oral and written communication, group forms of work.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Кардинальна модернізація системи освіти в Україні, відповідно до політичних, соціально-економічних, культурних трансформацій, світових тенденцій глобалізації й інтеграції, зміни світоглядної парадигми потребує висококваліфікованого, конкурентоспроможного педагога. У зв'язку з цим зростають вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів, які повинні забезпечити гармонійний розвиток дітей, створюючи міцні основи для їхнього подальшого навчання та виховання.

У законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти в Україні, Концепції педагогічної освіти визначено національну політику в галузі підготовки педагогічних кадрів, спрямовану на підвищення їхнього престижу та соціального статусу, забезпечення умов для професійного та культурного зростання.

З огляду на вищезазначене, актуалізовано проблему формування професійної компетентності майбутніх учителів, готовності та спроможності працювати у сфері початкової освіти, ефективного управління освітньо-виховним процесом, сприяння адаптації особистості в сучасних реаліях життя, що детермінує переосмислення цілей підготовки вчителя, їх реалізацію на компетентнісно орієнтованій основі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які автор спирається і в яких започатковано розв'язання цієї проблеми, виділення розв'язаних раніше частин загальної проблеми, яким присвячено означену статтю. Теоретичні та прикладні питання впровадження компетентнісного підходу в систему освіти були розроблені науковцями вітчизняними (Н.Бібік, Л.Ващенко, О.Пометун, О.Овчарук, О.Савченко, С.Трубачова) та зарубіжними (А.Бермус, І.Зимня, Дж.Равен, Р.Уайт, А.Хуторський, Е.Шорг). Сутність, структура та зміст професійно-педагогічної компетентності стали предметом досліджень Г.Беленької, Н.Глузман, Л.Карпової, М.Левківського, М.Машовець, О.Мороз, Х.Шапаренко.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття моделі формування комунікативної компетенції майбутнього вчителя в системі проблемного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Компетентність –

слово іншомовного походження, яке походить від латинського «competentio», що, так само, бере початок від слова «compeo», що дослівно означає досягаю, відповідаю, підходжу. Словник іншомовних слів визначив це поняття як поінформованість, обізнаність, авторитетність [4]. У тлумачному словнику української мови слово «компетентний» потрактовано як – обізнаний у певній галузі, знаючий; той, що за своїми знаннями або повноваженнями має право робити, вирішувати що-небудь [7].

Словник російської мови в 4-ох томах подав своє бачення цього поняття: «обладающий компетенцией, полномочный» [6], відсилаючи нас ще до одного терміна – компетенція. Компетенція (від лат. competens – відповідаючий) означає коло повноважень будь-якої установи або особи. В інших джерелах термін «компетенція» пояснюють як: а) коло (сфера) питань, в яких хто-небудь є добре обізнаним; б) коло повноважень, галузь підпорядкованих кому-небудь питань, явищ [5]. Друге визначення є, безсумнівно, більш повним. Та найбільш ґрунтовне визначення цього поняття дає «Юридичний енциклопедичний словник»: компетенція – це сукупність повноважень, прав й обов'язків державного органу, посадової особи, органу суспільної організації чи суспільної самодіяльності громадян

У сучасній педагогічній науці поняття «компетентність» використовують для опису кінцевого результату навчання; а поняття компетенція набуває значення «знаю, як» на відміну від раніш прийнятого орієнтира в педагогіці «знаю, що». Н.Алмазова визначила компетенції як знання і вміння в певній сфері людської діяльності, а компетентність – як якісне використання компетенцій. Такий підхід є найбільш простим і зрозумілим, але не повним. Більш повне визначення компетентності подав М.Нечаєв: «Досконале знання своєї справи, сутності виконуваної роботи, складних зв'язків, явищ і процесів, можливих способів і засобів досягнення окреслених цілей».

На думку сучасної дослідниці Г.Беленької, ієрархічну залежність наведених вище понять: компетенція, компетентність та компетентний, можна визначити так:

1. Компетенція – це об'єктивно-ідеальна категорія, що може використовуватися для характеристики будь-якої сфери діяльності людини, окреслювати вимоги до діяльності особистості в контексті її відповідності повноваженням, правам й обов'язкам.

2. Компетентність – це суб'єктивно-реальна категорія, що використовується для характеристики діяльності конкретної людини чи групи людей і свідчить про відповідність чи невідповідність означеній компетенції/компетенціям; компетентність є сукупною характеристикою людини щодо відповідності її діяльності визначеним нормам.

3. Компетентний – інтегрована риса особистості, що може бути використана під час характеристики її (особистості) діяльності.

Тобто, під компетенцією розуміємо задану вимогу, норму освітньої підготовки, опис необхідних для успішного функціонування в певній сфері діяльності знань, умінь та якостей людини, а під компетентністю – сукупність реально сформованих професійних якостей та набутий досвід діяльності особистості. Отже, компетентність є семантично первинною категорією щодо компетенції і становить інтеріоризовану (привласнену в особистісний досвід) систему знань та практичних умінь людини, поєднаних із розвитком особистісних якостей, що забезпечують успішність використання набутих знань та умінь, тоді як компетенція в цілому лише окреслює (визначає, описує) обсяг знань, умінь і навичок людини в певній сфері діяльності.

Комунікативна компетенція – складне за структурою утворення, що визначається складною структурою комунікації. Остання включає низку етапів. Перший етап – самовизначення в комунікативній ситуації, коли окреслено необхідність і мета участі в комунікації. Другий етап – аналіз намірів партнерів і способів комунікації з урахуванням своїх цілей і можливостей. Третій етап – вибір відповідного ситуації мовленнєвого жанру, поведінки та комунікативних технік. Четвертий етап – власне комунікація. П'ятий етап – самооцінка цінності, ступеня значущості, результативності минулої комунікації. Проте окремим етапам чи умінням комунікації не можна навчитися ізольовано один від одного, щоб потім «додати» їх разом й отримати комунікативну компетенцію. Тому всі методи формування й розвитку комунікативної компетенції є комплексними.

Методи, орієнтовані на усну комунікацію, ми розподіляємо на:

- усі форми навчального діалогу; доповіді та повідомлення;
- рольові та ділові ігри, що передбачають, у найбільш загальному вигляді, ролі Мовця і Слухача, того, хто задає питання і хто відповідає;
- навчальні дослідження й навчальні проекти, що вимагають проведення опитувань, бесід, інтерв'ю в різних категорій людей;
- обговорення, дискусії, диспути;
- вправи психологічного тренінгу спілкування, зокрема і в конфліктогенних і конфліктних ситуаціях;
- виступ на захистах навчальних дослідних робіт, підготовлених товаришами як опонентів;
- виступ як ведучих на заходах, вечорах тощо; залучення студентів до роботи в театральних студіях.

Серед методів, орієнтованих на письмову комунікацію, визначаємо:

- рольові та ділові ігри, що передбачають, у найбільш загальному вигляді, ролі того, хто пише, і того, хто читає;

– навчальні дослідження та навчальні проекти, що вимагають проведення анкетування чи письмового інтерв'ю з попередньою підготовкою питань (опитувальників);

– телекомунікаційні проекти, що передбачають складання текстів для розміщення на Інтернет-форумах або відправки електронною поштою, а також отримання та читання відповідних повідомлень;

– підготовка заміток і статей у ЗМІ з урахуванням цільової аудиторії;

– рецензування навчальних дослідних робіт, підготовлених іншими студентами.

Є підстави вважати, що найбільш ефективними для формування компетенції щодо роботи у співпраці є групові форми роботи. Але це не означає, що фронтальні та індивідуальні форми не підходять для цієї мети. Головне в цьому випадку – загальна установка педагога на навчання кожного студента вмінню працювати над виконанням навчальних завдань не лише самостійно, але й у співпраці з товаришами.

Розглянемо методи і прийоми в межах фронтально-індивідуальної роботи:

– фронтальне опитування з попереднім обговоренням відповідей (за умови систематичного використання). В умовах некомпетентісного навчання заняття, як правило, починається з опитування, проведеного у фронтально-індивідуальній формі («пінг-понг»), коли за 3-5 хвилин вдається отримати відповідь на 5-10 питань, що носять репродуктивний характер. Замість цього рекомендовано, зберігши приблизно ті ж самі часові межі опитування, скоротити кількість заданих запитань до 2-4-ох, ввівши в них елементи проблемності. Задавши запитання, викладач відводить 1-2 хвилини на обговорення відповіді в парах (а якщо сформувалися працездатні групи, то і в групах). За цей час пара (група) повинна запропонувати узгоджене розв'язання питання;

– індивідуальні завдання для самостійної роботи проблемного характеру, для виконання яких необхідно залучення інших студентів. Наприклад, завдання типу «Головоломка». Це комплексне завдання, що вимагає використання значної кількості інформації, розподіляється за кількома робочими групами. Щоб виконати завдання цілком, студенти чи групи повинні об'єднати свої зусилля і скласти наявні в них фрагменти інформації в один цілісний пазл (головоломку). Лише після цього завдання може бути виконано. Ще один варіант пазла – кожна група готує свій фрагмент презентації для загального проекту, із цих фрагментів повинна скластися цілісна, виконана в єдиному ключі, без розривів і нестиківок, презентація.

Методи і прийоми в межах групової роботи – практично всі. Серед них:

- самостійна робота в парах і в групах із вивчення та закріплення нового матеріалу (завдання повинні бути сформульовані так, щоб були потрібні моменти співпраці між студентами, наприклад завдання типу «Пазл» (головоломка));

- лабораторні та практичні роботи, що проводяться в парах і групах (їх потрібно доповнити моментами самостійного групового планування – на початку роботи й самостійного групового самооцінювання – у кінці);

- групові міні-проекти проводяться і презентуються на занятті;

- групові дослідні і проектні роботи будь-якого типу (проводяться в основному в позаурочний час);

- вправи соціально-психологічного тренінгу;

- рольові та ділові ігри;

- будь-які варіанти «технології роботи в групах співробітництва».

Методи і прийоми в межах індивідуальної роботи:

- індивідуальні проекти будь-якого типу, що потребують залучення помічників і співвиконавців;

- індивідуальні практико-орієнтовані проекти, спрямовані на розв'язання соціальних проблем.

Технологія проблемного навчання – важливий, але не єдиний засіб формування проблемної компетенції. Це пов'язано з тим, що молодь необхідно навчати розв'язувати проблеми не лише в навчальній, але і в більш широкій соціальній діяльності.

Загальновідомо, що істотну роль тут можуть зіграти проекти різної спрямованості:

- Колективне цілепокладання на початку заняття або перед розв'язанням навчальної задачі.

- Колективне підведення підсумків й оцінювання (завершення заняття, після розв'язання навчальної задачі).

- Проблемно-орієнтована дискусія студентів.

- Усі методи і прийоми проблемного навчання: проблемні питання, проблемна задача, проблемна ситуація, проблемна лекція, проблемний експеримент.

- Проблемно-модельне навчання – моделювання діяльності в аспекті тієї чи тієї реальної ситуації, імітаційно-ділові ігри.

- Метод проб і помилок, який передбачає зокрема й можливість студента сумніватися у своїх рішеннях, повертатися до початку, виправляти свої помилки.

– Розв’язання тієї ж задачі кількома альтернативними перспективними способами; вибір найбільш оптимального з них на основі аргументованого обговорення.

– Навчальні завдання з надмірною умовою.

– Навчальні завдання з недостатньою умовою, що вимагають пошуку додаткової інформації.

– Метод кейсів (case-study, ситуаційний семінар, розв’язання ситуаційних задач). Метод являє собою опис конкретної ситуації, що вимагає практичного розв’язання. Групі чи окремим студентам видають кейс – пакет матеріалів із різноманітною інформацією з проблеми, а також формулювання проблемного завдання.

– Будь-які види проектної діяльності, насамперед – дослідні та практико-орієнтовані проекти.

– Практичні роботи пошукового та дослідницького характеру, що мають життєвий (побутовий, професійний, соціальний) контекст.

– Завдання з обмеженням в часі, зокрема й міні-проекти, реалізовані в межах заняття.

Висновки з цього дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Аналізуючи підходи до визначення понять «компетентність» і «компетенція» можемо констатувати, що на сьогодні є часткова невідповідність вітчизняних підходів європейським у їх визначенні. Найбільш ефективними методами щодо формування комунікативної компетенції майбутнього вчителя ми виділяємо: проблемно-орієнтовану дискусію студентів; проблемні питання, проблемну задачу, проблемну ситуацію, проблемну лекцію, проблемний експеримент; навчальні завдання з надмірною умовою; навчальні завдання з недостатньою умовою, що вимагають пошуку додаткової інформації; метод кейсів; практичні роботи пошукового та дослідницького характеру; завдання з обмеженням в часі, зокрема й міні-проекти, реалізовані в межах заняття.

Література

1. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія і практика. Навчальний посібник / Під заг. ред. професора С.О.Нікітчиної. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. – С. 128-177.
2. Саяпіна С.А., Коркішко О.Г. Професійна підготовка вчителя в контексті сучасної освіти. / С.А.Саяпіна, О.Г.Коркішко / Ціннісні пріоритети освіти у XXI ст.: інноваційний розвиток освітніх систем. Матеріали IV Міжнар. конф. – Ч. I. – Луганськ: Альма-матер, 2007. – С. 269-275.
3. Сергеев И.С., Блинов В.И. Как реализовать компетентностный подход на уроке и во внеурочной деятельности: Практическое пособие. / И.С.Сергеев, В.И.Блинов – М.: АРКТИ, 2007. – 132 с.

4. Словарь иностранных слов / [под ред. И.В.Лехина, С.М.Локшиной, Ф.Н.Петрова; (главный редактор) и Л.С.Шаумяна]. – изд. 6-ое, перераб. и доп. – М.: «Советская энциклопедия», 1964. – С. 315.
5. Словарь русского языка: в 4-х томах / [под ред. С.Г.Бархударова]. – М.: «Советская энциклопедия», 1973. – Т. 2. – 1973. – С. 111.
6. Словник української мови: у 10-ти томах / [ред. кол.: І.К.Білодід, А.А.Букрячок, В.О.Винник та інші]. – К.: Наукова думка, 1976. – Т. 4. – С. 123.
7. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: учебн. пособие [для студентов высших пед. учебн. заведений] / С.Д.Смирнов. – М.: Академия, 2003. – 304 с.

Дейниченко Л.

*кандидат педагогических наук, доцент кафедры психологии ДВНЗ
«Донбасский державний педагогический университет»*

УДК 37.091.12.011.3-051

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

У статті розкрито сутність і різноаспектний характер комунікативної компетентності педагога, визначена значимість оволодіння комунікативними вміннями для успішної професійної діяльності вчителя. Розглянуто можливості застосування тренінгових освітніх технологій як засобу формування комунікативної компетентності педагога. Проаналізовано ефективність психолого-педагогічного тренінгу, сформованість когнітивного, практичного та емоційно-особистісного компонентів професійної комунікативної компетентності педагогів.

Ключові слова: *комунікативна компетентність, педагогічна діяльність, психолого-педагогічний тренінг, комунікативні вміння.*

Дейниченко Л.

*кандидат педагогических наук, доцент кафедры психологии ГВУЗ
«Донбасский государственный педагогический университет»*

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЕ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛЕЙ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНИХ ШКОЛ

В статье раскрыта сущность и разноаспектний характер коммуникативной компетентности педагога, определена значимость овладения коммуникативными умениями для успешной профессиональной деятельности учителя. Проанализировано эффективность применения психолого-педагогического тренинга, как метода формирования коммуникативной компетентности педагогов.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность педагогическая деятельность, психолого-педагогический тренинг, коммуникативные умения

Deynichenko L.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Psychology SHEI "Donbas State Pedagogical University"

**PERCULIARITIES OF THE FORMATION OF COMMUNICATIVE
COMPETENCE OF TEACHERS OF COMPREHENSIVE
SCHOOLS** СОБЛИВОСТІ

In the article there is uncovered the essence and character of communicative competence of a teacher, there is defined the significance of gaining the communicative skills for the effective professional activity of a teacher. There are viewed upon the possibilities of the use of the training educational techniques as a means of the formation of communicative competence. There is analyzed the effectiveness of psychological and pedagogical training, the formedness of the cognitive, practical and emotional and personal components of professional communicative competence of teachers.

Key words: *communicative competence, pedagogical activity, psychological and pedagogical training, communicative skills.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним із стратегічних завдань сучасного реформування школи є її переорієнтація на особистісний розвиток учнів. У зв'язку з цим актуальними стають питання надання дієвої допомоги повноцінному розкриттю обдаровань кожного учня в їхній індивідуальній своєрідності та стимулювання гармонійного розвитку особистості. Вочевидь, це висуває певні вимоги до особистісних та професійних якостей педагогів. Ці якості мають ґрунтуватися на глибокій професійній компетенції, однією зі складових якої є рівень комунікативної підготовленості. Комунікативна взаємодія пронизує всі види професійної діяльності педагога, тому від рівня сформованості його культури спілкування в значній мірі залежить успіх педагогічного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню методологічних проблем комунікативної компетентності загалом і спілкування зокрема присвячені роботи Г.М.Андоеєвої, О.О.Бодальова, М.С.Когана, С.Д.Максименка, О.О.Леонтєєва, Б.Ф.Ломова, Б.Д.Паригіна та ін. Психолого-педагогічні умови та засоби розвитку комунікативного потенціалу особистості розглядаються у роботах О.О.Вербицького, М. М. Зброцького, Ю.М.Ємельянова, В.В.Каплінського, М.О.Коць, Л.А.Петровської, С.В.Петрушіної та інших. Комунікативні уміння як складову культури спілкування вчителів обґрунтовують також М.П.Васильєва, Л. В.Коваль, Н.Кузьміна.

Проблема застосування соціально-психологічного тренінгу, як активного методу навчання набувають дедалі більше поширення в системі підготовки й перепідготовки спеціалістів різних професійних груп, у сфері міжособистісних взаємин. У дослідженнях Г.О.Балла, О.Ф.Бондаренка, С.В.Васьківської, В.В.Власенка, П.П.Горностая, В.А.Семиченко, Т.С.Яценко визначається роль активних та інтерактивних методів навчання, різноманітних тренінгів. Не зважаючи на те, що дана проблема останнім часом займає провідне місце у наукових дослідженнях, деякі питання ще потребують вивчення та узагальнення, також залишається відкритим питання використання ефективних технологій формування комунікативної компетентності.

Мета статті: з'ясувати сутність та структуру комунікативної компетентності, розглянути можливості психолого-педагогічного тренінгу як засобу навчання, розвитку професійно важливих якостей і властивостей, особистісних характеристик педагогів. Дослідити рівень сформованості компонентів комунікативної компетентності вчителів загальноосвітніх шкіл.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз психолого-педагогічну літератури свідчить, що різні аспекти комунікативної компетентності педагога розглядаються багатьма дослідниками. У роботах Г.Б.Балла, М.Й.Боришевського, С.Л.Братченко, М.М.Забродського, М.Н.Корнева, О.В.Киричука, С.О.Мусатова, Л.Е.Орбан та інших обґрунтовується розуміння педагогічного спілкування як суттєвої, глибинної характеристики педагогічного процесу, різновиду професійного спілкування, через яке відбувається соціально-психологічна взаємодія вчителя з учнями. В процесі такої взаємодії відбувається обмін інформацією, пізнання особистості учнів, здійснення виховних впливів, забезпечення творчого характеру учбової діяльності учнів.

Слід відзначити, що розв'язання завдань, які стоять перед школою сьогодні вимагають від педагога здатності організовувати свою роботу на основі професійно виваженого, науково обґрунтованого спілкування з суб'єктами сфери взаємодії. У психологічній науці таку здатність особистості професійно вирішувати практичні завдання визначають поняттям "комунікативна компетентність"

Комарова І.І. вважає, що якісна інформаційно-смілова сторона педагогічної взаємодії є основою комунікативної культури учителів. До її складових вона відносить також «здатність учителя чітко, зрозуміло й переконливо висловлювати свої думки та почуття за допомогою вербальних і невербальних засобів інформаційного обміну з учнями» [4, с. 9]. Людина завжди перебуває в контакті з іншим – партнером реальним, уявним, обраним, нав'язаним тощо. Компетентність у спілкуванні передбачає розвиток умінь адекватної самооцінки, орієнтації людини в

самій собі – власному психологічному потенціалі, потенціалі партнера, у ситуації і завданні.

Здійснений нами аналіз дефініцій комунікативної компетентності дав змогу виявити відмінності у підходах різних авторів і одночасно засвідчити певну спільність поглядів щодо тих чи інших ознак даного психологічного феномену. Зокрема, одні автори головним у комунікативній компетентності вважають ефективність спілкування (Ж.М.Глозман, В.П.Зінченко, Б.Г.Мещеряков). Зі свого боку Л.А.Петровська вважає, що гнучкість в адекватній зміні психологічних позицій є суттєвим показником компетентного, зрілого спілкування.

Відповідно, комунікативна компетентність інтерпретується як здатність людини встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми. До її складу входить певна сукупність знань та умінь, що забезпечують ефективний перебіг комунікативного процесу. Комунікативна компетентність розглядається як ступінь задовільного оволодіння певними нормами спілкування, поведінки, як результат заучування, засвоєння соціально-психологічних еталонів, стереотипів поведінки, оволодіння технікою спілкування. [1, с. 38].

Комунікативна компетентність є явищем з багатокомпонентною структурою. В.Л.Захаров та Ю.Ю.Хрящева називають такі складові компетентності у спілкуванні: знання в сфері психології особистості, групи, спілкування; уміння та навички спілкування; корекція і розвиток установок, необхідних для успішного спілкування; здатність адекватно і повно сприймати і оцінювати себе та інших людей, а також взаємини, що виникають між людьми; корекція та розвиток системи ставлень особистості [2]. В нашому дослідженні ми виходили з позиції С.В.Петрушина, який стверджував, що до складу компетентності у спілкуванні слід віднести когнітивні, виконавські і емоційні компоненти.

Відповідно найбільш ґрунтовне і важливе для нас визначення поняття комунікативної компетентності є розуміння її як засновану на знаннях та чуттєвому досвіді, здатність педагога орієнтуватися у ситуаціях професійного спілкування, розуміти мотиви, інтенції, стратегії поведінки, фрустрації, як свої власні, так і партнерів спілкування, рівень освоєння психотехніки спілкування.

Професійне спілкування вчителя водночас реалізує комунікативну, перцептивну та інтерактивну функції, використовуючи при цьому всю сукупність вербальних та невербальних засобів. Домінуючою для нього є особистісна орієнтація на суб'єкт-суб'єктний характер спілкуванні, саме у вирішенні продуктивних задач, в оволодінні глибинним, особистісним рівнем спілкування з іншими людьми. Таке спілкування являє собою специфічний синтез усіх основних його характеристик у якісно новому змісті.

Суть нашого розуміння проблеми комунікативної компетентності педагога в контексті формування його майстерності визначається домінуванням самої комунікації в педагогічній діяльності. Таким чином, поділяючи погляди О.Леонтьєва, Н.Кузьміної, А.Бодальова та ін., ми вважаємо комунікацію соціально-психологічною основою навчально-виховного процесу. А відповідно, його успішність залежить від комунікативної компетентності педагога, яка передбачає володіння достатнім рівнем розвитку комунікативних умінь.

Результати досліджень багатьох авторів переконливо свідчать про те, що ефективним шляхом підготовки вчителя до продуктивного спілкування з учнями є залучення його до групових форм навчання, організація активної взаємодії у малих групах. Зокрема, нами розглянуто можливості використання психолого-педагогічна тренінгу, що створить сприятливі умови для концептуального розвитку педагогів та позитивно вплине на формування у них продуктивного рівня комунікативної компетентності. Це один з найбільш доступних та ефективних способів формування знань і досвіду, що знадобляться у педагогічній діяльності.

Тренінг розглядається нами як багатофункціональний метод психологічного впливу на людину з метою навчання, розвитку професійно важливих якостей і властивостей, особистісних характеристик. Це, на думку Л. М.Шепелевої, «інтенсивні короткотривалі навчальні заняття, спрямовані на створення, розвиток і систематизацію певних навичок, необхідних для виконання конкретних особистісних, навчальних чи професійних завдань, у поєднанні з підсиленням мотивації особистості щодо вдосконалення роботи». На думку О. В. Сидоренко, в процесі роботи тренінгу розвиваються такі форми поведінки, які включають і сприймання партнера (перцепцію), і передачу йому певних сигналів (комунікацію), і вплив на нього (інтерацію), таким чином в ньому мають місце всі складові спілкування [7, с. 14].

Накопичений у психологічній науці матеріал свідчить про ефективність застосування активних форм групової роботи, спрямованих на розвиток і зміну особистості. Сказане зумовило, що в основу розвитку комунікативної компетентності педагогів було покладено організацію груп психолого-педагогічного тренінгу, робота яких, дещо відрізняється від класичних груп соціально-психологічного тренінгу як вони представлені у літературі.

Слід відзначити, що відмінність їх полягає насамперед у тому, що перед вчителями які входили до тренінгової групи стояли не лише задачі розвитку сенситивності особистості, а також вирішення задач пов'язаних з аналізом різноманітних педагогічних ситуацій

В основу побудови програми лягли положення та вправи, запропоновані у працях відповідного спрямування вітчизняних та

зарубіжних психологів-дослідників і практиків (Т.Василишиної, І.Вачкова, М.М.Заброцького, В.Клименко, Є.Рогова, Н.Хрящової та багатьох інших). У межах даної програми приділено увагу розвитку комунікативних якостей, особистісного зростання педагогів.

Цього можна досягти через психологічну специфіку організаційних моментів, зокрема: довірливий стиль спілкування, звертання один до одного на «ти» і «по імені», без врахування статусу; персоніфікація висловлювань, вживати «Я-висловлювання»; говорити щиро і відкрито; спілкування «тут і тепер»; конфіденційного характеру спілкування у групі та акцентуації мови почуттів; активної участі всіх членів групи у груповому процесі; повага до того, хто говорить; без оціночне ставлення один до одного; приймати себе та інших такими, якими вони є.

Досвід проведення тренінгу показує, що організація спілкування учасників групи «тут і тепер», в багатьох випадках обмежує групову дискусію лише тими подіями, які відбуваються в даній групі на актуальний момент часу, а дозволяє охопити більш широкий спектр аспектів спілкування учасників тренінгу. Особливо це стосується ситуацій, коли предметом аналізу стають конкретні проблеми, що мають місце в педагогічній практиці учасників роботи групи.

З трьох описаних у психологічній літературі форм організації занять (вільне ведення, програмоване управління та компромісний варіант, в якому органічно поєднуються елементи першої та другої форм) ми взяли за основу саме компромісну форму, тому що під час аналізу конкретних педагогічних ситуацій та таких, які несподівано виникають під час роботи учасників тренінгової групи, на наш погляд, вдало можна використовувати імпровізацію з елементами програмування.

Тренінг з розвитку комунікативної компетентності вчителів реалізувався нами на протязі трьох місяців. Заняття з учасниками груп проводилися один раз на тиждень упродовж 4-6 годин. Апробація програми психолого-педагогічного тренінгу з учителями була спрямована на формування когнітивного, практичного та емоційно-особистісного компонентів професійної комунікативної компетентності.

Під час тренінгу ми використовували такі форми: колективна пізнавальна діяльність учасників груп, групові дискусії, ділові гри, «мозкового штурму», «конференції ідей», аналізу практичних ситуацій, та використання спеціально підібраних комплексів психотехнічних вправ, релаксаційні вправи. Поряд з цим нами були застосовані особистісні тести та проєктивні психомалюнки, та ін. Групові дискусії під час тренінгу спрямовувалися на обговорення професійно значущих характеристик особистості педагогів, наприклад, розкрити зміст понять «комунікабельність», «сенситивність», «емпатійність» «стриманість»,

«терпимість», «відповідальність», та ін. Тренінг містив різні запозичені й модифікувані відповідно до цілей нашого тренінгу вправи, що пропонували інші автори.

Змістовий матеріал тренінгу, рекомендує М.М.Заброцький, можна формувати з таких основних джерел: за рахунок запропонованих ведучим педагогічних ситуацій та рефлексії учасниками тренінгової групи свого педагогічного досвіду та самого процесу колективної пізнавальної діяльності в групах; за рахунок тих ситуацій, що спонтанно виникають у процесі обговорення, внаслідок використання методів соціально-психологічного дослідження, психотехнічних вправ [1, с.28].

Так, накопичений нами досвід свідчить про ефективність діагностування вчителів, особливо на початку роботи тренінгу з метою виявлення у них труднощів в процесі спілкування – використання різноманітних особистісних тестів, із наступним обговоренням отриманих результатів у групі. Паралельно доцільно аналізувати різні сторони динаміки міжособистісних взаємин (типи лідерства, що виявилися під час організації колективної пізнавальної діяльності, особливості боротьби лідерів за домінування та їх впливу на інших членів групи, взаємна довіра або недовіра членів групи, почуття симпатії або антипатії, що виникали між ними, характер протікання комунікативних процесів у групі тощо).

На заняттях ми використовували різні прийоми: аналіз відео сюжетів, міжособистісний зворотній зв'язок, а також моделювання різних ситуацій спілкування в професійній діяльності. Весь комплекс методів і процедур цієї програми тренінгу було спрямовано на розвиток комунікативної компетентності педагогів, формування умінь та навичок необхідних для реалізації їх в професійній діяльності.

Формування когнітивного компоненту комунікативної компетентності змістовно включало в себе розширення знань про сутність, структуру, функції та особливості спілкування взагалі та професійного зокрема; знання про стилі спілкування, зокрема, про особливості власного комунікативного стилю; комунікативних бар'єрах і засобах їх подолання; творче мислення, внаслідок якого спілкування виступає як різновид соціальної творчості.

Під час формування практичного компонента особливу увагу приділялось удосконаленню та розвитку наступних умінь: встановлювати контакт із іншою людиною, адекватно пізнавати її внутрішні стани, керувати ситуацією взаємодії з нею, застосовувати конструктивні стратегії поведінки у конфліктних ситуаціях; культури мовлення; експресивні уміння, які забезпечують адекватний висловлюванням міміко-пантомімічний супровід; перцептивні уміння, які забезпечують можливість

пізнання внутрішнього світу партнера спілкування та розуміння самого себе; застосування організуючих впливів у взаємодії з учнями.

Формування емоційно-особистісного компонента змістовно було спрямовано на удосконалення комунікативно значимих особистісних характеристик, таких, як емпатія, професійна рефлексія, гуманістична установка на спілкування, інтерес до іншої людини, готовність вступати з нею в особистісні, діалогічні взаємини, високий рівень ідентифікації з виконуваними професійними та соціальними ролями; позитивна Я-концепція; адекватні вимогам професійної діяльності психоемоційні стани.

Для отримання інформації про результативність роботи, що проводилася з учителями та ті психологічні ефекти, які мали в ній місце, використовувалося включене спостереження, аналіз «Самозвітів» і «Підсумкової анкети учасників психотренінгу». Самозвіти і підсумкова анкета дозволили зафіксувати те, як саме члени тренінгу оцінюють зміни, що відбулися з ними в результаті впливу психолого-педагогічного тренінгу.

На думку Л.А.Петровської [5], ефекти соціально-психологічного тренінгу можна розділити на когнітивні, емоційні та поведінкові, що співпадає з нашим аналізом структури комунікативної компетентності педагога. Ми проаналізували отриманий масив самозвітів з метою виділення зафіксованих у них новоутворень. Участь у роботі психолого-педагогічного тренінгу позитивно вплинула на розвиток у педагогів гуманістичного настановлення на партнерів по спілкуванню. Характерними для них (як свідчить аналіз самозвітів) стали почуття дружелюбності, симпатії, взаємного тепла і доброзичливості, прийняття інших членів групи, розвиток інтересу до них та до людей взагалі.

Аналіз даних, отриманих за допомогою анкети, дозволяє говорити, що внаслідок навчання ефективного спілкування в тренінговій групі педагогам більшою мірою стали притаманні такі професійно значущі якості як великодушність, схильність до компромісної поведінки та співробітництва. Також зросла емоційна стабільність учасників роботи тренінгу, вони стали більш реалістичними в оцінці різноманітних комунікативних ситуацій, контролювати свою поведінку.

Оцінка результативності психолого-педагогічного тренінгу показало певну динаміку стану професійно комунікативної компетентності у вчителів з деякою відмінністю за показниками. Найбільш високі результати були відзначені за такими характеристиками, як емоційно-особистісна та когнітивна готовність до успішного професійного спілкування.

Висновки. Ми розглянули комунікативну компетентність як важливу складову професійної діяльності вчителя. Розкрили різноаспектний характер комунікативної компетентності педагога, визначальними серед її структури є компетентність у суб'єкт-суб'єктному спілкуванні, у вирішенні задач

освітньо-виховного процесу, в оволодінні особистісним рівнем спілкування. Формування комунікативної компетентності педагогів протікає більш ефективно за умов застосування тренінгових освітніх технологій, що забезпечує усвідомлення ними своїх власних установок у комунікативній сфері, вироблення більш продуктивних моделей пізнання особистості партнерів по спілкуванню, розвитку рефлексивного ставлення до себе як до суб'єктів професійного спілкування.

Література

1. Заброцький М. М. Технологія розвитку комунікативної компетентності вчителя / М. М. Заброцький // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 1. – С. 28–32.
2. Захаров В.П., Хрящева Н.Ю. Социально-психологический тренинг. / В.П. Захаров, Н.Ю. Хрящева. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1989. – 55 с.
3. Жуков Ю.М. Диагностика и развитие компетентности в общении / Ю.М. Жуков, Л.А. Петровская, П.В. Растяжников. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 104 с.
4. Комарова І. І. Формування у майбутніх учителів культури педагогічного спілкування : автореф. дис. на здобуття канд. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / І. І. Комарова. – Тернопіль, 2000. – 19 с.
5. Петровская Л.А. Компетентность в общении: Социально-психологический тренинг / Петровская Л.А. – М. : Изд-во МГУ, 1989. – 216 с.
6. Петрушин С.В. Психологический тренинг многочисленной группе (методика развития компетентности в общении в группах от 40 до 100 человек) / С.В. Петрушин. – М. : Академический Проект, 2004.- 256 с.
7. Сидоренко Е.В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии / Е.В. Сидоренко. – СПб. : Речь, 2007. – 208 с.
8. Шепелева Л. Н. Программы социально-психологических тренингов / Л.Н.Шепелева. – СПб. : Питер, 2008. – 160 с.

Зубарева О.

*кандидат філософських наук, доцент кафедри музики і хореографії
Донбаського державного педагогічного університету*

УДК 378.147.091.2:792

СЦЕНІЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЕФЕКТИВНИЙ КОМПОНЕНТ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ТА ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Стаття обґрунтовує доцільність впровадження сценічного мистецтва в освітньо-виховний процес вищої школи та розкриває його ефективність у формуванні індивідуальності майбутнього педагога. Здійснено аналіз наукової літератури, що розкриває основні дослідження творчого потенціалу людини, засобів формування творчої особистості, основ педагогічної творчості в педагогічній, психологічній, філософській

науці. З'ясовано, що в сценічній і педагогічній творчості багато спільного, особливо в емоційно-комунікативній сфері, пов'язаній з дією учителя на дітей. Зроблено висновок, що сценічна діяльність створює умови для розвитку творчих здібностей майбутнього педагога. Продемонстровані характерні якості молодого фахівця, необхідні для його творчої самореалізації. Встановлено складові навчального процесу по оволодінню сценічним мистецтвом та важливість практичних вправ у опануванні педагогічної майстерності та становленні педагогічної індивідуальності.

Ключові слова: творча особистість, творчий потенціал, творча активність, педагогічна творча діяльність, сценічна діяльність, самореалізація, педагогічна індивідуальність.

Зубарева Е.

кандидат философских наук, доцент кафедры музыки и хореографии
Донбасского государственного педагогического университета

**СЦЕНИЧЕСКОЕ ИСКУССТВО КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ
КОМПОНЕНТ ОБРАЗОВАТЕЛЬНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО
ПРОЦЕССА И СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ
ИНДИВИДУАЛЬНОСТИ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА**

В статье обосновывается целесообразность внедрения сценического искусства в образовательно-воспитательный процесс высшей школы и раскрывает его эффективность в формировании индивидуальности будущего педагога. Осуществлен анализ научной литературы, которая раскрывает основные исследования творческого потенциала человека, средств формирования творческой личности, основ педагогического творчества в педагогической, психологической, философской науке. Выяснено, что в сценическом и педагогическом творчестве много общего, особенно в эмоционально-коммуникативной сфере, связанной с действием учителя на детей. Продемонстрированные характерные качества молодого специалиста, необходимые для его творческой самореализации. Установлены составляющие учебного процесса по овладению сценическим искусством и важность практических упражнений в овладении педагогическим мастерством и становлении педагогической индивидуальности.

Ключевые слова: творческая личность, творческий потенциал, творческая активность, педагогическая творческая деятельность, сценическая деятельность, самореализация, педагогическая индивидуальность.

Zubareva O.

candidate of philosophical sciences, associate professor of department of music
and choreography of the Donbas state pedagogical university

THEATRICALS AS EFFECTIVE COMPONENT OF EDUCATIONALLY- EDUCATOR PROCESS AND MEANS OF FORMING OF INDIVIDUALITY OF FUTURE TEACHER

The article is based on the expediency of introduction of the theatricals into the educational process of higher school and it exposes its efficiency in forming of individuality of a future teacher. The analysis of scientific literature, that exposes basic researches of creative potential of a man, facilities of forming of creative personality, bases of pedagogical work in pedagogical, psychological, philosophical science, is carried out. It was found out, that stage and pedagogical work have much in common, especially in the emotionally-communicative sphere related to the impact of a teacher on children. Characteristic qualities of young specialist, necessary for his creative self-realization were shown. The constituents of educational process in mastering theatricals and importance of practical exercises in mastering pedagogical skills and becoming a pedagogical individuality were set.

Keywords: *creative personality, creative potential, creative activity, pedagogical creative activity, stage activity, self-realization, pedagogical individuality.*

На сучасному етапі розвитку суспільства у зв'язку із виникненням нових стандартів виробничої та інтелектуальної праці значно посилюється потреба у високо кваліфікованих фахівцях. Так виникають певні вимоги щодо творчої організації педагогічної взаємодії вчитель – учень: творчий підхід до навчального процесу, безпосередній контакт з учнем, взаємна довіра, взаємоповага і взаємотворчість, які сприятимуть формуванню гармонійно розвиненої особистості та дадуть змогу якісно передати здобуті знання у спілкуванні.

Наразі культурно-освітній рівень суспільства вимагає виховання широкого кола майбутніх шанувальників мистецтва, що потребує відповідної підготовки майбутніх фахівців, які повинні стимулювати вихованців до пошуку нових шляхів пізнання, до розкриття власного творчого потенціалу. Тож вкрай важливою є проблема формування творчої особистості, педагогічної індивідуальності майбутнього педагога почерез творчу діяльність, а саме – сценічне мистецтво, в чому і полягає **актуальність проблеми.**

Аналіз літератури свідчить про широке коло проблем, пов'язаних з педагогічною творчістю, висвітлених вітчизняними і зарубіжними дослідниками. А саме, аспекти художньо-педагогічного спілкування розглядали О. Апраксіна, І. Зязюн, Л. Коваль, М. Лещенко, Б. Ліхачов, творчий потенціал людини вивчався психологами Д. Леонтьєвим, С. Рубінштейном, Я. Пономарьовим, засобам формування творчої особистості приділено увагу в роботах П. Кравчука, В. Моляко,

Н. Посталука, С. Сисоевої. Проаналізована література доводить, що слід стимулювати творчу активність у студентів педагогічних закладів, бо реалізація творчого потенціалу сприяє формуванню педагогічної індивідуальності та росту професіоналізму майбутнього педагога. Тож питання умов формування та розвитку індивідуальності майбутнього педагога потребують подальшого дослідження.

Завданням статті є обґрунтування доцільності та ефективності впровадження сценічного мистецтва в освітньо-виховний процес, що входить у викладання дисципліни, методологічна основа якої базується на сутнісних аспектах театру – «Основи сценічно-творчого та екранного мистецтва з методикою викладання» студентам педагогічного вищого навчального закладу як важливої умови формування педагогічної індивідуальності та успішної самореалізації в майбутній професії педагога.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «творча особистість» у філософській, психологічній і педагогічній літературі використовується давно. Творча особистість цілісна, її фізичні, розумові, трудові, моральні і естетичні якості взаємозв'язані. Вона характеризується рисами, загальними для усіх людей, в той же час у неї завжди є щось особливе, що відрізняє її від інших людей. Індивідуальна своєрідність особистості неповторювана [2, с. 53]. Становлення повноцінної особистості здатної творити – процес тривалий, складний і суперечливий. Доля творчості в індивідуальному розвитку починає визначатися взаємодією, діалогом особистості з культурою [3, с. 44].

Творчу особистість визначають не лише високий творчий потенціал, але і ступінь її активності по його реалізації. Творча активність особистості пов'язана з креативогенними особистісними утвореннями, якостями когнітивних процесів. При цьому творча активність розглядається як пошукова і перетворююча активність особистості [7]. Творчий потенціал є початковою передумовою для саморозвитку людини. Він є сукупністю готовності, можливостями і здібностями особистості здійснювати діяльність. Творчий потенціал сприяє виведенню особистості на новий рівень життєдіяльності – творчий, перетворюючий, коли особистість реалізує, виражає, затверджує себе. Так, одними з ключових психолого-педагогічних понять для осмислення особи як системної цілісності є поняття творча особистість, творчий потенціал, творча активність.

Творчий педагог перед тим як навчати творчості повинен сам зрозуміти творчий стан, відшукати власні творчі ресурси, відчувати як їх розкрити та прогнозувати результати власної творчості. Це досягається системою вправ і тренінгів на розвиток уваги, уяви, асоціативного мислення, пам'яті та іншими елементами творчості. Засвоюючи їх, майбутній педагог розуміє механізми сприйняття, взаємодії, природу

творчого процесу, оволодіває педагогічною технікою. І. Зязюн зазначає: «Педагогічну техніку умовно можна поділити на зовнішню і внутрішню відповідно до мети її використання. Внутрішня техніка – створення внутрішнього переживання особистості, психологічне налаштування вчителя на майбутню діяльність через вплив на розум, волю й почуття. Зовнішня техніка – втілення внутрішнього переживання вчителя в його тілесній природі: міміці, голосі, мовленні, рухах, пластиці.» [1, с. 45] Отже, студент повинен оволодіти основами акторської майстерності шляхом вивчення природи та відпрацювання елементів сценічної дії, тому що в сценічній і педагогічній творчості багато спільного, особливо в емоційно-комунікативній сфері, пов'язаній з дією учителя на дітей. По суті учитель розробляє «драматургію» педагогічної дії уроку, а це припускає режисерське бачення того або іншого освітнього або виховного сюжету. Педагог при цьому, безумовно, повинен мати деякі артистичні здібності, бо він виступає активним носієм знань, виховних ідей, дій. Його завданням є: виразити істину науки, моральності, вищої справедливості, любові, краси і своє морально-естетичне ставлення до життя. Для виконання цього завдання майбутньому педагогові необхідно навчитися володіти собою, своїми психічними станами, уміти проникнути емоційно і раціонально в суть швидко виникаючих ситуацій, що міняються, опанувати їх, приймати рішення і послідовно проводити їх в життя, тобто оволодіти педагогічним мистецтвом за допомогою сценічного мистецтва.

Сценічна діяльність, а саме студентські оригінальні виступи, драматургічні, музичні, хореографічні постановки, розвиває психічні функції особистості, художні здібності, творчий потенціал, загальнолюдську здатність до міжособистісної взаємодії, творчості у професійній області, допомагає відчувати себе успішними. Також участь у сценічних постановках дозволяє вирішувати багато проблемних ситуацій опосередковано від імені якого-небудь персонажа. Це допомагає долати боязкість аудиторії, невпевненість в собі, сором'язливість. Отже, сценічна діяльність створює умови для розвитку творчих здібностей. Цей вид діяльності вимагає від майбутніх педагогів уваги, кмітливості, швидкості реакції, організованості, уміння діяти, підкоряючись певним умовам.

М. Лещенко стверджує, що педагогічне мистецтво добротворення – магічне, бо перетворює звичайне у незвичайне, нудне у цікаве, сумне у радісне, відкриває талант і здібності, дає можливість вирватися за вузькі рамки класу і подорожувати у незнані світи. Воно вселяє віру, зцілює душу, творить людину, святкуючу радість власного буття [4].

Прояв індивідуальності майбутнього педагога корелює з його творчою активністю, прагненням творчих звершень, сформованою системою цінностей, життєвою цілеспрямованістю, високими

професійними цілями, всебічним розвитком загальної культури, широтою кругозору. Так, дисципліна «Основи сценічно-творчого та екранного мистецтва з методикою викладання» спрямована на формування індивідуальності майбутнього педагога, опанування ним педагогічного мистецтва засобами виконавського вміння та мовної підготовки. Оволодіння засобами виконавського вміння полягає в тому, щоб чітко і щиро, з урахуванням психології сприйняття життя дітьми, виразити себе, зробити найбільш ефективну дію, повести школярів за собою та включає мистецтво поведінки, руху, жестів, міміки, інтонацій, що спирається на рекомендації сценічного мистецтва. Педагог має за допомогою технічних прийомів, способів, майстерності спілкування розкривати і яскраво виражати правду життєвих, реальних стосунків.

Мистецтво слова як частина сценічного мистецтва також надзвичайно важливе для педагога. Слово – найважливіший і потужніший засіб дії. Педагогові, якщо він хоче мати авторитет, необхідно досконало володіти виразною мовою. Діти повинні «чути», що сказав педагог: вимагає він або просить, сміється або жартує, карає або попереджає, радить або забороняє, захоплюється або підбадьорює, радіє або засмучується. Безліч почуттів і відтінків, які здатний виразити педагог, дуже міцно западають у відкриту і чутливу дитячу душу. Володіючи цим щонайтоншим інструментом – мистецтвом слова, педагогові легше опановувати дитячу свідомість та домогтися педагогічних результатів.

Ускладнені вимоги до сучасного педагога, який зобов'язаний сприяти формуванню структур мислення і поведінки учнів, бути організатором способу життя, що розвиває їх, сприяючи формуванню певного відношення до навколишнього світу, беруть до уваги, що для успіху діяльності педагога необхідно спиратися на такі особові якості, як творча уява, мистецтво імпровізації, педагогічна рефлексія, емпатія, здібність до ідентифікації, яскравого самовираження. Саме такі якості особи зближують діяльність вчителя і артиста, педагогічну науку і мистецтво. Спеціальні дослідження (наприклад, українських учених) показали, що ці якості не є побічним продуктом засвоєння базових наукових знань і вимагають особливої технології професійного навчання. Так, навчальний процес майбутніх педагогів в межах курсу «Основи сценічно-творчого та екранного мистецтва з методикою викладання» має такі складові: вивчення науково-методичної літератури, що дозволяє усвідомити перспективи своєї педагогічної діяльності; розуміння теоретичних аспектів предмета; осягнення значення індивідуального підходу в практичній діяльності; перехід до пробно-самостійної практики по розвитку культури та техніки мовлення, удосконаленню дикції, міміки, жестикуляції, що демонструє готовність студента до створення педагогічної індивідуальності.

Підсумовуючи необхідно зазначити, що сценічне мистецтво як творчий компонент освітньо-виховної діяльності виховує художній смак майбутнього педагога, розвиває творчу увагу, уяву, фантазію, вчить створювати необхідні для творчості умови, допомагає ліквідувати внутрішні і зовнішні перешкоди, які лежать на шляху до органічної організації педагогічної взаємодії вчитель – учень, тобто створює ту підйомну силу, яка виносить майбутнього педагога на новий рівень: рівень педагогічної індивідуальності. Ми вбачаємо подальшим завданням дослідити проблему підготовки майстерності майбутніх учителів засобами сценічного мистецтва.

Література

1. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність : підр. / [І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.]; за ред. І.А. Зязюна. – К.: СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с.
2. Кравчук П.Ф. Формирование развитой творческой личности студентов / П.Ф.Кравчук // К: Вища школа. – 1984. – 155с.
3. Леонтьев Д.А. Творческий потенциал личности: траектории развития. //Образовательная политика № 7-8 (45-46), 2010. – с. 43-48
4. Лещенко М.П. Щастя дитини – єдине дійсне щастя на землі: до проблеми педагогічної майстерності: навч.-метод. посіб.: [у 2-х ч.] / М. Лещенко // К.: АСМІ, Ч. 1. – 2003. – 304 с.
5. Моляко В.А. Психология творческой деятельности / В.А. Моляко // К.: Знание. – 1978. – 47с.
6. Пономарев Я. А. Психология творчества / Я.А. Пономарев // М.: Наука – 1990. – 222с.
7. Посталюк Н.Ю. Творческий стиль деятельности: педагогический аспект / Н.Ю. Посталюк // Казань: Изд. КГУ – 1998. –157с.
8. Резник М. А. Культура творческого саморазвития личности / М.А. Резник // Днепр.: ГНОЦ «Творчество» – 2002. – 104с.
9. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості вчителя : Навчальний посібник / С.О. Сисоєва // К. : ІСДОУ. –1994. – 112 с.
10. Станиславский К.С. Работа актера над собой. Собр. соч.: в 8 т. / К.С. Станиславский // М. – 1955.

Бондаренко Н.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти, заступник декана факультету дошкільної освіти та практичної психології Донбаського державного педагогічного університету

Ляшова Н.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри природничо-математичних дисциплін Державного вищого навчального закладу “Донбаський державний педагогічний університет”

УДК 378.147:37.011.3-051:005

**ДО ПРОБЛЕМИ ЗМІСТУ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

В статті розкрито зміст понять «технології підготовки майбутніх педагогів», «управлінська діяльність», «мотивація отримання освіти», охарактеризовано сутність підходів та форми, методи організації навчально-виховного процесу зі студентами випускних курсів та магістрантами в умовах вузу з підготовки їх до управлінської діяльності та формування власного управлінського досвіду.

Ключові слова: *студент-магістрант, управлінська діяльність, управлінський досвід, мотивація отримання освіти, педагогічні технології, педагогічний моніторинг, педагогічна культура, духовна культура.*

Бондаренко Н.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры дошкольного образования, заместитель декана факультета дошкольного образования и практической психологии Донбасского государственного педагогического университета

Ляшова Н.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры естественно-математических дисциплин Государственного высшего учебного заведения “Донбасский государственный педагогический университет”

**К ПРОБЛЕМЕ СОДЕРЖАНИЯ И ТЕХНОЛОГИИ ПОДГОТОВКИ
БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

В данной статье раскрывается содержание понятий «технологии подготовки будущих педагогов», «управленческая деятельность», «мотивация получения образования», «управленческий опыт». Дана краткая характеристика сущности форм, методов, содержания организации учебно-воспитательного процесса по подготовке студентов выпускников и магистрантов к управленческой деятельности формирования собственного управленческого опыта в условия вуза.

Ключевые слова: студент-магістрант, управленческая деятельность, управленческий опыт, мотивация получения образования, педагогические технологии, педагогический мониторинг, педагогическая культура, духовная культура.

Bondarenko N.B.

candidate of pedagogical sciences, the associate professor of pre-school educational department, subdean of pre-school education and practical psychology faculty of Donbas State Pedagogical University

Liashova N.M.

candidate of pedagogical sciences, the associate professor of natural and mathematical disciplines of the State higher educational institution "Donbass State Pedagogical University"

TO THE PROBLEM OF THE CONTENT AND PREPARATION TECHNOLOGY OF FUTURE TEACHERS FOR MANAGEMENT ACTIVITIES

In the given article the content of the notions "future teachers' technology preparation", "management activity", "motivation for getting education", "management experience" are revealed. A brief characteristic of essence of forms, methods, organization content of education process on graduating students and undergraduates' preparation for management activity and forming their own management experience in the conditions of higher educational establishment is given.

Key words: *undergraduate, management activity, management experience, motivation for getting education, pedagogical technologies, pedagogical monitoring, pedagogical culture, spiritual culture.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальність проблеми підготовки майбутніх педагогів до управлінської діяльності в сучасних умовах, коли дошкільний заклад, школа мають бути для дітей особистісно-розвивальним середовищем, домом де живе любов, добро, співпраця й творчість є життєвою необхідністю для вищої школи.

В останні роки здійснюються докорінні перебудови всіх напрямків життя суспільства. Особливо важливою є проблема удосконалення ціннісних орієнтацій, професіоналізму педагогів, формування в них навичок управлінської та організаторської роботи з педагогічним колективом, батьками вихованців, формування управлінської культури.

Необхідність акцентування уваги вузу на радикальну зміну пріоритетів в системі підготовки молодих фахівців, насамперед, підвищення освітнього рівня педагогічних кадрів в освітньо-виховних установах різних типів, формування у студентів мотивації для отримання таких знань, умінь, навичок, педагогічного досвіду, які б дозволяли їм в

майбутньому знайти престижну роботу за фахом на сучасному етапі це є особливо важливим ще і з причин низької заробітної платні педагогів, соціальної незахищеності, падіння престижності професії вчителя, вихователя дошкільних установ.

Одним із шляхів вирішення означених проблем є використання різноманітних активних форм організації навчального та виховного процесу, особливо на випускних курсах та в магістратурі, що складає основу інноваційних педагогічних технологій.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вже давно відомо, що керівниками не народжуються, а становляться в результаті засвоєння знань, отримання вмінь й навичок, певного досвіду педагогічної діяльності.

Сучасний управлінець, керівник в сфері освіти розглядається як кращий педагог, професіонал своєї справи, людини творча, ініціативна, активна та відповідальна.

Саме від керівника школи, дошкільного закладу, центру розвитку дитини залежить створення належних умов для ефективної роботи освітнього закладу, кожного учасника освітнього процесу, наявність педагогіки співдії в організації освітньо-виховного процесу з батьками вихованців, колегами. Тому необхідно звернути увагу на неприпустимість диспропорції між теоретичними знаннями та практичними вміннями майбутніх педагогів, що, в свою чергу, може сформувати такі ж розходження в учнів та вихованців дошкільних закладів. Саме про це попереджав майбутніх педагогів, управлінців В. Сухомлинський [9, с. 307].

Деякі вчені (В. Г. Онушкін, Ю. Н. Кулюткін, С. Г. Вершловський) підкреслюють, що практична діяльність педагога має на меті самостійне використання синтезу різних теоретичних знань з дисциплін: «...для цього випускникам педвузу необхідно мати розвинене педагогічне мислення, вміння співвідносити загальні цілі й принципи з особливостями конкретних ситуацій педагогічної діяльності» [5, с. 9].

Щодо необхідності визначення складових компетентності педагога, Пуйлова М. А. в своєму дослідженні посилається на точку зору авторів сучасних підручників з педагогіки (В. А. Сластьонін, І. В. Ісаєв, А. І. Міщенко), які вважають, що теоретична готовність вчителя (а ми вважаємо, майбутнього менеджера освітніх установ різних типів теж) включає не тільки сукупність певних психолого-педагогічних, спеціальних знань, а й обов'язково вміння і навички: аналітичні, прогностичні, проектувальні, рефлексивні. Автор підкреслює, що особливе значення для педагога мають вміння: «організаторські (мобілізаційні, інформаційні, розвивальні, ціннісно-орієнтаційні) та комунікативні (перцептивні, вміння педагогічного спілкування, педагогічної техніки)» [6, с. 9].

Ми поділяємо точку зору Є. Рогова, який аналізуючи якість роботи педагогічного вузу, констатує, що педагогічна освіта, на жаль, зосереджена на інформаційній підготовці студента, тоді як необхідно працювати над зміною установок майбутніх фахівців у сфері ставлення до професійної діяльності, що матиме якісні зміни в емоційній сфері педагога – поява підвищеного інтересу до світу дитини, радощів та задоволення від спілкування з учнями, колегами, бажання і вміння позитивно впливати на вихованців [7].

Незаперечною є точка зору наших колег з Таганрозького педагогічного інституту (Пуйлова М. А. та інші), які вважають, що в процесі підготовки студентів випускних курсів та магістрантів до реалізації принципу особистісно-орієнтованого навчання та реалізації інноваційної діяльності в практиці освітніх установ, необхідно вміння оцінювати педагогічний процес та результати його, не тільки з педагогічних позицій, а й з психологічних.

Звичайно, майбутній управлінець має вміти формувати необхідні ціннісні установки й мотиви діяльності, сприяти удосконаленню рівня активності, ініціативи, виробничої дисципліни, професійної підготовленості членів педагогічного колективу.

Необхідно також, звернути увагу на вироблення власного індивідуального стилю педагогічної діяльності та формування у майбутніх керівників освітянських установ вміння до саморегуляції, саморефлексії, бажання долати професійні труднощі, вирішувати конфлікти на морально-виправданій основі тощо. Тому ефективність підготовки студентів до практичного вирішення професійних завдань в управлінській діяльності залежить від рівня сформованості у них педагогічної культури [2].

Цікавими є дослідження Крижка В. В., який розкриває теоретичні та практичні основи менеджменту в освіті, надає поради педагогам-менеджерам щодо підвищення ефективності роботи, професійної діяльності з формування та корекції цінностей, визначення життєвих особистих та професійних цілей та можливості управління без конфліктів [3].

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Одним із важливих структурних компонентів фахової підготовки майбутніх педагогів-управлінців є формування духовної культури через засвоєння гуманістичних цінностей, ціннісних установок особистості, педагогічного досвіду.

Навчально-виховний процес у вузі має враховувати сенситивність студентського періоду життя, коли активно відбувається не тільки інтенсивне засвоєння інформації соціальних настанов, але й “зростання духовних сил, період пошуків, енергійної діяльності, розвитку самосвідомості, зацікавлення своїм внутрішнім світом” [4, с. 9]. Ми

вважаємо за необхідне створювати такі педагогічні умови, коли відбувається достатній комунікативний діалог між викладачами і студентами, опора на естетичні засади, організація профільної науково-дослідної роботи за інтересами студентів, надання можливостей для їх професійної самореалізації, участі в студентському самоуправлінні [4].

Створення оптимального духовно-насиченого соціокультурного простору, наявність традицій, які сприяють формуванню розвитку світосприймання, педагогічної культури студента, створюють позитивний соціально-психологічний мікроклімат в студентській групі, гуртожитку, на факультеті та у вузі, готують до реалій життя та професійної діяльності.

Саме тому, організація навчального процесу вузу має відбуватися інтегруючись з виховною роботою викладачів всіх курсів, удосконалюючи систему студентського самоврядування. Такій підхід має створити певні умови підготовки майбутніх управлінців, сформуванню їх управлінську культуру, “що синтезує професійні й особистісні характеристики; сукупність професійних знань, умінь, навичок для здійснення управлінської діяльності на засадах постійного самовдосконалення способу творчої самореалізації особистості під час управлінської діяльності” [8, с. 4].

Так, наприклад, традиційними заходами є проведення свят: «Знайомтесь, 1 курс!», «Свято дошкілля», «День Вчителя», «День студента» та Тижня науки, Дня води, Тижня Землі, «Свято останнього дзвоника».

Головною виховною метою таких заходів є формування ініціативи, творчості, відповідальності та організаторських навичок, вміння самостійно планувати, створювати атмосферу емоційного піднесення, духовного задоволення, креативності та активних соціальних контактів в групі студентів і в системі «студент-викладачі» та між факультетами вузу.

Значну допомогу кураторам студентських груп в організації виховних заходів надає актив студентського самоврядування, більшість учасників якого складають саме студенти 4-5 курсів та магістратуру. Така творча взаємодія в системі «викладачі-студентське самоврядування» дозволяє розвивати самостійність, креативний потенціал, сприяє формуванню традицій наставництва, лідерських та управлінських якостей студентів, так необхідних майбутнім педагогам.

Студентське самоуправління та студентська профспілка факультету допомагає в організації подорожей, з метою ознайомлення з історією, природою, видатними людьми рідного краю. Вже традиційними стали екскурсії до етнографічного музею народної архітектури побуту та дитячої творчості під відкритим небом с. Прелесне Донецької обл., історичного музею, ландшафтного парку м. Святогірська, парку Слов'янського курорту, на театральні вистави, виставки тощо. Проведення таких форм роботи сприяє поширенню світогляду, формуванню духовної культури майбутніх педагогів,

їх громадських позицій, художньо-естетичного смаку та потреби створювати та удосконалювати оточуюче середовище на підставі Добра, Краси та Любові.

Така практика взаємодії між викладачами і студентами надає можливість поступового переходу до суб'єкт-суб'єктних відносин, створює педагогічні умови формування гуманістичних цінностей майбутнього педагога, готує до життя в реальному соціально-культурному просторі.

Для формування у майбутніх педагогів-управлінців педагогічної рефлексії, поєднання педагогічної теорії і практики, ми практикуємо подорожі до Смарагдового міста (м. Святогірськ, Донецька область), дошкільного дитячого будинку «Топольок» (м. Слов'янськ), де виховуються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування.

У процесі відвідування таких установ, майбутні педагоги знайомляться зі специфікою освітньо-виховної роботи, планування, фінансування освітніх установ такого типу, презентують дітям театралізовані українські народні казки, мюзикли власної постановки, дарують іграшки, які виготовлені під час занять в майстер-класах тощо.

Організація інспекторсько-методичної, організаційно-методичної, магістерської практики, які за навчальним планом проводяться на 4-5 курсах та в магістратурі сприяють засвоєнню досвіду управлінської роботи інспектора райВО, методиста, завідувача дошкільного закладу, директора школи, викладача вузу. Студенти вивчають зміст, принципи організації їх роботи, досліджують систему, форми, методику проведення контролю за різними напрямками освітньо-виховної роботи, визначають стиль управлінської діяльності, надають власні пропозиції щодо його удосконалення тощо.

Практика використання елементів музейної педагогіки в освітньо-виховному процесі допомагає не тільки надавати наукову інформацію, а й створювати «емоційно-збагачені виховні ситуації, особистісно-розвивальне спілкування, використовувати співпереживання як психологічний механізм у вихованні особистості майбутнього педагога-управлінця» [1, с. 8].

Наприклад, традиційно плануємо в процесі вивчення курсу «Українське народознавство в дошкільному закладі» ознайомлення студентів з історією рідного краю, вивчення побуту української сім'ї, традицій виховання дітей, історії виникнення народного промислу, ремесел Слов'янщини. З задоволенням студенти та викладачі відвідують щорічну регіональну виставку художників, фотографів, кераміків «Осінь року», яка проводиться в місцевому краєзнавчому музеї.

Для всебічного розвитку особистості студента педагогічного університету необхідно створити умови для удосконалення певних особистісних якостей (справедливість, взаємодопомога, толерантність,

милосердя, відповідальність, чуйність, рівноправність, повага до людини, доброта та щирість тощо), які в майбутній трудовій діяльності будуть визначати стиль, спрямованість спілкування молодого фахівця з колегами, батьками вихованців, та власне, і з дітьми в освітніх установах. Тому, наставництво, інститут кураторства, студентське самоврядування на факультеті мають грати визначальну роль, використовуючи як колективні, так і індивідуальні форми роботи з молоддю, через синтез аудиторної та позааудиторної роботи та організацію виховної діяльності із студентами в гуртожитку. Особливу увагу ми звертаємо на провідну роль авторитету педагога-куратора студентської групи, впливу його особистісного прикладу, для підвищення рівня їх методичної та професійної майстерності, педагогічної культури.

Практикуємо проведення засідань Ради кураторів на факультеті, коли викладачі-куратори, які мають цікавий педагогічний досвід виховної роботи знайомлять магістрантів, молодих наставників студентства з секретами організації індивідуальної роботи, власними педагогічними знахідками вирішення різних проблемних ситуацій з життя групи, допомагають в плануванні та організації різних виховних заходів під час магістерської практики. Такий підхід спрямовує освітньо-виховну роботу з випускниками факультету на подальший розвиток духовної та педагогічної культури, професійних знань, умінь, творчої ініціативи, відповідальності за результат своєї роботи, сприяє удосконаленню навичок управлінської діяльності.

До педагогічних технологій підготовки студентів до професійної діяльності включаємо організацію різноманітних волонтерських акцій, діапазон яких поширюється за межі факультету.

Наприклад, акція, направлена на допомогу дітям-сиротам “Так не буває в світі, щоб були загублені діти”, “Збережемо красу рідної природи”, “Ми за мир, красу, здоров'я”, “Міняємо цигарку на цукерку” тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, підготовка студентів випускних курсів педагогічного вузу та магістратури до управлінської діяльності потребує провідної ролі викладача, удосконалення комунікативної діяльності та педагогічного впливу в системі “викладач-студент”, синтезу зусиль аудиторних та позааудиторних форм роботи; створення певних педагогічних умов; активізації студентського самоврядування у вирішенні завдань підготовки молоді до життя, примноження культурних традицій тощо. Уважаємо за доцільне вивчати можливості використання інноваційних педагогічних технологій у формуванні управлінської культури майбутніх педагогів-магістрантів, підвищення їх активності, мотивації для отримання освіти та розвитку творчості.

Література

1. Александрова О. Ф. Формування гуманістичних цінностей у фаховій підготовці майбутнього учителя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спеціальність 13.00.07 - "Теорія та методика виховання" / О. Ф. Александрова. - Миколаїв, 2010. - 20 с.
2. Бондаревська Е. В., Кулькевич С. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания / Е. В. Бондаревська, С. В. Кулькевич — Ростов-н/Д: творческий центр «Учитель», 1999. - 560 с.
3. Крижко В. В. Теорія та практика менеджменту в освіті. Навчальний посібник, вид. 2-ге. - К.: Освіта України, 2005. - 256 с.
4. Кузнецова В. Г. Формування гуманістичних цінностей у майбутніх вчителів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спеціальність 13.00.04 - "Теорія і методика професійної освіти" / В. Г. Кузнецова. - Луганськ, 2001. - 20 с.
5. Профессия — учитель: беседы с молодыми учителями / под. ред. В. Г. Онушкина, Ю. Н. Кулюткина, С. Г. Вершловского. - М.: Педагогика, 1987. - 192 с.
6. Пуйлова М. А. Использование психологической информации в профессиональной деятельности учителя: учебное пособие / М. А. Пуйлова / отв. ред. Л. И. Млочешек. - Таганрог: Изд-во Таганрогского государственного педагогического института, 2008. - 108 с.
7. Рогов Е. И. Личность в педагогической деятельности / Е. И. Рогов. - Ростов-н/Д: Издательство Ростовского государственного педагогического университета, 1994. - 240 с.
8. Ступак О. Ю. Формування управлінської культури майбутніх учителів у діяльності органів студентського самоврядування: методичні рекомендації / уклад. О. Ю. Ступак. - Слов'янськ: Видавництво Б. І. Моторіна, 2013. - ...с.4.
9. Сухомлинский В. А. Сто советов учителю. Избранные произведения : в 5-ти томах / В. А. Сухомлинский. – К. : Рад. школа, 1979. - Т. 2. - 718 с.

Помирча С.

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри теорії і практики початкової освіти Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»

Радзієвська О.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 373 :811.161.2

**РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНОСТІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

У статті розкрито зміст поняття «рольова гра», охарактеризовано важливість застосування інноваційних педагогічних технологій, що охоплюють ціннісний навчально-виховний процес у вищій школі. У роботі авторки акцентують увагу на тому, що рольові ігри, не лише мобілізують, активізують учасників педагогічного процесу, а й удосконалюють знання з української мови, сприяють формуванню мовленнєвої компетентності. Розглянуто основні ознаки, покладені вченими в основу тлумачення рольової гри. Зазначено, що використання інноваційних підходів щодо мовної підготовки майбутніх учителів початкової школи, формує їх високу мовнокомунікативну компетентність, культуру мовлення, прискорює професійну адаптацію в початковій ланці освіти середньої школи.

Ключові слова: мовнокомунікативна компетентність, педагогічні інновації, рольова гра, мовна культура.

Помирчая С.

кандидат филологических наук, старший преподаватель кафедры теории и практики начального образования Государственное высшее учебное заведение «Донбасский государственный педагогический университет»

Радзиевская О.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры иностранных языков Государственное высшее учебное заведение «Донбасский государственный педагогический университет»

**РОЛЕВАЯ ИГРА КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ
ЯЗЫКОВОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНОСТІ БУДУЩИХ
УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ**

В статті раскрыто содержание понятия «ролевая игра», охарактеризовано важность использования инновационных педагогических технологий, которые охватывают ценностный учебно-воспитательный процесс в высшей школе. В работе авторы акцентируют внимание на том, что ролевые игры, не только мобилизуют участников педагогического процесса, а и совершенствуют знания по украинскому языку, способствуют формированию речевой компетенции.

Ключевые слова: *языковокоммуникативная компетентность, педагогические инновации, ролевая игра, языковая культура.*

Pomyrcha S.

Candidate of Philological Science, the reader of theory and practice of primary education department State Higher Educational Establishment «Donbass State Pedagogical University»

Radziewska O.

Candidate of pedagogical Science, the associate professor of foreign languages department State Higher Educational Establishment «Donbass State Pedagogical University»

ROLE PLAY AS A METHOD OF FORMATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS' SPEECH AND COMMUNICATIVE COMPETENCE

The term «role play» is examined in this article, also the importance of using of innovative pedagogical technologies, which include value educational process in a higher school, is characterized. The authors in their research pay attention to the role plays, which not only mobilize the participants of the education process, but improve Ukrainian language knowledge and favour the formation of speech competence.

Key words: *Language and communicative competence, pedagogical innovations, role play, language culture.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі проблема інновацій вийшла за межі власне економічних концепцій і все більш активно включає проблеми педагогіки, психології, соціології та інших дисциплін. За визначенням І. Дичковської, педагогічна інноватика – вчення про створення, оцінювання, освоєння і використання педагогічних інновацій. Науковець підкреслює, що інноваційна педагогічна технологія – цілеспрямоване впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, що охоплюють ціннісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів [2].

У наш час національного відродження й розвитку української державності помітно зріс інтерес до української мови як основної ознаки держави. Формування високоосвіченої особистості – найголовніше

завдання, що лежить в основі освітньої політики нашої держави на сучасному етапі. Вихідні концептуальні ідеї його реалізації закладені в таких основних нормативно-правових документах, як Національна доктрина розвитку освіти в Україні у ХХ столітті, закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Концепція загальної середньої освіти». У цьому аспекті важливого значення набуває проблема формування мовнокомунікативної компетентності студентів, їх мовної культури.

Вміння спілкуватися, використовуючи лексичні й фразеологічні багатства, семантичні й етимологічні глибини, граматичну виразність, словотвірні потенції, стилістичну гнучкість рідної мови в усіх функціональних сферах зумовлює мовнокомунікативну компетентність майбутніх педагогів. У зв'язку з цим не припиняється пошук найбільш ефективних форм і методів навчання говоріння українською мовою. Уважаємо, що одним із найбільш ефективних методів навчання говоріння є рольова гра.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблемі рольової гри приділяли увагу такі вчені, як Н. Волкова, Д. Ельконін, І. Зимня, Т. Крамаренко, О. Леонтєв, І. Луцик, В. Скалкін та ін..

Як відомо, особливістю ігрової ситуації є ігрове застосування предметів, при якому значення одного предмета переноситься на інший предмет, і він використовується у зв'язку з доданим йому новим значенням. Роль дорослого, яку бере на себе дитина, містить в собі приховані правила, що регулюють виконання дій з предметами, встановлення відносин з іншими дітьми відповідно до їх ролей. Рольова гра викликає у дитини глибокі емоційні переживання, пов'язані з утриманням виконуваних ролей, якістю виконання ролі кожною дитиною і тими реальними відносинами, в які вступають діти в процесі колективної гри при реалізації її загального задуму [7, с. 166].

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розгляд сутності поняття рольової гри та вивчення її функції і значення в процесі формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Форми, методи і технології інноваційного навчання досить різноманітні: розробка проектів, програм, планів, розв'язання нестандартних завдань, особистісно-орієнтований підхід, перехід від монологу до діалогу тощо.

Одним із пріоритетних і перспективних напрямів є ігрові технології (ділові, рольові ігри), що не лише мобілізує, активізує учасників педагогічного процесу, а й удосконалює знання з української мови, сприяє формуванню мовленнєвої компетенції. Педагогічні спостереження, власний досвід роботи дають нам змогу стверджувати, що рольові ігри передбачають залучення до навчальної творчої діяльності практично всіх студентів групи, стимулюють їх до спілкування, правильного й нормативного відтворення необхідного для опрацювання комунікативного матеріалу. Якісна лінгвістична підготовка і добре володіння літературною мовою є підґрунтям педагогічної майстерності педагога, обов'язковою умовою його професійної компетентності. Майбутній учитель початкової школи, якого вважають передусім словесником, має володіти інтонаційно багатим, виразним і різноманітним за лексичним складом і граматичною структурою, правильним, точним, логічним і доступним мовленням [8, с. 2]. Отже, майбутній фахівець – це не лише мовно обізнана людина, а й професіонал із високим рівнем мовнокомунікативної компетенції. Стосовно компетенції: тут також новий підхід до того, що означає знати мову. Раніше – це знати слова, граматичні правила, зараз знати мову – це означає володіти і розвивати свою комунікативну компетенцію. Знання мови не є самоціллю, в соціумі важливим є саме спілкування, мовленнєва дія та її наслідки. Тобто, навчити мови – це значить сформувати комунікативну компетенцію. Серед учених немає єдиного погляду на визначення терміна «рольова гра». Рольова гра за психологічним словником – це діяльність, в якій діти беруть на себе ролі дорослих людей і в ігровій ситуації відтворюють дії дорослих і їх взаємини.

В енциклопедії професійної освіти рольова гра визначається як різновид ділової гри, метод підвищення психологічної компетентності та розвитку комунікабельності за рахунок придбання навичок: а) партнерських взаємин з виконавцями в процесі колективного пошуку; б) ведення переговорів із можливими діловими партнерами [12, с. 49].

Видатний російський психолог та лінгвіст О. Леонтьєв визначив рольову гру як особливий тип діяльності, в якому мотив полягає в самому процесі, у змісті самої дії [4, с. 53].

На думку І. Луцик, рольова гра – простий і природний спосіб пізнання людиною навколишнього середовища, найдоступніший шлях для оволодіння знаннями, уміннями, навичками [6, с. 132].

Т. Крамаренко характеризує рольову гру як простий і природний спосіб пізнання людиною навколишньої дійсності, найбільш доступний шлях до оволодіння знаннями, уміннями та навичками [3, с. 98].

Активним методом навчання, засобом розвитку комунікативних здібностей, емоційної зацікавленості, мотивації навчальної діяльності вважає рольову гру А. Чернова [11, с. 320].

Отже, підсумовуючи викладене вище, вкажемо на основні ознаки, покладені вченими в основу тлумачення рольової гри:

- 1) тип діяльності, в якому мотив полягає в самому процесі;
- 2) спосіб пізнання;
- 3) мовленнєва діяльність учнів;
- 4) маленька п'єса, що розігрується;
- 5) гра розважального характеру;
- 6) засіб розвитку комунікативних здібностей.

Таким чином, по-різному визначаючи родову приналежність рольової гри, автори чітко вказують на єдність компонентів рольової гри, її динамічний і стимулюючий характер.

Важливим в організації рольових ігор у процесі навчання є питання про педагогічні можливості цього засобу. Проведений аналіз наукової і навчально-методичної літератури показав, що рольова гра визнається багатим щодо функцій засобом навчання. В даному дослідженні спираємося на думку В. Скалкіна, який виділив наступні функції рольової гри:

- навчальну (сприяє оволодінню навичками і вміннями діалогічного мовлення);
- мотиваційно-збуджувальну (мотивує і стимулює навчальну пізнавальну діяльність);
- орієнтувальну (орієнтує учасників на планування власної мовленнєвої поведінки);
- компенсаторну (компенсує відсутність спілкування в реальних ситуаціях);
- виховну (сприяє формуванню особистості) [9, с. 95].

Рольові ігри мають чотири головні риси:

- вільна розвивальна діяльність, заради задоволення від процесу діяльності;
- творча, значною мірою імпровізаційна та активна діяльність;
- емоційна піднесеність діяльності та емоційне напруження;
- наявність прямих чи непрямих правил, що відображають зміст гри, логічну послідовність її розвитку [12].

Визначаються такі основні правила рольової гри:

- студентів пропонується поставити себе в ситуацію, яка може виникнути за межами навчального закладу, в реальному житті;
- студентів необхідно адаптуватися в даній ролі в потрібній ситуації;

- учасникам рольової гри необхідно поводитись таким чином, ніби все відбувається в реальному житті, їх поведінка має відповідати ролі, яку вони виконують;

- учасники гри повинні сконцентрувати свою увагу на комунікативному використанні одиниць мови, а не на звичайній практиці їх відпрацювання та закріплення в мовленні [5, с. 6].

Рольові ігри можна розподілити за:

- кількістю учасників – парні, такі, що проводяться у малих групах (3-4 учасники), загальногрупові (бере участь уся група або клас);

- місцем проведення – аудиторні та ті, що проводяться за межами аудиторії;

- ступенем підготовленості (непідготовленості) або необхідністю проведення попередньої підготовки, що займає певний час – наприклад, коли для проведення гри необхідно прочитати тексти, прослухати аудіоматеріали, продивитися відеофільм тощо;

- ступенем використання різноманітних опор під час проведення гри (наочних матеріалів, роздавальних карток тощо);

- ступенем використання зовнішньої мовної підтримки мовлення тих, хто навчається, наприклад, наявністю або відсутністю списків ключових слів, «структурних скелетів» висловлювань, інших мовних підказок, які можуть даватися на роздавальних картках або інших носіях;

- «заданістю» рольової поведінки студента під час проведення рольової гри, точністю формування мети спілкування, всіх його конкретних умов, включаючи взаємовідносини між співрозмовниками;

- наявністю всіх стандартних етапів проведення рольової гри: підготовки, інструктажу, проведення самої гри, аналізу результатів або відсутністю деяких з них;

- використання різних форм мовленнєвої діяльності для проведення рольової гри (говоріння, слухання, читання та письма) або обмеження їх тільки говорінням та слуханням;

- участю викладача у проведенні гри: рівноправний учасник, консультант, інструктор, контролер, людина, яка поєднує декілька з цих функцій тощо [10, с. 146].

Гра може бути успішною, якщо керівникові вдається:

- 1) створити атмосферу, вільну від тривожності, побоювань;
- 2) показати учасникам гри, що його цікавить перш за все сама гра, те, про що кажуть студенти, а не просто мовна форма їх висловлювань;
- 3) довести учасникам, що він повністю довіряє їх самостійності та готовий передати їм певну частину роботи з організації та контролю за ходом гри;

- 4) показати учасникам гри, що в процесі гри він виступає або у ролі консультанта, або як рівноправний учасник, а не як авторитарна сила, що намагається контролювати та регулювати весь процес;
- 5) бути максимально стриманим і тактовним, особливо під час виникнення конфліктних ситуацій у ході гри;
- 6) забезпечувати максимальну різноманітність рольових ігор за формою, змістом та організацією проведення [10, с. 147].

Для реалізації ігрових технологій Н. Волкова пропонує вправи на формування комунікативно-мовленнєвих, інформаційно-інструментальних та організаційно-технологічних умінь, що спрямовані не лише на практичне оволодіння процедурою й «технологією» комунікації на основі відпрацювання її важливих елементів [1, с. 224], а також виразності мовлення, що значною мірою сприяє оволодіння інтонаційними (фразовий, логічний наголос, логічна і психологічна паузи, мелодика) і стилістичними (лексика, фразеологія і контекст, структура мови) засобами.

Визначаються основні види вправ:

1. Вправи на розвиток уміння аргументувати власні думки.
2. Вправи на опрацювання смислових наголосів.
3. Вправи на формування вміння правильно дихати.
4. Вправи на діагностування емоцій та емоційного ставлення до події.
5. Вправи на розвиток уваги (зорової, слухової) [1, с. 234 – 236].

Досліджуючи значення і роль рольової гри у процесі навчання вчені відзначають, що рольова гра допомагає спілкуванню, сприяє передачі накопиченого досвіду, одержанню нових знань, правильній оцінці вчинків, розвитку комунікативних навичок людини, її сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, емоцій, таких рис, як колективізм, активність, дисциплінованість, спостережливість, уважність [3, с. 102]. Рольові ігри спрямовані на приведення у дію механізмів мотивації, а тому й на підвищення ефективності навчання спілкування. Рольова гра є особливим типом діяльності, в якому мотив полягає в самому процесі, у змісті самої дії [4, с. 53]. Вона одночасно спирається на свідоме і підсвідоме оволодіння навчальним предметом, зокрема передбачає вплив на емоційну сферу студентів з метою полегшення запам'ятовування матеріалу. Саме в рольовій грі створюються передумови для використання всіх засобів впливу на психіку, а також дотримується принцип індивідуального навчання через групу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведене дослідження дозволило дійти певного висновку, що ігрові технології (рольові ігри) спрямовані на засвоєння й використання конкретних знань, умінь і навичок з мови, доповнення уявлень учасників щодо життєвих, професійних ситуацій,

значущого для них соціальної комунікативної поведінки. Кожна рольова гра має свої особливості, завдання і мету, знання яких допомагає педагогу в навчанні студентів основам професійно-педагогічної комунікації.

Перспективою подальших розвідок у даному напрямку є дослідження рольової гри під час викладання різних дисциплін профільної ланки для майбутніх учителів початкової школи.

Література

1. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. / Н.П. Волкова. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
2. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології / І. Дичківська: навчальний посібник. – Київ: Академвидав, 2004. – 218 с.
3. Крамаренко Т.В. Рольова гра як засіб діалогічно-орієнтованого навчання / Т.В. Крамаренко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2012. – Ч.1 – № 4(239). – С. 98 – 103.
4. Леонтьев А.А. Некоторые проблемы учения русскому языку как иностранному / А.А. Леонтьев. – М.: Изд-во МГУ, 1970. – 88 с.
5. Лобка Є.М. Методичні рекомендації використання рольової гри на уроках французької мови / Є.М. Лобка. – Виноградів, 2011. – 33 с.
6. Луцик І. Рольова гра як засіб інтенсифікації процесу навчання іноземним мовам у педагогічному коледжі / І. Луцик // Вісник Львів. ун-ту, Серія педагогічна. – 2007. – Вип. 22. – С. 131 – 137.
7. Мещеряков Б.Г. Большой психологический словарь / Б.Г.Мещеряков, В.П. Зинченко. – М.: Проим-Евроснак, 2003. – 672 с.
8. Підгурська В.Ю. Формування мовнокомунікативних умінь у майбутніх учителів початкових класів у процесі педагогічної практики: *автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)»* / В.Ю. Підгурська. – Київ, 2011. – 22 с.
9. Скалкин В.Л. Обучение диалогической речи / В.Л. Скалкин. – К.: Радянська школа, 2005. – 158 с.
10. Тарнопольський О.Б. Рольові ігри у навчанні іноземних мов: психологічні та соціокультурні особливості їх проведення / О.Б. Тарнопольський, С.П. Кожушко // Англїстика та американїстика. – 2011. – Вип. 8. – С. 145 – 148.
11. Чернова А.В. Інноваційні підходи у викладанні української мови як іноземної / А.В. Чернова // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 20123. – Т. 25 (64). – Часть № 2, № 1. – С. 318 – 322.
12. Эльконин Д.Б. Творческие ролевые игры детей дошкольного возраста / Д.Б. Эльконин. – М.: АПН РСФСР, 1957. – 24 с.
13. Энциклопедия профессионального образования. Т1. – А – Л / под. ред. С.Я. Батышева. – М.: АПО, 1998. – 568 с.

Reshetova I.

The candidate of pedagogical sciences, the assistant professor of the department of the administration of educational establishments of Higher educational establishment «Donbas state teachers' training university»

УДК 373.5.091:005

**THE INTERPRETATION OF THE SYSTEM OF ADMINISTRATION
PROVISION OF THE INNOVATIONAL ACTIVITY OF TEACHERS
OF SECONDARY EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS**

The article deals with the system of the informational provision of the administration of the teachers' activity of secondary educational establishments. The authors have generalized the scientists' experience of the system of administration of the innovational activity of teachers of secondary educational establishments and they have determined the levels of the administrative activity: the forming of the database of law providing administration of the innovational activity of teachers; the system analysis; the determining of actual problems of the educational process and the ways of their solving; the propaganda of innovational search and the motivation of teachers to the innovational activity; scientific and methodological training of teachers for the innovational activity; the organization of the innovational activity.

The determining of the level of influence on the results of the activity of teachers and the educational process. The content component of the system of informational provision of the administration of informational activity of teachers of secondary educational establishments is analyzed in the article. The system of the informational provision of the administration of the innovational activity of teachers of secondary educational establishments is the unification of the interconnected components and it satisfies all the aspects of the systems because it includes the clearly determined aim, content components, functional tasks of every component, the relations between separate elements of the system of the informational provision of the administration of the innovational activity of teachers of secondary educational establishments.

Key words: *components of the system of the informational provision of administration of the innovational activity of teachers, levels of administrative activity.*

Решетова І.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри управління навчальними закладами Державного вищого навчального закладу „Донбаський державний педагогічний університет”

ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПЕДАГОГІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Стаття присвячена обґрунтуванню системи інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів загальноосвітнього навчального заклад. Авторами узагальнено досвід науковців щодо систем управління інноваційною діяльністю педагогів загальноосвітнього навчального закладу та виокремлено етапи управлінської діяльності. У статті розглянуто змістовий компонент системи інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів загальноосвітніх навчальних закладів.

Ключові слова: *компоненти системи інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю педагогів, етапи управлінської діяльності.*

Решетова І.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры управления учебными заведениями Государственного высшего учебного заведения "Донбасский государственный педагогический университет"

ОБОСНОВАНИЕ СИСТЕМЫ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ПЕДАГОГОВ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Статья посвящена обоснованию системы информационного обеспечения управления инновационной деятельностью педагогов общеобразовательного учебного заведения. Авторами обобщен опыт ученых по системам управления инновационной деятельностью педагогов общеобразовательного учебного заведения и выделены этапы управленческой деятельности. В статье рассмотрен содержательный компонент системы информационного обеспечения управления инновационной деятельностью педагогов общеобразовательных учебных заведений.

Ключевые слова: *компоненты системы информационного обеспечения управления инновационной деятельностью педагогов, этапы управленческой деятельности.*

The statement of the problem and its connection with important scientific and practical tasks. The analysis of the processes of the development in different spheres of people's activity shows that their basis lies in different

innovations of science, techniques, organization that are realized in new products, services, technologies. The modern state of education is not an exception because it is not recognized without innovations that have the aim to create the competitive educational area, the enlargement of the independence of educational establishments etc. First of all these processes provoke the development of the structure, methods and forms of administration, the determining of its priority aspects according to the nowadays conditions [3, p.4].

The realization of the tasks of the innovational development of education is provided by way of the creation of a special mechanism of the interaction between the innovational processes and national educational traditions and tendencies of development of the world pedagogical theory and practice, the creation of a model of administration of the innovational activities of teachers in the boundaries of the national educational area.

The analysis of the research works. Most of the teachers like Bondar V., Danilenko L., Yelnikova G., Conarzhevskiy Y., Maslov V., Orlov O. Pikelna V., Potashnik M., Shamova T. have researched in details and analyzed the theory and technology of administration of secondary educational establishments. They have also noticed that the scientifically organized work with information that serves as the ground for the effective administrative activity of principals.

The main attitudes to the systematization of the administrative information are analyzed in the works by Bondar V., Vasiliev V., Gumenyuk V., Yelnikova G., Kalinina L., Konarzhevskiy Y., Maslov V., Orlov O., Shamova T. In the research works such questions have been disclosed like the main sources of pedagogical information, the use of informational and communicational technologies in the administrative activity of a principal, the automation of their work [3, p. 5].

At the same time the question of the informational provision of the administration of the innovational activity of teachers of secondary educational establishments as the important aspect of the strategic support of the administration of the process of providing of innovations with the aim of providing of the innovational pedagogical activity by way of the systematization of the informational resources. This aspect has been researched not enough and it is still to be not solved.

The aim of the article is to make a research of the system of the informational provision of the administration of innovational activity of teachers in secondary educational establishments.

Main material. The administration of the educational establishment is provided on the basis of the information of social direction. The administration by its content is determined like the activity that serves for ordering the administrative subsystems with the aim of their providing in a new qualitative state including certain patterns. In such a case the administration by its form serves as the informational process [2].

Tretyakov P. has noticed that the increasing of the effectiveness of administration of secondary educational establishments should began from the creation or developing of the system of informational provision [4].

The attitudes for the creation of such a system are based on the qualification of the information according to different indicators. It may be the activity directions of a school principal, the information about the state of functioning of the main subsystems of secondary educational establishments [3, p. 71]. Tatiachenko V. proposes to start the system creation from the forming of five informational massifs, they are the information that is got as a result of inner school control, the system of operative information, the state statistic report, the results of educational semesters, the results of a school work [3, p. 71].

The researchers Shamova T. and Chekmarzova T. have created the system of the informational provision of the administration of school on the basis of a bank of informational material.

In order to create the bank of informational material the content of information is united into the system of blocks that corresponds to the main direction of the director's activity that is connected with the organization and administration of the educational process [5].

Comparing the informational blocks it should be noticed that every system of the informational block has the material about educational work, the work with parents and staff. Such attitude to the organization of the informational provision gives an opportunity to select information according to the directions of the administrative activity. The system of informational provision created by Yelnikova G. is completed by the information about the providing of the conditions for education and also the administrative and financial activities. So, all these approaches to the organization of the informational provision give the opportunity to select the information according to the directions of the administrative activity.

Gumenyuk V. proposes to systemize the administrative information according to such aims like:

1. The educational process control.
2. Pedagogical control of the education of the citizens of Ukraine.
3. Administrative activity.
4. The control of the professional and creativity development of teachers.
5. Financial sphere [1, p. 91].

The researcher has noticed also that any aim may be recompiled on the sub aims according to which the content of the information is formed and at the same time it is one of the most important components of the system of the informational provision of secondary educational establishments.

Senchuk Z. has noticed that the most optimal is the system of the administration of the innovational activity of teachers of secondary educational

establishments that forms such levels of the administration of innovational activity:

1. The forming of the database of law providing administration of the innovational activity of teachers.
2. The system analysis.
3. The determining of actual problems of the educational process and the ways of their solving.
4. The propaganda of innovational search and the motivation of teachers to the innovational activity.
5. Scientific and methodological training of teachers for the innovational activity.
6. The organization of the innovational activity.
7. The determining of the level of influence on the results of the activity of teachers and the educational process [3, p. 82].

Namely these levels of the administration of the innovational activity of teachers have served as the basis of the system of the informational provision by Senchuk Z.

Such a system of the informational provision of the administration of the innovational activity of teachers of secondary educational establishments has the aim to provide organizational and methodological, informational and analytical, documental and presentational functions that promote the correct organization of the informational activity of the principal that is connected with the control of the innovational activity of teachers.

This system includes such components like:

- The subjects of administration;
- The levels of the administration of the innovational activity of teachers;
- The aims of the administrative activity on every level;
- The informational content;
- The sources of getting the information;
- The methods of analyzing and using of the information;

The main aspect in the system of the informational provision is the content of materials that is need for providing the administration of the innovational activity of teachers. The content of the information has been systemized in blocks, the names of which are similar with the levels of administration of the innovational activity of teachers of secondary educational establishments.

The first block includes the legal basis for providing the innovational processes in education that saves specially organized informational elements.

In another block the content elements have been determined, They are: the level of educational achievements of pupils, the level of their bringing up, the state of the material state, financing, social reserves, the opportunities of pupil's

and teachers' collectives. This block guaranties the informational provision of principals in the questions of the peculiarities of functioning of educational establishment, the determining of the contradictions in the educational process, the determining of the sources of the innovational changes, the count of the outlays that are need for the providing of the innovational activity of teachers.

The third block accumulates the information about the opportunities of the local, modular and system changes, it includes also the program and conception of the development of educational establishment, the plan of the innovational work.

The fourth block includes the information about the readiness of teachers for the innovational activity, the material about the motivational state of a staff, stimulation resources.

The fifth block includes the bank of innovations and the material about the quantity state of the methodological literature, textbooks, didactic material, the information the state of the methodological work.

The sixth block includes the information about the conditions of providing the innovational activity, material about the consulting work (the generalized information about the requests of teachers about their enlargement of the level of scientific, theoretical and methodological knowledge, themes of consultations etc.)

The seventh block includes the information about the results of the analysis of innovational process, the material about the experience of teachers [3, p. 84].

During the process of the creating of system of the informational provision of the administration of the innovational activity of teachers the director of school has to determine the sources of information, optimal its content, the criteria of selection, methods of its getting. The educational establishment also should have a person who is responsible for the analysis of the information and the work with blocks.

Conclusion. The system of the informational provision of the administration of the innovational activity of teachers of secondary educational establishments is the unification of the interconnected components and it satisfies all the aspects of the systems because it includes the clearly determined aim, content components, functional tasks of every component, the relations between separate elements of the system of the informational provision of the administration of the innovational activity of teachers of secondary educational establishments.

Literature

1. Humeniuk V. Information Management Software Comprehensive Educational Institution : Dis ... candidate. ped. sciences: 13.00.01 / Humeniuk Vera. – K., 2001. – 192 p.
2. Kalinina L. Information and communication technologies as a means of improving the management of educational institutions / L. Kalinina, V. Lapinsky, Yu Doroshenko // New pedagogical ideas. – 2002. – №3–4 (31–32). – P. 221–238.

3. Senchuk Zh.O. Information support of innovation management teachers of an educational institution : Dis ... candidate. ped. sciences: 13.00.06 / Senchuk Zh.O. – K., 2009. – 227 p.
4. Tretyakov P.I. Management of the school as a result of: the practice of pedagogical management / P.I. Tretyakov. – Moscow : New School, 2001. – 320 p.
5. Shamova T.I. Improving the system of intra-pedagogical information as an essential condition for the implementation of school reform / T.I. Shamova, T.K. Chekmareva. – Moscow: Moscow State Pedagogical Institute, 1985. – 82 p.

Сиротенко В.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Ишутіна О.

аспірант кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 378.018.43:373.3.011.3-051

ТЕСТУВАННЯ ЯК ВАГОМИЙ КОМПОНЕНТ В ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННІ ІНТЕРАКТИВНО-ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

З огляду на зростаючу роль інтерактивно-дистанційного навчання визначаються можливості застосування тестових технологій при вивченні різних дисциплін на факультеті підготовки вчителів початкових класів. Аналізуються окремі системи управління навчанням, доцільність використання тих чи інших тестів за видами тестового завдання, методом тестування, його місцем у навчальному процесі.

Ключові слова: *дистанційна освіта, тестування, класифікація тестів, система управління навчанням MOODLE, творчий потенціал, аналітико-пошуковий підхід.*

Сиротенко В.

кандидат филологических наук, доцент кафедры теории и практики начального образования ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

Ишутіна Е.

аспірант кафедры теории и практики начального образования ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ТЕСТИРОВАНИЕ КАК СУЩЕСТВЕННЫЙ КОМПОНЕНТ В ОРГАНИЗАЦИИ И ОСУЩЕСТВЛЕНИИ ИНТЕРАКТИВНО-ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

Принимая во внимание усиление роли интерактивно-дистанционного обучения, определяются возможности использования

тестовых технологий при изучении различных дисциплин на факультете подготовки учителей начальных классов. Анализируются отдельные системы управления обучением, целесообразность применения тех или иных тестов по видам тестовых заданий, методом тестирования, его местом в учебном процессе.

Ключевые слова: дистанционное образование, тестирование, классификация тестов, система управления обучением MOODLE, творческий потенциал, аналитико-поисковый подход.

Syrotenko V.

Candidate of philological sciences, Assistant Professor of Primary Education Theory and Practice Department, SHEE "Donbas State Pedagogical University"

Ishutina O.

Post-graduate student of Primary Education Theory and Practice Department, SHEE "Donbas State Pedagogical University"

TESTING AS THE ESSENTIAL COMPONENT IN ORGANIZATION AND IMPLEMENTATION OF THE INTERACTIVE AND DISTANCE LEARNING

Taking into account the increased role of interactive and distance learning, the authors identify the opportunities for using of test technologies in studying of various disciplines in the Faculty of primary school teachers training. Certain learning management system, advisability the application of some tests by types of test items, test method, its place in the educational process are analyzed.

Keywords: distance education, testing, tests classification, learning management system MOODLE, creative potential, analytical and searching approach.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. На хронологічній шкалі історії людської цивілізації можна відкласти багато позначок, які знаменували кардинальні зміни в самому світовідчутті та світорозумінні. Це й винаходження колеса, паперу, пороху, «великі географічні відкриття», теоретичні та практичні розробки в галузі атомної енергії, освоєння космосу тощо. Зважаючи на це, винахід Інтернету, залучення до нього найширших мас також можна вважати одним із найбільших вселюдських здобутків на межі XX та XXI сторіч. Результати ж одразу далися взнаки, хоча б і на рівні освіти, свідченням чому є зародження і всезагальне поширення такої радикально нової форми одержання освіти, як дистанційне навчання. Останніми роками воно набуло надзвичайної популярності у всьому світі, про що говорить відкриття найрізноманітніших центрів, які надають послуги бажаючим стосовно залучення до дистанційної форми навчання.

Це, наприклад, національний центр дистанційної освіти у Франції, Балтійський університет у Швеції, Відкритий університет для надання освіти жителям віддалених районів (Туреччина), «Університет в ефірі» (Японія), «Єдина Система Дистанційної Освіти в Росії». Доволі широка мережа подібних центрів створена й в Україні: Національна академія державного управління при Президентові України, Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова, Національний технічний університет «ХПІ», Національний аерокосмічний університет «ХАІ», Національна академія податкової служби, Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти Академії педагогічних наук України, Технологічний університет Поділля [6]. І це вже не ініціатива окремих вишів, а державна політика, оскільки створена певна законодавча база: Закон України «Про Національну програму інформатизації», Постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2003 р. №1494 «Програма розвитку системи дистанційного навчання на 2004–2006 рр.», Наказ міністра освіти і науки України №802 від 04.12.2003 р. «Про затвердження Заходів щодо реалізації Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004–2006 рр.», Наказ Міністерства освіти і науки України «Про дистанційне навчання» №40 від 21.01.2004 р. «З метою підготовки проектів нормативно-правових документів, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), стратегічних планів і програм щодо інтегрування ІКТ у систему освіти України і світового науково-освітнього простору, підготовки, перепідготовки та сертифікації спеціалістів з використання сучасних комп'ютерних платформ дистанційної освіти, а також виконання інших завдань. 7 липня 2000 р. при Національному технічному університеті «Київський політехнічний інститут» створено структурний підрозділ – Український Центр дистанційної освіти (нині – «Інститут інформаційних технологій в освіті») [6].

Отже, стрімкоподібний розвиток дистанційного навчання перш за все асоціюється з Інтернетом. Однак цей феномен значно ширший, оскільки дозволяє використовувати сучасні педагогічні технології навіть тоді, коли суб'єкт позбавлений можливості користуватися інтернетівською мережею. Це так звані «кейси», коли перед початком занять студент одержує «книги, CD-диски з дистанційними курсами, методичні вказівки <...>, а заняття організується у вигляді консультацій та шкіл вихідного дня для роботи у невеликих групах» [5].

Говорячи про дистанційне навчання, не слід розглядати його як принципово нову педагогічну якість. Вважаємо, що дистанційне навчання слід розуміти як «природний етап еволюції традиційної системи освіти від дошки з крейдою до електронної дошки й комп'ютерних навчальних систем, від книжкової бібліотеки до електронної, від звичайної аудиторії

до віртуальної аудиторії» [4]. Хоча подібне визначення і не є загально визнаним, усі науковці сходяться на тому, що потрібно «самостійно набувати необхідні знання» [5]. Тож природно виникає питання стосовно шляхів інтерактивного набуття знань та можливостей корегування своїх дидактичних можливостей. З цього приводу Б. Євтух зауважує, що «ефективним засобом проведення контрольних заходів в освітній діяльності за умови їх компетентного розроблення є тести досягнень» [7, с. 97]. Тож надалі ми зосередимося на застосуванні різноманітних тестових технологій, що й обумовлюватиме актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питанням діагностики та оцінювання знань засобами новітніх інформаційних технологій присвячені дослідження багатьох вітчизняних і закордонних науковців (І. Булах, П. Клайн, Ю. Нехаєнко, М. Пак, А. Симонова, Т. Солодка, П. Ухань, В. Хубулашвілі, В. Циделко, Н. Яремчук та ін.), проте теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка методики контролю знань та вмінь студентів з різних дисциплін за умов дистанційного навчання й сьогодні є досить актуальними. Для інтерактивно-дистанційного навчання засоби та методи діагностики знань набувають виняткового значення, оскільки мають певні особливості застосування.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Вище сказане дозволяє зосередитися на наступних моментах:

- розглянути різноманітні погляди науковців щодо розуміння сутності тестів та їхньої класифікації, що дозволить обрати найоптимальніший варіант, який надалі слугуватиме методологічною базою нашої розвідки;
- продемонструвати особливості проведення поточного контролю при вивченні англійської мови із застосуванням системи управління навчанням MOODLE;
- виявити можливості застосування тестів різних видів завдання та місцем у навчальному процесі при опануванні курсу «Дитяча література».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Метод тестування в педагогічній та психологічній літературі описаний давно – історія розвитку тестів як науково обґрунтованого методу вимірювання почалася вже наприкінці XIX ст. й інтенсивно продовжувалася в наступні роки (Ф. Гальтон, К. Інгенкамп, Д. Каттелл, П. Лазарсфельд та ін.). В Україні розробкою тестового методу вчені почали активно займатися лише в

дев'яностих роках минулого століття. Сучасна українська тестологія перебуває у стані швидкоплинного розвитку, адже реалії освіти вимагають пошуку нових ефективних методів і засобів навчання й контролю знань, умінь і навичок студентів. Відповідно з'являються нові підходи до вивчення, тлумачення понятійного апарату. У нашому дослідженні ми послуговуватимемося класичним визначенням В. Аванесова, який характеризує педагогічний тест як систему «паралельних завдань зростаючої складності, специфічної форми, яка дозволяє якісно та ефективно виміряти рівень і структуру підготовленості випробуваних. Тест як метод і тестові результати потребують такої інтерпретації результатів, яка адекватна меті тестування» [1].

Широке використання методу тестування призвело до появи значної кількості різноманітних тестів. Це зумовило необхідність їх класифікації. Вона здійснювалася за різними критеріями і принципами багатьма фахівцями, серед яких А. Аванесов, В. Беспалько, І. Булах, О. Ляшенко, М. Мруга, О. Чаркіна, М. Челишкова та ін. Найбільш повною та узагальненою нам видається класифікація І. Булах, яка розрізняє тести за:

- рівнем уніфікації (стандартизовані, нестандартні);
- рівнем упровадження (національні, навчального закладу, вчительські);
- статусом використання (обов'язкові, пілотні, дослідницькі);
- співвідношенням з нормами або критеріями (тести досягнень, тести порівняння або відбору);
- видом тестового завдання (тести закритої або відкритої відповіді);
- методом тестування (бланкові, комп'ютерні та комп'ютерні адаптовані);
- місцем у навчальному процесі (вступні (вхідне, попереднє тестування), поточні (навчальні) тести, рубіжні (тематичні) тести, підсумкові тести) [3].

Відтак, беручи за основу подану вище класифікацію, розглянемо систему тестування під час опанування курсу «Практична граматики англійської мови» студентами факультету підготовки вчителів початкових класів у режимі інтерактивно-дистанційного навчання. Тести є обов'язковою складовою на кожному етапі дидактичного процесу. Складно переоцінити роль пропедевтичного або вхідного тестування, яке забезпечує викладача інформацією щодо вихідного (початкового) рівня успішності студентів, а також дає можливість у подальшому проаналізувати динаміку та ефективність процесу навчання і власної праці. На початку навчального року студенти 1 – 5 курсів факультету підготовки вчителів початкових класів складають випробування, аналогічні до тих, які розроблені Кембриджським університетом для підтвердження

міжнародновизнаних стандартів володіння мовою (Key English Test (KET), Preliminary English Test (PET), First Certificate in English (FCE)). Тестування включає в себе завдання відкритої та закритої форми для перевірки рівня володіння чотирма видами мовленнєвої діяльності, є бланковим за способом пред'явлення і проводиться з використанням аудіотехніки. Застосування автентичних матеріалів стандартизованого тесту – текстів, аудіо, бланків – дозволяє говорити про автентично стандартизоване тестування в системі контролю рівня іншомовної граматичної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Поточний контроль у режимі інтерактивно-дистанційного навчання необхідний для діагностування ходу навчального процесу, виявлення його динаміки, зіставлення досягнутих на окремих етапах результатів з іншими. Об'єктом поточного контролю під час навчання студентів граматики англійської мови є адекватність і достовірність уявлень і понять щодо значення, форми й уживання конкретних граматичних явищ, а також рівень сформованості граматичних дій та операцій, який можна перевірити за допомогою контрольних вправ і тестових завдань. Незважаючи на те, що основним об'єктом контролю є комунікативна компетентність, яка свідчить про здатність брати участь в іншомовному спілкуванні, надзвичайно важливу роль відіграють мовні (граматичні) навички, на яких базується мовленнєва діяльність. Відтак поточний контроль сформованості мовної (граматичної) компетентності є важливим завданням, що забезпечує ефективне навчання іншомовного спілкування.

Організація інтерактивно-дистанційного навчання граматики англійської мови має певні особливості. Основними етапами роботи з новим граматичним матеріалом є ознайомлення та закріплення. На першому етапі відбуваються введення граматичного матеріалу і його докладне пояснення, а на етапі закріплення здійснюється розвиток умінь і навичок використання граматичних явищ в усному й письмовому спілкуванні. Для того, щоб правильно організувати ознайомлення з граматичною структурою англійської мови та її відпрацювання, необхідно проаналізувати труднощі, які це граматичне явище може викликати у студентів. Ці труднощі необхідно враховувати при розробці вправ.

Вправи – важливий етап у роботі з граматичним матеріалом, під час якого відбувається накопичення мовних засобів і організовується практика їх використання в різних формах спілкування. Розробляючи вправи для формування граматичних навичок, викладач має дотримуватися ряду умов, які впливають на успішність вивчення граматичних явищ:

- по-перше, вправи повинні містити одне нове граматичне явище і проводитися на знайомому лексичному матеріалі;

- по-друге, вправи повинні містити наочні зразки, показувати студентам, що і як потрібно робити при виконанні завдання;
- по-третє, необхідно виключити механічні прийоми засвоєння, пропонуючи творчі вправи з проблемними завданнями.

Узагальнення передового науково-методичного досвіду дозволяє погодитися із твердженням В. Бадер та І. Хижняк стосовно того, що «... для поточного контролю тести варто запроваджувати нарівні з традиційними видами контролю», у співвідношенні в числовому вираженні 60% на 40% [2, с.197-198]. На етапах ознайомлення й закріплення нестандартизовані, розроблені викладачем, тестові завдання є частиною заняття, тому використання комп'ютерних тестів є недоречним і незручним. У цьому випадку навчальна функція тестування превалює над контрольною, адже тести спрямовані більшою мірою на розвиток граматичних умінь і навичок студентів, ніж на їх контроль.

Інтерактивно-дистанційна модель навчання передбачає значну кількість самостійної роботи майбутніх учителів, зокрема й представлену у вигляді тестування. На наш погляд, система управління навчанням MOODLE ідеально підходить для цих цілей. MOODLE має автоматизовану тестову систему, яка дозволяє викладачеві формувати банки тестових завдань і будувати з них тести. Важлива особливість цієї систем полягає в тому, що тестові завдання можуть бути різноманітними й різнобічними, їх виконання вимагає від студентів і знання граматичного матеріалу, і можливості прояву креативності, оскільки студенти втягуються в активну когнітивну діяльність з осмислення й закріплення навчального матеріалу, застосування знань у ході вирішення задач.

Розглянемо особливості організації та проведення поточного контролю з використанням системи управління навчанням MOODLE на прикладі вивчення граматичної теми «Conditionals» («Умовні речення»). Ознайомлення з граматичним матеріалом відбувається на занятті, де студенти спочатку самостійно читають правила з прикладами, а потім здійснюється спільне й детальне обговорення прочитаних правил. Далі група приступає до роботи з тренувальними вправами з метою закріплення цього граматичного матеріалу. Одна частина вправ виконується на занятті, а інша є домашнім завданням. Після ознайомлення і закріплення даного граматичного явища, основним завданням викладача є організація контролю засвоєння цієї граматичної теми.

Модуль-тест у системі MOODLE дозволяє викладачеві створювати набір тестових завдань. Питання можуть бути: з декількома варіантами відповідей, з однією правильною відповіддю, з вибором «правильно»/«неправильно», з короткою текстовою відповіддю, питання на співставлення, питання зі вписуванням відповідей у тексті на місці

прогалин тощо. Усі завдання зберігаються в базі даних за категоріями і можуть бути згодом використані знову в цьому ж курсі (або в інших). До тесту можуть додаватися випадкові питання з визначеної категорії, на місці яких при кожній спробі виконання будуть підставлятися випадкові тестові завдання із заданої категорії. Питання тесту й відповіді на них можуть бути перемішані (випадковим чином), щоб обмежити можливості для списування. Завдання можуть містити HTML і зображення. Завдяки комбінації різних параметрів існує можливість створення навчальних тестів і тренінгів. Студенти можуть отримувати відгук на виконаний тест та/або правильні відповіді. Тестові завдання вводяться вручну викладачем через інтерфейс в MOODLE або можуть імпортуватися в різних форматах. Студенти починають роботу з тесту самоконтролю.

На наш погляд, тести самоконтролю є корисним і необхідним елементом навчання граматики іноземної мови, оскільки студенти мають можливість повторити граматичний матеріал і звернути увагу на отримані помилки у процесі виконання. Такі тести є невід'ємною частиною самостійної роботи студентів завдяки наявності ключа. При цьому вони активізують розумові операції, розвивають пам'ять, увагу.

Після того, як тести на самоконтроль успішно виконані, помилки проаналізовані, студенти приступають до виконання тестів оцінювання, які можуть мати різні види, бо оболонка системи MOODLE дозволяє організувати і проводити контроль досить різнобічно й цікаво.

Так, наприклад, у тестах № 1–3 перевіряються знання правил утворення такої граматичної структури, як умовні речення.

Test 1 (choose the correct answer):

If I were you, I ... out in this weather.

A wouldn't go

B will go

C am not going.

У тестах № 4, 5 перевіряється вміння вживати умовні речення.

Test 4 (write an appropriate conditional):

'Paul lost his watch.' – 'Well, if he...

Тести № 6, 7 вимагають від студентів творчого підходу для розв'язання поставлених задач. Test 7 (answer the question using I wish and justify your answer using the correct conditional type): What talent would you most like to have?

В основі тематичного контролю лежить не проста перевірка засвоєних елементів, а розуміння системи, що їх об'єднує. Значну роль при цьому відіграють синтетичні, комплексні завдання, які складаються з питань про окремі поняття теми, спрямованих на виявлення інформаційних зв'язків між ними. Тому, на нашу думку, тематичний контроль доцільно організовувати, використовуючи усні, письмові й практичні методи

перевірки, що потребують ґрунтовного самостійного викладу матеріалу чи розв'язання практичних завдань високого рівня складності.

Як бачимо, будь-яка мова, у тому числі й англійська, у силу своєї знакової природи доволі легко потрапляє під різноманітні тестові технології, що дозволяє широко використовувати тестову форму роботи у процесі вивчення іноземної мови. Значно складніше з художньою літературою, оскільки це явище мистецтва, в якому величезну роль відіграє суб'єктивний фактор, що позначається як у момент безпосереднього творення художнього тексту як естетичного феномена, так і його сприйняття та оцінки. У зв'язку з цим ми цілком поділяємо побоювання автора статті «Тестування – ворог гуманітарія?», який висловлює думку, що вивчення суспільно-гуманітарних наук перш за все передбачає прояв творчого мислення, на що тестова форма навчання й перевірки знань практично не спроможна [8]. Тому для тестових завдань слід підбирати питання, які б містили елемент суб'єктивної творчої оцінки.

Курс «Дитяча література» – специфічно вишівський курс, оскільки учні у школі практично не отримують жодних теоретичних знань стосовно специфіки дитячої літератури, мають лише фрагментарне ознайомлення з творчістю того чи іншого дитячого письменника. Тож провести вхідне тестування перед початком вивчення даної дисципліни немає можливості й доцільності, а сама тестова форма опрацювання й вивчення теоретико-художнього матеріалу застосовуватиметься при поточному й підсумковому контролі.

До поточного контролю доречно вдаватися по мірі опрацювання перш за все теоретичного матеріалу стосовно специфічних ознак дитячої літератури, оскільки необхідно контролювати якість засвоєння першокурсниками порівняно нових для них літературознавчих положень. Також тести для поточного контролю видаються ефективними, коли йдеться про моніторинг кількості прочитаних художніх програмових творів. Вважаємо, що за часом вони повинні бути короткочасними (15-20 хвилин), що дозволяє застосовувати їх як одну із форм навчальної роботи під час лекційно-практичних занять. А за видом формулювання тестових завдань це повинні бути переважно тести закритої форми, оскільки тут важливо одержати якісну кількісну інформацію. Отже, розглянемо для прикладу декілька питань:

1. Під поняттям «дитячий письменник» слід розуміти:
 - а) письменника, який пише тільки для дітей;
 - б) письменника, який у годину дозвілля пише для дітей;
 - в) письменника, який володіє здатністю бачити світ очима дитини;
 - г) письменника, який поєднує літературну й педагогічну діяльність;
 - ґ) письменника, біологічний вік якого відповідає поняттю «дитинство».

2. Який прийом творення комічного властивий віршеві П. Воронька «Капітан»:

Я капітан!
Я капітан! –
Кричить Іван з корита. –
Через туман
У океан
Пливтиму знаменито! –
Корито хить –
Іван у став...
Рибалка ледь його дістав.
Що, капітан? –
Мовчить Іван,
Викручує сорочку.
За мить уже через бур'ян
До ставу котить бочку.
І знов кричить:
Я – в океан! –
Із нього вийде капітан.

- а) сарказм;
- б) гротеск;
- в) іронія;
- г) пародіювання.

3. Змістово-художньою особливістю поезії О. Сенатович «Акуратний снігопад»

Сів Іванко, пише: САД...
Помилився – вийшло: ПАД.
Перекреслювать негоже –
«П» образитися може.
Хай вже пад той буде падом,
почекає трохи сад.
Допишу я СНІГ – і буде
акуратний СНІГОПАД.
виявляється:

- а) різноманіття образів;
- б) динамічне розгортання подій;
- в) словесна гра;
- г) підвищена музикальність твору.

Наведені приклади вибрано не довільно, бо, хоча всі питання належать до тестів закритого типу, їхні перевірочні можливості дещо різні. Так, перше передбачає тільки знання теоретичного матеріалу, не

примушуючи студента вдаватися до елементів аналізу художнього тексту. Друге ж і третє спираються не тільки на знання теорії літератури взагалі та особливостей специфіки дитячої літератури, а примушують першокурсника збагнути змістово-художні особливості творів, тобто, виявити ознаки суб'єктивного творчого поцінування запропонованих текстів як митецького явища, що надає самим тестам не констатуючого, а пошуково-дослідницького характеру.

Ще більшим творчим потенціалом наділено тести, за допомогою яких здійснюється підсумковий зріз, оскільки їхнє завдання не просто перевірити наявність певних знань, а виробляти навички аналізувати, співставляти, узагальнювати літературно-художні та літературознавчі факти. Ось деякі з них.

1. Сформулюйте три ознаки, які є суттєвими для визначення специфіки дитячої літератури ...

2. Визначте ознаки, за якими названі твори не можна вважати приналежними до дитячої літератури:

Назва твору, автор	Критерії			
	Мало образів	Відсутність динамічної фабули	Невідповідність мови твору дитячому світовідчуттю	Складність зображувально-виражальних засобів
«Осілля казка» Лесі Українки				
«По дорозі в казку» Олександра Олеся				
«Великий льох» Т. Шевченка				
«Persona grata» М. Коцюбинського				

3. Чому, на Вашу думку, твори трагічного пафосу повинні включатися до дитячої літератури: а), б), в).

Перше завдання, видається, носить суто констатуючий характер. Та це не зовсім так. Самих ознак, які визначають специфіку дитячої літератури значно більше, ніж три. Тому студентові доведеться обирати й називати ті, які, на його думку, є найпоказовішими, у чому, без сумніву, й міститься елемент суб'єктивно-творчого підходу.

Ще в більшій мірі аналітико-творчі здібності слід продемонструвати, даючи відповіді на друге і третє питання, адже студентові потрібно не просто назвати одне з теоретичних літературознавчих положень, а практично застосувати його при розгляді конкретних художніх творів,

установити певні закономірності, навести власні аргументи. Тобто, такий зміст тестових питань знімає одну з найбільших небезпек тестового контролю знань – необхідність сліпого заучування навчального матеріалу, механічний пошук правильної відповіді.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, наше дослідження засвідчило, що при правильному врахуванні часу й мети проведення тестового опитування, вибору виду тестових завдань у значній мірі вдається уникнути констатуючого характеру тестових відповідей, унеможлиблюється студентський принцип «вгадав/не вгадав», а стимулюються пошуково-творчі здібності, потреби вдаватися до аналітичних дій, що врешті-решт сприяє глибшому і свідомішому засвоєнню навчального матеріалу. Тож уважаємо, що на цьому варто зосередити подальшу увагу науковців:

- які тестові програми найдоцільніші при вивченні предметів з різною мірою «гуманітаризації»;
- яку частку від загальної кількості навчальних годин доцільно відводити на тестову форму роботи;
- розробити математичні формули обрахунків показників тестових завдань для різних за часом проведення тестів (вхідне, поточне, рубіжне, підсумкове тестування), що дозволить більш об'єктивно оцінювати успішність студентів.

Література

1. Аванесов В. С. Теория и методика педагогических измерений [Электронный ресурс] / В. С. Аванесов. – Режим доступа <http://testolog.narod.ru/Theory12.html>.
2. Бадер В.І., Хижняк І.А. Застосування тестових технологій як засобу підвищення якості фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів / В.І. Бадер, І.А. Хижняк // Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. – № 10. – С.196 – 201.
3. Булах І. Є. Створюємо якісний тест : навч. посібн. / І.Є. Булах, М.Р. Мруга. – К. : Майстер-клас, 2006. – 160 с.
4. Дистанційне навчання – від теорії до практики, актуальний мережевий семінар [Електронний ресурс] — Режим доступа www.osvita.org.ua/distance/articles/15/
5. Дистанційне навчання [Електронний ресурс] — Режим доступа ska.at.ua/load/informatika_programuvannja/distancijne_navchannja_2_referat/23-1-0-14998
6. Дистанційне навчання: Перспективи розвитку мовної освіти [Електронний ресурс] — Режим доступа www.br.com.ua/referats/Pedagogika/56027-1.html
7. Євтух М.Б. Інноваційні методики оцінювання навчальних досягнень : моногр. / М.Б. Євтух, Е.В. Лузік, Л.М. Дибкова. – К. : КНЕУ, 2010. – 248 с.
8. Тестирование – враг гуманитария? [Электронный ресурс] — Режим доступа <http://am.zoomby.org/node/6>

Смиреньський В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музики і хореографії ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 371.147:78

**ПЕДАГОГІЧНА ІМПРОВІЗАЦІЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ
МУЗИКИ**

У статті розглядаються роль і місце педагогічної імпровізації в системі діяльності вчителя музики. Встановлено, що педагогічна імпровізація вчителя музики є об'єктивною складовою навчально-виховного процесу, яка виступає засобом інтуїтивного пошуку оперативного розв'язання суперечностей між ustalеними, традиційними прийомами музично-виконавської і виконавсько-мовленнєвої діяльності та несподіваною ситуацією взаємодії вчителя й учнів, що потребує нестандартного застосування цих прийомів.

Ключові слова: вчитель музики, педагогічна імпровізація, музично-виконавська діяльність, виконавсько-мовленнєва діяльність.

Смиреньський В.Н.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры музыки и хореографии ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

**ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ИМПРОВИЗАЦИЯ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
УЧИТЕЛЯ МУЗЫКИ**

В статье рассматриваются роль и место педагогической импровизации в системе деятельности учителя музыки. Установлено, что педагогическая импровизация учителя музыки является объективной частью учебно-воспитательного процесса, которая выступает средством интуитивного поиска оперативного разрешения противоречий между стандартными, традиционными приёмами музыкально-исполнительской и лекторской деятельности и неожиданной ситуацией взаимодействия учителя и учеников, которая требует нестандартного применения этих приёмов.

Ключевые слова: учитель музыки, педагогическая импровизация, музыкально-исполнительская деятельность, лекторская деятельность.

Smirenskiy V.

Candidate of pedagogical sciences, Reader of Music and Choreography Department of State High Educational Establishment "Donbass State Teaching University"

**PEDAGOGICAL IMPROVISATION IN THE ACTIVITY OF
MUSIC MASTER**

In the article a role and place of pedagogical improvisation are examined in the system of activity of music master. It is set that pedagogical improvisation of music master is objective part of teaching-upbringing process that comes forward intuitional query of operative resolution of conflicts facility between standards, traditional receptions of musically-carrying out and lecturer activity and unexpected situation of cooperation of teacher and students that requires non-standard application of these receptions.

Keywords: *music master, pedagogical improvisation, musically-carrying out activity, lecturer activity.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Творчість педагога зумовлена специфікою його діяльності, що має прилюдний характер, здійснюється в аудиторії та потребує вміння керувати власними почуттями і настроями. Загалом навчально-виховний процес пов'язаний з постійним творчим пошуком, оскільки вчитель має діяти у варіативно-мінливих умовах різноманітних педагогічних ситуацій. При цьому творчий процес є, з одного боку, творчістю педагога, з іншого – завдяки його стимулюючим методам творчою діяльністю учнів.

Творча діяльність учителя музики загальноосвітньої школи виявляється “у розв’язанні нескінченної безлічі як типових, так і оригінальних завдань, що з’являються у роботі з учнями. Він має проектувати результат відповідно до вихідних даних, аналізувати ситуацію, що виникає, та знаходити засоби досягнення мети, критично оцінювати здобуті дані та формулювати нове завдання” (Л.Г.Арчажникова). У реальному процесі музично-естетичного навчання і виховання робота вчителя має переважно заздалегідь визначений характер, і навіть невеликі раптові відступи від плану уроку є для нього надзвичайно складними. Багатофакторні, швидкозмінні обставини перебігу музично-виховного процесу та творчі можливості самого вчителя часто призводять до різноманітних, інколи непередбачених ситуацій навчально-музичної комунікації та несподіваної появи нового, більш конструктивного варіанта, що виникає безпосередньо на уроці. За таких обставин педагог-музикант має бути готовим до оперативного розв’язання суперечностей, що з’являються раптово, інтуїтивним шляхом на основі набутого досвіду творчої діяльності, тобто до *педагогічної імпровізації*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На значущість і важливість уміння педагога орієнтуватися в обставинах, що швидко змінюються, вказували П.П.Блонський, А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський, К.Д.Ушинський. Актуальність уміння вчителя приймати оперативні, гнучкі рішення в умовах багатоваріантності уроку підкреслюється сучасними дидактами і психологами (Ю.П.Азаров,

В.І.Бондар, Б.С.Гершунський, Б.І.Коротяєв, В.В.Краєвський, Н.В.Кузьміна, Ю.Л.Львова, М.І.Махмутов, Р.П.Скульський, В.О.Сластьонін та ін.). Теоретичні основи педагогічної імпровізації, як важливого компонента творчої діяльності вчителя, найбільш глибоко розроблені в працях В.А.Кан-Калика. В останні роки проблемою педагогічної імпровізації в загальнопедагогічному аспекті займалися Л.Ю.Берикханова, Е.О.Гришин, С.П.Дудель, В.І.Загвязинський, В.М.Харькін; у музично-педагогічній діяльності – Л.Г.Арчажникова, З.А.Баришнікова, О.Ф.Назаров, Л.Л.Романова.

“Поштовхом” до вивчення ролі та місця педагогічної імпровізації в діяльності вчителя є прагнення дослідників використовувати в процесі професійної підготовки студентів педвузів елементи системи виховання акторів, розробленої К.С.Станіславським. Вчені, які досліджують цей феномен, виявили механізм виникнення педагогічної імпровізації, встановили стадіальність її здійснення, запропонували ряд класифікацій варіантів педагогічної імпровізації за різними заснуваннями, переглянули кореляцію імпровізації та плану в педагогічному проекті уроку. У дослідженні О.Ф.Назарова з проблеми формування основ педагогічної імпровізації в процесі професійної підготовки педагогів-музикантів визначено роль і місце цього явища в структурі професійної майстерності вчителя музики, розроблено шляхи і методи підготовки студентів музично-педагогічних факультетів педвузів до педагогічної імпровізації на заняттях з музичного інструмента і концертмейстерського класу.

Метою статті є визначення ролі та місця педагогічної імпровізації в системі діяльності вчителя музики.

Виклад основного матеріалу. Професія учителя музики передбачає наявність двох напрямів діяльності: педагогічної та музичної, які знаходяться в діалектичній єдності та розглядаються як музично-педагогічна діяльність. Л.Г.Арчажникова підкреслює, “що в процесі формування в учителя готовності до виконання завдань музично-естетичного виховання дітей саме музично-педагогічна діяльність є вихідною ланкою у всьому, що належить до його професії. Цим визначається і об’єм необхідних йому знань, умінь та навичок, і зміст цих знань, і методи їх передавання, і особисті якості вчителя в проведенні уроку, в прилученні учнів до музичного мистецтва”. Тому специфіка музично-педагогічної діяльності полягає у “розв’язанні педагогічних завдань засобами музичного мистецтва” [1, с. 17].

Особливістю музично-педагогічної діяльності Л.Г.Арчажникова вважає наявність художньо-творчих засад, що виявляються “в умінні цікаво, захоплююче проводити уроки музики та позакласні заняття, яскраво, образно

виконувати музичні твори” [1, с. 18]. Г.М.Падалка, аналізуючи потреби професії педагога-музиканта загальноосвітнього профілю, серед різноманітних аспектів його багатопланової музично-педагогічної діяльності виділяє два основних напрями – художню культуру, де найперше місце посідає розвинений музичний смак педагога, що є “своєрідним орієнтиром, на який рівняються діти і який відбивається на всій їхній художній діяльності”, і педагогічну майстерність, основи якої “значною мірою зумовлені особливостями художнього пізнання, на засадах якого ґрунтується викладання предмета “музика” в школі” [4, с. 24-36].

До педагогічної майстерності вчителя музики, як і педагога іншої спеціальності, цілком належить педагогічна імпровізація, основою якої, на думку Л.Г.Арчажникової, є “прояв загальнологічних та емоційно-творчих дій в їх єдності. Сутність педагогічної імпровізації полягає у вільному поєднанні різних видів музично-виконавської діяльності та словесного експромту. Для здійснення педагогічної імпровізації велике значення має рівень загальної культури вчителя музики, його психолого-педагогічна грамотність і наукова ерудиція” [1, с. 30].

Оскільки для вчителя музики змістом викладання предмета є мистецтво, то творчий характер діяльності та вміння вільного спілкування виявляються в знаходженні специфічних методів і прийомів педагогічного впливу відповідно до конкретної ситуації, емоційної спрямованості атмосфери уроку, а також у пошуках нових, оригінальних способів навчання і виховання засобами музичного мистецтва. Завдяки цьому в педагогічній імпровізації сконцентровані головні риси творчої діяльності вчителя музики: “музично-виконавський і виконавсько-мовленнєвий види діяльності вчителя музики – специфічні для даної професії засоби втілення педагогічних дій у різних організаційних формах. Тому в основу уроку музики мають бути покладені заздалегідь запланований сценарій та осмислена режисура, але сам урок загалом і всі його складові мають бути пронизані художньо-педагогічною імпровізацією” [2, с. 33].

Отже, педагогічна імпровізація вчителя музики є об’єктивною складовою навчально-виховного процесу, яка виступає засобом інтуїтивного пошуку оперативного розв’язання суперечностей між усталеними, традиційними прийомами музично-виконавської і виконавсько-мовленнєвої діяльності та несподіваною ситуацією взаємодії вчителя й учнів, що потребує нестандартного застосування цих прийомів.

Для творчої педагогічної діяльності, у тому числі імпровізаційної, характерна взаємодія таких особистісних якостей педагога, як інтуїція, антиципація, творче мислення й уява.

Провідну роль у педагогічній імпровізації вчителя музики відіграє інтуїція, яка є внутрішнім рушієм її виникнення та “виявляється в миттєвих

педагогічних знахідках, характеризується прийманням оперативних рішень”. При цьому педагогічна імпровізація є дійовим засобом впливу на інтуїцію, сприяє її “тренуванню” [5, с. 42-43]. Інтуїція – “специфічна форма пізнавального процесу. Завдяки її різним формам відбувається взаємодія чуттєвого й логічного пізнання” [3, с. 125]. Інтуїтивне рішення не є досягненням чогось нового й незнайомого людині, яка розв’язує ті чи інші суперечності. Нове, що виникло під час інтуїтивного рішення, вже містилося у попередньому досвіді, хоча й не усвідомлювалося людиною. На думку Б.М.Теплова, “інтуїція – надзвичайно швидке, іноді майже миттєве розуміння складної ситуації та знаходження правильного рішення”. Тому необхідність інтуїтивних пошуків у музично-педагогічній діяльності вчителя виникає в процесі навчальної комунікації під час розв’язання суперечностей складних, різноманітних нестандартних навчально-виховних ситуацій завдяки педагогічній імпровізації.

Структурною одиницею інтуїції є антиципація. У психологічній науці антиципація розглядається як “здатність (у широкому розумінні) діяти і приймати ті чи інші рішення з певним часово-просторовим випередженням щодо очікуваних, майбутніх подій” [6, с. 5]. Антиципація в діяльності педагога-музиканта загальноосвітнього профілю, як і вчителів іншого фаху, активно допомагає розв’язувати суперечності між ретельно продуманим планом уроку чи позакласного заняття і варіативно-мінливими умовами його реалізації. Вона сприяє правильному і доцільному вибору необхідних для кожного конкретного моменту методичних засобів і прийомів. Передбачення педагогом можливих подій безпосередньо у спілкуванні з учнями та, у зв’язку з цим, миттєве внесення у власні дії, що планувались заздалегідь, корективів складають одну з головних ланок педагогічної імпровізації.

Інтуїція й антиципація неможливі без творчого мислення й уяви. Мислення є творчим, продуктивним процесом. За словами А.В.Брушлинського, “мислення – це завжди пошук і відкриття істотно нового. Нове є таким лише щодо вихідних, початкових, взагалі попередніх стадій цього розумового процесу”. Щодо педагогічної імпровізації особливий інтерес становить питання про оперативне мислення вчителя музики, зокрема, в процесі педагогічного спілкування. Взаємодія педагога й учнів породжує в них нові думки та ідеї, активізує всі напрями розумової діяльності учасників цього процесу, постійно потребує від учителя музики оперативного розв’язання різних педагогічних завдань, що виникають несподівано.

Під час педагогічної імпровізації творче мислення можливе завдяки уяві. В науці уява визначається як “психічна діяльність, що полягає у створенні уявлень і розумових ситуацій, які ніколи загалом не сприймалися

людиною в дійсності” [7, с. 91]. Учитель музики як під час самопідготовки, так і в процесі реалізації попереднього планування педагогічної діяльності на уроці чи позакласному занятті має моделювати, тобто розумово програвати різноманітні ситуації з метою знаходження адекватних засобів і методів розв’язання різних за ступенем складності педагогічних завдань. У процесі педагогічної імпровізації уява сприяє миттєвому перетворенню теоретичних знань в адекватні конкретній ситуації практичні дії.

Таким чином, інтуїція, антиципація, творче мислення та уява є об’єктивними умовами успішного, плідного запровадження педагогічної імпровізації в навчально-виховний процес і, зокрема, процес музично-естетичного виховання.

Розглядаючи проблему взаємодії вчителя та учнів у процесі формування естетичних відносин засобами музичного мистецтва, Л.Г.Коваль виокремлює одну з головних педагогічних умов, що забезпечує ефективність цього процесу – “варіативність різноманіття зв’язків в опануванні навчального матеріалу з музики, способів діяльності вчителя та учнів, форм передавання соціального досвіду, естетичних категорій, керування і коригування пізнавальних процесів...”.

Дійсно, на відміну від педагогів інших навчальних дисциплін учитель музики спілкується з учнями не тільки завдяки слову. Безумовно, розповідь, бесіда, дискусії про музику займають в його діяльності значне місце і певний час. Проте важливою особливістю педагогічного спілкування, що здійснює та організовує педагог-музикант, є виконання музики. У непередбачених заздалегідь ситуаціях навчально-музичної комунікації, під час яких виникає педагогічна імпровізація, вчитель музики, розв’язуючи суперечності між запланованими і несподіваними елементами процесу музично-естетичного виховання, використовує спеціальні музично-виконавські та виконавсько-мовленнєві вміння, педагогічна доцільність застосування яких виникає безпосередньо під час уроку чи позакласного заняття. Ці вміння є об’єктивною передумовою застосування педагогічної імпровізації вчителя музики та складають своєрідну галузь музично-педагогічної творчості.

До музично-виконавських належать уміння: читати з листа; транспонувати; підбирати на слух; власне імпровізувати і створювати різні варіанти виконання; поєднувати спів, гру на музичному інструменті та диригування, співати під власний акомпанемент та одночасно показувати вступі і зняття мелодії пісні, що розучується або виконується; завдяки жестам, очам, міміці, артикуляції показувати напрям руху мелодії, її стрибки, правильне дихання й артикулювання, володіти спеціальними вокальними, інструментальними, диригентськими та ін. прийомами керування музичною діяльністю учнів.

Музично-виконавські вміння тісно пов'язані з виконавсько-мовленнєвими, що передбачають уміння сценічної майстерності та художнього слова, зокрема, розповідати про музику, поєднувати розмову та ілюстративний показ музичного матеріалу на інструменті.

Читання з листа, транспонування, підбір на слух є високоорганізовані, багаторівневі психомоторні процеси здобування, переробки і реалізації у природному звучанні музичної інформації. Під час читання з листа і транспонування ці процеси відбуваються завдяки перетворенню зорових сигналів (нотного тексту) в музично-виконавські слухові уявлення, що переходять у відповідний музично-виконавський рух. Під час підбору на слух має місце процес актуалізації музично-слухових уявлень, що зберігаються в пам'яті, з подальшим переходом їх до музично-виконавських дій. Читання з листа, транспонування, підбір на слух майбутні вчителі опановують завдяки заняттям з основного музичного інструмента, концертмейстерського класу, практикуму з шкільного репертуару.

Уміння імпровізувати на музичному інструменті, тобто довільно музикувати, створюючи різні варіанти виконання музичних творів, є дуже складним завданням для вчителя музики. За музично-психологічними характеристиками ці вміння схожі на процес підбору на слух. Проте на відміну від останнього процес музичної імпровізації передбачає творення музики під час виконання. Безумовно, імпровізація і творення різних варіантів виконання музичних творів неможливі без попередніх музично-слухових уявлень та охоплюють розвинені процеси інтуїції (антиципації), музичного мислення, уяви, фантазії, передбачають глибокі знання в галузі теорії музики, гармонії, поліфонії, віртуозне володіння технікою гри на музичному інструменті, велику виконавську практику. Досвід імпровізації і створення різних варіантів виконання музичних творів майбутні педагоги-музиканти набувають, як і попередні вміння, під час занять з основного музичного інструмента, концертмейстерського класу, практикуму з шкільного репертуару.

Уміння вчителя музики поєднувати спів, гру на музичному інструменті однією рукою та диригувати іншою, акомпанувати або співати під власний акомпанемент та одночасно показувати кивком голови вступи і зняття мелодії пісні, що розучується, потребують найчастішого застосування в процесі "чорнової" роботи з музичним матеріалом. Тому під час розучування пісні особливого значення набуває здатність педагога-музиканта координувати різні дії обох рук, у першому випадку, а в другому – співвідносити дії рук, що акомпанують, та адекватні вступам і зняттям мелодії пісні кивок головою або рух корпусом. Ці вміння студенти – майбутні вчителі музики мають діставати на заняттях з хорового диригування.

Уміння завдяки жестам, очам, міміці, артикуляції показувати напрям руху мелодії, її стрибки, правильне дихання й артикулювання, володіти спеціальними вокальними, інструментальними, диригентськими та ін. прийомами щодо чистого інтонування, правильного ритму, динаміки, фразування конче необхідні майбутнім педагогам-музикантам у процесі розучування і виконання музичного твору та набуваються під час занять вокально-хорового циклу: хорознавства, хорового класу, вокального класу, хорового диригування. Вокально-хорові навички – чисте інтонування, правильне дихання, звукоутворення, ясна, зрозуміла дикція й артикуляція – основні труднощі, з якими об'єктивно стикається учитель музики. Перелічені вміння завдяки педагогічній імпровізації розв'язують суперечності між зафіксованим у нотах і словах задумом авторів музичного твору і реальним процесом втілення цього задуму в спів. Особливе значення в цьому процесі відіграє інтуїція й антиципація як об'єктивні умови розв'язання поставлених творчих завдань.

Музично-виконавські вміння учителя музики підкріплюються виконавсько-мовленнєвими. Під час розповіді про музику, що є складовою педагогічної імпровізації, здійснюється актуалізація професійних знань з теорії та історії музики, літератури, живопису, інших видів мистецтва, а також педагогіки, психології, методики. Ці знання і вміння сприяють творчому спілкуванню педагога-музиканта й учнів. Якщо під час підготовки до бесіди про музику “є ідея і план, – підкреслював Д.Б.Кабалевський, – на перше місце впливає володіння імпровізаційною мовою”. На його погляд, “усвідомлена провідна ідея, ретельно продуманий план і вільна імпровізація – головні умови успішного проведення бесіди”. Резюмуючи цю думку, Д.Б.Кабалевський відзначав: “... мистецтво вільної імпровізації, що спирається на ідею і план, – основа ораторського мистецтва”.

Однією з форм виконавсько-мовленнєвих умінь є здатність педагога поєднувати розповідь про музику з ілюстративним показом відповідного музичного матеріалу. Ці вміння здобуваються майбутніми учителями музики під час занять з хорового диригування, теорії та історії музики, основного музичного інструмента.

Висновки. Таким чином, музично-виконавські та виконавсько-мовленнєві вміння вчителя музики є об'єктивною передумовою застосування педагогічної імпровізації, завдяки якій розв'язуються суперечності між традиційними формами виконавської та лекторської діяльності педагога-музиканта і творчими методами їх втілення в процес музично-естетичного виховання.

Література

1. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки: Книга для учителя / Л.Г.Арчажникова. – М.: Просвещение, 1984. – 111 с.
2. Барышникова З.А., Романова Л.Л. Труд учителя музыки: художественно-педагогическое творчество / З.А.Барышникова, Л.Л.Романова // Педагогика. – 1995. – №2. – С. 31-33.
3. Ирина В.Р., Новиков А.А. В мире научной интуиции: Интуиция и разум / В.Р.Ирина, А.А.Новиков. – М.: Наука, 1978. – 191 с.
4. Падалка Г.М. Учитель, музыка, діти / Г.М.Падалка. – К.: Муз. Україна, 1982. – 144с.
5. Падалка Г.Н. Интуиция в системе музыкально-педагогических воздействий и возможности её развития / Г.Н.Падалка // Методологические проблемы музыкальной педагогики: Материалы межреспубликанской научно-практической конференции. – М., 1991. – С. 42-44.
6. Сурков Е.Н., Ломов Б.Ф. Антиципация в структуре деятельности / Е.Н.Сурков, Б.Ф.Ломов. – М.: Наука, 1980. – 280 с.
7. Философский энциклопедический словарь / Гл. ред. Л.Ф.Ильичёв, П.Н.Федосеев, С.М.Ковалёв, В.Г.Панов. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.

Фатальчук С.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри природничо-математичних дисциплін і педагогічних технологій початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Пучков І.

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри природничо-математичних дисциплін і педагогічних технологій початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 378.147.091:004.775

**«ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ» ТА ЙОГО РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ
ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

У статті розкрито суть ролі «програмного забезпечення» при підготовці вчителя початкових класів. Схарактеризовані його структура, ознаки й переваги як засобу навчання студентів. Визначено функціональне призначення інформаційно-освітнього порталу ВНЗ. Висвітлено можливості використання інформаційно-освітнього порталу ВНЗ, використання мультимедійної дошки, використання презентацій у навчальній діяльності студентів.

Ключові слова: програмне забезпечення, портал, інформаційно-освітній портал ВНЗ, студенти, навчальна діяльність, мультимедійна дошка, презентації.

Фатальчук С.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры естественно-математических дисциплин ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

Пучков И.

кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры естественно-математических дисциплин ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

«ПРОГРАММНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ» И ЕГО РОЛЬ В ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАСОВ

В статье раскрыта суть роли «программного обеспечения» в процессе подготовки учителя начальных классов. Охарактеризованы его структура, признаки и преимущества как средства обучения студентов. Определено функциональное назначение информационно-образовательного портала ВУЗа. Освещены возможности использования информационно-образовательного портала ВУЗа, использования мультимедийной доски и презентаций в учебной деятельности студентов.

Ключевые слова: *программное обеспечение, портал, информационно-образовательный портал ВУЗа, студенты, учебная деятельность, мультимедийная доска, презентации.*

Fatalghuk S.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Natural and Mathematical Sciences Department, SHEE "Donbas State Pedagogical University"

Puchkov I.

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of Natural and Mathematical Sciences Department, SHEE "Donbas State Pedagogical University"

«SOFTWARE» AND ITS ROLE IN PREPARING OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS

In the article the essence of 'software' role in preparing of primary school teachers is revealed. Its structure, features and advantages are characterized as means of teaching students. Functional assignment of information and education portal of HEE is defined. The paper presents the possibility of the practical use of information and education portal of HEE, using of multimedia boards and presentations in students' educational activities.

Key words: *software, portal, information and education portal of HEE, students, learning activity, multimedia board, presentations.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Інтенсивний розвиток комп'ютерної техніки та сучасних інформаційних технологій

зумовлює необхідність їх активного впровадження в навчальний процес підготовки вчителя початкових класів. На цьому наголошується і в Національній доктрині розвитку освіти, де підкреслюється, що пріоритетом розвитку освіти в Україні є «впровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій, які забезпечують подальше вдосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві». Намічено основні шляхи реалізації цього завдання, а саме:

- забезпечення поступової інформатизації системи освіти, спрямованої на задоволення потреб усіх учасників педагогічного процесу;
- запровадження дистанційного навчання, широке використання інформаційних технологій у бібліотечній справі;
- розроблення електронних підручників, індивідуальних освітніх програм різних рівнів складності та іншого виду навчально-методичних матеріалів;
- створення індустрії сучасних засобів навчання, що відповідають міжнародним стандартам [17].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. На основі вивчення наукової літератури з'ясовано, що роль «програмного забезпечення» у підготовці вчителя початкових класів розкрито у працях Д. Жданов, С. Баканова, Є. Єгорова, Л. Зазнобіна, Б. Андерсен, К. Ван ден Брінк, Д. Кречман, А. Пушков, Ю. Шафрін, А. Кайсіна, В. Шаравін, С. Яйлаханов, Ю. Триус та ін.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – розкрити важливість використання «програмного забезпечення», та його роль у підготовці вчителя початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Застосування сучасних комп'ютерних технологій в освітньому процесі педагогічного університету дозволяє значно підвищити якість фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів, у тому числі забезпечити оволодіння ними знаннями й вміннями, необхідними для використання цих технологій в їхній майбутній професійній діяльності. Д. Жданов, С. Баканова, Є. Єгорова підкреслюють, що комп'ютерні технології дозволяють перейти з традиційної репродуктивної форми викладання, коли педагог транслює молоді готові знання, до нових форм навчання, дискусій, сумісних досліджень, надати роботі більш творчої спрямованості. Впровадження інформаційних технологій сприяє ефективній реалізації

основних дидактичних принципів навчання: доступності, наочності, усвідомленості, активності, врахування вікових та індивідуальних особливостей особистості тощо [8].

Використання в освітньому процесі персонального комп'ютера дозволяє також організувати роботу в режимі інтерактивного навчання. Крім цього, студенти під час самопідготовки із застосуванням вищевказаного технічного пристрою можуть виконувати різноманітні контрольні вправи, індивідуальні тестові завдання, в тому числі й ті, що передбачають відображення отриманих результатів у графічній формі.

Фахівці в галузі вищої освіти також підкреслюють, що серед різних комп'ютерних технологій особливе місце при підготовці вчителя початкових класів має належати мультимедіа. Результати аналізу першоджерел свідчать, що термін «мультимедіа» з'явився в західній торговельно-промисловій практиці, коли рекламні кампанії з метою підвищення ефективності просування на ринку нових товарів почали використовувати не тільки друковані проспекти, а ще й телевізійні рекламні ролики, сценічні презентації тощо. У перекладі з англійської слово *multimedia* перекладається як багатокомпонентне середовище, що дозволяє використовувати текст, графіку, відео й мультиплікацію в режимі діалогу [11].

Попервах суть поняття мультимедіа зводилася педагогами до примітивних навчальних програм для учнів і студентів. Поступово у зв'язку з інтенсивним розвитком комп'ютерної техніки зміст цього поняття розширилося до трактування його як освітньої технології. Наочно динаміку в поглядах науковців можна прослідкувати за тими визначеннями, які вони пропонують у своїх працях.

Так, наприклад, Л. Зазнобіна трактує мультимедіа як сукупність засобів для опрацювання й представлення аудіо, відео чи друкованої інформації та комп'ютерних технологій для обробки інформації [9]. Б. Б. Андерсен, К. Ван ден Брінк стверджують, що мультимедіа являє собою сполучення декількох видів даних (тексту, графіки, звуку, відео тощо) в одному цифровому представленні [1]. Д. Кречман, А. Пушков під зазначеним терміном мають на увазі комплекс програмних та апаратних засобів, що дають користувачу змогу працювати в діалоговому режимі з даними в різній формі (графікою, текстом, звуком, відео), що організовані у вигляді інформаційного середовища [16]. І. Розіна вважає, що мультимедіа – це сукупність комп'ютерних технологій, які водночас використовують декілька інформаційних середовищ: графіку, текст, відео, фотографію, анімацію, звукові ефекти й високоякісний звуковий супровід [18]. Ю. Шафрін визначає мультимедіа як спеціальну технологію, яка дозволяє за допомогою програмного забезпечення та технічних засобів об'єднувати на комп'ютері звичайну інформацію (текст та графіку із

зображеннями, що даються в динаміці) [21]. А. Кайсіна трактує мультимедіа як спеціальні технології, що дозволяють за допомогою програмного забезпечення й технічних засобів об'єднати на комп'ютері різні види даних в єдиний документ інтерактивності [15].

Безумовно, використання мультимедійних технологій у навчальному процесі педагогічних університетів, при підготовці вчителів початкових класів, дозволяє значно підвищити якість професійної підготовки майбутніх учителів. Однак це відбувається тільки тоді, коли дотримуються певні вимоги: розбудова заняття на основі врахування дидактичних можливостей мультимедійних технологій у контексті поставлених освітніх цілей; дотримання загальнонаукових і дидактичних принципів застосування мультимедіа в освітньому процесі вищої школи; урахування специфічних особливостей професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Серед ефективних комп'ютерних технологій, які доцільно широко застосувати в практиці вищої школи, чільне місце займають і сучасні Інтернет-технології, деякі з яких мають мультимедійний характер. Зазвичай ці технології умовно поділяються на три групи: сповіщальні, інтерактивні й пошукові.

Так, перша група включає такі технології: електронні газети, журнали, книги, словники, довідники, енциклопедії, а також електронні бібліотеки, які представляють собою складні інформаційні системи, що містять розподілені сховища знань. Ці технології допомагають студентам знаходити необхідну для себе інформацію.

Технології другої визначеної групи дають можливість реалізовувати інтерактивне спілкування між віддаленими учасниками. До цієї групи відносяться такі технології: електронна пошта, списки розсилки, електронна дошка, IRC, комп'ютерні аудіо- та відео конференції, Web-технології.

Так, електронна пошта використовується для швидкого пересилання необхідної інформації різних типів (текстових повідомлень, готових файлів аудіо- й відеозаписів, текстів програм, графічних зображення тощо) на значну відстань іншим суб'єктам спілкування, причому їхній діалог може відбуватися в асинхронному режимі. Списки розсилки можуть бути корисними в тому випадку, коли необхідно відправити певне повідомлення іншим зацікавленим у цьому людям або організувати дискусію з деякої актуальної проблеми.

Електронна дошка дозволяє розміщувати повідомлення, організувати інтерактивні дискусії чи конференції. Технологія IRC може бути в нагоді тоді, коли необхідно обмінятися повідомленнями між людьми в режимі реального часу, тобто здійснити on-line комунікацію.

Комп'ютерні аудіо- та відео конференції забезпечують можливість організації живого аудіо- або відео-спілкування із використанням при

необхідності графічних зображень, відеоматеріалів тощо. Причому, таке спілкування може відбуватися і в синхронному режимі, коли учасники спілкуються між собою в реальному часі, й в асинхронному режимі, коли конференція передбачає обмін письмовою інформацією з певної проблеми, а виступи її учасників залишаються відкритими для дискусій упродовж певного часу.

Web-технології забезпечують доступ до різноманітних інформаційних ресурсів, у тому числі й до віддалених баз даних, і дозволяють організувати взаємодію з ними.

Група пошукових Інтернет-технологій дозволяє полегшити пошук необхідної інформації в різних електронних джерелах. У цій групі виокремлюють три підгрупи технологій: електронні каталоги, пошукові й мегапошукові системи. Так, електронні каталоги дозволяють зберігати класифіковані масиви інформації, що формуються за принципом складання каталогів у звичайній бібліотеці, причому оновлення інформації в цих каталогах здійснюють спеціальні працівники. На відміну від каталогів, у пошукових електронних системах оновлення й каталогізація текстової інформації відбувається регулярно й автоматично. Мегапошукові електронні системи дозволяють за допомогою одного запиту одночасно звернутися до різних засобів пошуку й отримати список Web-документів відразу з декількох джерел [3; 10; 13; 14; 22].

На підставі вищевикладених ідей, а також на основі узагальнення точок зору інших фахівців із проблеми використання сучасних комп'ютерних технологій у вищій школі [2; 4; 5; 6; 22] було підсумовано, що основними перевагами цих технологій є такі:

- значна гнучкість у виборі місця й часі навчальної діяльності;
- можливість регулярного оновлення дидактичних і методичних матеріалів;
- здатність контролювати процес самостійної роботи студентів;
- можливість моделювання й аналізу освітнього середовища та ситуацій взаємодії учасників педагогічної взаємодії;
- високій рівень наочності представленої в мультимедійній формі інформації, що забезпечує її привабливість для сприйняття;
- забезпечення ефекту симуляції складних динамічних процесів з низькими витратами;
- широкі можливості для швидкої доставки й використання різноманітного тренувальних вправ;
- наявність доступу до віддалених банків інформаційних ресурсів, що дає можливість використовувати широкий інформаційний потенціал сучасного суспільства;

- значний по діапазону та глибині потенціал депозитарію змісту навчальної інформації;
- створення сприятливих передумов для здійснення безперервної освіти;
- можливість індивідуалізації навчального процесу, існування свободи в пошуку й відборі матеріалу відповідно до особистісних цілей і інтересів студентів;
- стимуляція майбутніх учителів до постійного самоконтролю власних дій у процесі навчання;
- можливість організації незалежного централізованого й уніфікованого вихідного контролю знань, умінь, навичок майбутніх фахівців;
- спонукання студентів до ефективної групової співпраці, створення корисного дискусійного середовища.

Незважаючи на наявність багатьох незаперечливих переваг комп'ютерних технологій порівняно з іншими освітніми технологіями, водночас слід зауважити, що ці технології мають і суттєві недоліки.

У науковій літературі визначено основні з них:

- досить тривала робота з комп'ютером негативно впливає на стан здоров'я молодшої людини;
- робота з цим технічним пристроєм передбачає володіння суб'єктами необхідними для цього знаннями та вміннями;
- значні обсяги текстового матеріалу важко сприймати з екрану дисплею;
- наявність у комп'ютерних навчальних програмах певних недоліків, пов'язаних з їхніми технічними можливостями чи недостатнім урахуванням певних психолого-педагогічних аспектів організації процесу навчання;
- в основу комп'ютерних програм покладено формалізацію інформації, а навчальний матеріал накладає певні обмеження на можливості цієї процедури.

Слід зазначити, окрім персонального комп'ютера, який широко використовується у ВНЗ, сьогодні в навчальному процесі доцільно використовувати й інші комп'ютерні засоби. Так, ефективним засобом навчання є *електронна дошка*.

Наприклад, на цій дошці педагог, використовуючи електронний маркер, може швидко й наочно продемонструвати всій аудиторії той або інший прийом роботи з програмою. Електронні особливості інтерактивної дошки дозволяють використовувати її як звичайну шкільну дошку, але з можливістю вносити правки або помітки в реальному часі, зберігати

спроєктоване зображення у вигляді комп'ютерного файлу для подальшого його редагування, друкування або розсилки по електронній пошті.

Серед електронних засобів доцільно назвати *інтерактивні панелі*. Вони являють собою інтерактивний монітор, який встановлений на робочому місці викладача та який дозволяє йому керувати демонстрацією візуальних матеріалів зі свого робочого місця.

Слід також нагадати про існування *бездротового планшета*. Легкий безпроводний планшет дозволяє викладачу вільно пересуватися по аудиторії та з будь-якого її місця керувати всіма функціями програмного забезпечення для демонстрації матеріалів.

На це звертають увагу у своїх працях багато науковців. Зокрема, В. Шаравін і С. Яйлаханов підкреслюють, що для покращення якості підготовки майбутніх фахівців у вищій школі важливо передбачити наявність необхідного навчально-методичного забезпечення й, зокрема, відповідного навчально-методичного комп'ютерного супроводу [20].

Н. Головчак зазначає, що викладачі мають зосередити свої основні зусилля на вирішенні таких найактуальніших завдань:

1) чітке визначення мети створення й застосування в навчальному процесі комп'ютерно-орієнтованих методичних систем навчання конкретних дисциплін;

2) розробку методичних прийомів поєднання індивідуальних, групових і колективних форм комп'ютерно-орієнтованого навчання;

3) визначення способів забезпечення активізації пізнавальної діяльності студентів;

4) розробку засобів навчання і методик їх застосування, спрямованих на здійснення ефективного моніторингу навчання;

5) визначення доцільних і обґрунтованих пропорцій між комп'ютерно-орієнтованими та традиційними формами навчання;

6) формулювання й перевірку психолого-педагогічних вимог до програмних засобів на всіх етапах навчання;

7) розробку ефективних форм управління навчально-пізнавальною діяльністю з орієнтацією на сучасні інформаційні технології [6].

Ю. Триус теж відзначає, що у процесі впровадження сучасних комп'ютерних технологій дотепер залишаються відкритими питання створення ефективної інфраструктури цього процесу, розробки педагогічних програмних засобів нового покоління, формування інформаційної культури всіх суб'єктів освітнього процесу, без розв'язання яких інформатизація ВНЗ не може відбуватися успішно [19].

Відзначаючи необхідність розробки сучасного програмного забезпечення процесу навчання студентів, Т. Зубкова у своїй праці також підкреслює, що у використанні комп'ютерних технологій та програмного

забезпечення їх реалізації на практиці існують певні специфічні труднощі технічного й технологічного характеру, а саме такі:

1) апаратна складність випереджає вміння програмістів розробляти програмне забезпечення, яке використовує потенційні можливості апаратури;

2) технічні можливості існуючих програм не завжди відповідають освітнім запитам;

3) можливостям експлуатувати існуючі програми погрожує низька якість їх розробки [12].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У цілому погоджуючись із вищевикладеними думками, вважаємо за необхідне визначитися із самим поняттям «програмне забезпечення». Ми дотримуємося позиції науковців, відповідно до якої програмне забезпечення складають усі програми, що використовуються в комп'ютері.

На основі узагальнення наукових поглядів різних авторів ми дійшли висновку, що мультимедіа – це освітні технології, в яких комплексно інтегруються можливості комп'ютерної, аудіо-, відео- й телевізійної техніки. Використання цих технологій дозволяє вносити принципові зміни в усі компоненти освіти: мету, зміст, форми й методи, а також у її результат.

Науковцями доведено, що мультимедійні освітні технології мають суттєві переваги порівняно з традиційними методами навчання. Серед цих переваг насамперед визначено такі:

- можливість поєднання логічного й образного способів засвоєння інформації, що робить процес навчання для студентів більш насиченим і цікавим;

- активізація їхньої пізнавальної діяльності через посилення наочності;

- забезпечення інтерактивності в навчальному процесі, а як наслідок – отримання можливості врахування конкретних побажань людини щодо змісту, способів і швидкості подачі нової інформації, отримання поточних результатів її засвоєння тощо;

- гнучкість та інтеграція різних типів мультимедійної навчальної інформації, що дозволяє використовувати її в навчальному процесі більш ефективно;

- розвиток самостійності та творчості студентів в освітній діяльності, що відбувається внаслідок перетворення їх на активних суб'єктів педагогічної взаємодії [7].

З урахуванням вищевикладеного можна зробити висновок, що використання Інтернету надає студентам багато нових можливостей, наприклад дозволяє:

- отримувати необхідну інформацію за допомогою Інтернет: наукові й навчально-методичні матеріали з різноманітних віддалених джерел інформації, оперативну нормативно-правову документацію з сайту Міністерства освіти і науки, молоді й спорту України, поточну довідкову інформацію (розклад занять, графік навчального процесу, методичні рекомендації з виконання домашніх робіт і контрольних завдань) з сайту вищого педагогічного навчального закладу, де вони навчаються, тощо;
- спілкуватися в синхронному й асинхронному режимі з різними людьми;
- брати участь в Internet-олімпіадах;
- здійснювати дистанційне навчання тощо.

Отже, комп'ютерні засоби мають значні потенційні можливості щодо підвищення ефективності навчального процесу. Проте їх використання у вищих навчальних закладів пов'язане з чисельними труднощами об'єктивного й суб'єктивного характеру. Зокрема, інтенсивний розвиток новітніх комп'ютерних технологій вимагає розробки відповідного програмного забезпечення, яке дозволяє ефективно використовувати їх у професійній підготовці майбутніх фахівців.

Слід звернути увагу на те, що програмне забезпечення навчання студентів має охоплювати різні види їхньої навчальної діяльності. Тому треба забезпечити, щоб воно включало завдання й методичні вказівки до кожної практичної роботи, перелік контрольних питань, доступ до довідкового матеріалу, методику виконання завдань тощо. Крім цього, для розробки оптимального програмного забезпечення навчання студентів необхідно враховувати технічні й освітні можливості окремих його компонентів.

Література

1. Андерсен Б. Б. Мультимедиа в образовании / Б. Б. Андерсен, К. Ван ден Бринк. – М. : Дрофа, 2007. – 224 с.
2. Башмаков А. И. Разработка компьютерных учебников и обучающих систем / А. И. Башмаков, И. А. Башмаков. – М. : Информационно-издательский дом «Филинь», 2003. – 616 с.
3. Владимирова Л. П. Педагогические технологии Интернет-обучения школьников на профильном уровне / Л.П.Владимирова // Современные педагогические технологии Интернет обучения : сб. статей. – М. : ГНИИ ИТТ «Информика», 2008. – С 28-34.
4. Гергей Т. Психолого-педагогические проблемы эффективного применения компьютера в учебном процессе / Т. Гергей, Е. И. Машбиц // Вопросы психологии. – 1985. – № 3. – С. 41-48.
5. Гершунский Б. С. Компьютеризация в сфере образования : проблемы и перспективы / Б. С. Гершунский. – М. : Педагогика, 1987. – 264 с.

6. Головчак Н. І. Система інформаційного забезпечення вчителя / Н. І. Головчак // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 1(188). – С. 42-47.
7. Дьяченко Л. Г. Практика применения мультимедийных технологий в политехническом образовании / Л. Г. Дьяченко. – Вестник Ставропольского государственного университета. – 2009. – № 61. – С. 141-146.
8. Жданов Д. Н. Мультимедийный образовательный ресурс для обучения по дисциплине «Компьютерные технологии в приборостроении» / Д. Н. Жданов, С. В. Баканова, Е. В. Егорова // Новые образовательные технологии в вузе : сб. матер. 7 междунар. научно-метод. конф. (Екатеринбург, 8- 10 февраля 2010 г.). – В 2-х частях. Часть 2. – Екатеринбург: ГОУ ВПО «УГТУ-УПИ имени первого Президента России Б. Н. Ельцина», 2010. – 444 с.
9. Зазнобина Л. С. Оснащение школы техническими средствами в современных условиях / Л. С. Зазнобина. – М. : Перспектива. – 2000. – 78 с.
10. Зайченко Т. П. Основы дистанционного обучения / Т. П. Зайченко. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2004. – 167 с.
11. Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании : учеб. пособ. / И. Г. Захарова. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 192 с.
12. Зубкова Т. М. Технология разработки программного обеспечения : учеб. пособ. / Т. М. Зубкова. – Оренбург : ГОУ ОГУ, 2004. – 101 с.
13. Интернет в гуманитарном образовании: учеб. пос. / Под ред. Е. С. Полат. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 272 с.
14. Информатика и информационно-коммуникационные технологии / Сост. В.Г.Хлебостроев, Л.А. Обухова ; под ред. Л.А. Обуховой. – М. : «5 за знания», 2005. – 112 с.
15. Каган М. С. Системный подход и гуманитарное знание : избранные статьи / М. С. Каган. – Л. : Изд-во Ленинградского университета, 1991. – 384 с.
16. Краткий словарь по философии / Под общ. ред. И. В. Брауберга, И. К. Пантина. – 4-е изд. – М. : Политиздат, 1092. – 431 с.
17. Моштук В. В. Дидактичні умови інтеграції споріднених навчальних предметів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В. В. Моштук. – К., 1991. – 164 с.
18. Ращупкина К. С. Портфолио как современный измеритель учебных достижений студентов вуза (на примере иностранного языка) / К.С. Ращупкина, Т.С. Савочкина // Вестник ТвГУ. Серия педагогика и психология. – 2009. – № 9. – С. 49-61.
19. Томашева И. В. Учебно-методический комплекс в системе современного образования / И. В. Томашева agpu.net/institut/podrazdeleniya/kachestvo/lkonf/Tomasheva.doc.
20. Шавальова В. І. Використання персонального комп'ютера у процесі вивчення курсу математичного аналізу у вищому педагогічному навчальному закладі / В. І. Шавальова // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2002. – № 5. – С. 29-33.
21. Шавальова В. І. Комп'ютерні технології в процесі навчання математики у вищому педагогічному навчальному закладі / В. І. Шавальова // «Інформаційні технології в освіті» : Зб. матер. наук.-практ. конф. (г. Бердянськ, 16-18 травня 2001р.) – Бердянськ : БДПІ, 2001. – С. 203-208.
22. Яйлаханов С. В. Особенности организации учебного процесса на основе информационных технологий / С. В. Яйлаханов // Эвристическое образование : сб. матер. 8-й регион. научно-практ. конф. – Ставрополь : СГУ, 2005. – С. 172-177.

Цветкова Г.

*доцент кафедри теорії і практики початковою освіти Донбаського
Державного педагогічного університету*

Кіркач О.

вчитель вищої категорії Райгородоцької ЗОШ І-ІІІ ступенів

УДК 371.132

АКМЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті проведено аналіз акмеологічних засад підготовки майбутнього вчителя початкових класів з урахуванням методологічності сучасного наукового мислення; виокремлено основні положення, пов'язані із саморозвитком та професійним саморозвитком особистості студента, з досягненням майбутнього професійного „акме” фахівця, з розглядом особистості студента як активної розвивальної системи, що базується на цілісному підґрунті ціннісно-сміслової сфери; розкрито підготовку майбутнього вчителя початкових класів з позицій акмеологічного підходу.

Ключові слова: *акмеологія, акмеологічні засади, акмеологічний підхід, майбутній вчитель початкових класів, підготовка майбутнього вчителя початкових класів.*

Цветкова А.

*доцент кафедри теорії і практики начального образования Донбасского
государственного педагогического университета*

Киркач Е.

учитель высшей категории Райгородской ООШ І-ІІІ ступени

АКМЕОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

В статье осуществлен анализ акмеологических основ подготовки будущего учителя начальных классов с учетом методологичности современного научного мышления; определены основные положения, связанные с развитием и профессиональным саморазвитием личности студента, с достижением будущего профессионального «акме» специалиста, с рассмотрением личности студента как активной развивающей системы, которая базируется на целостной ценностно-смысловой сфере; раскрыта подготовка будущего учителя начальных классов с позиций акмеологического подхода.

Ключевые слова: акмеология, акмеологические основы, акмеологический подход, будущий учитель начальных классов, подготовка будущего учителя начальных классов.

Tsvetkova G.

*assistant Professor of the Chair of theory and practice of primary education
Donbass State Teachers` Training University*

Kirkach O.

the highest category teacher of Raihorodok comprehensive school

ACMEOLOGICAL FOUNDATIONS OF TRAINING OF A FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHER IN THE MODERN CONDITIONS

The analysis of acmeological foundations of training of a future elementary school teacher taking into consideration the methodological modern scientific thinking is carried out; basic provisions connected to self-development and professional self-cultivation of the individual student with the achievement of future professional "acme" specialist, with consideration of the student as an active educational system, which is based on a holistic basis of value-sense sphere, are determined; the training of a future elementary school teacher from the positions of acmeological approach is revealed in the article.

Keywords: *psychology, acmeological principles, acmeological approach, future elementary school teacher, training of a future elementary school teacher.*

Постановка проблеми. Розгляд складної та багатоаспектної проблеми підготовки майбутнього вчителя початкових класів у сучасних умовах ґрунтується на методології наукового пізнання, яку розуміють як учення про принципи, побудову, форми та способи науково-дослідницької діяльності [9, с. 11]. Без методологічних знань неможливо грамотно, коректно провести науково-педагогічне дослідження. Але ситуація ускладнюється тим, що питання методології досить складне, різноманітне, характеризується відсутністю конкретного рецепту, „формули”, розкриття педагогічних проблем та явищ. Детермінантна теза нашого дослідження – урахування сучасного наукового мислення – його методологічності, що, на думку вчених, характеризується як „свідоме ставлення до засобів та передумов діяльності з формування та самовдосконалення наукового знання” [9, с. 24]. Саме тому розкриття акмеологічних засад підготовки майбутнього вчителя початкових класів набуває в цьому контексті виняткового значення та актуальності.

Аналіз останніх досліджень. У представленій статі виходимо з того, що методологія – це не тільки „вчення” як сукупність знань, але й галузь пізнавальної діяльності [9], вихідні положення, реалізація яких є в основі здійснення теоретичної й практичної діяльності людини (В. Буряк, Ф. Василюк, М. Данилов та ін.). Відповідно, визначаючи методологію педагогіки, ми стоїмо на позиціях М. Данилова: „Методологія педагогіки є

система знань про підгрунтя та структуру педагогічної теорії, про принципи підходів та засобів здобуття знань, що відображають педагогічну дійсність...” [5, с. 17]. В. Краєвський значно розширює це визначення: „... а також система діяльності з отримання таких знань та обґрунтування програм, логіки та методів, оцінки якості спеціально-наукових педагогічних досліджень” [9, с. 18]. Ідеї класичної акмеології викладено та представлено в розділі вікової психології (Б. Ананьєв, М. Рибников). Філософське обґрунтування предмета акмеології здійснено В. Бранським, В. Ільїним, С. Пожарським, які акцентують увагу на взаємозв'язку акмеології з культурологією, антропологією, етноакмеологією. Теоретико-методологічні засади застосування акмеологічних знань і підходів до вирішення проблеми розвитку суб'єкта до рівня професіонала зроблено О. Бодальовим, А. Деркачем, Н. Кузьміною, О. Кириченко, В. Зазикіним, С. Пальчевським, Я. Петровським, Л. Рибалко, Є. Степановим та ін.).

Значно розширили коло досліджень з акмеології праці В. Вакуленко, Ю. Гагіна, Г. Данилова, В. Максимова, Г. Михайлова, С. Пожарського, А. Реана, Є. Рибалко, О. Ситникова, П. Шиян, Г. Хозяїнова.

Теоретичні засади підготовки майбутнього вчителя початкових класів повинні будуватися на сукупності методологічних підходів, а саме: акмеологічного; аксіологічного; системного, синергетичного; компетентнісного; цілісного; особистісно зорієнтованого; герменевтичного. Представлені підходи будемо розглядати як методологічний інструментарій, своєрідну сукупність концептуальних уявлень, метою яких стане забезпечення ґрунтового, фундаментального, цілісного розуміння фахової підготовки.

Розгляд означених підходів як методологічних засад підготовки майбутнього вчителя початкових класів у сучасних умовах дозволяє виокремити основні положення, пов'язані: із саморозвитком та професійним саморозвитком особистості студента; з досягненням майбутнього професійного „акме” фахівця; з розглядом особистості студента як активної розвивальної системи, що базується на цілісному підґрунті ціннісно-сислової сфери.

Формулювання цілей статті: охарактеризувати акмеологічні засади підготовки майбутнього вчителя початкових класів у сучасних умовах та розкрити підготовку майбутнього вчителя початкових класів з позицій акмеологічного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Специфіка акмеологічного підходу полягає в тому, що сукупність (або інтеграція) наукових знань з психології, філософії освіти, педагогіки, культурології, соціології, синергетики, валеології, генетики, екології, медицини допомагає розкрити взаємозв'язок об'єктивних і суб'єктивних складників

розвитку людини в освітньому середовищі [6, с. 7]. Для нашого дослідження важливою є теза про те, що акмеологія визначається як галузь наукового знання, комплекс наукових дисциплін, у центрі якого людина „в динаміці самоактуалізації її творчого потенціалу, саморозвитку, самовдосконалення, самовизначення в різних життєвих сферах” [7, с. 91].

Метою акмеологічного підходу є з'ясування, уточнення педагогічних характеристик, які потрібно розвивати в людині, щоб її вдосконалити, допомогти їй досягнути вершин у фізичному, духовно-моральному й професійному розвитку [1, с. 91]. Відповідно головним завданням педагогіки в межах акмеології є створення умов для «можливого максимально повного розкриття та використання внутрішнього потенціалу в діяльності, яке відбувається в процесі розвитку та саморозвитку» [11, с. 73].

До наукового обігу поняття акмеологія (від гр. „акме” – розквіт, вершина, „logos” – учення, наука) увів М. Рибников у 1928 році. Акмеологія розглядалася як наука про розвиток дорослих людей. Це розуміння поняття пов'язано з прізвищами Б. Ананьєва, А. Петровського. Цікаво, що акмеїзм – течія в російській поезії, яка стала прототипом виникнення педагогічної дисципліни (А. Ахматова, З. Городецький, М. Гумільов).

З позицій акмеологічного підходу підготовка майбутнього вчителя початкових класів може розглядатися в ракурсі таких аспектів:

– досягнення мети усвідомленого самовдосконалення як вершини професійного „акме” розвитку та становлення особистості студента;

– виокремлення наукових характеристик, основних параметрів феномену самовдосконалення на основі акмеологічних закономірностей;

– обґрунтування основних фундаментальних варіантів досягнення майбутнім вчителем початкових класів професійної зрілості, майбутніх вершин досконалості на етапі зрілості;

– вивчення зв'язків між особливостями досягнення майбутніх професійних педагогічних вершин студента та характером соціальних ситуацій;

– з'ясування значення ролі особистості студента, його активності у визначенні „акме” досконалості та часу, коли людина цієї вершини досягне (або прогнозування досягнення вершин професійного самовдосконалення);

– визначення результату ефективного, дієвого виховання (на акмеологічних засадах) як виникнення потреби в самовихованні, а результат професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів – нескінченне намагання до професійного зростання та самовдосконалення;

– окреслення основних професійних параметрів майбутнього професіонала початкової освіти на гіпотетичному та дослідницькому рівнях;

– установлення специфічного у визначенні параметрів майбутнього професіоналу вищої школи та спостереження за основними змінами, що

відбуваються в означених параметрах з підвищенням професійної майстерності як результату самовдосконалення.

Отже, з позицій акмеологічного підходу *підготовка майбутнього вчителя початкових класів у сучасних умовах – це багатовимірний процес розвитку особистісних та професійних якостей, перспектив досягнення „акме”, сходження до вищого рівня професійного розвитку.*

Отже, мета професійної підготовки з погляду акмеологічного підходу є досягнення акме (вершин) у розвитку та саморозвитку людини (Г. Данилова, Л. Рибалко). Причому, головне – не визначення кінцевої вершини людини, а співвіднесення вершин як досягнутого максимуму на цей період життя і ще не використаних можливостей людини [5, с. 37]. Узагалі професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів – процес, який потрібно розглядати в динаміці та накреслення перспектив подальшого розвитку. Більше того, дослідники [11, с. 83] звертають увагу на новоутворення (психічні та соціальні зміни), що інтегруються в процесі професійної підготовки, саморозвитку та розвитку людини.

Так, це може бути розвинене самоусвідомлення, самопізнання, потреби, мотиви самовдосконалення, що дозволяють коригувати, спрямовувати процес сходження до акме-вершин майбутнього вчителя у відповідному напрямі. У цьому контексті процес професійна підготовка вчителя початкових класів повинна розглядатися як забезпечення готовності до професійно-педагогічної самореалізації майбутнього фахівця, здатного в перспективі до самозбагачення, що сприяє досягненню акме. „Природа новизни в змісті внутрішнього світу індивіда визначається трансформацією інтегральних образів (асоціативних комбінацій). Вони є певним синтезом, комплексами відбитків зовнішнього світу... Інтегральні образи динамічні: вони постійно інтерферують, частково трансформуються, виникають їхні нові поєднання” [396, с. 84 – 85]. Це повною мірою повинно бути відображено в динаміці професійної підготовки.

Акмеологічний підхід відкриває можливості для виявлення рівня професіоналізму як одного з показників ефективного самовдосконалення та фундаментальної категорії акмеології [15]. Зазначимо, що особистісно-професійний розвиток дослідники визначають [8] як процес розвитку особистості, зорієнтований на високий рівень професіоналізму й професійних досягнень, який здійснюється за допомогою навчання та саморозвитку в процесі професійної діяльності й професійної взаємодії [9]. Слід мати на увазі, що самовдосконалення майбутнього фахівця відбувається під впливом професійної діяльності, і разом з тим поєднує індивідуальну неповторність особистості студента, його сенситивність та впливає на процес і результат, зокрема й педагогічної діяльності.

Специфічною рисою становлення майбутнього фахівця є те, що формування його професійної зрілості відбувається на основі усвідомлення себе як студента, майбутнього вчителя, визначення індивідуальних шляхів свого майбутнього професійного розвитку, створення програм самовдосконалення, розвитку індивідуальних характеристик (потреби, мотиви, ціннісні орієнтації, особливості інтелекту). З іншого боку, період навчання у педагогічному ВНЗ може позитивно або негативно впливати на саморозвиток майбутнього вчителя початкових класів. Для нашого дослідження пріоритетом є примноження в ході професійної підготовки студентом свого внутрішнього педагогічного потенціалу, що можна охарактеризувати такими ознаками: підвищення рівня самосвідомості, інтенсивне самопізнання, домінування потреб саморозвитку, самовдосконалення, свідоме володіння прийомами самоосвіти та самовиховання.

На основі аналізу праць [4; 11] визначимо суттєві ознаки професіоналізму майбутнього фахівця як суттєвої категорії акмеології:

- якісна характеристика суб'єкта праці;
- міра досконалості в педагогічному виді діяльності, високий ступінь володіння майстерністю;
- високий рівень розвитку професійно-важливих та особистісно-ділових акмеологічних інваріантів професіоналізму (здібностей до передбачення й прогнозування, саморегуляції, прийняття рішення);
- високий рівень креативності;
- розвинена система організації самосвідомості, індивідуально-психічних якостей людини, тобто зорієнтований на акме досягнення внутрішній потенціал;
- позитивна спрямованість на професійну діяльність;
- певний рівень успішності виконання професійної діяльності.

Звертаючись до особистісних чинників розвитку професійної діяльності самовдосконалення майбутнього вчителя, підкреслимо, що найважливішу роль відіграють внутрішні психічні процеси, що відбуваються всередині особистості: набуття сенсу діяльності; формування змістовного ядра особистості, її хвилювання, створення „внутрішнього локусу оцінювання”, здібність та потреби в особистісному саморозвитку та ін. [12, с. 9].

Одним з головних внутрішніх регуляторів саморозвитку майбутнього вчителя є самооцінка. З погляду акмеологічного підходу використовують поняття „продуктивна самооцінка”. Саме від „Я”-концепції майбутнього фахівця залежить рівень та фундаментальність досягнень професійного акме, інтенсивність та якість процесів професійного становлення.

„Я”-концепцію майбутнього вчителя ми розуміємо як власність особистості, одержану в процесі професійної підготовки, як чітке уявлення про себе, як майбутнього вчителя, неповторну систему індивідуально-професійних якостей. Власний образ „Я” майбутнього вчителя – це позиція, установка на самовдосконалення, самопізнання, самоприйняття, рефлексію, самоідентифікацію, самовизначення, самообмеження [11, с. 97]. Рух до досконалості дослідники [13, с. 449] представляють як вектор від „Я”-потенційного до „Я”-актуального, що „засвідчує охоплення самовдосконалювальними впливами й найбільш глибоких підструктур, таких як творчий потенціал, сутність, ціннісно-сміслові ядро особистості, які відповідно до їх сутності специфіки потребують на лише формувального, а й актуального впливу на власний розвиток”.

Акмеологічні засади саморозвитку майбутнього вчителя початкових класів можна розглядати як психологічний механізм подолання протиріч між „Я”-актуальним та „Я”-потенційним, „Я”-реальним та „Я”-ідеальним, створення гармонії між ними (Н. Кузьміна, Л. Рибалко, С. Пожарський, Т. Шестакова). Продуктивність „Я”-концепції майбутнього вчителя ми розуміємо як постійну потребу в самопізнанні внутрішнього світу, усвідомлене керування розвитком „Я”, прагнення самовдосконалення як вищої мети, що спричиняє створення професійного „Я”.

Ефективність підготовки майбутнього вчителя початкових класів залежить від усвідомлення майбутнім педагогом змін, що з ним відбуваються, а саме від рівня саморегуляції, уміння контролювати свій емоційний психічний стан, самоконтролю, самооцінювання на ґрунті усвідомленої рефлексії. Отже, „Я”-професіонала має справу з самим собою в нерозривності якостей, здібностей, переживань. У цьому і полягає сенс самосвідомості як „Я в дії” [1, с. 7]. Саме через самоспостереження (інтроспекцію), коли майбутній вчитель спостерігає за змістом власної свідомості, професійними діями та відрефлексовує їх (аналізує дії, думки, вчинки, думки про себе), студент вчиться прогнозувати свою майбутню професійну поведінку, знаходить шляхи самовдосконалення та невпинно крокує до досягнення акме професіонала.

Висновки. Отже, з позицій акмеологічного підходу підготовку вчителів початкових класів можна розглядати як орієнтацію студентства на **досягнення професійного акме майбутнього педагога**, а саме: підвищення рівня самосвідомості, інтенсивне самопізнання, свідоме володіння прийомами самоосвіти та самовиховання на ґрунті продуктивної позитивної „Я”-концепції, що характеризується рухом від „Я”-реального до „Я”-ідеального та усвідомленим керуванням розвитком „Я” на основі самоспостереження, рефлексії, саморегуляції. Причому результатом підготовки у ВНЗ є установка майбутнього фахівця на усвідомлений

професійний розвиток, що відображається в зростанні рівня професіоналізму як якісної характеристики суб'єкта праці та досягненні високого рівня акмеологічних інваріантів професіоналізму в майбутньому.

Література

1. Бех І. Д. Я як джерело духовного саморозвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія : вісн. НАПН України. – К. : „Педагогічна преса”, 2011. – № 3(72). – С. 5 – 16.
2. Бодалев А. А. Как становятся великими или выдающимися? : учеб пособие / А. А. Бодалев, Л. А. Рудкевич. – М. : Изд-во Ин-та Психотерапии, 2003. – 287с.
3. Бондаренко Д. М. Политогенез, „гомологические ряды” и „нелинейные модели” социальной эволюции / Д. М. Бондаренко, А. В. Коротаев // Обществ. науки и современность. – 1999. – № 5. – С. 191 – 128 – 140.
4. Гузій Н. В. Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти”/ Н. В. Гузій. – К., 2007. – 40 с.
5. Данилов М. А. Проблемы методологии педагогики и методики исследований / М. А. Данилов и др. – М. : „Педагогика”, 1971. – 341 с.
6. Данилова Г. С. Акмеологічна модель педагога в ХХІ столітті / Г. С. Данилова // Рід. шк. – 2003. – № 6. – С. 6 – 9.
7. Данилова Г. С. Акмеологія: Сутність, становлення, практичне втілення / Г. С. Данилова // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 1(62). – С. 90 – 97.
8. Деркач А. А. Психология развития профессионала : учеб. пособие / А. А. Деркач, В. Г. Зазыкин, А. К. Маркова. – М. : РАГС, 2000. – 124 с.
9. Краевский В. В. Методология педагогики: новый этап : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Володар Викторович Краевский, Елена Викторовна Бережная. – М. : Издат. центр „Академия”, 2006. – 400 с.
10. Морозов А. В. Креативная педагогика и психология : учеб. пособие / А. В. Морозов, Д. В. Чернилевский. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Академ. Проект, 2004. – 500 с.
11. Рибалко Л. С. Зміст поняття „акмеологічний потенціал” у контексті професійної самореалізації майбутнього вчителя / Л. С. Рибалко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. Педагогіка і психологія (Кримський державний гуманітарний інститут) : зб. ст. – Ялта : РВВКГУ, 2006. – Вип. 10. – Ч. 2. – С. 94 – 100.
12. Сластенин В. А. Профессионализм педагога: акмеологический контекст / В. А. Сластенин // Пед. образование и наука. – М., 2002. – № 4. – С. 4 – 9.
13. Шестакова Т. В. Педагогічні умови та організаційно-методична система формування готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення / Т. В. Шестакова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – К. – Вінниця : ДОМ „Вінниця”, 2006. – Вип. 12. – С. 444 – 453.
14. Tsvetkova A. G. The essence of professional self-cultivation of the teachers of the Humanities from the positions of the acmeological and axiological approaches / A. G. Tsvetkova // Молодой ученый. – 2013. – №11 (58). – С. – 680 – 684.

Ценова І.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики викладання філологічних дисциплін у початковій школі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

УДК 046.4:373.31:372.(41+45):371.315

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
ДО НАВЧАННЯ ГРАМОТИ ПЕРШОКЛАСНИКІВ З
ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕКТРОННОЇ НАОЧНОСТІ**

У статті розкрито зміст поняття «електронна наочність», схарактеризовано особливості її використання, уточнено вимоги до програмних засобів та комп'ютеризованих систем навчального призначення відповідно до сучасного принципу наочності, описано напрями і способи підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання електронної наочності у процесі навчання грамоти першокласників.

Ключові слова: *принцип наочності, електронна наочність, навчання грамоти учнів першого класу, уроки читання, уроки письма, підготовка студентів до використання електронної наочності.*

Ценова ІІ.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры теории и методики преподавания филологических дисциплин в начальной школе Харьковского национального педагогического университета имени Г.С. Сковороди

**ПОДГОТОВКА УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К
ОБУЧЕНИЮ ГРАМОТЕ ПЕРВОКЛАССНИКОВ С
ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ЭЛЕКТРОННОЙ НАГЛЯДНОСТИ**

В статье раскрыто содержание понятия «электронная наглядность», охарактеризованы особенности ее использования, уточнены требования к программным средствам и компьютеризированным системам учебного назначения в соответствии с современным принципом наглядности, описаны направления и способы подготовки будущих учителей начальных классов к использованию электронной наглядности в процессе обучения грамоте первоклассников.

Ключевые слова: *принцип наглядности, электронная наглядность, обучение грамоте учащихся первого класса, уроки чтения, уроки письма, подготовка студентов к использованию электронной наглядности.*

Tsepova I.

candidate of pedagogical sciences, Associate Professor of theory and methods of teaching philological disciplines in primary school in Kharkov national pedagogical University named after G.S. Skovoroda

PREPARATION OF ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS FOR LITERACY TO FIRST-GRADERS USING ELECTRONIC VISIBILITY

The article reveals the concept of "e-visibility", characterized by its particular use specified software requirements and computerized systems for educational purposes, in accordance with modern principles of visibility, describes a method of preparing future elementary school teachers to use e-visibility in learning literacy of first-graders.

Key words: *principle of visibility, electronic visibility, learning literacy of first-graders reading lessons, writing lessons, preparing students for the use of electronic visibility.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасному суспільстві інформаційні технології все більше впливають на зміст і структуру шкільного навчального процесу. Тому на сьогодні виникає необхідність не тільки створення комплексу електронних навчальних матеріалів, а й розробки методики використання засобів інформаційних технологій у навчанні окремих предметів.

Активні процеси інформатизації освіти сприяли зниженню вікового бар'єру у використанні комп'ютера, що зумовило появу різних підходів до його впровадження у практику навчання молодших школярів. Дослідження науковців і досвід учителів-практиків доводять, що використання ІКТ підвищує мотивацію, активність дітей на уроці й ефективність навчального процесу за рахунок високого ступеню наочності, активізує пізнавальну діяльність школярів, розвиває наочно-образне та інформаційне мислення, навички самоосвіти і самоконтролю учнів.

Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до реалізації інформаційних технологій під час навчання дітей забезпечується у процесі базової вузівської професійної підготовки відповідними курсами з інформатики. Однак ефективність цього процесу може бути значно підвищена за умов взаємодоповнення і корекції змісту дисциплін загальнопрофесійної та предметно-методичної підготовки. Зокрема, під час опанування студентами методики навчання різних предметів у початковій школі доцільно уточнювати і конкретизувати особливості використання комп'ютерної техніки та інформаційних ресурсів відповідно до мети і завдань навчання, розділів дисципліни, тематики уроків тощо.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Особливості використання комп'ютера у практиці початкового навчання розглянуто в

роботах Є. Богомолова, О. Бубела, А. Вітуховської, Ю. Горвица, Ю. Дорошенка, Л. Івасишиної, А. Єршова, С. Іванової, В. Кобак, Н. Листопад, Г. Ломаковської, Ю. Первіна, Й. Ривкінда, О. Суховірського, Н. Толяренко, С. Тур, В. Шакотько, О. Шиман та ін. Науковцями досліджені методичні засади формування основ інформаційної культури учнів молодшого шкільного віку, висвітлені теоретичні положення підготовки майбутнього вчителя початкової школи до використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності, описано практичний досвід використання комп'ютера у початковій ланці навчання.

Однак застосування комп'ютера у навчанні молодших школярів вимагає цілеспрямованої організації дій учителя й учнів з тим, щоб потужні дидактичні можливості інформаційно-комунікаційних технологій були максимально використані в наявній ситуації. На сьогодні недостатньо уваги приділяється розробці форм, методів і засобів навчання грамоти першокласників в умовах використання інформаційних технологій та інтеграції їх із традиційними методами і засобами. Повільно відбувається доповнення традиційної методики навчання грамоти прийомами оптимального використання сучасних ІКТ, орієнтованих на реалізацію мети і завдань навчання й виховання.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – розкрити напрями і способи підготовки майбутніх учителів до навчання грамоти першокласників із використанням електронної наочності у процесі опанування відповідного розділу методики навчання української мови в початковій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні технології навчання передбачають використання засобів відображення, основною складовою яких є комп'ютер. Збільшення роздільної здатності зображення разом з появою доступних для використання у навчально-виховному процесі засобів зберігання і перенесення значних обсягів даних створило передумови для упорядкування *електронної наочності* – набору статичних й динамічних зображень, отриманих за допомогою натурних зйомок або створених у графічних редакторах [2, с. 1]. Електронна наочність – це один з інтерактивних засобів, котрий не тільки дає можливість якісно продемонструвати певні зображення, а й передбачає візуалізацію граничних наближень під час формуванні понять, розгортання унаочнених поопераційних дій учня та ілюстрацію їхнього застосування.

Однак безумовно позитивний ефект сучасних засобів унаочнення не завжди виявляється повною мірою, оскільки механічне перенесення вимог до традиційних засобів (таблиці, плакати, малюнки, ілюстрації, натурні моделі тощо) до електронної наочності не дозволяє повною мірою використовувати нові можливості, що надають комп'ютеризовані засоби відтворення зображення.

Можливі *напрями і способи використання* засобів навчання нового покоління, на думку В. Лапінського, визначаються з огляду на притаманні їм властивості:

1) у засобах повинна використовуватись (пред'являтиись учневі, обговорюватись, аналізуватись) тільки така візуальна модель об'єкта вивчення, яка максимально сприяє досягненню мети навчання, без надмірної деталізації загальних планів зображення, але і без надмірного спрощення;

2) модель, що реалізується програмно, потрібно подавати у формі, яка дозволяє найбільш чітко виділити і розмежувати суттєві ознаки об'єкта вивчення, зв'язки і відношення між його складовими, тобто суттєві для аналізу явища моделі, етапи процесів та елементи моделі об'єкта вивчення повинні бути виділені кольором, миганням, звуком тощо;

3) когнітивність (стимулювання домислювання) подавання навчального матеріалу засобами унаочнення нового покоління повинне бути реалізоване таким чином, щоб надати можливість учителю застосовувати методи активного навчання, зробити процес навчання дійсно інтерактивним;

4) гностичність подавання навчальних моделей не може бути самоціллю: потрібне використання моделей об'єктів вивчення не подають знання у готовій, завершеній формі, а передбачають дослідження, самостійну пізнавальну діяльність учнів, стимулюючи тим самим формування у школярів навички такої діяльності [2, с. 4].

Отже, перевага електронної наочності полягає в тому, що учні не тільки споглядають явища, моделі явищ, які є об'єктами вивчення, а й виконують перетворювальну діяльність з цими об'єктами (моделями об'єктів вивчення), спостерігають і аналізують її результати.

Добір і методика використання електронної наочності на уроках навчання грамоти в 1 класі залежить, по-перше, від рівня забезпечення навчально-виховного процесу комп'ютерною технікою, а по-друге, від мети і завдань уроків навчання грамоти, видів роботи з учнями, наявності електронних програмно-методичних комплексів до підручників.

На семінарсько-практичних заняттях з методики навчання української мови обговорюються особливості використання електронної наочності за умов наявності в класному приміщенні: а) одного комп'ютера, проектора й екрану, які використовуються лише для демонстрації навчального матеріалу під час уроку; б) багатьох комп'ютерів, які дозволяють здійснювати доступну для першокласників групову або індивідуальну роботу.

Для ефективної реалізації завдань уроків навчання грамоти, якісної організації роботи з учнями на уроках читання і письма доцільно використовувати комплект електронної наочності, який містить:

1) предметні малюнки – для проведення складового і звукового аналізу слів; для здійснення словникової роботи (збагачення, уточнення, активізації словника учнів);

2) сюжетні малюнки – для знаходження на малюнку предметів, назви яких містять певний звук (букву); для складання або доповнення речень; для розвитку діалогічного мовлення;

3) серії сюжетних малюнків – для розвитку в дітей монологічного мовлення;

4) відеозапис мультфільму або його уривку – для розвитку в дітей монологічного мовлення; для проведення релаксаційної паузи або фізкультхвилинки;

5) схематичні позначки – для аналізу готових схем речень і звукових моделей слів; для конструювання схем речень і звукових моделей слів;

6) таблиці з літерами – для ознайомлення учнів з формою друкованих і рукописних букв і процесом їхнього зображення (друкування, письмо);

7) набір елементів літер – для конструювання заданої букви або упізнавання недописаної літери;

8) набір художніх образів літер – для закріплення і повторення конфігурації друкованих і рукописних букв, для аналізу елементів, що складають ці букви; для порівняння подібних літер з опорою на уяву та наочно-образне мислення дітей;

9) складові таблиці – для читання прямих і обернених складів із буквою, що вивчається на уроці; для читання складів з нарощуванням приголосних; для доповнення таблиці складами, котрих не вистачає; для утворення слів з набору складів; для демонстрації та аналізу поєднань рукописних літер у складах;

10) таблиці зі словами – для хорового й індивідуального читання з уточненням значення слів; для вдосконалення швидкості читання; для списування слів за зразком;

11) таблиці з надрукованими текстами – для читання «ланцюжком», вибіркового читання; читання-доповнення, читання-угадкування тощо;

12) ребуси, кросворди, анаграми – для закріплення набутих знань і умінь учнів з читання і письма; для підвищення інтересу і пізнавальної активності дітей.

Для навчання грамоти першокласників у 2012 році створено і затверджено Міністерством освіти і науки України навчально-методичні комплекти посібників, авторами яких є М. Вашуленко, О. Вашуленко та М. Захарійчук, В. Науменко (букварі, зошити з читання, супутники букваря, післябукварики, прописи, методичні рекомендації для вчителів). На жаль, авторами не створено електронного додатку, як, наприклад, до

«Азбуки» В. Горещького, котрий можна частково використовувати й на уроках навчання грамоти українською мовою [1].

Підготовка майбутніх учителів початкових класів до використання електронної наочності у процесі навчання грамоти першокласників на заняттях з методики української мови відбувається за двома напрямки:

1) аналітико-репродуктивним – аналіз готових видів електронної наочності, відтворення способів їхнього використання під час навчання учнів 1 класу читати і писати;

2) конструктивно-творчим – добір, доповнення, вдосконалення або самостійне упорядкування видів електронної наочності для реалізації навчально-виховних завдань уроків читання і письма в 1 класі.

Наведемо приклади завдань *аналітико-репродуктивного напрямку*.

Завдання 1. Проаналізуйте план-конспект і презентацію вчителя початкових класів Д. Безносенко до уроку на тему «Поняття про наголос. Наголошений склад. Ознайомлення з трискладовим словом» [4]. Оцініть якість слайдів, доцільність використання їх на відповідних етапах уроку.

Завдання 2. Роздивіться слайди з предметними малюнками на тему «Овочі – фрукти», використайте їх для проведення словесно-логічних вправ на продовження «ланцюжка» слів, усунення зайвого, протиставлення предметів (мовний матеріал для вправ додається).

Завдання 3. Ознайомтеся з текстом розповіді вчителя про немовні звуки і звуки мовлення та звукозаписами до неї (голоси тварин і пташок, шум моря, плескіт води в джерельці, шелест листя, гуркіт грому, стук коліс потяга, шум двигуна автомобіля; камертон, метроном, барабан, дзвіночок, ложка зі склянкою води, цупкий папір) [5]. Підготуйтеся до обігравання на занятті відповідного фрагменту уроку.

Завдання 4. Роздивіться серію сюжетних малюнків, поданих на слайдах із демонстрацією по клацанню до букви Ф [1]. З якою навчальною метою їх можна використати на уроці читання в 1 класі?

Завдання 5. Проаналізуйте зміст інтерактивних флеш-ігор сайту «Самоучка» [3]. Які комп'ютерні вправи для навчання письма тут пропонуються? Що має пригадати першокласник перед тим, як показати з'єднання першої букви з наступною?

Наведемо приклади завдань *конструктивно-творчого напрямку*.

Завдання 1. Підготуйте пояснення учням написання рядкових літер овальної групи (*о, а, д, в, б, ф*) із використанням електронних динамічних таблиць [6].

Завдання 2. За допомогою графічного редактора PAINT створіть найпростіші ребуси до слів *вода, вовк, весна, трава, підлога, підкова, сім'я* використовуючи самі літери. Підготуйте пояснення дітям щодо їхнього відгадування.

Завдання 3. Упорядкуйте в програмі WORD таблицю складів, у якій першокласники, використовуючи клавіатуру, вставляють за логікою

пропущені склади. Запишіть пояснення алгоритму виконання завдання, доступне шестирічним учням.

Завдання 4. Ознайомтеся з навчально-ігровими програмами «Українська абетка», «Абетка-Малятко», «Абетка імен», «Букварик Котигорошка», «Букварик з Тигриком та Вінні». Складіть рекомендації щодо використання однієї з них на уроках читання в 1 класі.

Завдання 5. Складіть заліковий план-конспект уроку читання на тему «Звуки [б], [б’], буква Б, б». Доберіть електронну наочність до кожного етапу уроку, підготуйте презентацію.

За допомогою названих та аналогічним ним завдань закріплюються й удосконалюються вміння студентів аналізувати, вибирати й доцільно використовувати готову електронну наочність, а також планувати та якісно упорядковувати власні презентації для уроків навчання грамоти.

Висновки. Не викликає сумнівів те, що використання комп’ютерного наочного забезпечення підвищує ефективність уроку, економить час, активізує пізнавальний інтерес учнів до вивчення предмета, робить наочність динамічною, що сприяє кращому розумінню та сприйняттю матеріалу, який вивчається. Тому кожний майбутній учитель повинен вміло вибирати електронні засоби наочності відповідно до уроку і правильно користуватися ними.

Процес підготовки використовувати комп’ютерну техніку та інформаційні ресурси відповідно до мети і завдань навчання грамоти, тематики уроків, добирати та створювати програмне забезпечення до них буде ефективним за умов удосконалення і корекції умінь студентів на семінарсько-практичних заняттях з методики навчання української мови в початковій школі. Завдання з методики навчання грамоти мають бути спрямовані як на аналіз готових видів електронної наочності, так і на їхнє самостійне упорядкування для реалізації навчально-виховних завдань уроків читання і письма в 1 класі.

Література

1. Азбука. 1 класс. Электронное приложение к учебнику В.Г.Горецкого, В.А.Кирюшкина, Л.А.Виноградской. – М.: Просвещение, 2013.
2. Лапінський В.В. Принцип наочності і створення електронних засобів навчального призначення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/lapinskiy.htm>
3. Навчальні ігри з письма та читання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://samouchka.com.ua/ukr/pysmo_i_chytannya/05/
4. Безносенко Д. Урок № 13. Поняття про наголос. Наголошений склад. Ознайомлення з трискладовим словом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pochatkivec.ru/2012/09/13.html>
5. Безносенко Д. Урок № 15. Мовні і немовні звуки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pochatkivec.ru/2012/09/15.html>
6. Цєпова И.В. Уроки письма. Электронные демонстрационные материалы. 1 класс. – Харьков: Изд-во «Ранок», 2014.

Лобачова І.

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 378.147:81'25

РОЗВИТОК ІНШОМОВНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ СТВОРЕННЯ РОЗУМНИХ КАРТ

Досліджено особливості формування та розвитку іншомовної мовленнєвої компетентності студентів на основі створення розумних карт англійською мовою. Проаналізовано принципи застосування ІКТ у національній системі освіти та використання наочних методів навчання іноземної мови. Визначено роль розумних карт англійською мовою у формуванні іншомовної мовленнєвої компетентності студентів. З'ясовано, що розумні карти надають викладачу можливість контролю над процесом мислення студентів щодо конкретної англійської теми. Доведено, що успішне впровадження ІКТ у навчально-виховний процес сприятиме вдосконаленню національної системи іншомовної освіти в контексті соціально-педагогічних перетворень освітнього простору України.

Ключові слова: *інформаційно-комунікаційні технології, інформаційне суспільство, візуальні методи навчання, розумна карта.*

Лобачева И.

кандидат филологических наук, старший преподаватель кафедры теории и практики начального образования ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

РАЗВИТИЕ ИНОЯЗЫЧНОЙ РЕЧЕВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ С ПОМОЩЬЮ СОЗДАНИЯ УМНЫХ КАРТ

Исследованы особенности формирования и развития иноязычной речевой компетентности студентов на основе создания умных карт. Определена роль умных карт в формировании иноязычной речевой компетентности студентов. Подтверждено, что успешное внедрение ИКТ в учебно-воспитательный процесс будет способствовать совершенствованию национальной системы иноязычного образования в контексте социально-педагогических превращений образовательного пространства Украины.

Ключевые слова: *информационно-коммуникационные технологии, информационное общество, визуальные методы обучения, умная карта.*

Lobachova I.

*Candidate of Philological Sciences, the Senior Teacher of Primary Education
Theory and Practice Department of SHEE «Donbas State Pedagogical
University»*

DEVELOPMENT OF STUDENTS' FOREIGN SPEECH COMPETENCE BY CREATING MIND MAPS

The features of forming and development of students' foreign speech competence through the creation of mind maps are explored. The advantages of the use of visual teaching methods of foreign language are found out. The role of mind maps in forming of students' foreign speech competence is clarified. It is confirmed, that the successful implementation of the ICT in the educational process will help to improve the national system of foreign language education in the context of social and educational transformation of the educational space of Ukraine.

***Key words:** informative and communicative technologies, informative society, visual teaching methods, mind map.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ефективність навчально-виховного процесу залежить передусім від національної системи освіти, яка в умовах сьогодення має бути зорієнтована на використання найсучасніших інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), спрямованих на формування всебічно розвиненої особистості [2]. Тому модернізація сучасної системи освіти – інформатизація навчання, комп'ютеризація навчальних закладів усіх рівнів, постійне оновлення програмних продуктів і комп'ютерної техніки, розвиток Інтернет-мережі – створює умови для функціонування певного інформаційно-комунікаційного середовища, яке скеровує навчально-педагогічну діяльність двох суб'єктів: викладача і студента. Так з'являється нова дидактична модель – трисуб'єктні відносини, що включають трьох рівноправних суб'єктів навчання – викладача, студента і середовище [3, с. 401]. У межах таких відносин відбувається зростання, розвиток і професійна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови в інформаційно-комунікаційному педагогічному середовищі, формування іншомовної інформатичної компетентності. Так, сучасний учитель іноземної мови повинен орієнтуватися в змінних потоках інформації, уміти аналізувати, обробляти і передавати її, тим самим самовдосконалюватись як в особистісному плані, так і в професійному; повинен уміти методично правильно впроваджувати ІКТ у навчально-виховний процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим

присвячується означена стаття. У сучасному науковому просторі значно зросла кількість досліджень, предметом яких обрано використання ІКТ у навчальному процесі (В. Биков, О. Бондаренко, В. Заболотний, Г. Козлакова та ін.). Увагу також звернено на дослідження сутності, структури та становлення інформатичної компетентності (М. Головань); упровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій у системі навчальних дисциплін початкової школи (А. Григорчук, О. Кивлюк, В. Смоляк, О. Таргоній та ін.); теоретичні основи підготовки вчителів початкових класів в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища (Л. Петухова); інтерактивні smart-технології в школі (Л. Хоружа); дидактичні моделі проведення уроків із застосуванням Інтернет-технологій і мультимедійних засобів (В. Демкін, С. Хомич); можливості використання мультимедійних програм у навчанні англійської мови в початковій ланці загальноосвітньої школи (О. Коробова) і графічного редактора в початковій школі (М. Левшин, Н. Підкович); комп'ютерну підтримку уроків у початковій школі (О. Положенцева) і підготовку майбутнього вчителя початкової школи до використання інформаційних технологій (О. Суховірський) тощо.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). *Мета статті* – дослідити особливості формування та розвитку іншомовної мовленнєвої компетентності студентів на основі створення розумних карт англійською мовою. Поставлена мета передбачає виконання таких *завдань*: 1) дослідити принципи застосування ІКТ у національній системі освіти; 2) з'ясувати переваги використання наочних методів навчання іноземної мови; 3) визначити роль розумних карт англійською мовою у формуванні іншомовної мовленнєвої компетентності студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх ІКТ у всі сфери суспільного життя визначається одним з пріоритетних напрямів державної політики [2]. Так сучасний розвиток людства характеризується переходом на новий етап – інформаційне суспільство (ІС), що розуміється як концепція постіндустріального суспільства; нова історична фаза розвитку цивілізації, у якій головними продуктами виробництва є інформація і знання. Визначальними рисами ІС є зростання ролі інформації і знань у житті суспільства; збільшення частки інформаційних комунікацій, продуктів та послуг у валовому внутрішньому продукті; створення глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх потреб щодо інформаційних продуктів і послуг [1]. Основним завданням розвитку ІС в Україні є

сприяння кожній людині на засадах широкого використання сучасних ІКТ можливостей створювати інформацію і знання, користуватися та обмінюватися ними, повною мірою реалізуючи свій потенціал, підвищуючи якість свого життя і сприяючи сталому розвитку країни на основі цілей і принципів, проголошених ООН [2].

Отже, виникнення та розвиток інформаційного суспільства зумовлює широке застосування ІКТ у сучасній системі освіти, що визначається багатьма чинниками: 1) упровадження ІКТ в освіту значно прискорює передавання знань і накопиченого технологічного та соціального досвіду людства; 2) сучасні ІКТ дають змогу людині успішніше й швидше адаптуватися до навколишнього середовища, до змін у соціумі; 3) активне й ефективно впровадження цих технологій в освіту є важливим чинником створення нової системи освіти, що відповідає вимогам ІС і процесу модернізації традиційної системи освіти [4]. Необхідність використання ІКТ у навчально-виховному процесі обґрунтовано можливістю впровадження абсолютно нових методів викладання і навчання широкого кола дисциплін. Нові інформаційно-освітні технології на основі комп'ютерних засобів дають можливість значно підвищити ефективність навчання. Прикладом цього є використання візуальних методів і засобів навчання, створених на комп'ютерах з програмним забезпеченням Inspiration Software®'s Inspiration® 9 [5].

Образне іншомовне мислення – це такий стиль навчання, де будь-який студент краще усвідомлює і запам'ятовує інформацію іноземною мовою лише тоді, коли певні положення, слова і поняття пов'язано із зображеннями. Дослідження доводять, що більшість студентів у звичайній аудиторії повинна бачити інформацію для того, щоб вивчити її. Деякі загальні візуальні методи навчання включають у себе створення графічних органайзерів (Graphic Organizers), побудову діаграм (Diagramming), креслення розумних карт (Mind Mapping) тощо. Візуальне навчання допомагає студентам прояснити свої думки. Вони бачать, як взаємопов'язані ідеї, і усвідомлюють, як інформація може бути згрупована та організована. Завдяки візуальному навчанню нові іншомовні поняття розуміються легше і повністю, якщо вони пов'язані з попередніми знаннями. Візуальне навчання допомагає студентам систематизувати та аналізувати іншомовну інформацію. Вони можуть використовувати діаграми і графіки для відображення великих обсягів інформації способами, які легкі для розуміння, і допоможуть виявити взаємозв'язки та закономірності. Візуальне навчання допомагає інтегрувати нові іншомовні знання. Уважається, що студенти краще запам'ятовують інформацію іноземною мовою, коли вона представлена і подана до вивчення як у наочній, так і в усній формах. Візуальне навчання сприяє критичному

мисленню. Пов'язана словесна і візуальна інформація допомагає студентам установити зв'язки і згадати (викликати) співвідносні деталі.

Візуальні методи навчання такі, як графічні органайзери, діаграми, розумні карти та інше, використовуються в аудиторіях по всій країні. Ці методи допомагають студентам краще оволодіти цілями навчання й досягти успіху в ньому. Візуальні засоби навчання дають можливість оцінити та інтерпретувати інформацію з різних джерел, поєднати нове знання з тим, що вже було отримано, а також поліпшити навички письма і критично мислити. Разом із здібністю мозку до зображень візуальні методи навчання допомагають студентам краще зрозуміти і зберегти іншомовну інформацію.

Створення розумної карти (Mind Mapping) іноземною мовою – це наочна форма заміток, що пропонує короткий огляд теми та її інформаційних складових, дозволяючи студентам зрозуміти, створити нові ідеї та встановити зв'язки. Завдяки використанню кольорів, образів і слів, розумна карта (картографування) спонукає студентів розпочати з центральної ідеї та розширити її до більш глибоких підтем [5]. Так, розумна карта іноземною мовою – це наочне подання ієрархічної іншомовної інформації, яка включає в себе центральну ідею, оточену гілками пов'язаних із нею тем. Переваги розумних карт іноземною мовою: допомагають студентам обговорити (мозковий штурм) і дослідити будь-яку ідею, концепцію або проблему англійською мовою; сприяють кращому розумінню зв'язків між думками і поняттями; дозволяють легко спілкуватися на нові теми і вільно мислити; дозволяють студентам легко згадати інформацію та зробити нотатки і спланувати завдання; сприяють організації думки і понять іноземною мовою тощо.

Усі розумні карти починаються з головного поняття або думки про те, що інша частина карти обертається навколо них. Вибір такої думки або теми є першим кроком, тому слід розпочати із створення образу або написання слова, що представляє цю головну думку. Від цієї основної думки створити гілки, кожна з якої являє собою одне слово, яке відноситься до основної теми. Корисно використовувати різні кольори і зображення для диференціації гілок і підтеми. Потім створюють додаткові гілки, які виходять з основних гілок для подальшого розширення думки та поняття. Ці додаткові гілки будуть також містити слова, які розроблені за темою гілки, від якої вони відходять. Це допомагає розробити і докладно зупинитися на загальній темі розумної карти. Залучення зображень та ескізів також може бути корисним у мозковому штурмі та у створенні тем додаткових гілок. Карти розуму можуть бути створені на папері, але легше створити їх на комп'ютері з програмним забезпеченням для розумних карт таких, як Inspiration Software®'s Inspiration® 9 [5].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Успішне впровадження ІКТ у навчально-виховний процес сприятиме вдосконаленню національної системи іншомовної освіти в Україні. Створення розумних карт іноземною мовою (англійською) є корисним методом навчання, щоб допомогти студентам обговорити будь-яку іншомовну тему і творчо мислити. Розумні карти особливо корисні в процесі запису матеріалу іноземною мовою, і надають студентам можливість мислити самим і будувати думки відповідно до сюжетної лінії або теми. Розумні карти також надають викладачу можливість контролю над процесом мислення студентів щодо конкретної англійської теми. Даючи студентам завдання створити розумні карти іноземною мовою для з'ясування того, наскільки засвоєний матеріал, викладач має змогу виявити попередній рівень студентських знань і те, наскільки добре студент розуміє іншомовний матеріал, що викладається.

У подальших студіях заплановано продовжити дослідження заявленої проблематики в руслі використання інфографіки для розвитку та вдосконалення іншомовної мовленнєвої компетентності студентів.

Література

1. Вікіпедія, вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/537-16#n14>
3. Співаковський О.В. До оцінювання взаємодії у моделі «викладач-студент-середовище». / О.В. Співаковський, Л.Є. Петухова, Н.А. Воропай // Науково-практичний журнал Південного наукового Центру НАПН України «Наука і освіта». – 2011. – № 4. – С. 401 – 402.
4. Ставицька І.В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1103>
5. How to use a Concept Map to organize and comprehend information [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.inspiration.com/visual-learning/concept-mapping>

Бескорса О.

кандидат педагогічних наук, асистент кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 378:811.111

МОДЕЛЮВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ ІКТ

Дана стаття присвячена можливості моделювання англomовної та комунікативної реальності засобами ІКТ. Зазначено, що в сучасному суспільстві головною метою вивчення англійської мови є оволодіння комунікативними вміннями в усіх видах мовленнєвої діяльності і готовність до іншомовного спілкування на міжособистісному та міжкультурному рівнях. Автор доводить, що досягненню цієї мети сприяє застосування новітніх здобутків інформаційного суспільства. З-поміж засобів ІКТ особливу увагу приділено електронній пошті, блогам, вікі, подкастам, вебквестам і чатам. Проілюстровано можливість практичного використання цих засобів під час навчання англійської мови.

***Ключові слова:** інформаційно-комунікаційні технології, лінгвістична компетенція, комунікативна компетенція, моделювання, реальні ситуації мовлення, електронна пошта, блог, вікі, подкаст, вебквест, чат.*

Бескорся Е.

кандидат педагогических наук, ассистент кафедры теории и практики начального образования ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

МОДЕЛИРОВАНИЕ ЯНГЛОЯЗЫЧНОЙ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ И КОМУНИКАТИВНОЙ РЕАЛЬНОСТИ СРЕДСТВАМИ ИКТ

В данной статье рассмотрена возможность моделирования англоязычной лингвистической и коммуникативной реальности средствами ИКТ. Отмечено, что в современном обществе главной целью изучения английского языка является овладение коммуникативными умениями всех видов речевой деятельности и готовность осуществлять иноязычное общение на межличностном и межкультурном уровне. Автор доказывает, что достижению этой цели способствуют средства ИКТ, такие как электронная почта, блог, вики, подкаст, вебквест, чат.

***Ключевые слова:** информационно-коммуникационные технологии, лингвистическая компетенция, коммуникативная компетенция, моделирование, реальные ситуации общения, электронная почта, блог, вики, подкаст, вебквест, чат.*

Beskorsa O.

Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant of Primary Education Theory and Practice Department, SHEE "Donbas State Pedagogical University"

MODELLING OF ENGLISH LINGUISTIC AND COMMUNICATIVE REALITY BY MEANS OF ICT

In this article the possibility of modelling the English linguistic and communicative reality by means of ICT is analysed. It is noted that in modern society the main purpose of learning English is to master the communicative skills and to communicate in a foreign language at the interpersonal and intercultural level. The author proves that ICT tools such as e-mail, blog, wiki, podcast, web-quest, and chat contribute to the achievement of this goal.

Keywords: *information and communication technologies, linguistic competence, communicative competence, modelling, real communicative situation, e-mail, blog, wiki, podcast, web-quest, chat.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Глобальні перетворення та курс на європейську інтеграцію, що є ознаками сучасного суспільства, є причиною пошуку нових методів навчання іноземної мови. Такі методи сприятимуть ефективному формуванню іншомовної лінгвістичної та комунікативної компетентностей, активізації темпів навчання тощо. Формування лінгвістичної компетентності студентів ВНЗ має відповідати певним комунікативним ситуаціям, що передбачає збереження в навчально-мовленнєвій практиці основних характеристик і умов природного процесу спілкування: вмотивованість висловлювань, їх спрямованість на конкретну особу, ситуативність, варіативність, емоційне забарвлення тощо [1]. У зв'язку з цим зусилля дослідників зосереджені на підвищенні ефективності процесу формування англійської комунікативної компетентності майбутніх вчителів англійської мови, а також організації успішних мовленнєвих взаємодій. Цьому сприяє залучення до процесу навчання іноземних мов сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питання ефективного формування англійської комунікативної компетентності є предметом дослідження вітчизняних лінгвістів. О. Тарнопольський розглядає комплекс питань щодо методики навчання іншомовної мовленнєвої діяльності студентів вищих навчальних закладів. Розробкою і впровадженням у навчальний процес нових інформаційних технологій активно займаються такі дослідники, як С. Новиков, Є. Полат, Т. Полілова, Л. Цветкова та ін. Вітчизняні науковці досліджують можливості

та перспективи ефективного впровадження ІКТ у навчання іноземної мови (Р. Гуревич, В. Жульківська, І. Клименко, П. Таланчук). Однак, пріоритет щодо використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у практиці викладання належить західним ученим. W. Richardson успішно інтегрував веб-технології у навчальну діяльність, він є автором проекту „Read/Write Web“, та заснував один з перших освітніх ресурсів щодо створення та упровадження веб-технологій у навчання – www.webblog.ed.com. Тому актуальність даної теми може бути аргументована важливістю проблеми створення реальних умов спілкування і залучення ІКТ у навчання англійської мови у вищій школі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї статті є аналіз можливостей створення англійськомовної лінгвістичної та комунікативної реальності засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Відповідно до вимог Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти одним із важливих понять у викладанні мов є принцип комунікативності. Його реалізація має сприяти успішному досягненню практичної мети навчання іноземної мови – допомогти студентам оволодіти комунікативними вміннями в усіх видах мовленнєвої діяльності (в усній або письмовій формі) і сформувати в них готовність до іншомовного спілкування на міжособистісному та міжкультурному рівнях. Досягнення цієї мети передбачає побудову процесу навчання іноземної мови як моделі процесу реальної комунікації. Модель має зберігати всі найсуттєвіші риси об'єкта, що моделюється: вмотивований характер мовленнєвих дій, зверненість усного та писемного висловлювання до адресата мовлення, ситуативна основа комунікації [3, с. 45–47].

Більш розповсюдженим у практиці викладання англійської мови є моделювання реальних комунікативних ситуацій на навчальних заняттях, використовуючи рольові ігри, аудіо та відео матеріали. Проте, у вищих навчальних закладах спостерігається тенденція до зменшення кількості аудиторних годин і збільшення годин на самостійну роботу. Так, постало питання моделювання комунікативних ситуацій у позааудиторний час. Найпотужнішим засобом для вирішення цієї проблеми можуть бути Інтернет ресурси.

Застосування Інтернет технологій для моделювання реальних ситуацій спілкування дуже імпонує студентам, перетворюючи зазвичай малопривабливий вид мовленнєвої діяльності у джерело розваги та задоволення. Це справляє дуже важливий мотиваційний вплив на подальше навчання письма, а також прискорює формування навичок письма, особливо тих, що пов'язані з творчими елементами письма як виду

мовленнєвої діяльності. Це обумовлено тим, що «гра» з мовними засобами у мережі Інтернет забезпечує потрібний комунікативний ефект, формує авторське ставлення до мови та її використання у комунікативній реальності [4, с. 36]. Інтернет надає можливість студентам постійного живого спілкування з носіями мови з англomовних країн. Таке спілкування може здійснюватися через електронну пошту (e-mail), блог (blog), вікі (wiki), подкаст (podcast), вебквест (web-quest), чат (chat) тощо.

Комунікацію електронною поштою краще за все проводити за допомогою E-mail-проектів. Успішним проект може бути в тому випадку, якщо він правильно спланований, має цікаву тему і відповідає рівню знань студентів.

Зазвичай, E-mail-проекти проводяться за участю кількох груп студентів із різних країн, для яких мова, яка використовується, є іноземною, а не рідною [1].

Перевагою E-mail-проектів є те, що комунікація іноземною мовою відбувається з реальними партнерами. Студентам важливо, щоб тексти створюються не для викладача з метою продемонструвати свої знання та отримати оцінку, а для партнерів-однолітків з метою передачі цікавої інформації чи обговорення актуальної проблеми. Це сприяє розширенню мовної компетенції студентів і підвищенню мотивації вивчення іноземної мови.

Блог – це різновид сайту, що час від часу наповнюється новою інформацією, котра представлена в хронологічному порядку. Навчальний блог (an edublog) може бути створений як викладачем (a tutor blog), так і студентом (a student blog) або групою студентів (a class/group blog) [7].

Викладач використовує блог для забезпечення студентів матеріалами для додаткового читання; конспектами занять; зразками виконання завдань для самостійної роботи; зразками контрольних тестів; питаннями для самоконтролю; переліком посилань на додаткові джерела інформації з теми, що вивчається; методичними рекомендаціями щодо написання курсових або дипломних робіт; методичними рекомендаціями для студентів-практикантів тощо. Одночасно студенти заохочуються створити персональні блоги, на яких вони отримують завдання, наприклад, двічі на тиждень розміщувати інформацію щодо виконання практичних завдань.

Щодо офіційного визначення, то вікі (wiki) – «середовище для швидкої гіпертекстової взаємодії» або колекція взаємопов'язаних між собою записів [7, с. 21]. Це засіб для швидкого створення і редагування гіпертексту. Вікі можуть бути двох типів: перший тип – це всесвітньо відомі вікі сторінки, наприклад <http://ru.wikipedia.org>, другий тип – це невеликі вікі-сторінки для окремої групи студентів, які можна створити за

допомогою таких веб-ресурсів: <http://wikispaces.com>, <http://pbwiki.com>, <http://wikisineducation.wetpaint.com>.

Вікі-сторінки можна використовувати у педагогічній практиці за різними напрямками, а саме: як джерело навчального матеріалу; для планування та організації проектної діяльності; для спільного написання творчих робіт, статей; як середовище для обговорення та рецензування матеріалів, статей; для організації консультацій, отримання додаткових знань; для ознайомлення мережевої спільноти з авторськими технологіями.

Усе більш популярним на сьогодні стає новий метод вивчення іноземних мов, зокрема англійської мови, на основі аутентичних матеріалів в мережі Інтернет-подкастів. Подкаст (podcast) спеціально створені для навчання англійської мови через зоровий та слуховий канал. Подкастинг (podcasting) допомагає розвивати навички аудіювання іноземної мови. Подкастинг – це спосіб публікації медіа-потоків (звукових mp3 або відео-передач) у всесвітній мережі інтернет, при якому вони транслюються особливим чином (протокол RSS), що дозволяє усім користувачам інтернету ознайомлюватися з ними та завантажувати їх. Подкастом називається або окремий файл, або регулярно оновлювана серія таких файлів, що публікуються за однією адресою в Інтернеті. Явище подкастингу поширене у всьому світі, в українському освітньому просторі воно тільки починає бути відомим. Популярними подкастами у вивченні англійської мови є listen-to-english.com, bbc.co.uk/learningenglish, learnenglish.britishcouncil.org, speakingenglishpodcast.com тощо.

Веб-квест (Web-Quest) у педагогіці – це методика проектного навчання, спрямована на результат, який досягається в процесі вирішення теоретичної або практичної проблеми: студенти отримують проектне завдання, яке містить елементи рольової гри, та для його виконання застосовує Інтернет ресурси.

Веб-квестам присвячено окремі сайти, що розкладають певні теми та складаються з кількох розділів, а також містять посилання на інші Інтернет ресурси [4, с.7]. Веб-квест надає студентам унікальну можливість використовувати автентичні завдання і занурюватися у віртуальний простір, який моделює інтерактивне мовне середовище. У методиці використання веб-квест технологій зазначено, що вони мають чітку структуру: вступ, завдання, опис ролей, ресурси (посилання), оцінки, висновки. Результати веб-квесту можуть бути представлені у вигляді усної доповіді, комп'ютерної презентації, есе, веб-сторінки тощо.

Викладач може створювати власні веб-квести. З цією метою у мережі Інтернет розміщено сайти-шаблони з інструкціями щодо створення веб-квестів. Прикладом найбільш популярного англійського сайту для веб-квестів є <http://questgarden.com/>. Однак, викладач може адаптувати вже

існуючі веб-квести з мережі Інтернет. Одним із найбільш розповсюджених сайтів, що містить цілу низку веб-квестів, які можуть бути використанні у навчання англійської мови, є <http://zunal.com/index-matrix.php?Curriculum=103&Grade=105&page=1>.

Чат (chat) – це технологія, що дозволяє спілкуватися в режимі реального часу. Різновидами чату є письмовий чат, аудіочат та відеочат. Прикладами засобів, що надають можливість спілкуватись за допомогою голосового та відео зв'язку є Skype та Yahoo. У останні роки все більшої популярності у викладанні іноземної мови набувають Skype-заняття. До переваг он-лайн спілкування викладача та студентів варто віднести те, що вони можуть обирати оптимальний час для консультацій, викладач також може надсилати студентам текстові документи, таблиці, аудіофайли, посилання на відео або презентації з теми, що вивчається. Однак, найголовнішим аргументом на користь використання чатів у навчанні англійської мови є можливість спілкування з носіями мови, які знаходяться у будь-якому куточку земної кулі, за наявності комп'ютера, ноутбука, планшета, смартфона, а також якісного з'єднання з мережею Інтернет. Викладач може урізноманітнювати методи і прийоми роботи у процесі вивчення англійської мови, наприклад, поставити перед студентами завдання знайти співрозмовника з Великої Британії, встановити з ним контакт, дізнатися про його інтереси, традиції в його родині тощо. Ці завдання моделюють реальні ситуації спілкування в автентичному віртуальному середовищі.

Окрім цього, функція архівації тексту чату дозволяє викладачеві аналізувати чатлог з метою аналізу граматичних, лексичних, стилістичних помилок, що також дозволяє виявити прогалини у знаннях студентів та спланувати подальшу роботу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Оволодіння комунікативною та лінгвістичною компетенцією неможливо без практики спілкування і використання ресурсів Інтернет. Віртуальне середовище дозволяє вийти за тимчасові й просторові рамки, надаючи його користувачам можливість автентичного спілкування з реальними співрозмовниками на актуальні для обох сторін теми. Зазначені засоби ІКТ (електронна пошта, блог, вікі, подкаст, вебквест, чат) допомагають удосконалювати навички читання, письма, говоріння і аудіювання, поповнювати словниковий запас студентів, знайомити їх із соціокультурними реаліями мови, що вивчається.

Література

1. Подопригорова Л.А. Использование Интернета в обучении иностранным языкам / Л.А. Подопригорова // Иностранные языки в школе. – 2003. – № 5. – С. 25-31.
2. Полат Е.С. Метод проектов на уроке иностранного языка / Е.С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2000– № 3. – С. 3-9.
3. Роман С.В. Методика навчання англійської мови у початковій школі : навчальний посібник / С.В. Роман. – К. : Ленвіт, 2005. – 207 с.
4. Стреліна В.О. Технологія «Web-Quest» в навчально-виховному процесі : методичний зошит із соціального проектування / В.О. Стреліна, О.В. Яценко. – Вознесенськ, 2011. – 57 с.
5. Тарнопольський О.Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: навч. посіб. / О.Б. Тарнопольський. – К. : Інкос, 2006. – 247 с.
6. Яшенкова О.В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. / О.В. Яшенкова. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 312 с.
7. Richardson Will. Blogs, Wikis, Postcards and Other Powerful Web Tools for Classrooms / Will Richardson. – Corwin : A Sage Company, 2010. – 185 p.

Ябурова О.

*старший викладач кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»*

УДК 37.01+378

**КОМУНІКАТИВНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ
ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ:
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ**

У статті висвітлені теоретичні аспекти і практичні підходи до вирішення актуальної проблеми сучасної вищої освіти – формування професійної культури майбутніх учителів. У структурі професійної культури виокремлена комунікація як засіб набуття нових знань і зростання професійної кваліфікації, детермінований специфікою, цілями й завданнями професійної діяльності. Основний акцент зроблений на комунікативній мобільності майбутніх учителів як особистісної якості, здатності адекватно реагувати у нестандартних ситуаціях професійного спілкування.

Ключові слова: професійна культура майбутніх учителів, комунікативна компетентність, комунікація, комунікативна мобільність

Ябурова Е.

старший преподаватель кафедры теории и практики начального образования ГВУЗ «Донбасского государственного педагогического университета»

**КОММУНИКАТИВНАЯ МОБИЛЬНОСТЬ КАК КОМПОНЕНТ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ:
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ И ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ**

Статья освещает теоретические аспекты и практические подходы к решению одной из актуальных проблем современного высшего образования – формирования профессиональной культуры будущих учителей. В структуре профессиональной культуры выделена коммуникация как способ приобретения новых знаний и повышения профессиональной квалификации, детерминированный спецификой, целями и задачами профессиональной деятельности. Основной акцент в статье сделан на коммуникативной мобильности будущих учителей как качестве личности, способности быстро реагировать в нестандартных ситуациях профессионального общения.

Ключевые слова: профессиональная культура будущих учителей, коммуникация, коммуникативная компетентность, коммуникативная мобильность.

Iaburova O.

*senior teacher of the theory and practice primary education department
«Donbas State Pedagogical University»*

COMMUNICATIVE MOBILITY AS THE COMPONENT OF FUTURE TEACHERS PROFESSIONAL CULTURE: THEORETICAL ASPECTS AND WAYS OF FORMING

The article reveals theoretical aspects and practical approaches to solving one of the most actual problem of contemporary higher education – forming professional culture of future teachers. In the structure of professional culture communication is pointed out as the means of gaining new knowledge and improving professional qualification determined by specifics, aims and tasks of professional activity. The article is mainly focused on communicative mobility of future teachers as the personal features, abilities to react quickly in non-standard situations of professional activity.

Key words: future teachers' professional culture, communication, communicative competence, communicative mobility.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з провідними науковими завданнями. Суттєві економічні зміни останніх десятиліть, інтенсивний розвиток соціально-культурних процесів у суспільстві, входження України до європейського й світового освітнього простору вимагають модернізації системи вищої педагогічної освіти, метою якої є підвищення якості освітнього процесу. У зв'язку з цим в останні роки актуалізувався компетентнісний підхід, з позицій якого висувуються нові вимоги до професійно-педагогічної підготовки вчителя. Від сучасного випускника педагогічного вишу держава вимагає цілеспрямованості, мобільності, вміння творчо й динамічно досягати цілі, застосовувати отримані знання, глибокого усвідомлення ролі вчителя у вихованні молоді.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Саме тому сучасна наука розглядає проблему формування професійної культури майбутніх учителів як одну із серйозних і актуальних проблем вищої школи. У науково-педагогічних розвідках можна виокремити кілька напрямків пошуків: вивчаються загальні основи розвитку професійної культури (Н. Ничкало, Т. Саломатова, О. Смирнова та ін.); аналізуються проблеми формування особистості вчителя як суб'єкта діяльності, цілісності його професійно-педагогічної підготовки (В. Бондар, В. Гриньова, І. Зязюн, М. Кульміна, О. Пехота, О. Пометун, С. Сисоєва, В. Сластьонін та ін.); висвітлюються окремі аспекти професійної культури вчителя (Т. Бутенко, Я. Коломинський) тощо.

Загалом, професійна культура є інтегрованим поняттям, яке складає важливу частину загальної культури педагога та виявляється у системі його особистісних і професійних якостей, а також у специфіці професійної діяльності. Як стверджує А. Трудков, складниками професійної культури виступають:

- система цінностей, що визначає суспільну й індивідуальну значущість засобів, результатів і наслідків професійної діяльності;
- цілепокладання, що характеризує рівень уявлень особистості про норми у сфері професійної життєдіяльності;
- система засобів і методів професійної діяльності, яка вміщує науковий понятійний апарат, знання нормативного використання професійних технологій у вирішенні проблемних ситуацій;
- інформаційно-операційні ресурси професійної культури, напрацьовані практикою;
- об'єкти професійної діяльності, стан яких вимагає певних змін [1].

У структурі професійної культури педагога важливе місце займає педагогічна комунікація, що обумовлює необхідність формування комунікативної компетентності майбутніх учителів, зокрема у ситуаціях іншомовної комунікації.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення поняття комунікативної компетентності майбутніх учителів та вивчення їхньої комунікативної мобільності як особистісної якості, здатності адекватно реагувати у нестандартних ситуаціях професійного спілкування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комунікативна компетентність активно досліджується в сучасній педагогічній науці. Вона розглядається як складне інтегративне утворення, якість особистості, яка має складну системну організацію і відбиває готовність майбутнього педагога ефективно здійснювати передачу і сприйняття інформації, вести діалог, монолог, педагогічну взаємодію. Структуру комунікативної компетентності розглядають із різних боків. Приміром, А. Дубаков [2]

виокремлює лінгвістичний, соціально-психологічний та рефлексивний компоненти, які складаються із знань, умінь, професійних якостей і представлені відповідними компетентностями. Ю. Караулов співвідносить комунікаційну компетентність із мовною особистістю і виділяє п'ять рівнів її характеристики: психофізіологічні якості особистості, соціальну характеристику її статусу, культурний рівень, мовну компетенцію і прагматику особистості [3]. Для нашого дослідження близькою є структура комунікативної компетентності К. Гончарової, яка вказує на п'ять компонентів:

- індивідуально-особистісний (психофізіологічні і психологічні риси особистості: пам'ять, мислення, мова, темперамент, акцентуації характеру тощо);
- загальнокультурний (моральні якості, ціннісні орієнтації, світогляд, ерудиція);
- знаннєвий (сукупність поглядів на комунікативний процес, знання видів, типів, функцій спілкування, особливостей ефективного спілкування в ситуації конфлікту);
- поведінковий, діяльнісний (усне й письмове мовлення, невербальна комунікація, управління комунікативним процесом);
- мотиваційно-рефлексивний (внутрішні і зовнішні передумови оволодіння комунікативної компетентністю, уміння аналізувати ситуацію, адекватна самооцінка тощо) [4].

Важливе місце у структурі професійної культури вчителя належить і комунікативній компетенції, яку найчастіше тлумачать як володіння складними комунікативними навичками і вміннями, знання культурних норм і обмежень у спілкуванні, знання традицій, етикету у сфері спілкування, вихованість, орієнтацію у комунікативних засобах, притаманних національному менталітету свого та інших народів [5].

У численних наукових дослідженнях феномену комунікативної компетентності та відповідної компетенції (І. Баранович, А. Богущ, І. Клименко, О. Смирнової та ін.) зазначається, що комунікація детермінована специфікою, цілями й завданнями професійної діяльності, вона слугує засобом набуття нових знань і зростання професійної кваліфікації. Важливими для педагогічної комунікації є вербальні і невербальні засоби спілкування, зокрема культура мовлення (дикція, інтонування, орфоєпія, правильне дихання тощо), експресивно-виразні рухи вчителя, його міміка, жести, хода, просодика й екстралінгвістика, тактильні засоби тощо.

Наразі все більше уваги приділяється комунікативній мобільності, яка серед близьких до неї понять комунікабельності, гнучкості, адаптивності має особливі ознаки. Якщо професійну мобільність учені-педагоги витлумачують

як особистісну якість фахівця, готового до професійного розвитку й відкритого до інновацій (Л. Амірова, Л. Горюнова, Т. Стефановська та ін.), то в понятті «комунікативна мобільність» акцентований його діяльнісний характер. Приміром, О. Смирнова розглядає комунікативну мобільність як особливу якість особистості, здатність швидко реагувати у нестандартній ситуації професійного спілкування і вказує на такі її компоненти, як гнучкість комунікативного реагування, толерантність до невизначеності у комунікації, спроможність оперативного пошуку виходу із нестандартної ситуації тощо [6].

Комунікативну мобільність також вивчають як компонент професіограми педагога-психолога, який повинен постійно спілкуватися з широким колом людей різних індивідуально-психологічних характеристик [7].

Проблема формування комунікативної мобільності майбутніх педагогів є предметом наукових пошуків викладачів факультету підготовки вчителів початкових класів ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», на якому вчать майбутні учителі іноземної мови в початкових класах (спеціальність 7.01010201 – «Початкова освіта», спеціалізація – «Англійська мова»). Майбутні вчителі опановують комплекс спеціальних дисциплін, які разом із наданням базових лінгвістичних знань спрямовані на розвиток адаптації, соціалізації і комунікативної мобільності студентів («Інформаційно-комунікаційні технології у викладанні іноземної мови», «Методика навчання англійської мови», «Інноваційні технології у вивченні англійської мови» та ін.).

Проведений моніторинг – анкетування рівня комунікативної мобільності студентів 1 – 4-х курсів факультету підготовки вчителів початкових класів ДВНЗ «Донбаського державного педагогічного університету» засвідчив актуальність пошуку шляхів, які дозволятимуть засобами іноземної мови формувати таку якість майбутнього фахівця як комунікативна мобільність. Це вимагає зміни деяких форм організації навчального процесу під час вивчення іноземної мови, розробку методичного забезпечення, використання новітніх педагогічних технологій.

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. Вивчення теоретичних аспектів проблеми формування професійної культури майбутніх учителів, виокремлення її складників, зокрема комунікативної компетентності та мобільності, розробка практичних завдань із вивчення цих якостей особистості педагогів початкової школи, дозволило визначити та перевірити на практиці методи формування комунікативної мобільності майбутніх учителів, серед яких:

- моделювання різних типів комунікативної невизначеності (інформаційної, змістової, формальної);

- програвання проблемних ситуацій професійного спілкування;
- програвання професійних проблемних ситуацій міжкультурної комунікації;
- аналіз проблемних ситуативних завдань, які моделюють різні ситуації професійної комунікації.

Слід відзначити, що студенти – майбутні вчителів початкової школи та іноземної мови активно включаються до пошуку способів вирішення проблемних ситуацій професійної комунікації, відшуковують власні шляхи, пропонують власні варіанти, що сприяє формуванню їхньої комунікативної мобільності й підвищує професійну культуру загалом. Подальший науковий пошук полягає у розробці цілісної системи методів формування комунікативної мобільності як складової компоненти іншомовної компетентності майбутніх учителів.

Література

1. Трудков А.М. Профессиональная культура учителя музыки / А.М. Трудков. – Мурманск : ГПУ, 2005.
2. Дубаков А.В. Формирование коммуникативной компетентности студентов педвуза посредством ситуативных задач [Текст]. Дис. Канд. пед. наук: 13.00.08 / Дубаков Артем Викторович. – Магнитогорск, 2009. – 197 с.
3. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Ю.Н. Караулов / АН СССР. Отд. лит. и яз. – М.: Наука, 1987. – 264 с.
4. Гончарова К. Структура коммуникативной компетентности будущего специалиста / К.Э. Гончарова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/503-2012-01-13-07-21-56>
5. Куницына В.Н. Межличностное общение. Учебник для вузов [Текст] / В.Н. Куницына, Н.В. Казаринова, В.М. Погольша. – СПб. : Питер, 2009. – 544 с.
6. Смирнова О. Формирование коммуникативной мобильности студентов экономического вуза. Автореф. дис... канд. пед. наук. 13.00.01 / О. Смирнова. – М., 2013. – 24 с.
7. Алгаев А.Н. Коммуникативная мобильность в структуре профессиональной программы педагога-психолога / А.Н. Алгаев [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.science-education.ru/106-8020>.

Кайдан В.

аспірант ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Кайдан Н.

*кандидат фізико-математичних наук, старший викладач кафедри алгебри
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

УДК 37.091.2

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ: СУТНІСТЬ, ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТЕРМІНУ

Автори статті розглядають історію виникнення терміну «педагогічна технологія». За допомогою наведених означень та запропонованої періодизації розвитку терміну робиться спроба створити уявлення про сутність даного терміну, розглядається бачення даного феномену відомими педагогами. Робиться характеристика етапів розвитку даного терміну через аналіз змін у світових системах освіти, відображається взаємний зв'язок розвитку суспільства, науково-технічної революції та зміни відношення до «технологізації» в навчанні та вихованні. Результатом цього стає утворення схеми, що відтворює становлення терміну.

Ключові слова: педагогічна технологія, механізм освіти, навчання, виховання, педагогічна техніка, технічні засоби навчання.

Кайдан В.

аспірант ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

Кайдан Н.

*кандидат физико-математических наук, старший преподаватель
кафедры алгебры ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»*

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ТЕХНОЛОГИЯ: СУЩНОСТЬ, ИСТОРИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ТЕРМИНА

Авторы статьи рассматривают историю возникновения термина «педагогическая технология». При помощи приведенных определений и предложенной периодизации развития термина производится попытка создать представление о сущности данного термина, рассматривается видение сущности данного феномена известными педагогами. Выполняется характеристика этапов развития данного термина при помощи анализа изменений в мировых системах образования, отображается взаимосвязь развития общества, научно-технической революции и изменения отношения к «технологизации» в обучении и

воспитании. Результатом этого становится получение схемы, которая отображает развитие термина.

Ключевые слова: педагогическая технология, механизм образования, обучение, воспитание, педагогическая техника, технические средства обучения.

Kaydan V.

post-graduate student of Donbas State Pedagogical University

Kaydan N.

candidate of physical and mathematical sciences, assistant professor of the algebra department of Donbas State Pedagogical University

EDUCATIONAL TECHNOLOGY: ESSENCE, HISTORY OF THE TERM

The authors examine the history of the term «educational technology». With the help of the given definitions and proposed periodization of the development of this term, there is an attempt to create understanding of the essence of this term and the vision of the phenomenon is considered by well-known teachers. Through the analysis of changes in the world's education systems, the characteristic of the development stages of this term is given, the mutual relationship of social development, scientific and technological revolution and change in relation to «technologization» in training and education is reflected. After the results of this analysis the scheme, which reproduces the formation of the term, is made.

Keywords: *educational technology, mechanism of education, training, upbringing, educational technology, technical ways of learning.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Бурхливий розвиток науки та техніки сприяв появі в педагогіці терміну «технологія». Сам термін, окреслює поняття про вивчення дій та створення їх комплексу з метою отримання очікуваного результату, тобто детальне вивчення необхідного результату і засобів його отримання. Найбільше значення він має саме в техніці, і несе в собі інформацію про обробку сировини або матеріалів, володіння та управління процесом їх обробки для отримання певного виду продукції.

Аналіз основних досліджень і публікацій. На наш час існує багато означень цього терміну. Найбільше розповсюдження отримали наступні: на думку Б.Т. Лихачова, *педагогічна технологія*, це сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і komponування форм, методів, способів, прийомів *навчання*, виховних засобів, також є організаційно-методичним інструментарієм педагогічного процесу; І.П. Волков дає означення *педагогічної технології*, як опис процесу досягнення запланованих результатів *навчання*; В.М. Монахов вважає, що

педагогічна технологія, це продумана у всіх деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя; ЮНЕСКО трактує педагогічну технологію як системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, що ставить своїм завданням оптимізацію форм освіти; М.В. Кларін вважає, що *педагогічна технологія* означає системну сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, використовуваних для досягнення педагогічних цілей.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою цієї статті є створення уявлення про виникнення та розвиток терміну «*педагогічна технологія*» та, відповідно, виявлення його сутності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «*педагогічна технологія*» вперше було застосовано у 1886 р. англійцем Джеймсом Саллі (1842-1923 рр.).

Ідея технологізації навчального процесу набагато старша – Ян-Амос Коменський (1592-1670 рр.) стверджував, що школа є майстернею, «живою типографією», яка «друкує» людей. Він був переконаний, що повинні існувати деякі принципи *навчання*, які могли б забезпечити очікуваний результат. Тобто технологізація – необхідний і важливий засіб впровадження в процес *навчання* провідних дидактичних принципів.

Пізніше Жан-Жак Руссо (1712-1778 рр.) виступав за вільне *виховання*. Тобто «дитина живе в радості, самостійно відчуваючи, слухаючи, спостерігаючи світ, духовно збагачуючись, задовольняючи жагу пізнання». Головною ідеєю було створення умов, за яких під дією внутрішньої мотивації дитина повинна була відійти від сліпого підкорення і прийти до процесу самовдосконалення, самопізнання, саморозвитку.

Актуальним завданням було створення «механізму освіти», який дозволить, на думку Йоганна-Генріха Песталоцці (1746-1827 рр.), кожному педагогу виховати будь-яку дитину.

Карл Роджерс (1902-1987 рр.) заснував свою концепцію розвитку особистості на протиставленні когнітивного і дослідного типів *навчання*. Він вважав, що особистий досвід для учня є цінним, оскільки виступає критерієм оцінювання життєвих подій.

Рудольфом Штейнером (1861-1925 рр.) було започатковано використання індивідуального підходу до процесу *виховання* дітей. Він вважав за необхідне зрозуміти людину, як вільну особистість. На засадах антропософії, що вивчає людину в її тілесному, душевному і духовному аспектах, ним було створено педагогіку, яка базується на гуманістичних засадах та зорієнтована на розвиток і саморозвиток гармонійної особистості,

активізації та реалізації її здібностей до пізнання, реалізації себе в мистецтві, *виховання* власних почуттів, утворення системи моральних та релігійних переконань. Р. Штейнер вважав, що використання технологій здатне розвивати в будь-якій особистості здатність до різноманітних суджень та висновків. Ідею використання технологій в навчанні та вихованні він поклав в основу першої Вільної вальдорфської школи.

Ф. Гансберг, Е. Лінде, Г. Шаррельман - відомі представники «педагогіки творчості», засуджували спроби до розвитку впливу на унікальну особистість дитини через використання технології. Вони були переконані, що до кожної окремої особистості дитини обов'язково потрібно добирати індивідуальні засоби *виховання*, вони не визнавали саму ідею та можливість створення педагогічної технології, яка стала б своєрідним ключем до душі дитини.

На відмовах від використання будь-якої педагогічної технології, як інструменту впливу на розвиток дитини, ґрунтуються традиції «вільного *виховання*». Відомі російські вчені Лев Толстой (1828-1910 рр.), Костянтин Вентцель (1857-1947 рр.), Луїза Шлегер (1863-1942 рр.) та інші заперечували можливість «технологізації» педагогічного процесу. Ними здійснювалась пропаганда ідей побудови особливого дитячого світу, «пробудження душі дитини», намагання зберегти в кожній людині оригінальність і яскравість дитинства. Наявність позитивних чи негативних результатів роботи навчальних закладів отримувала оцінку не через наявність певних технологій, а завдяки творчій спрямованості особистості педагога, створеному ним клімату у процесі *виховання* та *навчання*.

Отримання передбачуваних результатів за допомогою створення певної системи дій сприяла тому, що педагогічні технології розглядалися в Радянському Союзі, як засіб впровадження більшовицької ідеології. Зміст інформації був свідомо добраний з необхідною орієнтацією на *виховання* комуністичної свідомості та відповідної моралі. Отже, використання педагогічних технологій, було засобом створення комуністичного світогляду та поведінки. Вчені, які були політично заангажовані, педагоги-практики з великою активністю розвивали процес утворення відповідних цим завданням технологій. Протягом двадцятих років ХХ ст. однією з перших було створено педологію – комплексну науку про дитину, яка згідно уявлень її засновників, повинна була стати антропологічною базою педагогіки. Саме наукові праці з педології, які були засновані на рефлексології (М. Басов, В. Бехтерев, О. Ухтомський, С. Шацький), уперше вживають термін «*педагогічна технологія*». Тоді ж і розповсюдилося поняття про педагогічну техніку, як сукупність певних прийомів і засобів, які були спрямовані на чітку й високоєфективну організацію проведення навчальних занять. До елементів педагогічної технології відносили також уміння працювати з навчальним і

лабораторним обладнанням, використовувати під час занять наочні посібники тощо.

Педагогічні знання намагалися вивести з педології і вибудувати за схемою, відповідно з якою певні педагогічні впливи мали повністю бути визначеними конкретними умовами *виховання* і віковими особливостями дитини. Послідовники такого підходу, намагалися розглядати та аналізувати побутові, соціальні та інші чинники середовища, які визначали розвиток дитини, її генетичні, фізіологічні, психологічні, соціальні характеристики, як похідні від соціальних умов життя. Для цього були використані тести, анкети, інтерв'ю, проводили експерименти, життєві спостереження. Вони вважали, що під час участі у суспільно корисній праці, спробах змінити навколишнє середовище згідно здобутих під час *навчання* знань, умінь і навичок, діти перебудовують свій ціннісно-емоційний світ, опановують соціально значущі види діяльності. Ця особливість педагогічної технології була схвально оцінена відомими зарубіжними вченими (Д. Дьюї, В. Кілпатрік).

Тридцять років ХХ століття для США пов'язані з бурхливим розвитком науки та техніки, що суттєво вплинуло на розвиток освітньої сфери. Протягом сорокових років з'являються та активно впроваджуються у навчальний процес окремі елементи та системи використання технічних засобів запису та відтворення звуку, проекції зображення (у 1946 р. створено обґрунтування плану впровадження аудіовізуальної освіти в університеті штату Індіана США). Словосполучення «технологія в освіті», упродовж наступних декількох років під впливом праць із методики використання різноманітних технічних засобів *навчання* почало модифікуватись в термін «*педагогічна технологія*». Протягом другої половини п'ятдесятих та у шістдесятих роках відбувалися широкі дискусії щодо сутності, структури та джерел розвитку поняття «*педагогічна технологія*».

Прихильники однієї з течій виступали за необхідність використання аудіовізуальних засобів і програмованого *навчання*, представники іншої вважали головним завданням зростання ефективності навчального процесу та подолання зростання відставання педагогічних ідей від розвитку науки і техніки. Це стало підставою того, що один напрям був визначений як «технічні засоби у навчанні», другий дещо пізніше – як «технологія *навчання*», або «технологія навчального процесу». Саме в той час у багатьох розвинутих країнах почали видаватися спеціальні педагогічні часописи присвячені питанням використання педагогічних технологій (США – 1961 р., Велика Британія – 1964 р., Японія – 1965 р., Італія – 1971 р.) У 1954 р. з'явилося обґрунтування ідеї програмованого *навчання*, 1961 р. – було відкрито факультет технології *навчання* в університеті Південної Кароліни, а вже в 1967 р. в Англії була створена Національна

рада з педагогічної технології, у США організовується Інститут педагогічної технології. На території колишнього Радянського Союзу запроваджено дослідження алгоритму *навчання* (Л. Ландау). Разом педагогіка і психологія прагнули знайти раціональне в обґрунтовані філософією та соціологією концепції системного підходу в дослідженні соціальних, природних явищ і процесів.

У системі освіти в сімдесятих роках починається процес модернізації навчального обладнання і навчального предметного середовища (1976 р. – було створено перший персональний комп'ютер), що є необхідною умовою реалізації прогресивних ідей на практиці та опанування відповідними методиками та формами *навчання*. Поняття педагогічна технології тлумачилось як вивчення, розроблення та застосування принципів напрямлених на оптимізацію навчальної діяльності, що ґрунтується на новітніх досягненнях науки і техніки. Завдяки використанню основ інформатики, теорії телекомунікації, педагогічної кваліметрії, що є галуззю педагогічної науки, яка вивчає та реалізує методи кількісного оцінювання якості навчально-виховного процесу, системного аналізу та нових досягнень психолого-педагогічної науки значно розширилась база педагогічної технології, розпочалась підготовка професіональних педагогів-технологів, масово використовувались *технічні засоби навчання*. Педагогіка все частіше використовувала можливості безмашинного програмування.

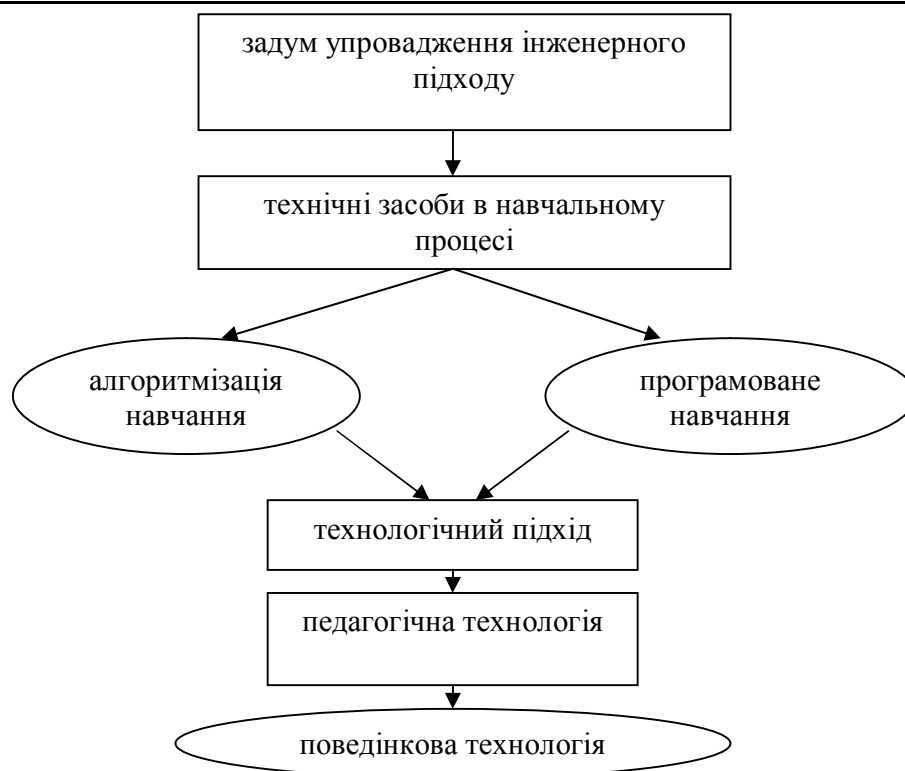
Час створення і розвитку мереж комп'ютерних лабораторій і дисплейних класів припав на вісімдесяті роки ХХ ст. та початок ХХІ ст. Динамічний розвиток програмованих, інтерактивних засобів *навчання* (1981 р. – запровадження застосування в процесі *навчання* спеціальних програмованих засобів у дисплейних класах), здійснюються різноманітні дослідження з вивчення теоретичних проблем педагогічної технології та шляхів її впровадження (1990 р. – впровадження в *навчання* інтерактивних технологій).

Висновки. Історію становлення *педагогічної технології* певною мірою відтворює така схема (див. схему).

Не всі складові *педагогічної технології*, на жаль, набули однакового розвитку. Особливо складним було створення технології *виховання*.

Загалом, технологія, як феномен є важливою складовою історії людства, формою вираження інтелекту, який сфокусовано на розв'язанні важливих проблем буття, синтезом розуму і здібностей людини.

Будь-яка *педагогічна технологія* залежить від того, хто її використовує, хто займається її розробкою, тощо. Успіх технології *навчання* залежить від особи вчителя, його професійної компетентності, педагогічної майстерності, креативності, бажання зробити *навчання* процесом творчого особистого розвитку учня.

Література

1. Волков И.П. Проектирование в процессе обучения // Современная педагогика. 1987. - №12. - С.22-28.;
2. Коменский Я.А. Избранные педагогические произведения /Я.А. Коменский. - М.: Учпедгиз, 1955. 652 с.;
3. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования под ред. Е.С. Полат /Е.С. Полат. М.: Академия, 2001. - 432с.;
4. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За заг. ред. О.М. Пехоти. - К.: А.С.К., 2001. - 256 с.
5. Сембрат А.Л., Багно Ю.М. Методологічні засади використання сучасних педагогічних технологій у вищій школі. // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2012. - № 22 (257). Ч. III. - С. 200-211.

Дермельова Н.

старший викладач кафедри музики і хореографії ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”

Чередниченко В.

асистент кафедри музики і хореографії ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”

УДК 37.015.31:78

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТЕМБРОВОГО СЛУХУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті проаналізована актуальна проблема сучасної музичної педагогіки, пов'язана з формуванням комплексу музичних здібностей особистості – проблема розвитку тембрового слуху. Надається визначення поняття “тембровий слух”, розглянуті його теоретичні аспекти. Автори вказують на принципове значення тембрового слуху для професійного становлення майбутнього вчителя музики.

Ключові слова: *тембр, музичні здібності, тембровий слух, професійний розвиток майбутніх учителів музики.*

Дермелева Н.

старший преподаватель кафедры музыки и хореографии ГВУЗ “Донбасский государственный педагогический университет”

Чередниченко В.

ассистент кафедры музыки и хореографии ГВУЗ “Донбасский государственный педагогический университет”

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ТЕМБРОВОГО СЛУХА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ

В статье проанализирована актуальная проблема современной музыкальной педагогики, связанная с формированием комплекса музыкальных способностей личности – проблема развития тембрового слуха. Дано определение понятия “тембровый слух”, рассмотрены его теоретические аспекты. Авторы указывают на принципиальное значение тембрового слуха для профессионального развития будущего учителя музыки.

Ключевые слова: *тембр, музыкальные способности, тембровый слух, будущие учителя музыки.*

Dermelova N.

senior teacher of the Department of music and choreography Donbass State Pedagogical University

Cherednichenko V.

assistant of the Department of music and choreography Donbass State Pedagogical University

THEORETICAL ASPECTS OF DEVELOPMENT OF TIMBRE HEARING OF FUTURE MUSIC TEACHERS

The paper analyzed the topical problem of modern music pedagogy associated with the formation of the complex musical abilities of the individual – the problem of timbre hearing. Available definition of "timbre rumor", examined its theoretical aspects. The authors indicate crucial hearing timbre for the professional development of future music teacher.

Keywords: *timbre, musical ability, timbre hearing, the professional development of future music teachers.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальність проблеми розвитку тембрового слуху обумовлена її нерозробленістю на теоретичному рівні, питання діагностики й розвитку відчуття музичного тембру ретельно не розглядалися, тембровий слух, на відміну від мелодичного, гармонічного, ладового, зазвичай лише згадувався серед музично-слухових здібностей. Проте назріла необхідність визначити психолого-педагогічні умови й фактори, які сприяють формуванню тембрового слуху майбутніх учителів музики, що цілком відповідає сучасним вимогам підготовки музиканта-педагога.

Розвиток тембрового слуху в період активного професійного становлення майбутнього вчителя музики має принципове значення, оскільки стосується формування його найбільш значущих професійних якостей. Розвинений тембровий слух, сформовані уміння диференціювати якість звучання різних інструментів та відчувати різницю звукових моделей в межах одного інструменту – важливі компоненти виконавської техніки музиканта. Тож проблеми тембрового слуху набувають особливої значущості, як в теоретичному, так і в практичному аспектах.

Зростаючий інтерес до феномену музичного тембру можна пояснити також зміною атрибутивних властивостей звуку, зокрема підвищенням виразної ролі тембру в музиці ХХ – ХХІ століть.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Наразі у сучасному музикознавстві напрацьований певний науковий досвід щодо теоретичного усвідомлення тембру як однієї з основних властивостей музичного звуку. Окремі аспекти вивчення семантики тембру започатковані в роботах Б. Асаф'єва й розвинені Л. Мазелем, Є. Назайкінським, Е. Денисовим,

А. Шнітке тощо. Як фактор стилю тембр розглядають Ю. Михайлова, С. Яроциньський. Крім того якостей тембру торкаються наукові розвідки у галузі інструментовки (щодо використання нових прийомів звуковидобування у сучасній музиці, введення до інструментальних ансамблів нових складових) та сонористики – методу композиції, в якому тембр має першорядне значення (І. Шабунова, О. Радвилевич та ін.). Тембри вивчають також у суміжних науках, зокрема в акустиці, психоакустиці, етноінструментознавстві тощо.

Окремі питання тембру й розвитку тембрового слуху вивчаються в музично-теоретичному курсі сольфеджіо. Проте, зауважимо, що в цьому курсі здавна ретельно розроблені й методично відпрацьовані питання подолання звуковисотних, ладових, гармонічних труднощів, при цьому тембро-фактурне відчуття, різноманіття тембрового втілення музики й досі залишаються поза увагою викладачів, до того ж традиційно основні форми роботи на уроках сольфеджіо (слуховий аналіз та диктант) відбуваються в умовах монотембрального фортепіано.

Наразі музична педагогіка поступово приходять до усвідомлення необхідності розробки нової стратегії розвитку музичного слуху: змінюється музично-художня реальність, стає все більш актуальним споглядання слухом якісних змін і особливостей тембрового звучання. Тож актуалізується питання створення теоретичної бази, на підвалинах якої можна розробити конкретні слухові стратегії.

Зазначимо також позитивний вплив нових комп'ютерних технологій, широке впровадження яких створює нові можливості в еволюції тембрового сприйняття: високий якісний рівень звукозапису і звуковідтворювальної апаратури має неабияке значення при роботі над тембром.

Тембровий слух як складник музичного слуху в музично-педагогічних дослідженнях майже не розглядався. Його розглядають зазвичай у загальній системі музичних здібностей. Дослідники (Д. Кирнарська, Г. Ригина, Г. Ципін та ін.) вказують, що тембровий слух входить до складу інтонаційного слуху як здатність сприйняття звуку в єдності його властивостей (висоти, гучності, тембру, тривалості) і формується одним із перших [2].

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення теоретичних аспектів розвитку тембрового слуху в майбутніх учителів музики.

Виклад основного матеріалу. Тембр (від фр. *timbre* – дзвіночок) або звукове забарвлення – це характеристика музичного звуку, яка залежить від кількості обертонів, які супроводжують основний тон, від їхніх частот, амплітуд. Тембровий слух – одна із музично-слухових здібностей, від сформованості якої залежить повноцінна музично-слухова та виконавська

діяльність музиканта. Одним із перших цю музичну здібність виокремив російський композитор М. Римський-Корсаков (разом із звуковисотним, гармонійним, абсолютним, відносним слухом) [6]. Ґрунтовніше тлумачення тембрового слуху в комплексі музичності надав Б. Теплов у відомій праці середини ХХ ст. “Психологія музичних здібностей”, який виділив три провідні музичні здібності: емоційний відгук на музику (ладове відчуття), чуття ритму і музично-слухові уявлення. В останню групу здібностей увійшов і тембровий слух [8].

Подальші дослідження тембрового слуху були пов’язані з вивчення впливу на тембр атаки й затухання звуку, різних виконавських прийомів тощо. Тож тембровий слух стали розуміти як здатність розрізняти музичні інструменти, штрихи й способи звуковидобування. Науковці (Т. Литвинова, М. Старчеус) також з’ясували, що на сприймання тембру звуку впливає просторова локалізація, акустичні умови виконання музики. Зокрема М. Старчеус вказує: “Тембровий слух – це розрізнення тембрів різних видів і окремих інструментів, тембрового колориту співзвучь, регістрів, фактурних пластів, окремих струн тощо” [7, С. 96]. Отже науковець визначає тембровий слух не лише через тембр інструменту, а враховує й фонізм темброутворюючих компонентів

Процес сприймання тембру разом з іншими властивостями музичного звуку має вплив на особистість. В. Драганчук, аналізуючи основні параметри музики в їх дії на психофізіологію людини, вказує на більшу предметну однозначність (ототожнення із певним предметом), притаманну темброві у порівнянні з іншими властивостями звуку [1]. Тембр може асоціюватися безпосередньо із інструментом або людиною, “стає ніби замісником – репрезентом звукового об’єкту, його знаком, символом” [5, С. 287]. Здатність тембрів створювати яскраву портретну або образно-предметну характеристику широко використовується в музиці, “починаючи від створення уявлення про певну натхненну дійову силу і закінчуючи чіткою персоніфікацією” [5, С. 288].

Отже, від предметної однозначності тембру йдуть і особливі можливості його психоемоційного впливу. Як доводять спостереження, в цілому, негативний відгук реципієнта отримують образи, тембри яких є занадто “різкими”, “гострими”, а також “пусті”, “безбарвні” тембри як характеристика злих, жорстоких образів. Натомість “насичені”, “глибокі” – “м’які” чи “вольові” – в цілому сприймаються позитивно (шкала образів може розгортатися від пасивної вишуканості і витонченості до драматичної грандіозності) [1]. При цьому, для повноцінного впливу тембру необхідна адекватність його усвідомлення, що вимагає певної підготовки слухачів.

Відзначимо, що вивчення тембрового слуху з позицій музичної психології виявляє його функціонування як своєрідного механізму

переробки музичної інформації, що працює через такі психічні процеси пізнання, як відчуття, сприйняття, пам'ять, уявлення, уява і мислення.

Т. Литвинова, вивчаючи онтологічні й гносеологічні аспекти тембрового слуху, поділяє думку щодо тісного зв'язку цієї музичної здібності з механізмами сприймання, який є складним процесом взаємодії перцептивних та інтелектуальних дій, що дозволяють приймати, усвідомлювати й оцінювати музичну інформацію [4, С. 7]. Реалізація тембрового слуху відбувається на сенсорному рівні – як сприймання якісних параметрів звучання, та на змістовому, який передбачає усвідомлення смислової виразності окремих параметрів звуку та визначення ролі тембру у створенні музичного образу.

Пропонується також диференціювати тембровий слух за способом реалізації: зовнішнє чуття тембру – це здатність слухового сприйняття різних тембрів музики, що реально звучить; внутрішній тембровий слух – здатність уявити темброве звучання. У залежності від кількісного розрізнення звукової шкали інструментів можна виокремити монотембровий та політембровий слух. Різні темброутворюючі фактори дозволяють виділити тембро-регістровий, тембро-фактурний, тембро-динамічний, тембро-артикуляційний, тембро-ритмічний бік сприймання звукового колориту [4].

Ми поділяємо думку Л. Корнейчук, яка вважає сформований тембровий слух важливим складником професійного розвитку майбутніх учителів музики. Феномен тембрового відчуття науковець визначає як одну з цілісних властивостей особистості, що знаходить віддзеркалення в емоційній, мотиваційній, інтелектуальній, практичній сфері, та найбільш ефективно розвивається в професійному музичному навчанні. Тембровий слух, на думку Л. Корнейчук, є одним з критеріїв ефективності професійно-педагогічної підготовки музиканта, оскільки він дозволяє адекватно осягати й оцінювати зміст музичного твору, чого потребують усі види музичної діяльності (сприйняття, виконання, створення музики) [3].

У професійній діяльності вчителя музики тембрових слух функціонує в різних аспектах: емоційному (емоційне переживання музики загалом, у тому числі й її тембрових особливостей); художньо-змістовному, що пов'язаний з визначенням художньо-виразного значення тембру; конструктивно-логічному (формотворчі функції тембру); виконавському (темброве подання виконуваної музики); творчому, який визначається активним використанням оригінальних тембрових знахідок у створюваній музиці.

У педагогічному процесі підготовки майбутніх учителів музики мають значення й такі аспекти, як інтонаційна природа тембрового слуху, використання тембрового слуху в контрольній-оцінювальній діяльності вчителя музики, емоційна реакція на тембровий компонент музичного

твору, необхідність передачі емоційного сенсу музики від учителя до учня шляхом переведення на вербальну мову [3].

Висновки. Тембровий слух – один із найважливіших складників музичного слуху. Він має суттєвий вплив на формування професіоналізму майбутнього учителя музики, який повинен мати розвинені вміння й навички у галузі тембрового мислення, зокрема уміння вербально пояснити особливості звукового колориту музичного твору; визначити особливості даного характеру звучання й роль утворюючих тембр компонентів (прийомів звуковидобування, регістру, гармонії, фактури, просторової локалізації тощо); навички визначення ролі тембру як засобу виразності, його семантики; визначення функцій тембру; уміння аналізувати тембр як фактор стилю й оцінювати якість звучання з художньої точки зору.

Перспективними для подальшого дослідження розвитку тембрового слуху майбутніх учителів музики є такі аспекти розвитку тембрового слуху, як-от: вивчення структури, функцій, рівнів розвитку тембрового слуху майбутніх учителів музики; розробка цілісної системи його розвитку; визначення умов спрямованості цього процесу на подальшу професійну діяльність музикантів-педагогів.

Література

1. Драганчук В. Музыка как фактор психокоригування: історичний, теоретичний і практичний аспекти: Автореф. дис... канд. мистецтвозн.; 17.00.03 – Музичне мистецтво / В.М. Драганчук. – Луцьк, 2003. – 24 с.
2. Кирнарская Д. К. Музыкальные способности / Д. К. Кирнарская. – М.: Таланты – XXI век, 2004. – 496 с.
3. Корнейчук Л. В. Развитие тембрового слуха в профессиональной подготовке учителя музыки: Автореф. дисс... канд. пед. наук: 13.00.08 – Теория и методика профессионального образования / Л. В. Корнейчук. – Екатеринбург, 2000. – 20 с.
4. Литвинова Т. А. Тембровый слух: онтологический и гносеологический аспекты: Автореф. дисс... канд. искусствовед.; 17.00.02 – Музыкальное искусство / Т. А. Литвинова. – СПб, 2012. – 20 с.
5. Назайкинский Е. В. О психологии музыкального восприятия / Е. В. Назайкинский. – М.: Музыка, 1972. – 383 с.
6. Науменко С. І. Психологія музичності та її формування у молодших школярів: Навч. посібник / С. І. Науменко. – К.: КДПІ, 1993. – 160 с.
7. Старчеус М.С. Слух музыканта / М. С. Старчеус. – М.: Московская государственная консерватория им. П.И. Чайковского, 2003. – 640 с.
8. Теплов Б.Н. Психология музыкальных способностей / Б. Н. Теплов // Избранные труды: В 2 томах. – Т.1. – М.: Педагогика, 1985. – С. 42 – 222.

Закревська Є.

старший викладач кафедри інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій, Чернігівський інститут післядипломної педагогічної освіти ім. К. Д. Ушинського

Сук А.

старший викладач кафедри інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій, Чернігівський інститут післядипломної педагогічної освіти ім. К. Д. Ушинського

УДК 373.3.02**ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ХХІ СТОЛІТТЯ**

У статті розглянуто поняття «кліпове мислення», висвітлені особливості мислення дітей молодшого шкільного віку. Обґрунтована необхідність удосконалення кліпового мислення до теоретичного за умови навчання дітей в сучасному інформаційному суспільстві. У роботі розглядаються можливості інтернет-сервісів для створення інтерактивних завдань.

Ключові слова: *кліпове мислення, початкова школа, інтерактивне завдання, інтернет-сервіси.*

Закревская Е.

старший преподаватель кафедры информатики и информационно-коммуникационных технологий, Черниговский институт последипломного педагогического образования им. К. Д. Ушинского

Сук А.

старший преподаватель кафедры информатики и информационно-коммуникационных технологий, Черниговский институт последипломного педагогического образования им. К. Д. Ушинского

ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ ХХІ ВЕКА

В статье рассмотрено понятие «клиповое мышление», раскрыты особенности мышления детей младшего школьного возраста. Обоснована необходимость совершенствования клипового мышления до теоретического, в условиях обучения детей в современном информационном обществе. В работе рассматриваются возможности интернет-сервисов для создания интерактивных задач.

Ключевые слова: *клиповое мышление, начальная школа, интерактивное задание, интернет-сервисы.*

Zakrevska Y.

Chernihiv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education named after K. D. Ushynsky, senior lecturer of the department of informatics, information and communication technology

Suk A.

Chernihiv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education named after K. D. Ushynsky, senior lecturer of the department of informatics, information and communication technology

21st CENTURY TEACHING TECHNOLOGIES

The article is devoted to the problem of clip thinking. The peculiarities of primary school learners' thinking are elucidated in it. The necessity of improvement of children's clip thinking while studying in the modern information society versus theoretical thinking is substantiated. The possibilities of the Internet services for creating interactive tasks are determined.

Key words: clip thinking, primary school, interactive task, Internet services.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У ході розвитку людського суспільства безліч різноманітних складних завдань знаходить своє рішення. В свою чергу ХХІ століття поставило перед людством ще більш складні завдання, що зумовило необхідність удосконалювати освіту, шукати нові рішення і педагогічні технології.

Схема навчання, а саме представлення нового матеріалу через пояснення до розуміння і узагальнення вважається традиційною і використовується багатьма вчителями. Сучасна дидактична система відводить вчителю провідну роль, але орієнтується на самостійність учня і навчання здійснюється на співпраці вчителя і учня. Слід врахувати при такій співпраці те, що сучасні учні, які живуть в інформаційному суспільстві, володіють «кліповим мисленням» і сприймають світ не так, як їх батьки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому просторі, а саме, впровадження комп'ютерних технологій в освітній процес навчальних закладів досліджували у своїх працях такі вчені: Н. В. Апатова, В. Ю. Биков, І. Є. Булах, А. Ф. Верлань, М. І. Жалдак, використання освітніх можливостей мережі Інтернет - Л. В. Брескіна, Р. С. Гуревич, Н. В. Морзе, А. В. Співаковський. Сутність інтерактивного навчання висвітлено у працях Н. Балицької, Г. Волошиної, О. Глотова, Н. Побірченко, О. Пометун, Л. Піроженко та ін. Проблема використання інтерактивних методів навчання знайшла своє відображення у наукових роботах таких учених, як Н. Азарова, І. Бех, Н. Матвеева, Л. Николаєва, О. Панченко, Н. Стецюра та інших. На визначальній ролі особистісних і розвивальних

орієнтирів сучасної початкової школи наголошують учені - Н. Бібік, О. Пометун, М. Вашуленко, О. Савченко.

Метою статті є обґрунтування поняття кліпового мислення у сучасних учнів, розгляд переваг використання інтерактивних завдань у початковій школі; огляд сучасних інтернет-сервісів для створення інтерактивних завдань.

Виклад основного матеріалу. Вперше термін «кліпове мислення» з'явилося у працях американського футуролога Е. Тоффлера як принципове нове явище, яке розглядалось в якості інформаційної культури майбутнього [6].

«Кліпове мислення» - це процес відображення різноманітних властивостей об'єктів без врахування зв'язків між ними, характеризується фрагментарністю інформаційного потоку, алогічністю, повною неоднорідністю інформації, яка отримується, високою швидкістю перескакування між частинами, фрагментами інформації, відсутністю єдиної картини сприйняття світу [7].

З одного боку «кліпове мислення» - здатність до багатозадачності, вміння швидко обробляти нову інформацію. Сучасний учень одночасно може слухати музику, спілкуватись в чаті, шукати інформацію в мережі, редагувати фотографії в той час, коли виконує домашнє завдання. З іншого - за багатозадачністю стоїть розсіяність, гіперактивність, перевага нетекстової, візуальної інформації, нездатність сприймати тривалу лінійну послідовну інформацію у тому числі книжковий текст [4].

Власник «кліпового мислення» оперує тільки поняттями фіксованої довжини, що проявляється у нездатності тривалий час зосереджуватись на будь-якій інформації, а також її аналізувати. [1] Насамперед це впливає на успішність навчання і послаблює відчуття відповідальності [9].

Постановка задачі. Одним з найважливішим завданням навчального процесу вважається розвиток теоретичного мислення, яке потребує від учня вільного володіння цілим рядом інтелектуальних операцій [5].

Істотними характеристиками теоретичного мислення є:

- високий рівень узагальнення;
- оперування абстрактними поняттями й судженнями;
- виявлення зв'язків і закономірностей між предметами і явищами світу;
- побудова теоретичних моделей, створення теорій [3].

Саме тому сучасна школа зазнає серйозних труднощів при формуванні теоретичного мислення в учнів які є носіями кліпового мислення.

У початкових класах у дітей вдосконалюється уява, яка відповідає за відтворення раніше сприйнятого матеріалу, а також розвивається творча уява. Значні зміни у мисленні дітей припадають на вік дітей 5-10 років.

Розвиток мислення сприяє якісній перебудові сприйняття й пам'яті, перетворенню їх у довільні, регульовані процеси. У шкільний вік дитина вступає з відносно слабкою функцією інтелекту, але потім інтелект перетерплює такий розвиток, що не порівнюється ні з пам'яттю, ні з сприйняттям. Слід відмітити стимулюючу роль змісту й методів навчання, а саме роль вчителя. Дослідження психологів стверджують, що при різній організації навчального процесу, залежно від різної методики й форм навчання можна одержати зовсім нові характеристики мислення дітей молодшого шкільного віку. Все це визначає необхідність розробки нових систем методів навчання, особливо в умовах розвитку інформаційно – комунікаційних технологій [2].

Одним зі шляхів рішення проблеми [5] - розвиток мислення учня до необхідного теоретичного рівня з опорою на візуальні стратегії роботи з інформацією. Отже завдання вчителя використати позитивні сторони когнітивного мислення і органічно вбудувати їх в інформаційний простір учнів.

Таблиця 1

Завдання на розвиток теоретичного мислення

Завдання:	Характеристика:
на аналіз об'єкта:	виділення головного, вичленовування ознак (сутнісних характеристик) поняття, явища, процесу, виділити необхідні й випадкові характеристики об'єкта, виділення структурних компонентів об'єкта, виділення етапів розвитку об'єкта,
на порівняння:	зіставити два й/або більше об'єкти, виділити особливе, виявлення особливостей об'єкта в різних умовах,
на класифікацію:	класифікація об'єктів по заданій підставі, варіанти класифікації зі зміною підстави,
на систематизацію:	систематизація ряду однотипних явищ, систематизація різнотипних явищ, що співвідносять, вибудувати ієрархію явищ по заданій ознаці, вибудувати об'єкти/ явища по хронології, установити взаємозв'язку між явищами або компонентами явища, процесу (частина - це-лоє, причина - наслідок й ін.),
на конкретизацію:	конкретизувати загальне/ абстрактне поняття (проілюструвати прикладами),

на узагальнення:	виявити загальні характеристики/ ознаки зіставлених об'єктів, визначити явище по описі ознак
на синтез:	сконструювати визначення поняття, зробити умовивід (висновок) на основі ряду фактів і суджень, вибудувати систему доказів, сконструювати узагальнений образ явища, процесу
на перетворення (перетворююче відтворення):	перетворити текст у візуальний формат (графік, схема, креслення, малюнок і т.д.), перетворити візуальну інформацію (графік, схема, креслення й т.д.) у текст, перетворити текст у символічний запис (математичну й ін.), перетворити символічний запис (математичну й ін.) у текст,
на продукування:	розробка алгоритму діяльності, продукування безлічі варіантів правильних відповідей, перенос знайомого алгоритму діяльності в нову ситуацію
на оцінку:	визначити роль явища в процесі, визначити характер впливу явища на наступні, вибір оцінного судження з альтернативних.

Ефективним інструментом навчання дітей з кліповим мисленням, можна вважати інтерактивний урок, який включає інтерактивні завдання.

Основна відмінність інтерактивних вправ і завдань від звичайних у тім, що вони спрямовані не тільки й не стільки на закріплення вже вивченого матеріалу, скільки на вивчення нового.

При виконанні інтерактивних завдань виключається домінування якого-небудь учасника навчального процесу або якої-небудь ідеї. Інтерактивне завдання завжди має на увазі таку організацію процесу навчання, при якій неможливе неучасть учнів в колективному, взаємодоповнюючому процесі пізнання.

У цей час існує безліч видів інтерактивних завдань, але кожний з видів містить тією чи іншою мірою елемент творчості. Саме тому кожне інтерактивне завдання – це творче навчальне завдання, що потребує від учнів не простого відтворення інформації, а містить більший або менший елемент невідомості й має, як правило, кілька підходів. Крім того, це

завдання повинне бути практичним і корисним для учнів, яке пов'язане з повсякденним життям і повинно викликати інтерес в учнів.

Доцільно використовувати інтерактивне завдання як на самостійне вивчення матеріалу, і на виконання домашнього завдання.

Розглянемо інтернет-сервіси для створення інтерактивних завдань:

1) Learningapps - створення інтерактивного завдання -

Рис.1 Сторінка сайту: <http://learningapps.org/>

Сервіс дозволяє створювати і редагувати завдання в режимі он-лайн, використовуючи різні шаблони [8].

Таблиця 2

Шаблони завдань на Learningapps

Вибір	Розподіл	Послідовність	Заповнення	Он-лайн ігри
Вікторина	класифікація	Розмістити по порядку	Вікторина з введенням тексту	Вікторина для декількох гравців
Вікторина з вибором правильної відповіді	Знайти пару	Хронологічна лінійка	Заповнити пропуски	Де знаходиться це?

Виділення слів	Сортування малюнків		Заповнити таблицю	
	Відповідність у сітці		кросворд	
	Таблиця відповідностей			

Потрібно обрати шаблон, наприклад таблиця відповідностей, відкриється вікно:

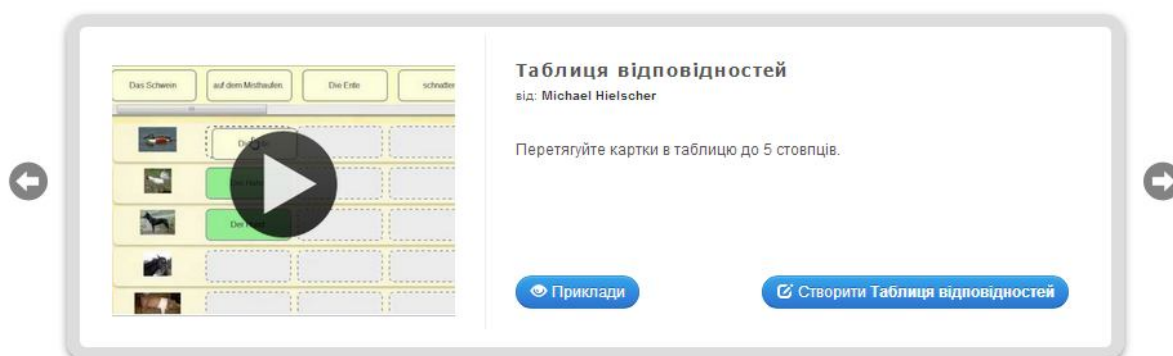

Рис.2 Сторінка сайту: <http://learningapps.org/>

Дуже зручно спочатку переглянути приклади, а потім вже створити власне завдання.

Без реєстрації можливий перегляд завдань, які виконані іншими учасниками, для створення власних завдань необхідно все ж таки зареєструватися, так ви ще отримаєте код для вбудови завдань на власний блог чи сайт.

2) Thinklink - створення інтерактивного зображення –

Рис.3 Сторінка сайту: <http://www.thinglink.com/>

Для створення зображень потрібно зареєструватися на сайті, натиснувши кнопку Join Now! Якщо у Вас є вже реєстрація в Facebook або Twitter, то можна зайти під цим ім'ям. Кнопка Create - створення інтерактивного зображення. Після завантаження зображення на нього можна наносити мітки. Для цього в режимі редагування просто клацаємо покажчиком миші у вигляді плюс в потрібному місці картинки. З'являється вікно, де вводиться посилання (на сайт, відео, зображення і т.п.), опис або текст для мітки. Можна вибрати і іконку для мітки.

Цікавим в цьому сервісі те, що можна спільно з учнями створювати мітки для зображення.

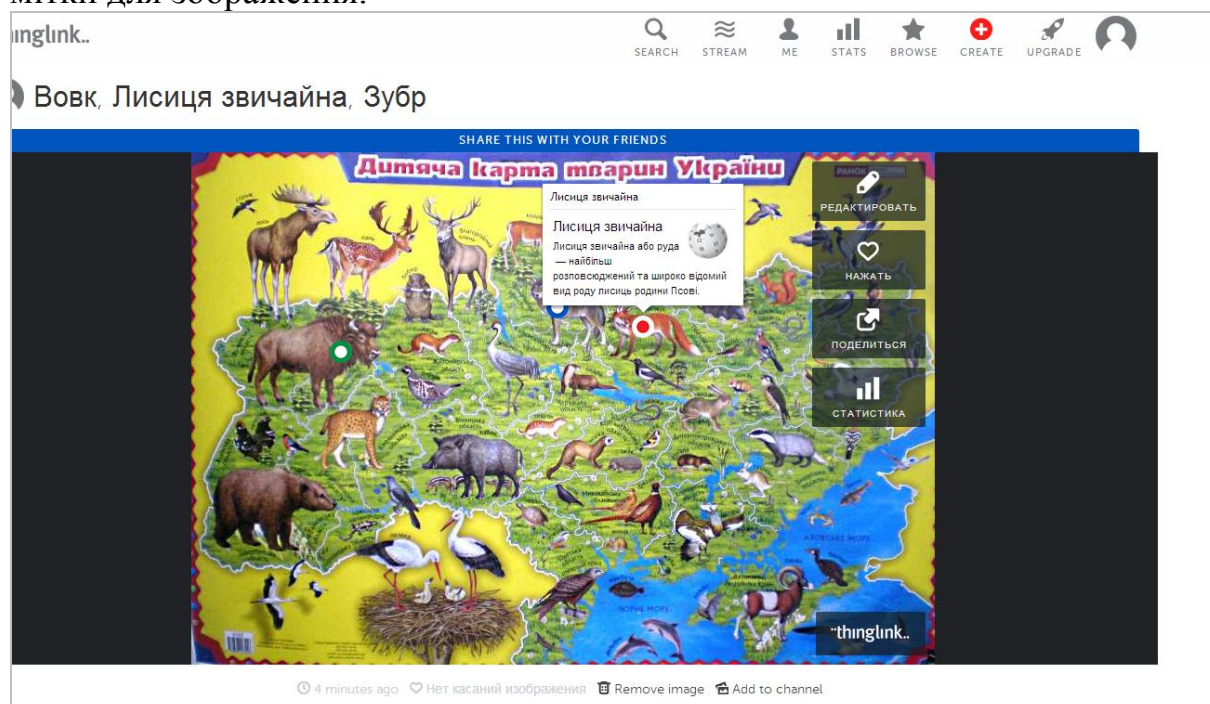

Рис.4 Приклад завдання створеного за допомогою ресурсу **Thinklink**

Отже за допомогою цього сервісу можна створити:

- інтерактивний навчальний плакат з досліджуваної теми,
 - інтерактивну статтю про письменника або поета, електронну версію книги і т.п.,
 - інтерактивний портрет з посиланнями на біографію, створені твори (для письменників, поетів) або зроблені відкриття (для вчених),
 - інтерактивні фотографії міста з посиланнями на статті та фотографії визначних пам'яток,
 - інтерактивні фотографії природи з посиланнями на статті, відео і ін., матеріали про рослини і дерева.
 - (<http://km-wiki.ru/index.php?title=Thinglink>)
- 3) GoogleDocs – створення інтерактивних робочих листів -

Інтерактивний робочий лист - електронний робочий лист, створений вчителем для самостійної роботи учня.

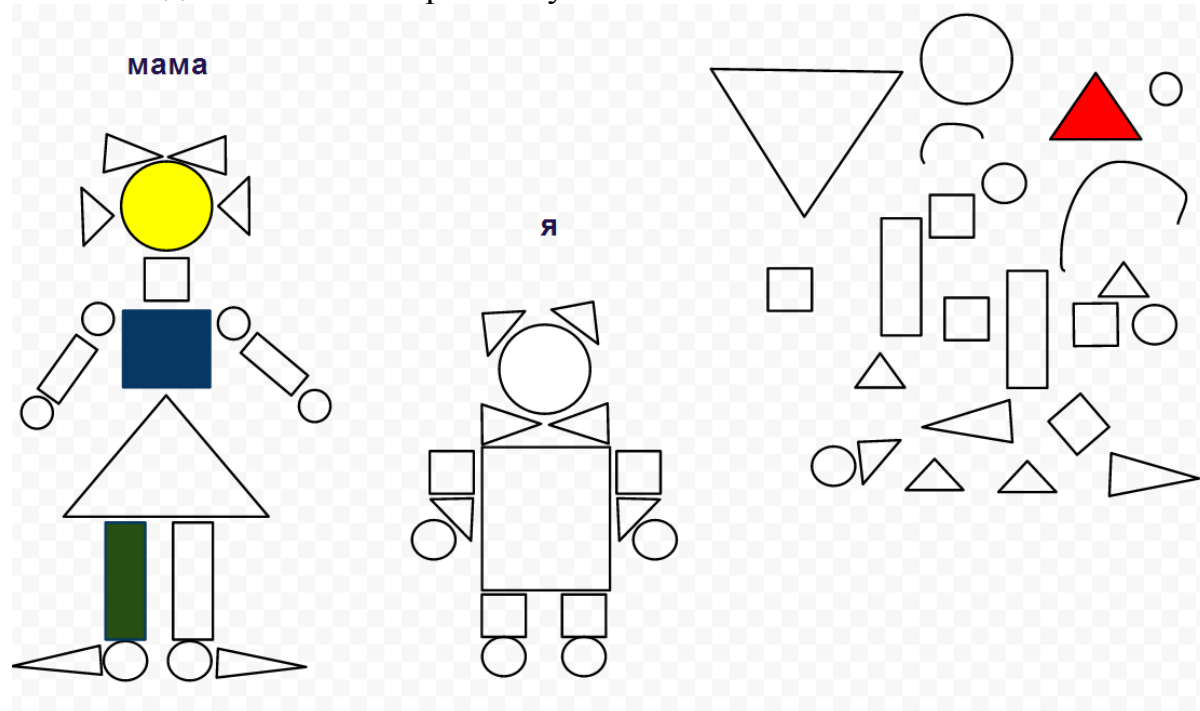

Рис.5 Приклад завдання створеного за допомогою ресурсу **Googledocs**

Метою роботи з листом є не запам'ятовування або повторення конкретного навчального матеріалу, а оволодіння новим способом дії. Призначені для самостійної роботи учнів на уроці або вдома. Бажане використання саме електронного варіанта листа, хоча, при необхідності, його можна роздрукувати й на папері. Інтерактивний лист, крім робочої частини, завжди містить назву/підпис і коротку інструкцію для роботи з ним. Інструкція листа розрахована на перетворення вихідного матеріалу листа, активну роботу учня з ним.

Робота з листами має на увазі вільне використання будь-яких джерел інформації (як паперових, так й Інтернет-джерел).

Шаблони аркушів універсальні, їх можна використати на самих різних шкільних предметах.

Готовий лист легко клонується, його можна змінювати й доповнювати

4) myHistro - сервіс для створення стрічок часу, власних історій, оповідань про подорожі за допомогою фотографії, тексту і відео і відображення їх на карті.

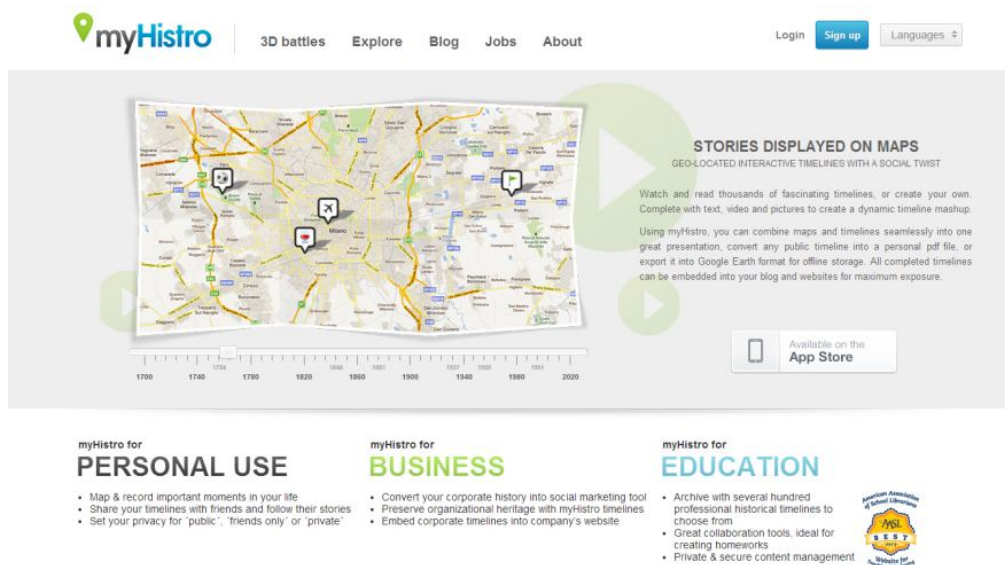

Рис.6 Сторінка сайту: <http://www.myhistro.com/>

Тут є можливість створювати інтерактивні стрічки часу для уроків історії, літератури та ін., де можна представити інформації у часі. Візуалізація історичних процесів і подій на карті з датами дозволяє одночасно представити всі три виміри історії: де, коли, і як.

Сервіс простий в управлінні, і підходить для виконання домашніх завдань з історії або географії. Створюючи роботу по конкретній темі учень не тільки запам'ятає дати, події та імена, але і де ці події відбувалися.

А ще цей сервіс можна використовувати для доповідань про подорожі. Це можуть бути і ваші подорожі, і подорожі героїв книжок.

В сервісі є можливість спільної роботи.

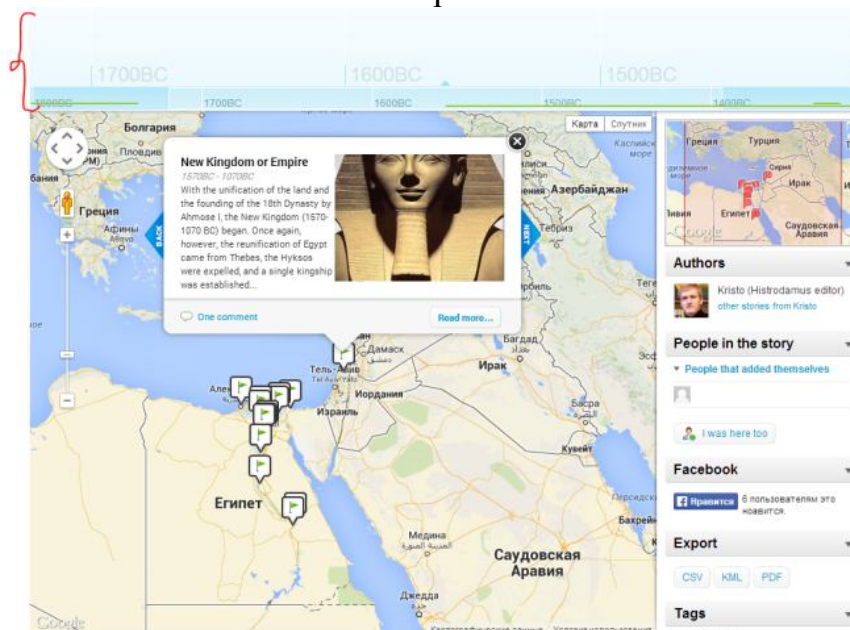

Рис.7 Приклад завдання створеного за допомогою ресурсу myHistro

5) SpiderScribe - створення карт ідей (карт розуму і т.п.).

Рис.8 Сторінка сайту: <http://www.spiderscribe.net/>

На відміну від інших сервісів по створенню карт розуму, SpiderScribe дозволяє створювати карти в довільному вигляді з наявними елементами, такими як текст, зображення, файли, події календаря та географічного розташування. Зображення можуть бути змінені, текст може бути відформатований, і т.і. Файли вставляються в карту у вигляді значка і їх можна потім завантажити для перегляду на свій ПК. Для розміщення об'єкта на карті достатньо перетягнути відповідний значок з панелі. Після переносу відкривається додаткове вікно з налаштуваннями об'єктів або для завантаження.

Створена колекція карт зберігається в Інтернеті і може бути доступна з будь-якої точки світу через Інтернет. Можна ділитися картами ідей з іншими вчителями, учнями і кілька людей можуть спільно працювати над ними одночасно.

Опубліковані карти можна переглядати без реєстрації та входу в SpiderScribe.

6) Уmapalata - дидактичні інтерактивні ігри.

Рис.9 Сторінка сайту: <http://www.umapalata.com/>

Umaigra (UI) являє собою інтернет-проект дистанційного навчання, заснований на багаторічному досвіді Umapalata.com в розробці навчальних програм для шкіл, пропонує нову онлайн-систему для створення, публікації та виконання дидактичних ігор для дітей.

UI може бути легко інтегрований в основний навчальний процес в якості додаткового навчального інструменту - ігрового, і в той же час ефективного, який можна використовувати як в школі так і вдома, як індивідуально так і для групи учнів.

UI пропонує широкі можливості в створенні та використанні ігор на різних мовах, в різних предметних областях, для різних вікових категорій. Він має простий і інтуїтивно зрозумілий інтерфейс. Дозволяє публікацію і вільний обмін іграми між викладачами та учнями.

Висновки. Аналіз основних соціальних сервісів мережі Інтернет дає змогу порівняти характеристики теоретичного і кліпового мислення, які вчитель повинен розвивати у сучасного учня і можливості дібрати ті сервіси, використання яких буде ефективно впливати на (розвиток мислення чи продуктивне навчання) учнів. В подальшому планується розробити посібник з покроковим поясненням створення інтерактивних завдань для учнів початкової школи.

Література

1. Азаренок, Н.В. Клиповое сознание и его влияние на психологию человека в современном мире. // Материалы Всероссийской юбилейной научной конференции, посвященной 120-летию со дня рождения С.Л. Рубинштейна “Психология человека в современном мире”. Том 5. Личность и группа в условиях социальных изменений. / Отв. ред. А.Л. Журавлев. – М.: Изд-во “Институт психологии РАН”, 2009. – С. 110-112.
2. Даниливі Г. Е. Использование информационно-коммуникационных технологий в начальной школе [Текст] / Г. Е. Даниливі // Початкове навчання та виховання.– 2013.– №12 (квітень).– С. 2–15.
3. Леонтьев А.Н. Мышление // Философская энциклопедия. – М.: Советская энциклопедия, 1964. – Т. 3. – С. 514—519.
4. Новикова И. И. Гигиеническая оценка закономерностей формирования здоровья школьников крупного промышленного центра: автореф. дис. ... докт. мед. наук: 14.00.07/ И.И. Новикова. Омск, 2006. 46 с.
5. Ромашина Е.Ю., Тетерин И.И. Развитие мышления подростков в условиях современного информационного пространства: пилотное исследование// Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 2; [Электронный ресурс] - Режим доступа: www.science-education.ru/116-12749
6. Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер; пер. с англ. Е. Руднева и др. М: АСТ, 2002. 557 с.
7. Фридман, О. Клиповое мышление. Что это такое? / О. Фридман // Школа Жизни.ру. 2007. [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://shkolazhizni.ru/archive/0/n-8011/>
8. Что такое LearningApps.org? [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://learningapps.org/about.php>.
9. Шевченко Д. А. Теория поколений в маркетинге: «беми-бумерс»; X; Y и Z: / Д.А. Шевченко // Реклама, маркетинг, PR в образовании. [Электронный ресурс] - Режим доступа:<http://shevm.blogspot.ru/2011/02/y-z.html>.

Крошка С.

викладач вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист ВП «Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка», голова циклової комісії фізичного виховання

Борисенко Л.

викладач фізичного виховання II кваліфікаційної категорії ВП «Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка»

Єршов С.

викладач фізичного виховання I кваліфікаційної категорії ВП «Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка», Майстер спорту Міжнародного класу з косікі карате

УДК 371.487**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ**

У статті розкрито зміст поняття «здоров'язбережувальні технології», охарактеризована мета усіх здоров'язберігаючих освітніх технологій, описано валеологічні компетенції, які отримують учні під час використання здоров'язберігаючих технологій, визначені напрямки роботи у процесі занять для збереження здоров'я учнів. Описана модель професійно-педагогічної діяльності вчителя, яка спрямована на підтримання і збереження здоров'я учнів.

Ключові слова: *здоров'язбережувальні технології, життєві компетентності, здоров'язберігаюче середовище, валеолізація уроку, валеологічне супроводження навчально-виховного процесу, здоров'язбережувальне навчання й виховання, здоров'язберігаюча діяльність, здоров'язберігаюча компетентність.*

Крошка С.

преподаватель высшей квалификационной категории, учитель-методист ОП «Лисичанский педагогический колледж Луганского национального университета имени Тараса Шевченко», председатель цикловой комиссии физического воспитания

Борисенко Л.

преподаватель физического воспитания II квалификационной категории ОП «Лисичанский педагогический колледж Луганского национального университета имени Тараса Шевченко»

Єршов С.

преподаватель физического воспитания II квалификационной категории ОП «Лисичанский педагогический колледж Луганского национального университета имени Тараса Шевченко», Мастер спорта Международного класса по косики карате

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К ВНЕДРЕНИЮ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ

В статье раскрыто содержание понятия «здоровьесберегающие технологии», охарактеризована цель всех здоровьесберегающих образовательных технологий, описано валеологические компетенции, которые получают учащиеся при их использовании, определены направления работы в процессе занятий для сохранения здоровья учащихся.

Ключевые слова: *здоровьесберегающие технологии, жизненные компетентности, здоровьесберегающее окружение, валеологизация урока, валеологическое сопровождения учебно-воспитательного процесса, здоровьесберегающее обучение и воспитание, здоровьесохраниющая деятельность, здоровьесохраниющая компетентность.*

Kroshka S.

teacher of the highest qualification category, teacher-methodologist OP «Lisichanskiy Teachers College Luhansk National University Taras Shevchenko's name», cyclic commission chairman physical education

Borisenko L.

physical education teacher qualification category II OP «Lisichanskiy Teachers College Luhansk National University Taras Shevchenko's name»

Ershov S.

physical education teacher qualification category II OP «Lisichanskiy Teachers College Luhansk National University Taras Shevchenko's name» Master of Sports of International class kosiki karate

TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS TO THE IMPLEMENTATION OF HEALTH TECHNOLOGY IN THE CLASSROOM

The article gave the content of the concept health aterials technologies, described the goal of all health care educational technologies described valeological competencies that students acquire in the use of health technologies, defined areas of work during practice for the health of pupils.

Key words: *health aterials technology, life skills, health asberg Wednesday, valeology support of the educational process, the health asbarezonline training and education, health-promotion activities, health-promotion competence.*

Постановка проблеми. Вивчення проблем здоров'я дітей у наш час набуває особливої актуальності. Про це свідчить статистика стану здоров'я школярів, яка сьогодні є досить невтішною. З різних причин кількість хворих дітей у нашій державі зростає. Велике значення в цьому відіграє соціально-економічна перебудова суспільства, незадовільні умови життя частини населення, що знижує компенсаторно-приспосувальні можливості дитячого організму та його опірності до дії різних шкідливих факторів, а також несприятлива екологічна ситуація.

Окрім зазначених вище причин незадовільного стану здоров'я дітей, у медико-психолого-педагогічних дослідженнях звертається увага на «шкільні» фактори ризику, які негативно впливають на здоров'я дітей. Сьогодні школа пред'являє значні вимоги до дитини, які нерідко не відповідають її фізіологічним можливостям.

Усе це переконує у важливості здоров'яспрямованої діяльності навчальних закладів, необхідності запровадження спеціальних заходів для збереження і зміцнення здоров'я школярів. Провідна роль у реалізації цього важливого завдання належить педагогам.

Аналіз основних досліджень. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що різними аспектами проблеми збереження здоров'я цікавилось багато вчених. Так, питання формування культури здорового способу життя дітей розкриті в чисельних працях І. Брехмана, М. Гончаренко, В. Горащука, Т. Ротерс та інших. Виявлення факторів ризику, які негативно впливають на здоров'я дітей, здійснено в роботах В. Оржеховської, М. Лук'янченко, О. Дубогай, Т. Бойченко. Низка досліджень О. Балакіревої, М. Смирнова, В. Лозинського присвячені використанню здоров'язбережувальних технологій у роботі з учнями.

Постановка завдання. Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до впровадження здоров'язбережувальних технологій.

Виклад основного матеріалу. Проблема першочергової уваги здоров'я сучасної людини обумовлює необхідність включення молоді у вирішення питань, пов'язаних із зміцненням і збереженням здоров'я, незалежно від її професійного вибору [6, с. 269]. На жаль, молоді люди не

дотримуються принципів здорового способу життя, не приймають відповідних заходів для підтримки і зміцнення свого здоров'я, байдуже відносяться до фізичної культури і спорту [3, с. 111].

У зв'язку з цим, все більш актуальним стає питання пошуку ефективних здоров'язбережувальних технологій, а також формування організаційно-педагогічних умов здоров'язбереження в підготовці майбутнього педагога.

Мета усіх здоров'язберігаючих освітніх технологій – сформувати в учнів необхідні знання, вміння та навички здорового способу життя, навчити їх використовувати отримані знання в повсякденному житті. А це, по суті, і є однією із ключових життєвих компетентностей.

Валеологічне супроводження навчально-виховного процесу сприяє формуванню і розвитку декількох категорій компетентностей: соціальної, здоров'язберігаючої, життєтворчої, інформаційної.

Під соціальною компетентністю учнів мають на увазі вміння та навички оцінювати свої можливості та рівень підготовки, проектувати власну діяльність, приймати рішення, проявляти самостійність та ініціативу, будувати взаємовідносини з іншими, визначати власне місце в суспільстві. Формуванню соціальної компетентності сприяє проведення нестандартних уроків з урахуванням стилів роботи та можливостей учнів, дослідницька робота, розв'язання задач із валеологічним змістом, рефлексія на кожному етапі уроку [2, с. 41].

Здоров'язберігаюча компетентність – це комплекс знань, умінь, ставлень та цінностей, які спрямовані на збереження і укріплення здоров'я на уроках та в позаурочній діяльності. Формувати цю компетентність допомагає емоційний комфорт на уроці, розв'язання задач валеологічного змісту, проведення валеопауз, хвилин рухової активності.

Життєзберігаюча компетентність – це володіння культурою міжособистісних взаємин учителя і учня, або учня з учнем, вміння дотримуватись принципів толерантності, застосовувати мовленнєві навички, реалізувати загальнолюдські цінності, діяти в нестандартних ситуаціях, а також потреба у творчості. Цьому сприяє позитивна мотивація діяльності вчителя та учнів, наявність позитивних психологічних настанов за допомогою слова, почуттів, жестів, використання практичних методів і технологій кооперативного навчання, створення проблемних ситуацій, захист творчих проєктів.

Інформаційна компетентність – здібність учнів орієнтуватися в інформаційному середовищі, знаходити потрібну інформацію та оперувати нею. Формуванню та вдосконаленню таких навичок допомагають задачі, для рішення яких потрібен пошук інформації, з використанням статистичних методів аналізу.

Перед вчителем початкових класів стоїть важливе завдання – сформуванню особистісну компетентність учня. Однією із ключових компетенцій є здоров'язбережувальна, яка окреслює характеристики, властивості учня, спрямовані на збереження свого фізичного, соціального, духовного та психічного здоров'я. Це означає, що сучасний вчитель має добре володіти загально-педагогічними та спеціальними знаннями, вміннями і навичками, а також мати добре сформовані компетенції. А це можливо лише за умови високого рівня готовності до впровадження здоров'язбережувальних технологій.

На сучасному етапі основною формою організації навчальної діяльності залишається урок, тому основним напрямком цієї роботи є валеологізація уроку. Сутність валеологічно проведеного уроку полягає у тому, що урок, який забезпечує дитині і вчителю збереження і збільшення їх життєвих сил від початку до кінця уроку.

Валеологічно проведений урок повинен виховувати, стимулювати у дітей бажання жити, бути здоровим, вчить їх відчувати радість від кожного прожитого дня, викликати у них позитивну самооцінку.

На уроках у цьому руслі можлива робота за кількома напрямками. Позитивна мотивація діяльності – наявність позитивних психологічних настанов за допомогою слова, почуттів, і жестів стабілізує оцінку учня, створює ситуації успіху для учнів, емоційний комфорт на уроці, що є профілактичним засобом попередження психотравматизму, стресів та неврозів.

Врахування індивідуальних стилів та можливостей навчання учнів. Створення середовища для вибору способів навчальної діяльності з урахуванням типу мислення, типу сприйняття, типу темпераменту, рівнів навчальних досягнень учнів, та використання технології кооперативного навчання забезпечує психологічний захист безпорадності у ситуації неуспішності.

Забезпечення на уроці умов для рухової активності учнів. Зміна позицій корпусу дитини, проведення фізкультхвилинок, валеопауз, рухових, дидактичних ігор, гімнастики для очей, сприяє профілактики втомлюваності мозку, зниження зору внаслідок тривалого напруження очей, підвищує ефективність пізнавальної діяльності учнів.

Рефлексивність уроку. Фіксація власного ставлення до уроку на кожному його етапі за допомогою зорових сигналів, малюнків, схем, усної відповіді формує свідомість, критичне мислення учнів, що до знань або інформації отриманої на уроці, готовності використовувати її в житті за межами уроку, школи.

До активних форм і методів, що сприяють формуванню в учнів навичок критичного мислення, ініціативи і творчості, належать:

ситуаційно-рольова гра; соціально-психологічний тренінг, метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним спрямуванням, робота над проектами «Хочу бути здоровим», «Я і моє здоров'я», просвітницькі бесіди, лекції, методи вправ, спрямованих на розвиток контролю і самоконтролю, ефективного спілкування, розв'язування конфліктів, спільної діяльності та співробітництва [5, с. 44].

Валеологічно проведений урок повинен виховувати, стимулювати у дітей бажання жити, бути здоровим, вчить їх відчувати радість від кожного прожитого дня, показувати їм, що життя – це чудово, викликати у них позитивну самооцінку.

Лише за цих умов реалізація освітньої траєкторії учнями за схемою: «знання» - «уміння» - «ставлення» - «життєві навички» сприятиме формуванню мотивації учнів щодо здорового способу життя.

Побудова здоров'язбережувального навчально-виховного процесу вимагає від учителя певної теоретичної готовності, тобто достатнього рівня засвоєння професійних знань, наявності у нього цілого ряду компетенцій, що водночас є складовими його загальної культури та культури здоров'я зокрема. Це обумовлює фахову мобільність педагога, яка виявляється в його здатності орієнтуватися у швидкоплинних соціально-педагогічних ситуаціях, адекватно розв'язувати педагогічні завдання [3]. Цим самим вчитель формує в учнів і відповідне ставлення до їх власного здоров'я.

Процес підготовки майбутніх учителів до формування здорового способу життя молодших школярів, ми розглядаємо як педагогічну систему, яка складається з різних взаємопов'язаних елементів, у тому числі, з мети підготовки фахівців, суб'єктів навчально-виховного процесу, змісту навчання і виховання, дидактичних і технічних засобів навчання, організаційних форм навчання.

Мета процесу підготовки майбутніх учителів полягає у розширенні світогляду і знань про побудову власного організму, сприйнятті ними навколишнього світу, розумінні зв'язку людини з довкіллям та ролі і місця її в збереженні багатств і краси природи. Вона є важливим інструментом у проектуванні навчального процесу, слугує орієнтиром для всіх напрямів навчання, ґрунтується на концепції діалогової взаємодії у процесі освоєння і засвоєння знань і вмінь, гуманістичних ціннісних орієнтаціях. Ця мета зумовлює певні особливості в підготовці до здоров'язбережувальної діяльності вчителя. Особливості такої роботи полягають в актуалізації гуманістичного потенціалу майбутнього вчителя й трансформації педагогічної свідомості, пов'язаної з такими основними чинниками, як: зміна ставлення педагога до дитини; зміна ставлення вчителя до завдань навчально-виховного процесу; зміна ставлення до себе й свого здоров'я.

З урахуванням визначених особливостей діяльності вчителя в умовах здоров'язбережувального навчання й виховання учнів, а також з опорою на теорію діяльності, можна використати таку модель професійно-педагогічної діяльності вчителя, спрямованої на підтримання і збереження здоров'я учнів. Ця модель, на нашу думку, повинна включати такі структурні компоненти:

- мотиваційно-ціннісний (забезпечує професійно-педагогічну спрямованість на здійснення здоров'язберігаючої діяльності та передбачає визнання людини й її здоров'я як найвищих цінностей);
- змістовно-процесуальний компонент (сукупність узагальнених психолого-педагогічних знань, які необхідні для здійснення здоров'язберігаючої професійно-педагогічної діяльності);
- діяльнісно-творчий компонент (передбачає аналіз, осмислення, самоаналіз виконаної роботи, вимагає критичності мислення, здатності до оцінних суджень, рефлексії й корекції результатів власної діяльності).

Тому, важливим у підготовці майбутніх учителів є оволодіння інноваційними методами навчання, орієнтованими на імпровізацію, пошук, творчість, стимулювання евристичної діяльності, витіснення авторитарних способів пізнання, заснованих на запам'ятовуванні та репродукції. Освоєння цих методів забезпечує підготовку майбутнього вчителя до здоров'язбережувальної діяльності, навчає студентів як діяти, імпровізувати, стати творчими особистостями, виробити творчу установку.

Засобами такої моделі підготовки майбутніх учителів є комплексні проблемні питання і завдання здоров'язбережувальної спрямованості, евристичні ситуації, вправи для відпрацювання комплексних дій, тести, анкети, тренінги; використання різноманітної наочності, зокрема, аудіо- та відеотехніки, сучасних інформаційних носіїв, картотеки міжпредметних зв'язків, комплектів комплексних завдань, проблемних ситуацій валеологічного змісту, навчальних посібників, хрестоматій, оригінальних текстів і творів мистецтва, які сприяють орієнтації на високі зразки поведінкової та світоглядної культури.

Згідно цієї моделі, вчитель повинен надавати перевагу активним методам самоосвіти у рамках здоров'язбереження. Засобами ж розв'язання нагальних питань здоров'я у професійно-педагогічній діяльності майбутнього вчителя може бути включення заходів щодо популяризації здорового способу життя, культури здоров'я, оздоровчої діяльності: взаємодія школи і сім'ї у створенні здорового соціокультурного середовища для дітей; перетворення навчального закладу на центр культури здоров'я та здорового способу життя в мікрорайоні школи; виступи вчительської, батьківської та дитячої громадськості в місцевій пресі, створення блогів.

Висновки. Отже, ефективною умовою збереження та зміцнення здоров'я школярів є ґрунтовна підготовка майбутніх вчителів до здоров'язпрямованої діяльності. Оскільки саме вони є організаторами виховного процесу, які безперервно взаємодіють з вихованцями, створюють умови для їх повноцінного фізичного, психічного, духовно-морального, соціального розвитку та забезпечують формування усвідомленого ціннісного ставлення підростаючого покоління до власного здоров'я.

Наше дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх учителів до впровадження здоров'язбережувальних технологій і потребує подальшого обґрунтування.

Література

1. Брехман И. И. Введение в валеологию – науку о здоровье / И. И. Брехман. – Л. : Наука, 1987. – 125 с.
2. Гончаренко М. С. Валеологічні аспекти формування здоров'я у сучасному освітньому процесі / М. С. Гончаренко, В. Є. Новикова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наук. монографія за редакцією проф. Єрмакова С. С. - Харків: ХДАДМ (ХХІІ), 2006. - № 12. - 168 с. - С. 39 - 43.
3. Горашук В.П. Організація навчально-виховного процесу з валеології в загальноосвітній середній школі / В. П. Горашук. – Луганськ : Альма-Матер, 2002. – 111 с.
4. Кириленко С. В. Формування, збереження й зміцнення здоров'я підростаючого покоління як обов'язковий компонент системи національної освіти / С.В.Кириленко // Формування, збереження й зміцнення здоров'я підростаючого покоління як обов'язковий компонент системи національної освіти. – К., 1997. – 6–13.
5. Реалізація здорового способу життя - сучасні підходи / За заг. ред. М. Лук'янченка, Ю. Шкрєбтія, Е. Боляха, А. Матвєєва. - Дрогобич : КОЛО, 2005. – 124с.
6. Ротерс Т. Т. Мультимедійні технології в процесі підготовки спеціалістів з фізичного виховання / Т. Т. Ротерс // Молода спортивна наука України: зб. наук. праць з галузі фізичної культури і спорту. – Л., 2006. – Вип., Т. 3. – С. 269-273.

Слуцький Я.

аспірант кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету

УДК 378.147 : 37.011.3 – 051 : 364 – 322

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ МЕТОДОМ УЧАСТІ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядається проблема підготовки майбутнього вчителя молодших класів. Досліджується методика використання волонтерської діяльності для ефективного розвитку педагога. Відзначається важливість формування необхідних компетенцій у період становлення

вчителя молодших класів. Підкреслюється вплив компетенцій на проведення професійного освітнього процесу.

Ключові слова: професійна якість, розвиток особистості, теоретичні навички, практичні навички, компетенція, волонтерська діяльність, навчально–пізнавальна компетенція, інформаційна компетенція, комунікативна компетенція.

Слуцкий Я.

аспирант кафедри вищої школи Донбасского государственного педагогического университета

ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ МЕТОДОМ УЧАСТИЯ В ВОЛОНТЕРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье рассматривается проблема подготовки будущего учителя младших классов. Исследуется методика использования волонтерской деятельности для эффективного развития педагога. Отмечается важность формирования необходимых компетенций в период становления учителя младших классов. Подчеркивается влияние компетенций на проведение профессионального образовательного процесса.

Ключевые слова: профессиональное качество, развитие личности, теоретические навыки, практические навыки, компетенция, волонтерская деятельность, учебно–познавательная компетенция, информационная компетенция, коммуникативная компетенция.

Slutskiy Y.

postgraduate student of the department of Theory of Education of Higher School of State Higher Educational Institution «Donbass State Teachers' Training University»

PREPARATION OF FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHER WITH A METHOD OF PARTICIPATION IN VOLUNTEERING ACTIVITY

The article deals with a problem of preparation of future elementary school teacher. The technique of using the volunteering activity for the effective development of the teacher is investigating. The importance of building the necessary competencies in the period of formation the elementary school teacher is noting. The impact of competencies on the conducting the professional educational process is underlining.

Key words: professional quality, personal development, theoretical skills, practical skills, competence, volunteering activity, educational and cognitive competence, informational competence, communicative competence.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасне суспільство висуває нові вимоги до педагогічної системи. Тільки

послідовні та якісні процеси модернізації призведуть до якісної зміни педагогічної науки.

У свою чергу, одним із основних завдань педагогіки є підготовка викладацького складу для навчальних закладів. Тому, процеси що проводяться для вдосконалення підготовчого етапу, на якому відбувається формування фахівця, який володіє всіма необхідними знаннями, вміннями і навичками та здатного задовольняти сучасні вимоги суспільства, повинні позитивно впливати на особистісні якості та характеристики формованої особистості.

Для досягнення необхідних цілей, важливим фактором є створення необхідних умов, що сприяють ефективному становленню професійної особистості, або участь підготовлюваної до педагогічної діяльності особистості в діяльності, яка позитивно вплине на процеси становлення особистісних та професійних якостей. Одним із варіантів діяльності подібного роду може бути волонтерська діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою підготовки вчителів займалися багато дослідників педагогічної науки. Розглядалися питання необхідності формування компетенцій для становлення фахівця, затребуваного у сучасному суспільстві (Байденко В.І.). Вивчалися шляхи вирішення сучасних проблем підготовки вчителів початкових класів (Хайрутдінова Р.Р.), а також, у зв'язку з необхідністю проведення модернізації системи підготовки вчителів, були запропоновані методи підготовки вчителів початкових класів до роботи в новій освітній системі (Абзалова Д.Г., Слінкін С.В.). Іноді, для більш якісного рівня підготовки необхідне знання історичних передумов. Тому, не залишилися без уваги і проблеми підвищення професійного рівня підготовки вчителів початкової школи в історичному контексті (Єлісафенко М.К., Ігошев Б.М.). Також, в дослідженнях приділялася увага розвитку особистісно-професійних якостей (Миколаєва М.В.) та методам теоретико-практичної підготовки (Авраменко К., Прокоф'єва М.) вчителя початкових класів. Якщо ми беремо до уваги участь вчителів початкових класів у волонтерській діяльності, то нас мають зацікавити дослідження з питань мотивації особистості до участі в добровільних програмах (Geiser Ch., Okun M.A., Grano C.).

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є розгляд практичного позитивного впливу волонтерської діяльності на формування необхідних компетенцій майбутнього вчителя молодших класів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз педагогічної літератури демонструє важливість виховання професійного, цілісно сформованого фахівця. Особливо це має значення у процесі підготовки вчителя початкових класів. Тому що педагогу даного профілю потрібно володіти необхідними знаннями в декількох областях. Це не стосується

знань поверхневого рівня, так званого всебічного розвитку. Необхідні повноцінні знання, тому що вчитель початкових класів спеціалізується на декількох предметах. Ступінь розширення знань та навичок вчителя початкових класів визначає його ефективність. «Ефективний вчитель – це одночасно освічений і кваліфікований спеціаліст» [5].

Суспільство в наші дні проходить активний етап розвитку, що, в свою чергу, передбачає розвиток всіх інших систем, в іншому випадку, вони не будуть встигати за суспільством, що призведе до нездатності виконання його потреб. Даний аспект має відношення і до процесів підготовки вчителів.

Однак, для виконання умов, в яких педагог сприяє розвитку особистості учня в правильному руслі, необхідно, щоб і вчитель володів необхідним набором професійних якостей. Л.Бекірова в своїх дослідженнях дійшла висновку, що «в навчальному процесі вищого навчального закладу, зазвичай, основна увага приділяється засвоєнню студентами наукових знань і професійних методів організації діяльності, тоді як розвиток особистості майбутнього вчителя залишається за межами педагогічної підготовки» [1, с.261]. Для формування особистісних та професійних характеристик необхідно не тільки теоретичне, а й практичне залучення майбутнього вчителя в процес становлення необхідних видів компетенцій. Очевидно, що тільки лише теоретичний напрямок навчання майбутнього вчителя не може дати повноцінного ефекту.

З огляду на «необхідність вдосконалення всієї системи професійно–педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів» [2] ми можемо виділити три види компетенцій, формування яких сприятиме становленню особистості як фахівця:

1. Навчально–пізнавальна компетенція (майбутній вчитель повинен володіти здатністю до планування, умінням проводити самооцінку самого себе, що є важливим фактором. Адже вимагаючи виконання певних завдань від інших, вчитель зобов'язаний, перш за все, знати рівень своєї професійної компетентності);

2. Інформаційна компетенція (розглядаючи дану компетенцію, потрібно пам'ятати про рівень інформаційної розвиненості сучасного суспільства. Тому, вчитель, який не вміє шукати і обробляти необхідну інформацію, не здатний бути затребуваним. Не варто забувати про зростаючий рівень інформатизації всього шкільного навчання, в тому числі і молодших класів);

3. Комунікативна компетенція (один із основних показників професіоналізму вчителя. Вся робота педагога будується на спілкуванні з різними групами особистостей – від учнів до їх батьків. Тому володіння

комунікативними навичками забезпечує достатній рівень професіоналізму педагога).

Кожен з видів компетенцій представляє з себе самодостатню структуру. Однак, професіоналізм не складається з одного виду компетенції. Тільки їх взаємодія дає необхідний результат у процесі становлення кваліфікованого вчителя молодших класів.

Формування компетенцій найефективніше відбувається при практичному закріпленні теоретичних основ. Одним із варіантів подібної практики може виступати волонтерська діяльність.

У нашій країні не спостерігається процесів активного розвитку волонтерського руху. Відбувається, звичайно, формування певних форм добровольчої діяльності, проте на становлення структурованої системи подібні процеси мають занадто малий вплив. Тому розвиток волонтерства на високому рівні важливий для формування цивілізованого суспільства.

Для того, щоб зрозуміти як участь у волонтерській діяльності може позитивно вплинути на майбутнього вчителя початкової школи, необхідно розглянути вплив волонтерства не в цілому на особистість, а окремо на кожен тип компетенцій.

Не викликає сумнівів необхідність розвитку навчально–пізнавальної компетенції для майбутнього вчителя початкових класів. Волонтерство забезпечує можливість перевірити особистість на вміння виробляти функції планування, визначитися з рівнем своїх лідерських якостей та здатністю до роботи з колективом. У той же час, це ефективний спосіб перевірити саме свої сили і здібності та зробити, перш за все, для себе, оцінку якостей і здатності бути учителем початкових класів. При позитивній оцінці, потрібно зафіксувати наявний рівень компетенції, продовжуючи процеси становлення себе як фахівця в обраній галузі майбутньої діяльності. При незадовільній оцінці своїх якостей, необхідно провести чіткий аналіз недоліків і вживати подальших дій з підвищення теоретичного і практичного рівнів професійного розвитку.

Розвиток інформаційної компетенції методом волонтерської діяльності може відбуватися при роботі у добровільних інформаційних центрах, а також при участі в такому виді волонтерської діяльності як онлайн-волонтерство. Практика подібного роду дозволить вдосконалити навички пошуку та надання інформації, роботи з необхідними у сучасному суспільстві електронними системами та ресурсами. Може здатися, що дані аспекти не стосуються вчителів початкової школи. Однак, подібне переконання є помилкою. Сучасна система освіти потребує модернізації всіх форм освіти, у тому числі і початкової. Тому, з часом, вчитель, який не володіє інформаційною компетенцією буде не здатний проводити, в достатній мірі, сформовану педагогічну діяльність.

Розвиток навичок комунікативної компетенції є необхідним завданням для кожного педагога, в тому числі і для вчителя молодших класів. Весь навчальний процес заснований на постійній комунікаційній взаємодії вчителя та учнів. Тому недостатній рівень розвитку даного виду компетенцій у педагога призведе до неповноцінно сформованого процесу викладання.

Більша частина волонтерської діяльності ґрунтується на процесах спілкування з людьми. У тому числі, існує безліч програм, що пропонують взяти участь в добровольчій діяльності, пов'язаній із навчанням, або ж спілкуванням з дітьми різних вікових груп. Даний фактор особливо важливий, якщо ми говоримо про майбутнього вчителя початкових класів. Активна практична діяльність призведе до більш якісних змін комунікативних функцій майбутнього вчителя і позитивним чином вплине на процес становлення комунікативної компетенції. Педагог, що сформував в собі більш якісний рівень комунікативної компетенції, здатен активніше впливати на аспекти освітнього процесу.

Повний склад компетенцій, який повинен сформуватися у педагога, потрібен для того, щоб «вирішувати проблеми і завдання, що виникають в реальних ситуаціях професійної діяльності, з використанням знань, професійного і життєвого досвіду» [4, с.149]. Очевидно, що тільки володіння необхідним набором професійних компетенцій сприятиме становленню того самого досвіду, що впливає на розвиток повноцінно сформованого педагога.

Для того, щоб мати можливість і бути здатним вирішувати необхідні завдання, виникаючі в реальних умовах, необхідна практика вирішення даних проблем. Однак, практична складова не здатна існувати тільки при теоретичних процесах формування майбутнього вчителя молодших класів. Тому, практичні навички необхідно розвивати й удосконалювати за допомогою додаткових методів. Одним з таких методів і є волонтерська діяльність, яка дозволяє провести закріплення теоретичних навичок за допомогою програм практичного спрямування.

Адже саме практика дозволяє формувати різні види компетенцій, необхідних педагогу. Це є основою всієї педагогічної освіти. Ф.Кіргуєва у своїй науковій роботі дає роз'яснення поняттю змісту педагогічної освіти. На її думку, воно визначається як «засіб розвитку мовних, професійних та інших компетенцій, що представляють сучасну модель професійної діяльності вчителя початкових класів» [3, с.48]. Саме сучасна модель педагогічної діяльності передбачає одночасне володіння навчально-пізнавальною, інформаційною та комунікативною компетенціями.

Педагогічна освіта має свою мету, яку вона повинна досягти у процесі формування педагога. Ця мета визначається наявністю у особистості необхідного для професійної діяльності набору компетенцій. У

свою чергу, компетенція – це «спеціалізована система здібностей та навичок, необхідних для досягнення конкретної мети» [6, с.6]. Тобто метою педагогічної освіти є розвиток у педагога компетенцій, а метою компетенції є формування у вчителя, в нашому випадку у майбутнього вчителя початкових класів, здібностей, необхідних для проведення професійного, цілісного та ефективного освітнього процесу.

Висновки. Таким чином, суспільство сьогодні потребує професіоналів, здатних виконувати якісну педагогічну діяльність, враховуючи сучасні інформаційні та особистісні аспекти. Розглядаючи процес підготовки вчителя початкових класів до навчальної діяльності, необхідно враховувати важливість формування у нього набору компетенцій, які сприятимуть більш якісному та ефективному процесу освіти. Компетенції необхідно удосконалювати практичним шляхом. Одним із способів практичного розвитку компетенцій є участь особистості у волонтерській діяльності, яка забезпечить формування важливих для педагога задатків.

Перспективними є подальші дослідження проблеми підготовки вчителів методом участі у волонтерській діяльності. Дуже цікавими є питання розвитку вчителів старших класів або вчителів з конкретних предметів за допомогою волонтерства. Тому ми можемо передбачити можливість подальшого розвитку дослідницької роботи з цього питання.

Література

1. Бекирова Л.Э. Подготовка учителей начальных классов к внедрению личностно-ориентированного обучения / Л.Э.Бекирова // Культура народов Причерноморья. – 2005. – №73. – С.258-261.
2. Иващенко Е.В. Модель подготовки будущего учителя начальных классов к оценке учебных достижений школьников / Е.В.Иващенко, Т.М.Стручаева // Вестник ТГПУ. – 2011. – №1(103). – С.97-102.
3. Киргуева Ф.Х. Приоритетные направления подготовки учителя начальных классов по профилю бакалавр / Ф.Х.Киргуева // Вестник Владикавказского научного центра. – 2008. – №4. – Т.8. – С.47-50.
4. Мылова И.Б. Информационно-технологическая компетентность учителя начальной школы как результат профессиональной подготовки / И.Б.Мылова // Известия Российского государственного педагогического университета им.А.И.Герцена. – 2006. – №17. – Т.7. – С.148-160.
5. Abdulghani Mutahar Alnoor. Primary School Teacher Competency / Abdulghani Mutahar Alnoor and Ma Hong Yu // The Social Sciences. – 2011. – Vol.6. – Issue 5. – P.391-397.
6. Eilerts K. Measuring Professional Competencies of Future Teachers in Mathematics – an Integrative Empirical Approach / K.Eilerts // MINT – Doktorandenkongress. – 2011. – 38 p.

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Тимчук Л.

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник ІТЗН НАПН
України*

УДК 378.147.091.33:004

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ТВОРЧОСТІ В
СУЧАСНОМУ ІКТ-ПРОСТОРІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

У статті проаналізовано погляди польських науковців на проблему розвитку креативності вчителя при застосуванні ІКТ. Зарубіжні вчені виокремлюють дидактику нагромадження інформації й педагогіку творчості. Дидактика нагромадження інформації передбачає навчання застосовувати ІКТ для опрацювання інформації представленої в різних формах в мережі, на електронних носіях, отриманої в ході комунікації та співпраці з іншими вчителями при розв'язуванні проблем, проведенні досліджень; відбору матеріалів.

Педагогіка творчості спрямована на розвиток у майбутніх учителів креативних умінь перетворювати і подавати навчальну інформацію за допомогою ІКТ у ситуаціях педагогічної взаємодії, а також формування умінь критично оцінювати творчі властивості електронного виводу. До творчих компетентностей польські вчені відносять уміння оригінально перетворювати (структурувати, комбінувати) і подавати інформацію, стимулювати розвиток здібностей учнів, їх зацікавленість, сприяти креативній поведінці, самостійності й саморозвитку.

Ключові слова: зарубіжний досвід, підготовка вчителя, творчість, ІКТ, інформація, перетворення, презентація, критерії, компетентність.

Тимчук Л.

*кандидат педагогических, наук старший научный сотрудник ИИТСО
НАПН Украины*

**ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ К ТВОРЧЕСТВУ
ВСОВРЕМЕННОМ ИКТ-ПРОСТРАНСТВЕ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ**

В статье проанализированы взгляды польских ученых на проблему развития креативности учителя при применении ИКТ. Зарубежные ученые выделяют дидактику накопления информации и педагогику творчества. Дидактика накопления информации предусматривает обучение применения ИКТ для обработки информации представленной в различных формах в сети, на электронных носителях, полученной в ходе коммуникации и сотрудничества с другими учителями при решении проблем, проведении исследований, отбора материалов.

Педагогіка творчества направлена на розвиток у майбутніх учителів креативних умінь преобразовувати та надавати навчальну інформацію за допомогою ІКТ в ситуаціях педагогічного взаємодіяння, а також формування умінь критично оцінювати творчі властивості електронного продукту. К творчим компетентностям польські вчені відносять вміння оригінально преобразовувати (структурувати, комбінувати) та надавати інформацію, стимулювати розвиток здібностей учнів, їх інтересів, сприяти креативній поведінці, самостійності та саморозвитку.

Ключові слова: зарубіжний досвід, підготовка вчителя, творчість, ІКТ, інформація, перетворення, презентація, критерії, компетентність.

Тумчук Л.

candidate of pedagogical sciences, Senior research fellow of the IITLT National Academy of pedagogical Sciences of Ukraine

TEACHERS TRAINING TO CREATIVITY IN MODERN ICT-SPACE: FOREIGN EXPERIENCE

In the article the views of Polish scientists on the issue of teachers creativity in the application of ICT are analyzed. Scientists have outlined the skills necessary for effective teacher training: to get the desired multimedia information, decode, interpret, critically analyze, select, transform, generate new information, publish and present it to interested recipients. In teachers training to provide information to classes applying ICT foreign scientists distinguish didactics of information accumulation and pedagogy of creativity. In Article emphasizes that the search of Polish scientists aimed to study the conditions of creative components IC competencies of future teachers, which include the ability to transform, to present and critically evaluate information. Content and form of teachers training of creativity using ICT in the national educational practice need further studies.

Keywords: foreign experience, teacher training, creativity, ICT, information, transformation, presentation, criteria, competence.

Постановка проблеми. Швидкий розвиток та застосування інформаційно-комунікаційних технологій якісно розширило можливості людини в царині накопичення та використання інформації, знищуючи практично всі бар'єри на шляху обміну знаннями й збільшуючи масштаби доступних світових інформаційних ресурсів, позбавило людину важкого тягаря виконання багатьох щоденних рутинних справ, й надало унікальну можливість зосередити увагу на творчій, інтуїтивно-почуттєвій сфері її буття. Разом з тим, сьогодні, як ніколи, актуалізується проблема збереження і розвитку особистісної неповторності людини, її творчого початку,

самоствердження й саморозвитку, що є виключно важливим і значущим у сфері взаємодії людини, культури й індустрії високих технологій.

Особливого значення в інформаційному соціумі, який так чи інакше намагається уніфікувати людину, набуває проблема розвитку творчості особистості. Цей процес спрямований на пошук втраченої довіри до можливостей повернути привабливість реаліям власного життя, повагу до себе, позитивну самооцінку як важливі чинники відкриття доступу до власних творчих можливостей та знаходження джерел внутрішнього спонтанного відновлення власної цілісності. Закономірним є питання про зміст компетентностей вчителя, який на практиці зможе реалізувати творчий підхід. У цьому контексті заслуговує на увагу вивчення зарубіжного досвіду, зокрема польських учених щодо підготовки майбутнього вчителя до творчого використання ІКТ у професійній діяльності з подальшим дослідженням можливостей його застосування у вітчизняних освітніх практиках.

Аналіз публікацій з проблеми дослідження. На початку XXI ст. активізувалися дослідження польських учених на предмет творчості в різних галузях діяльності. Почали проводитися спеціальні курси, тренінги творчості, видаються підручники з розвитку творчості для вчителів, студентів, учнів різного віку, соціального й професійного досвіду [1,2,3,4,5,6,7]. Творчість учителя й учнів за допомогою ІКТ виокремилася в окремий напрям, в якому специфічно поєдналися творчість у матеріальній і віртуальній реальностях, когнітивні процеси перетворення й презентації інформації. Проблема креативної діяльності за допомогою ІКТ висвітлено у працях Квятковського С. (Kwiatkowski S.) [3], Сіменецького Б. (Siemieniecki B.) [7], Сіменецької Д. (Siemieniecka D.) [6], Хука Т. (Huk T.) [2], С. Ющика (Juszczak S.) [1].

Одночасно польські вчені наголошують на недостатній кількості досліджень творчого застосування медіа в освіті. **Мета статті** проаналізувати польський досвід підготовки вчителів до творчої діяльності за допомогою ІКТ.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи проблему розвитку креативності вчителя при застосуванні ІКТ, польські вчені підкреслюють, що успішне її вирішення передбачає оволодіння студентами найважливішими компетентностями громадянина інформаційного суспільства, до яких належать уміння здобувати потрібну мультимедійну інформацію, декодувати та інтерпретувати, критично аналізувати, відбирати, перетворювати, генерувати, опублікувати й презентувати нову інформацію для зацікавлених реципієнтів. Всі названі уміння належать до інформаційно-комунікаційних (ІК) компетентностей, які відображені в стандартах підготовки вчителя до використання ІКТ. Застосування ІКТ в професійній підготовці передбачає

формування професійних компетентностей, серед яких є ті, що вимагають творчих або інноваційних дій.

У процесі підготовки вчителя до інформаційного забезпечення навчальних занять при застосуванні ІКТ зарубіжні вчені виокремлюють дидактику нагромадження інформації й педагогіку творчості⁹¹⁻¹⁰¹. Дидактика нагромадження інформації в контексті викладання предмету передбачає навчання застосовувати ІКТ для опрацювання інформації представленої в різних формах в мережі, на електронних носіях, отриманої в ході комунікації та співпраці з іншими вчителями при розв'язуванні проблем, проведенні досліджень; відбору матеріалів з метою приготування мультимедійних презентацій.

Нагромадження інформації відбувається на трьох засадах:

- метод проб і помилок;
- дослідницька поведінка (реакції рецепторів, маніпулятивний пошук);
- пізнавальна поведінка (пізнавальні реакції).

Нагромадження інформації передусім ґрунтується на пізнавальному спостереженні й знаходженні вербального матеріалу, який відповідає інформаційному змісту. Уміння нагромаджувати інформацію пов'язане з умінням її класифікувати (чи то фактичні дані, чи творчі рефлексії). Відбір інформації з Інтернету вимагає ознайомлення з основними послугами Інтернету, а також знань про методи пошуку інформації. Важливими є також уміння користуватися комунікаційними можливостями ІКТ (наприклад, електронна пошта, дискусійні групи) для розбудови власного діяльнісного напрямку, що використовує нові методи або засоби. Нагромадження нової інформації слугує удосконаленню та поглибленню знань або компетентностей, що можна реалізувати в ході неперервного навчання, використовуючи дистанційну освіту. Такий підхід вимагає сформованих умінь шукати, структурувати інформацію, а також оцінювати придатність мережних засобів для досягнення конкретних цілей. Також потрібно знати особливості творення інформаційних структур, які містяться в поняттях, текстах, Інтернет-сторінках.

Стосовно реалізації процесу дидактики нагромадження інформації, то він передбачає навчання застосовувати ІКТ для вирішення ряду завдань, а саме: опрацювання інформації в різних формах; комунікація і співпраця з іншими вчителями; розв'язування проблем; проведення досліджень у ході викладання предмету; відбір матеріалів і накопичення інформації для приготування мультимедійних матеріалів на основі нагромадженої та опрацьованої інформації в електронній версії. Після формування умінь нагромаджувати інформацію, майбутнього вчителя необхідно вчити творчого використання ІКТ для її перетворення й подальшого представлення.

Педагогіка творчості спрямована на розвиток у майбутніх учителів креативних умінь перетворювати та подавати навчальну інформацію за допомогою ІКТ у ситуаціях педагогічної взаємодії, а також формування умінь критично оцінювати творчі властивості електронного виводу. До творчих компетентностей польські вчені відносять уміння оригінально перетворювати (структурувати, комбінувати) й подавати інформацію, стимулювати розвиток здібностей учнів, їх зацікавленість, сприяти креативній поведінці, самостійності й саморозвитку.

Навчання студентів творчого застосування ІКТ трактується як процес оволодіння інноваційними і нестандартними діями при активізації творчого мислення. Рекомендується стимулювати у студентів інтелектуальні процеси, що беруть участь у перетворенні інформації, перш за все, такі види мислення: дедуктивне, індукційне, метафоричне, асоціативне, абстрактне, трансформаційне. Головною метою є розвиток дивергентного мислення, визначальними характеристиками якого є оригінальність, креативність, множинність підходів до розв'язання задачі.

Дедуктивне мислення – це трансформування знань, що ґрунтується на встановленні логічних взаємозв'язків між частковими і загальними висновками в контексті формування узагальнюючих положень; передбачає передачу знань, що ґрунтуються на узагальненій інформації й спрямовуються на її деталізацію (від загального до конкретного).

Індукційне мислення (міркування за аналогією) дозволяє трансформувати отримані знання і часткові розв'язання з однієї проблеми в іншу або з однієї галузі знання в іншу. Так, зокрема, польські науковці звертають увагу на те, що для того щоб аналогія носила творчий характер, вона повинна відрізнятися і одночасно мати спільні риси з предметом, який беруть для порівняння. Важливо, щоб аналіз інформації ґрунтувався на доборі подібностей і розбіжностей (різниці) в медіа матеріалі. Знаходження аналогій дозволяє досягнути відношення вищого порядку, що поєднує два елементи. Цей процес, де в чому подібний до виготовлення карти (мапи) і називається картотворення (mapping), тобто процесом накладання знань. Використання аналогії повинно бути цільове й доречне. Вимагається також окреслення пізнавальної мети, або усвідомлення через існуючий суб'єкт наявності істотних атрибутів, що пов'язують об'єкт з носієм інформації, а також усвідомлення суб'єктом істотних атрибутів, які пов'язують об'єкт і його аналог.

Дивергентне мислення характеризується усвідомленням можливості застосування багатьох підходів до розв'язання поставленої проблеми та отриманням множини розв'язань, відкритістю до незвичайних рішень. На противагу до дивергентного мислення виокремлюють мислення конвергентне, яке застосовується до розв'язання рутинних завдань.

Метафоричне міркування одночасно є метою і засобом творчості. Метафоричні вирази вказують на здібності творення знання через запозичення очевидних характеристик носія інформації для більш глибокого розуміння менш очевидних аспектів об'єкту (ефект інтеракції між носієм інформації та об'єктом). Основна роль метафори полягає в упорядкуванні й структуруванні реальності. Матеріал, що отримується в результаті метафорично-інтелектуальних операцій, має образно-символічний характер. Значення символічної інформації є конвенційним (індивідуальним або колегіальним), генеза символічної інформації є процесом асоціативним, який поєднує носія із значенням. Форма цієї інформації є конкретна, а взаємозв'язки між інформаційним носієм і об'єктом – багатозначними. При цьому перетворення відбувається в межах мовних операцій, в результаті яких отримується вербальний метафоричний образ висловлення.

Інтелектуальні операції на медіа матеріалі повинні використовувати метафори для опису реальності, ґрунтуючись на трансформації конвекційного змісту в метафоричний. Комп'ютерні програми, які допомагають реалізувати творче навчання повинні характеризуватись таким змістом і завданнями, які сприяють створенню метафор, і, в свою чергу, полегшують процес декодування інформації.

Творення віддалених асоціацій. Віддалені асоціації, тобто нетипові, неочікувані утворюються на основі подібності імпульсів, або в результаті спонтанного виникнення ідей під впливом зовнішнього імпульсу (інтуїтивна прозорливість). Поява асоціацій пояснюється механізмами опосередкованого мислення. Вважається, що віддалена асоціація можлива завдяки розумінню контекстуальних характеристик. Асоціації виникають на засадах з'єднувального ланцюга й двозначності атрибутів. Пов'язано це з модифікуванням мети, а також способів та прийнятих стратегій. Матеріалом, що підлягає асоціаціям виступає семантична і символічна інформація.

Навчальні програми спрямовані на розвиток творчого мислення мають вміщувати інформаційний зміст, який підлягає асоціативному тлумаченню. Поставлені завдання націлені на пошук двозначності в семантичному й символічному матеріалі, що дозволяє створювати асоціативний контекстуальний ряд.

Абстрагування полягає у виконанні інтелектуального аналізу певних властивостей об'єктів. Знайдене поняття створює умови для узагальнень і віднесення їх до іншого класу об'єктів. У творчому процесі абстрагування ґрунтується на прототипах і вибраних прикладах існуючих понять. Операція абстрагування дозволяє уникнути стереотипів при дослідженні добре знаних об'єктів, при наданні їм нових дефініцій. Відповідно підготовлений медіа матеріал повинен характеризуватися такими рисами: можливість перейменування речей і понять, ігровий характер завдань,

нестандартне застосування й опис речей, поєднання означених об'єктів з новими контекстами.

Здійснення трансформації полягає у зміні характеристик об'єкту, в результаті чого виникає новий інформаційний образ. Трансформація пов'язана з творенням уявлень про предмет і його дії. Спочатку реалізуються пробні цілі та структури, а після цього відбувається трансформація. Образи простіше піддати трансформації, ніж переконання та поняття. Комп'ютерні навчальні програми, які оперують образами повинні здійснювати трансформаційні процеси. Образ, який представляє природний об'єкт (наприклад, відео образ) сприяє глибшому аналізу більшої кількості інформації реципієнтами. Експозиція спрощеного образу приводить до перекодування й сприймання від символіки сигналу до уявного об'єкту. Цей процес довготривалий.

Комп'ютерна техніка та технології віртуальної реальності уможливають використання трансформації об'єктів і образів. Трансформація інтелектуальна може бути візуалізована в аналогічний спосіб, те ж саме стосується й образу, що характеризується пізнавальними й естетичними цінностями. Буває так, що вдало представлена схема еволюціонує до складної анімації. Вважається, що трансформації можуть стимулюватися за допомогою модифікаторів (наприклад, переміщення, згину, розтягу).

Актуальна проблема перед якою стоїть сучасне інформаційне суспільство – є успішне перетворення інформації та використання її в процесах мислення. Медіа відіграють роль, яка стимулює цей процес (наприклад, добре спроектований інтерфейс, добре структурування й відбір медіа презентованих змістів), а також і сповільнюють його (надмірна кількість інформації спричиняє інформаційний хаос). Предметом наукових інтересів для когнітивних наук виступають людські механізми мовної, візуальної і звукової комунікації, а також механізми кодування й перетворення інформації.

Презентація інформації є наслідком реакції на пізнавальні процеси, котра в літературі окреслюється як скероване мислення. В результаті інтелектуальних операцій виникає нова інформація. Презентація інформації ґрунтується на символічному (літери, цифри, ноти, так звані елементи кодування), семантичному (поняття) і образному матеріалі. У літературі звертається увага на значення засад психоергономічного образотворення до яких належать:

- стабільність положення об'єктів в полі зору, що створює умови їх оптимального упорядкування;
- ранжування об'єктів розміщених на екрані;

- положення об'єктів в полі орієнтування (окреслюється сума поверхонь, які можна побачити при нерухомому положенні глядача);
- формування шрифту, величина шрифту, дистанція між літерами;
- дистанція між виразами, поетичними строфами, довжина строфи, колористика шрифту;
- фонові барви, контрастність [4, 103-104].

Творче подання вчителем навчальної інформації ґрунтується на виборі відповідного освітнього програмування і електронних освітніх засобів, таких як: дидактичні ігри, веб-сайти, інтернет-сторінки, списки і дискусійні групи. Формування умінь критично оцінювати творчі властивості електронного витвору. Успішна передача інформації повинна створювати умови для можливого здійснення взаємодії, дивергентності розв'язань, стимулювання креативності учнів, а також формування у них умінь критичного відбору інформації.

У контексті досліджуваної проблематики необхідно детальніше охарактеризувати критерії творчих продуктів у просторі ІКТ, до яких належать: оригінальність, індивідуальність, новизна, естетична і художня цінність, соціальне значення. Оригінальними у просторі ІКТ називаються витвори, котрі отримані у результаті творчої діяльності. До таких належать Інтернет-сторінки, бази даних, мультимедійні презентації, програми, якщо вони характеризуються новими, рідко вживаними елементами. Оригінальність може виявлятися у двох рівнозначних сферах: при реалізації невідомих раніше підходів до розв'язання проблем і при нових способах поєднання відомих елементів. Оригінальність охоплює нові невідомі раніше розв'язання, що стосуються форми, способів структурування інформації, зовнішнього і внутрішнього вигляду творчого витвору в просторі ІКТ.

Критерій індивідуальності тісно пов'язаний з критерієм новизни. Індивідуальність виявляється у неповторних характеристичних властивостях витвору. Польські вчені звертають увагу на дуалістичну сутність поняття новизна витвору й зазначають, що нове є подібним до того, що існувало перед його появою і водночас у певний спосіб неподібним до нього. Новизна, на думку науковця, має різні ступені виявлення й характеризується високим або низьким рівнем. Людська творчість відзначається багатством виявлень, до яких належать, наприклад, такі: нові форми, моделі, методи або підходи до творення. Новизна має різне походження і характеризується різними ознаками: може підлягати точному вимірюванню або не підлягати; може бути керованою або імпульсивною; спонтанною або зумовленою методологічним підходом.

Інтернет-сторінки, презентації або мультимедійні програми можуть характеризуватися новими, властивими тільки для конкретного витвору ознаками, що не зустрічалися раніше. Характеристичні ознаки витвору у

просторі ІКТ (мультимедійні презентації, освітні Інтернет-сторінки і т.п.) можуть визначати одночасно як властивості зовнішні, наприклад, зміст, форма, графіка, зміна додатків, так і внутрішні, до яких належать інший код, алгоритм, структура програми чи додатків. Індивідуальність і новизна можуть стосуватися загальної ідеї витвору, задуму.

Критерій незвичайності витворів ІКТ пов'язаний з рідкістю виникнення подібних витворів у людській спільноті. Незвичайність є результатом свободи вибору й поєднання традиційних та нових елементів витвору. Незвичайними вважаються ті витвори, що демонструють приховані раніше зв'язки між елементами цілісної структури.

Критерій естетичної й художньої цінності витворів ІКТ характеризують зміст та розміщення композиційних елементів на Інтернет-сторінках, мультимедійних презентаціях, освітніх програмах, а також естетичні почуття, який даний витвір породжує. Естетична та художня цінність стосується також колористики, форми виконання, композиційної динаміки, багатства інтерпретацій.

Соціальне значення витворів ІКТ передбачає наявність у них певної соціальної цінності. Такі витвори виникають у результаті цілеспрямованої діяльності людини й визначаються як нові матеріальні й духовні цінності соціального значення. Соціальна значущість пов'язана із здатністю взаємодіяти з реципієнтом витвору. Витвір може вважатися творчим і соціально значущим тоді, коли виникає у відповідь на суспільні запити й потреби.

Аналізуючи підходи до визначення творчих характеристик витворів у просторі ІКТ, зазначимо, що домінуючою є концепція застосування дивергентного мислення при їх продукуванні. Витвір ІКТ не можна вважати творчим, якщо він є типовим і широко застосовується. Учитель в інформаційному суспільстві повинен характеризуватися такими якостями: рефлексивність діяльності; уміння впроваджувати зміни в залежності від ситуації і контексту; незалежність мислення; концентрація на розвитку компетентностей, зацікавленість і креативності, а також уміння аналізувати власні дії. Визначені якості виступають ключовими в контексті нової освітньої моделі, яка характеризується наступним:

- навчання є активним соціалізуючим процесом, в якому ключове місце займають місце уміння критично і творчо мислити, котрі дозволяють робити узагальнення й розвивати далі знайдену інформацію;
- учень повинен бути активним і самоініціативним учасником навчального процесу; учень і учитель мають вчити один одного, а знання, які отримуються в ході такої взаємодії більш цінні, ніж ті, які отримані безпосередньо від учителя;

- інтереси та зацікавлення учня мають бути використані в навчанні; праця в групах навчає процесам спільного пізнання й користування зі спільних результатів праці;
- при сприятливих умовах (ці умови виникають після тривалого застосування окреслених підходів, що породжують необхідний досвід), учні можуть нести відповідальність за розвиток власних умінь вчитися.

Ця модель спрямована на розвиток творчої активності, а також сприяє розвитку їх соціальних компетентностей. На основі цієї моделі й визначаються ті уміння, якими повинен володіти творчий учитель.

Висновки. У світлі проведеного дослідження компетентності вчителя, який на практиці вміє реалізувати творчий підхід включають наукові, методичні, й самоосвітні. Охарактеризуємо їх:

- методичні компетентності – уміння створювати мультимедійні навчальні засоби, підпорядковувати навчальну програму завданням творчого навчання (наприклад, ефективним є метод творчих проєктів);
- наукові компетентності – здатність реалізувати наукові дослідження, розв'язувати проблеми, трансформувати інформацію, впроваджувати навчальні інновації, знаходити інформації з різних джерел, реалізувати критичне ставлення до медіа;
- самоосвітні компетентності – уміння розвивати здатність працювати у віртуальній реальності й, зокрема, опановувати методики дистанційного навчання.

Отже, застосування ІКТ в професійній підготовці вчителів передбачає формування творчих компетентностей, які передбачають вміння інноваційно і нестандартно діяти, розширюючи канали сприймання й переробки навчальної інформації й поєднуючи реальні й віртуальні компоненти пізнавального середовища. Майбутній учитель повинен уміти творчо застосовувати ІКТ для стимулювання розвитку здібностей учнів, їх зацікавлень, креативної поведінки, самостійності мислення. Подальшого дослідження потребують зміст і форми навчання майбутніх учителів креативності за допомогою ІКТ у вітчизняній освітній практиці.

Література

1. Juszczak S. Metodyka kształcenia edukacji medialnej i technologii informacyjnej w: Pedagogika medialna, Multimedialna Biblioteka Pedagogiczna, PWN, Warszawa, 2007, s.159-207.
2. Huk T. Media w wychowaniu, dydaktyce oraz zażondaniu informacją edukacyjną szkoły w: Impuls, Krakow, 2011, S.220
3. Kwiatkowski S.M. Komputer w zażondaniu informacją oraz w szkolnictwie zawodowym w: Pedagogika medialna, Multimedialna Biblioteka Pedagogiczna, PWN, Warszawa, 2007, s.63-77.

4. Pedagogika medialna red. nauk. B. Siemieniecki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2007, S.268.
5. Projektowanie w komputerowym wspomaganii procesu dydaktycznego red. nauk. E. Baron-Polańczyk Oficyna wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra, 2011, S212.
6. Siemieniecka D. Technologia informacyjna a twórczość w: Pedagogika medialna, Multimedialna Biblioteka Pedagogiczna, PWN, Warszawa, 2007, s.84-104.
7. Siemieniecki B. Taksonomie zastosowań technologii informacyjnej w edukacji w: Pedagogika medialna, Multimedialna Biblioteka Pedagogiczna, PWN, Warszawa, 2007, s.33-45.

Панасенко Е.

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи Державного вищого навчального закладу “Донбаський державний педагогічний університет”

УДК 37.012.7 (477) “19”

ДО ВИТОКІВ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКСПЕРИМЕНТАХ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВЦІВ (60–70-ТІ РР. ХХ СТ.)

У статті досліджено витоки використання інформаційно-комунікаційних технологій вітчизняними вченими в експериментах 60–70-х рр. ХХ ст. Зазначено, що протягом досліджуваного періоду вперше було зафіксовано експерименти у науково-педагогічних дослідженнях українських учених, в яких використовувалися інформаційно-комунікаційні технології. Виявлено широке застосовування науковцями-експериментаторами технічних засобів навчання, різноманітного обладнання (специфічних носіїв навчальних матеріалів) й апаратури у навчально-виховному процесі з метою підвищення його ефективності. У статті представлено програми та технології дидактичного експерименту Л. Чашика та виховного експерименту В. Лизанчука. Автор установила, що інформаційно-комунікаційні технології навчання забезпечують розвиток у кожного учня власної освітньої траєкторії, що пов'язано з індивідуалізацією та диференціацією навчального процесу. Підкреслено, що проникнення інформаційно-комунікаційних технологій у зміст і програми педагогічних експериментів створювало передумови для оновлення змістово-цільових, технологічних аспектів навчання і виховання підростаючого покоління. Застосовуючи інформаційно-комунікаційні технології навчання, педагоги-науковці суттєво збагачували власні методики системою нових, альтернативних засобів і прийомів навчання і виховання школярів.

Ключові слова: *інформаційно-комунікаційні технології, педагогічний експеримент, вітчизняні вчені, науково-педагогічне дослідження.*

Панасенко Э.

*канд. пед. наук, доцент кафедры педагогики высшей школы
Государственного высшего учебного заведения “Донбасский
государственный педагогический университет”*

**К ИСТОКАМ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-
КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ЭКСПЕРИМЕНТАХ
ОТЕЧЕСТВЕННЫХ УЧЕНЫХ (60–70-е гг. XX в.)**

В статье исследованы истоки использования информационно-коммуникационных технологий отечественными учеными в экспериментах 60–70-х гг. XX ст. Указано, что в течение исследуемого периода впервые были зафиксированы эксперименты в научно-педагогических исследованиях украинских ученых, в которых использовались информационно-коммуникационные технологии. Отечественные ученые-экспериментаторы широко применяли технические средства обучения, разнообразное оборудование (специфические носители учебных материалов) и аппаратуру в учебно-воспитательном процессе с целью повышения его эффективности.

Ключевые слова: *информационно-коммуникационные технологии, педагогический эксперимент, отечественные ученые, научно-педагогическое исследование.*

Panasenko E.

Candidate of pedagogic sciences, associate professor of pedagogics of the State higher educational institution "Donbass State Pedagogical University"

**TO THE SOURCES OF USE OF INFORMATION AND
COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN EXPERIMENTS OF THE
DOMESTIC SCIENTISTS (the 60–70s of the 20th century)**

In the article the sources of use of information and communication technologies by the domestic scientists in the experiments of the 60–70s of the 20th century are investigated. It is specified that during the studied period the experiments in the scientific and pedagogical researches of the Ukrainian scientists, in which information and communication technologies were used, were recorded for the first time. The domestic scientists-experimenters applied widely technical means of training, the various equipment (specific carriers of training materials) in teaching and educational process for the purpose of increase of its efficiency.

Keywords: *information and communication technologies, pedagogical experiment, domestic scientists, scientific and pedagogical research.*

Постановка проблеми. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року зазначено, що „сучасна філософія освіти, оновлена стратегія її реформування вимагають принципово нових наукових досліджень, обґрунтованого та послідовного запровадження передових науково-педагогічних технологій, раціональних і ефективних

підходів до організації наукової та інноваційної діяльності у сфері освіти” [3]. Актуальним у цьому контексті є пошук шляхів удосконалення процесу організації та проведення педагогічного експерименту як одного з видів дослідницької діяльності. Спираючись на досвід минулого у галузі педагогічного експериментування, вивчаючи та переосмислюючи його, сучасна педагогічна наука здатна оновлюватися та розвиватися.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичні основи та методику експерименту в галузі виховання репрезентовано в наукових доробках таких відомих учених, як А. Бойко, В. Галузинський, Р. Гурова, В. Заслуженюк, М. Монахов, А. Нісімчук, Д. Ніколенко, Л. Новікова, О. Рута, Я. Скалкова, Л. Спирін, В. Сухомлинський, І. Ткаченко, М. Фіцула, Г. Шевченко та ін. Значний внесок у розвиток теорії й практики дидактичного експерименту зробили А. Алексюк, Ю. Бабанський, М. Бауман, О. Ботвинніков, В. Вихрущ, В. Євдокимов, Б. Коротяєв, В. Лозова, В. Мизинцев, Л. Нечепоренко, В. Онищук, В. Помагайба, В. Римаренко, О. Савченко, Г. Троцько, Л. Чашко та ін. Проблему методичного експерименту у своїх працях порушували О. Бандура, М. Легкий, В. Цетлін, Е. Штульман та інші дослідники.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження витоків використання інформаційно-комунікаційних технологій вітчизняними вченими в експериментах 60–70-х рр. ХХ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній педагогічній науці інформаційно-комунікаційні технології визначено як технології, що використовують спеціальні технічні інформаційні засоби (ЕОМ, аудіо, кіно, відео тощо). Інформаційно-комунікаційні технології навчання забезпечують розвиток у кожного учня власної освітньої траєкторії, що пов’язано з появою необмежених можливостей та індивідуалізації та диференціації навчального процесу [1, с. 364].

Досліджуючи проблему генези експериментів у науково-педагогічних дослідженнях в Україні радянської доби, було зафіксовано експерименти, в яких уперше протягом 60–70-х рр. ХХ ст. використовувалися інформаційно-комунікаційні технології навчання школярів. Вітчизняні науковці-експериментатори широко застосовували технічні засоби навчання, тобто обладнання (специфічні носії навчальних матеріалів) й апаратуру у навчально-виховному процесі з метою підвищення його ефективності. Експерименти з цієї проблематики представлено у дисертаціях та публікаціях В. Волинського “Дослідження ефективності використання комплексу екранно-проекційних посібників у навчальному процесі середньої загальноосвітньої школи” (1974 р.), А. Кудрявцева “Звуковой учебный кинофильм как средство активизации умственной деятельности старших школьников (в процессе изучения нового учебного материала в 9–10 классах

средней школы)” (1974 р.); В. Лизанчука “Педагогические проблемы повышения эффективности воздействия радио и телевидения на социализацию подростков” (1977 р.), “Навчальний кінофільм і активізація мислення учнів” (1970 р.); Л. Чашка “Навчальне кіно як засіб підвищення якості знань учнів. (На матеріалі уроків історії, географії та літератури в старших класах середньої школи)” (1962 р.), “Використання на уроках навчальних кінофільмів” (1962 р.), “Технічні засоби навчання у початковій школі” (1963 р.); О. Яковлевої “Навчальне телебачення й умови його використання в школі” (1966 р.), “Використання промислових телевізійних установок у навчальному процесі” (1964 р.), “Навчальне телебачення як екранний засіб унаочнення” (1963 р.) та ін.

Природний, багатофакторний, реальний, закритий, довготривалий (понад 10 років) дидактичний експеримент був проведений директором школи Л. Чашко і представлений у кандидатській дисертації “Навчальне кіно як засіб підвищення якості знань учнів. (На матеріалі уроків історії, географії та літератури в старших класах середньої школи)” (1962 р.) [4], виконаній під керівництвом В. Помагайби. Дослідження науковець проводив у середніх школах №1, 2 м. Рава Руська Львівської області, №6, 47, 57, 101, 129, 134 та школі-інтернаті №5 м. Києва. Експериментальними дослідженнями було охоплено 933 учні 53 класів. Мета експерименту полягала у тому, щоб визначити ефективність навчальних фільмів залежно від методичних прийомів та з’ясувати їх вплив на формування в учнів уявлень і понять, міцність і свідомість засвоєння ними знань.

Під час експерименту було створено такі необхідні умови:

а) експеримент проводився у паралельних 8–11 класах на уроках історії, географії та літератури. Отримані дані співставлялись з даними інших експериментальних класів;

б) експерименти були як короткочасними (протягом 1–3 уроків), так і тривалими (6–8 уроків) з наступною перевіркою наслідків через 6, 12, 24 місяці;

в) контрольними визначалися найкращі за успішністю класи, в яких для забезпечення більш сприятливих умов проведення експерименту, дослідження проводилися на 2–3 уроках за розкладом, тоді як в експериментальних класах – на 5–6 уроках;

г) кожний експериментальний урок протоколювався, а окремі уроки записувалися на магнітофон;

г) протоколювався облік часу на окремих етапах уроку; а також часу, який учні витрачали на приготування домашніх завдань;

д) отримані експериментальні дані аналізувалися на підставі вивчення письмових робіт, домашніх творів, опитування учнів та бесід з учителями.

Одержані дані Л. Чашко співставляв з різними групами експериментальних класів. Поруч з масовими експериментами дослідник проводив групові та індивідуальні експерименти. Експериментальні дані аналізувались та оцінювались на підставі кількісних показників (кількість засвоєних понять) і якісних показників (повна та правильна відповідь, неповна та неточна, помилкова, відсутність відповіді). Результати експериментальних класів співставлялись з результатами контрольних класів та оформлялися у таблицях і графіках.

Для експерименту дослідник ретельно дібрав кінофільми, різні за обсягом, характером показу об'єктів, емоційною насиченістю, створені як спеціально з навчальною метою, так і пристосовані для потреб школи. Навчальні кінофільми, на думку автора дослідження, повинні були відповідати таким вимогам: ідейна спрямованість і наукова змістовність, доступність для сприймання та засвоєння, відповідність змісту навчального матеріалу тощо.

Л. Чашко запропонував експериментальну методику, яка передбачала, що навчальні кінофільми мають бути дидактично пристосованими до мети та завдань уроку. Науковець перевіряв ефективність варіантів та методичних прийомів їх використання на окремих етапах різних за типами уроків. Програма експерименту Л. Чашка за своїм змістом значно відрізняється від інших досліджень цього напрямку, оскільки у ній передбачено перевірку десяти різних варіантів експериментальних методик. Представимо стисло деякі з них.

Методика 1. В експериментальних (5–7-мі класи) групах уроки пояснення навчального матеріалу проводились з використанням навчальних кінофільмів. У паралельній групі контрольних класів кінофільми не використовувалися. Після проведення експериментальних уроків учні давали відповіді на поставлені дослідником запитання, які аналізувались та порівнювались.

Методика 2. У першій групі експериментальних класів перед вивченням навчального матеріалу використовувалися фрагменти кінофільму як джерело нових знань та уявлень, зорова опора до сприйняття нових знань. У другій групі цей самий фільм демонстрували після пояснення навчального матеріалу як ілюстрацію до пояснення вчителя. У паралельній третій групі класів навчальний кінофільм використовувався як засіб повторення та узагальнення. У четвертій групі (контрольні класи) вивчення навчального матеріалу проводилося без використання кінофільму.

Отже, результати експерименту показали, що:

1. Демонстрування кінофільмів без поєднання з навчальною роботою не має достатньої ефективності.

2. Демонстрування фільмів значно підвищило якість знань випробуваних. У двох експериментальних класах добре засвоїли матеріал 75,7% та 70,6% школярів, проте як у контрольному – лише 54,2% випробуваних.

3. Навчальне кіно відіграє важливу роль у скороченні часу на вивчення навчального матеріалу, зокрема, на уроці на 25%, а при підготовці домашнього завдання – до 50%.

4. Використання навчального кіно є важливим засобом забезпечення міцного засвоєння та тривалого запам'ятовування знань. Повнота засвоєння та міцність знань учнів експериментальних класів навіть через 12 місяців була вищою, ніж у контрольних.

5. Навчальний кінофільм може бути використаний на різних етапах навчальної роботи з різноманітним дидактичним призначенням як: джерело нових знань та уявлень, посібник для самостійної роботи учнів, документ для опрацювання з метою створення зорової опори при сприйнятті та засвоєнні учнями знань.

6. Систематичне та цілеспрямоване використання кіно у підвищенні якості знань учнів можливе за умови забезпечення певних організаційних умов: обладнання приміщень, чіткого планування та своєчасного використання фільмів, ознайомлення вчителів з фондом та змістом фільмів тощо [4, с. 275–288].

Значний інтерес становить складний та багатоаспектний педагогічний експеримент, проведений вітчизняним науковцем В. Лизанчуком [2]. Мета цього експерименту полягала у визначенні оптимальних умов ефективного впливу радіо та телебачення на соціалізацію підлітків [там само, с. 6]. Експеримент проводився у восьми середніх школах (чотири міських і стільки само сільських) з 1968 до 1975 рр. Ним було охоплено 1200 учнів 5–8-х класів, 550 батьків і 162 педагоги. Дослідник перевіряв гіпотезу пояснювального типу, відповідно якої передбачалося, що соціалізуючий вплив радіо і телебачення буде тим ефективнішим, чим повніше реалізуються педагогічні вимоги до змісту, форм передач і педагогічне керівництво процесом підготовки підлітків до сприйняття радіотелевізійних програм [там само].

В. Лизанчук розробив комплексну методику комбінованого паралельного педагогічного експерименту, що охоплювала такі методи збору інформації, як спостереження, опитування, аналіз документації, метод незалежних характеристик тощо. Окрім того, 125 випробовуваних підлітків 5–8-х класів Надвірнянської середньої школи Івано-Франківської області протягом п'яти місяців систематично слухали радіогазету “Піонер України” (25 випусків) і дивилися телезбірку “Сурмач” (5 випусків). Свої

враження підлітки занотовували в щоденниках спостережень, а також відображали у творах-відгуках.

Експериментатор висунув завдання поглиблення педагогічного управління процесом соціалізації школярів, тобто створення сприятливих умов, які забезпечать підліткам можливість повноцінного сприйняття соціальної інформації, відтвореної у передачі, правильної її інтерпретації і використання для самовиховання. Такими умовами, на думку В. Лизанчука, є удосконалення якості радіо- і телепередач, поліпшення педагогічного керівництва процесом сприйняття передач підлітками [там само, с. 57].

Педагогічний експеримент включав підготовку оптимальних варіантів республіканської радіогазети “Піонер України”, телезбірки “Сурмач” і розроблення пам’ятки-рекомендації для батьків і вчителів щодо управління процесом формування інтересів підлітків до інформації соціального характеру і сприйняття відповідних теле- і радіопередач. Високоякісною, на думку В. Лизанчука, є передача, в якій тематична спрямованість виражається в певному підпорядкуванні всіх функцій інформації: навчальних, орієнтуючих, формуючих уявлення і образи, ціннісні установки у підлітків. Типова модель радіо- і телепередачі, підкреслював дослідник-експериментатор, повинна передбачати два концептуальні види інтерпретації матеріалів – ієрархічний і логічний, що забезпечують достатню активність сприйняття передач соціального характеру підлітками з різною підготовкою. Так, за ієрархічної структури передачі певна кількість текстів об’єднується генералізуючою ідеєю. За логічної структури передачі тексти матеріалів об’єднуються не лише генералізуючою ідеєю, а й тематично. Для всіх передач, незалежно від структури, дослідник висунув такі вимоги: актуальність, мотивованість, тематична різноманітність, емоційність тощо [там само, с. 59–84].

Педагогічне керівництво “спілкуванням” підлітків з теле- і радіопередачами у ході формувального експерименту полягало в створенні попереднього запасу інформації інтелектуального і емоційного характеру в їхній свідомості. Лише на цій основі можливо було організувати повноцінне сприйняття запропонованої комунікатором соціальної інформації, стимулювати інтерес підлітків до передач, здійснювати систематичний, цілеспрямований вплив на розуміння і інтерпретацію отримуваної інформації, спонукати підлітків до постійного використання сприйнятої соціально значущої інформації [там само, с. 85–111].

У результаті експерименту В. Лизанчук визначив, що соціальні прагнення підлітків активізуються, коли ідейна спрямованість, зміст і виражальні засоби радіо- і телепередач постають у формі цілісної структури, яка позитивно впливає на сприйняття, засвоєння і перетворення свідомістю нових відомостей на ціннісні установки.

Порівняння результатів формувального і контрольного експериментів показало, що активне педагогічне керівництво “спілкуванням” підлітків з теле- і радіопередачами сприяє підвищенню рівня сприйняття ними соціальної інформації. Отже, систематичне, цілеспрямоване і скоординоване педагогічне керівництво слуханням і переглядом передач сприяло переростанню нижчого рівня потреб в соціальній інформації у вищий рівень соціалізуючих намагань підлітків.

Висновки. Історико-педагогічний аналіз витоків використання інформаційно-комунікаційні технології навчання школярів в ході наукових експериментів засвідчив, що їх проникнення у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи створювало передумови для кардинального оновлення та розширення як змістово-цільових, так і технологічних аспектів навчання і виховання підростаючого покоління. Застосовуючи інформаційно-комунікаційні технології навчання, педагоги-науковці суттєво збагачували власні методики системою нових, альтернативних засобів і прийомів навчання і виховання школярів.

Література

1. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Лизанчук В. В. Педагогические проблемы повышения эффективности воздействия радио и телевидения на социализацию подростков : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 “Теория и история педагогики” / Лизанчук Василий Васильевич. – К., 1977. – 162 с.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. – Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
4. Чашко Л. В. Навчальне кіно як засіб підвищення якості знань учнів (На матеріалі уроків історії, географії та літератури в старших класах середньої школи) : дис. ... канд. пед. наук / Чашко Леонід Васильович. – К., 1962. – 339 с.

Донченко Я.

аспірантка кафедри педагогіки вищої школи Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК [373.016:004](477)"19/20"

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ІНФОРМАТИКИ ТА ІКТ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ В УКРАЇНІ (1993–2003РР.)

В статті розкрито тенденції розвитку навчально-методичного забезпечення навчання інформатики в загальноосвітніх школах України (1993–2003 рр.). Охарактеризовано основні початкові посібники з інформатики, які були випущені протягом 1993–2003 рр. в Україні. Визначено відповідність навчального матеріалу до вимог державної

програми з інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій. Виявлено тенденцію перенесення шкільного курсу інформатики в основу та початкову ланку освіти. Представлено процес переорієнтації шкільного курсу інформатики протягом 1993–2003 рр. Зазначено, що розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, соціально-економічні фактори значно впливали на зміст шкільного курсу інформатики.

Ключові слова: шкільний курс інформатики, навчально-методичне забезпечення, навчальний процес, інформатика.

Донченко Я.

аспірантка кафедри педагогіки вищої школи Государственного высшего учебного заведения «Донбасский государственный педагогический университет»

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРЕПОДАВАНИЯ (ИЗУЧЕНИЯ) ОСНОВ ИНФОРМАТИКИ И ИКТ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ В УКРАИНЕ (1993–2003рр.)

В статье раскрыты тенденции развития учебно-методического обеспечения обучения информатике в общеобразовательных школах Украины (1993–2003 гг.). Охарактеризованы основные учебные пособия по информатике, которые были выпущены в течение 1993–2003 годов в Украине. Определено соответствие учебного материала требованиям государственной программы по информатике и информационно-коммуникационным технологиям. Отмечена тенденция переноса школьного курса информатики в основное и начальное звенья образования. Представлен процесс переориентации школьного курса информатики в течение 1993–2003 гг. Отмечено, что развитие информационно-коммуникационных технологий, социально-экономические факторы имели значительное влияние на содержание школьного курса информатики.

Ключевые слова: школьный курс информатики, учебно-методическое обеспечение, учебный процесс, информатика.

Donchenko I.

graduate student of the Department of Pedagogic of higher education of higher establishments «Donbass State Pedagogical University»

TENDENCIES OF DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL AND METHODOLOGICAL ENSURING TEACHING OF FUNDAMENTALS OF INFORMATICS AND ICT IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN UKRAINE (1993–2013)

The article reveals problems trends of training and methodological support teaching in secondary schools in Ukraine (1993–2013). The basic textbooks of computer science, which were issued during the 1993–2003 in Ukraine were characterized. The appropriate educational material

requirements of the state program in computer science and information and communication technologies was determine. The appearance of trend transfer school computer science course in basic and primary education units was founded. The process of reorienting school computer science course for 1993-2003years was shown. The development of information and communication technology, socio-economic factors have a significant impact on the content of school computer science course was noted.

Keywords: *school course of computer science, educational software, educational process, informatics.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Після проголошення Незалежності України розпочався довготривалий шлях якісних перетворень у всіх сферах життя суспільства. Значних змін, спрямованих на модернізацію освіти та створення середовища якісної освіти, зазнала і загальноосвітня школа. Тенденція інформатизації суспільства, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери виробництва створили умови для поглиблення змісту шкільного курсу інформатики. Швидкий темп розвитку інформаційно-комунікаційних технологій вимагає постійних змін у шкільному курсі інформатики, які повинні підтримуватися технічним, навчально-методичним забезпеченням задля підготовки сучасного, інформаційно-компетентного фахівця, спроможного конкурувати на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питання забезпечення шкільного курсу інформатики навчально-методичною літературою розробляли як учені радянської доби (А. Блох, А. Дородніцин, А. Єршов, С. Лебедев, В. Монахов, М. Шура-Бур та ін.), так і сучасності (Н. Апатова, В. Вембер, А. Верлань, А. Гуржій, І. Завадський, І. Зарецька, Б. Колодязний, О. Кузьмінська, Н. Морзе, Й. Ривкінд та ін.).

Метою статті є виявлення та аналіз навчально-методичного забезпечення шкільного курсу інформатики у загальноосвітніх школах України (1993–2003рр.).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Досліджуваний період (1993–2003рр.) є досить складним в економіко-соціальному, політичному розвитку держави, становленні системи освіти в цілому та матеріально-технічному, навчально-методичному забезпеченні загальноосвітніх навчальних закладів зокрема. У цей час розроблено проект Концепції інформатизації освіти, видано перші підручники та створено експериментальну програму з інформатики. Нижню межу означеного історичного періоду (1993 р.) обрано з огляду затвердження

нової експериментальної навчальної програми з інформатики, яка була затверджена у 1996 р.. Ця програма мала суттєві відмінності порівняно з програмою 1985 року.

Головною метою курсу автори програми (М. Жалдак, Н. Морзе, Г. Науменко) вважають формування знань, вмінь та навичок, необхідних для правильного та раціонального використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій [6]. У програмі визначено три варіанти викладання шкільного курсу інформатики: машинний, напівмашинний та безмашинний. Безмашинний курс інформатики розраховано на 64 години, а машинний – на 102 години. Лінія програмування хоч і займає у програмі майже половину всього відведеного часу (47 годин), проте вже не виступає головною. Зміст нового курсу інформатики базується на трьох фундаментальних поняттях: інформація, алгоритм, ЕОМ.

Варто зазначити, що поява нової програми викликала низку труднощів у її упровадженні у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи. Більшість шкіл України у 90-х рр. ХХ ст. не мали комп'ютерної техніки чи доступу до неї, що приводило до обрання безмашинного варіанту навчання інформатики, за яким учитель мав право самостійно визначати методику викладання та підбирати методичну літературу. У результаті, перед учнями різних навчальних закладів висувалися різні вимоги до рівня знань вивчаємого матеріалу та фактично були відсутні єдині критерії оцінювання.

Першим посібником з інформатики, що був затверджений Міністерством освіти і науки України, був підручник “Інформатика” авторів А. Верланя, Н. Апатової (1999 р.). До цього часу вчитель самостійно обирав посібники і користувався підручниками радянського зразка. Проте, вони виявилися недієздатними та застарілими у нових умовах розвитку техніки, комп'ютерних технологій та сучасної парадигми освіти. Кількість годин, що відводилися на інформатику, можливість використання методичних матеріалів вирішувалися щороку на місцевому рівні, що могло негативно впливати на якість навчання учнів.

У 1999–2000 навчальному році було введено новий підручник А. Верланя та Н. Апатової [2], що складався з двох частин (“Персональний комп'ютер” та “Основи алгоритмізації і програмування”). У ньому всі теми, що вивчаються, збалансовані відповідно до програми навчального курсу. Автори приділили значну увагу таким поняттям, як інформатика, об'єкти, явища, властивості об'єктів, представили можливості використання персонального комп'ютера під час опрацювання інформації, зокрема, під час навчальної діяльності. Відповідно до змісту підручника учні спочатку знайомились із апаратним та програмним забезпеченням, архітектурою ПК. Далі вивчалось поняття файлу. Поступово навчання переходило до вивчення

операційної системи. Варто зазначити, що у підручнику розглядаються дві операційної системи: MS-DOS та Windows 98. Спочатку учнів знайомили з принципами побудови файлової системи, основними правилами створення, редагування та зберігання файлів. Операційна система Windows 98 не повторювала попередню тему, а лише стисло описувалися можливості графічного інтерфейсу. Далі розкривалося поняття комп'ютерної мережі, принцип роботи із графічним редактором Painter і текстовим редактором WordPad, антивірусним програмним забезпеченням, розкривалося поняття віруса та програм-архіваторів. Разом з цим автори розглядали основні компоненти офісного пакету Microsoft Office: бази даних, електронні таблиці, текстовий редактор.

Друга частина підручника знайомила учнів з поняттям алгоритмізації та програмування. На відміну від попередніх підручників зміст досліджуваного посібника вміщував матеріал щодо мови програмування Паскаль, оминаючи етап описання навчальної алгоритмічної мови. Далі знання учнів поглиблювалися за рахунок вивчення спеціальних математичних функцій для розв'язання навчальних задач мовою Турбо Паскаль.

Отже, підручник А. Верланя, Н. Апатової “Інформатика” (1999 р.) відповідав основним вимогам навчальної програми з інформатики, але залишалися питання, які у ньому не були висвітлені взагалі або у недостатньому обсязі, зокрема це стосується запуску програм на виконання, форматів графічних файлів, збереження та виклику графічних і текстових файлів, описання прикладних програм навчального призначення.

З 2001–2002 навчального року у загальноосвітніх школах України було впроваджено підручник “Інформатика, 10–11” авторів І. Зарецької, Б. Колодяжного, А. Гуржія, О. Соколова, рекомендований Міністерством освіти і науки України (2001) [7]. Особливістю цього підручника є скорочення теми “Алгоритмізація та програмування” та приведення її до поверхового знайомства із загальними поняттями моделі та базових структур алгоритму, які показували шляхи розв'язання широкого спектру прикладних задач за допомогою персонального комп'ютера. Досліджуваний підручник охоплював 10 тем, кожна з яких присвячена інформаційно-комунікаційним технологіям. Фактично у ньому було розширено тему першої глави попереднього підручника. Певною мірою відрізняється наповнення завдань для самостійної роботи та наявність ілюстративного матеріалу, який умовно можливо поділити на три великі групи: скріншоти програмного забезпечення задля наочності, схеми узагальнення та картинки. Вони виконували функцію якорів, закріплюючи у пам'яті образ-зв'язок малюнка, який учню було легко запам'ятати. Автори наповнювали підручник додатковими матеріалами з усіх тем, даючи змогу поглиблювати теоретичні знання учнів.

Тема “Інформація та інформаційні процеси” розглядалася недостатньо глибоко, оскільки основна увага приділялась математичним основам інформатики, системам числення. Підручник містив завдання і запитання для самоконтролю, довідник. Автори підручника намагалися розв’язати проблему “нерівності” учнів у плані доступу до комп’ютерної техніки.

Паралельно з цим підручником, у навчальний процес загальноосвітньої школи вводився навчальний посібник Я. Глинського “Інформатика, 8-11” (2001). Цей підручник видавався у двох частинах - “Програмування мовою Паскаль” і “Інформаційні технології” [3; 4]. Такий розподіл матеріалу став у наступні роки більш уживаним, адже обсяг інформації, що вивчалася учнями, вже не міг вміщуватися лише в одному підручнику. Кожна частина досліджуваного підручника мала продуману та збалансовану систему завдань, контрольних запитань та практичних робіт. Перша частина підручника надавала учням елементарні навички роботи із операційною системою та діалоговими вікнами. Далі розглядалися питання алгоритмізації, базових структур алгоритму. Після опанування базових понять учні переходили до вивчення мови програмування Delphi. Автор підручника мотивував вивчення мови програмування як засобу для розв’язання прикладних задач, широко оздоблюючи навчальний матеріал цінними прикладами.

Друга частина підручника присвячувалася інформаційно-комунікаційним технологіям та охоплювала такі самі теми, як і попередній підручник. Суттєва відміна цього посібника полягала у наданні вчителям певної свободи у виборі програмного забезпечення, більшої універсальності підручника, оскільки всі попередні та більша частина наступних навчальних посібників розглядали виключно платне програмне забезпечення. У підручнику Я. Глинського “Інформатика, 8-11” (2001) представлені основи роботи і з вільним програмним забезпеченням.

З 2000 р. розпочався експеримент щодо введення курсу інформатики в основну школу. Цього року вийшов експериментальний підручник авторів М. Жалдака, Н. Морзе “Інформатика, 7” (2001), рекомендований Міністерством освіти і науки України [5]. У ньому автори велику увагу приділили поняттям “інформація” та “інформаційні процеси”, детально розглянули на великій кількості прикладів основні поняття інформатики. У підручнику вміщено значну кількість ілюстрацій, що дозволяло продуктивно працювати у школах, де доступ до комп’ютерної техніки був неможливим або значно обмеженим. Ознайомлення із операційною системою та основами взаємодії з її інтерфейсом приводилося на прикладі операційної системи Windows. Автори зберегли науковий підхід до вивчення матеріалу підручника, вдало адаптували його до індивідуально-психологічних та вікових особливостей учнів. Ще одним нововведенням

підручника стало розширення теми “Використання комп’ютера” за рахунок появи описання програмного забезпечення навчального призначення. Учням пропонувалося познайомитися з програмним продуктом GRAN1, розробленим для допомоги вивчення математики. Паралельно з цим учні знайомилися з електронними атласами, хрестоматіями та картами, розширювали знання в області використання персонального комп’ютера у навчальній діяльності.

Починаючи з 2002-2003 навчального року стали поширюватися ідеї упровадження інформатики у основних та початкових школах. Одним з перших експериментальних підручників для початкової школи став посібник Є. В. Белкіної, О. Г. Козленко “Комп’ютерна азбука. 1 клас” (2002) [1]. Основну мету цього курсу автори вбачають у знайомстві молодшого школяра із комп’ютером та навколишнім світом у вигляді діалогу головних героїв. Підручник дає базові знання про складові комп’ютера та основи роботи з ним, знайомить учнів з природою та містами країни.

Висновки. Отже, серед тенденцій розвитку навчально-методичного забезпечення навчання основ інформатики та ІКТ у загальноосвітніх навчальних закладах України, можна відзначити такі:

- урізноманітнення та збагачення навчально-методичного забезпечення шкільного курсу інформатики;
- виокремлення у змісті курсу шкільної інформатики двох розділів: програмування та ІКТ;
- уведення шкільного курсу інформатики до початкової та основної ланок освіти;
- створення широкого спектру курсів, призначених для розширення та поглиблення знань учнів у певній галузі інформаційно-комунікаційних технологій;
- забезпечення і укомплектування шкіл навчально-методичним та матеріально-технічним матеріалом для уроків інформатики та орієнтування навчальних програм на популярні платні програмні продукти.

Література

1. Белкіна Є. В. Комп’ютерна азбука. 1 клас : підручник / Є. В. Белкіна, О. Г. Козленко. – К. : АДЕФ-Україна, 2002. – 72 с.
2. Верлань А. Ф. Інформатика : підруч. для учнів 10–11 кл. загальноосв. серед. шк. / А. Ф. Верлань, Н. В. Апатова. – К. : Форум, 2001. – 255 с.
3. Глинський Я. М. Інформатика. 8–11 класи : навч. посібник для загальноосвітніх навч. закладів: У 2 кн. Кн. 2 : Інформаційні технології / Я. М. Глинський. – 3-є вид. – Львів : Деол, СПД Глинський, 2003. – 256 с.
4. Глинський Я. М. Інформатика. 8–11 класи : навч. посібник для загальноосвітніх навч. закладів: У 2 кн. Кн. 1 : Алгоритмізація і програмування / Я. М. Глинський. – 3-є вид. – Львів : Деол, СПД Глинський, 2003. – 200 с.

5. Жалдак М. І. Інформатика – 7. Експериментальний навчальний посібник для учнів 7 класу загальноосвітньої школи. / М. І. Жалдак, Н. В. Морзе – К. : ТОВ “ТВД “ДС””, 2001. – 208 с.
6. Жалдак М. І. Програма курсу “Основи інформатики та обчислювальної техніки” для середніх навчальних закладів / М. І. Жалдак, Н. В. Морзе, Г. Г. Науменко // Інформаційний збірник Міністерства освіти України, 1993. – № 13. – С.7–23.
7. Зарецька І. Т. Інформатика: Навч. посібн. для 10–11 кл. середн. загальноосвітн. шкіл / І. Т. Зарецька, Б. Г. Колодяжний, А. М. Гуржій, О. Ю. Соколов. – К. : Форум, 2001. – 496 с.

Ірза В.

аспірантка кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”

УДК 374.1

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ І.Г. ТКАЧЕНКА ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ ШКОЛЯРІВ

Стаття присвячена дослідженню творчого науково-педагогічного доробку видатного українського педагога І.Г. Ткаченка – засновника педагогічної системи трудового навчання і виховання школярів. Охарактеризовані умови ефективної діяльності учнівської виробничої бригади як засобу розвитку дослідницьких здібностей учнів. Наведені етапи залучення школярів до творчої дослідницької діяльності в процесі трудового навчання. Розкрито особливості навчально-виховного процесу у Богданівській середній школі. Подано рекомендації ефективної організації дослідницької діяльності учнів.

Ключові слова: дослід, дослідна робота, трудове навчання, сільськогосподарське дослідництво, навчально-виробнича бригада.

Ірза В.

аспірантка кафедри педагогіки вищої школи ГВУЗ “Донбасский государственный педагогический университет”

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИДЕИ И.Г. ТКАЧЕНКА ПО ОРГАНИЗАЦИИ ОПЫТНОЙ РАБОТЫ УЧАЩИХСЯ

Статья посвящена исследованию научно-педагогического наследия украинского педагога И.Г. Ткаченка – основателя педагогической системы трудового обучения и воспитания школьников. Охарактеризованы условия деятельности ученической производственной бригады. Приведены рекомендации эффективной организации опытной работы учащихся.

Ключевые слова: опыт, опытная работа, трудовое обучение, сельскохозяйственное опытничество, учебно-производственная бригада.

Irza V.

post-graduate student of the department of Pedagogics of High School State Institute of Higher Education "Donbass state pedagogical university"

PEDAGOGICAL IDEAS I.G. TKACHENKO FOR THE ORGANIZATION OF THE RESEARCH WORK OF STUDENTS

The article is devoted to study and analysis the scientific and pedagogical heritage of Ukrainian teacher I.G. Tkachenko, who is the founder of the educational system of labor training of students. The article draws our attention to the conditions of activity of student production team. The recommendations of the efficient organization of the research work of students are proposed.

Keywords: *research, research work, labor training, agricultural research, training and production team.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний етап розвитку нашої держави характеризується значними змінами соціально-економічних відносин та інтеграцією України у європейський та світовий освітній простір. У зв'язку з цим пріоритетними завданнями вітчизняної освіти стають забезпечення професійно-творчої самореалізації особистості, зростання престижності знань, формування інтелектуального потенціалу нації як найвищої цінності українського суспільства. У законі України "Про освіту", Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, Державній програмі "Вчитель" особлива увага приділяється проблемі створення умов для підготовки висококваліфікованої молоді, здатної до самостійного наукового дослідження та пошуку, пізнання та освоєння інформаційної дійсності.

Вирішення поставлених проблем значною мірою залежить від вибору і впровадження форм і методів формування в учнів дослідницьких умінь, оскільки вони дають можливість майбутнім фахівцям оволодіти інноваційними технологіями навчання, розвинути потенціал своїх творчих здібностей, забезпечити потребу особистості у розвитку і самовдосконаленні. У зв'язку з цим виникла об'єктивна необхідність звернення педагогів та науковців до корисного теоретичного і практичного досвіду формування дослідницьких умінь школярів, який було накопичено у вітчизняній педагогічній думці у другій половині XX століття.

В даному контексті особливого значення набувають освітня діяльність і педагогічний доробок відомого українського педагога Івана Гуровича Ткаченка, оскільки він, як педагог-новатор, став засновником педагогічної системи, спрямованої на виховання високоосвіченого, всебічно розвинутого громадянина, спроможного у своїй практичній діяльності використовувати найновіші досягнення науки і техніки, ефективно працювати в умовах науково-технічного прогресу у сфері сільськогосподарського виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У педагогічній літературі існує чимало публікацій, присвячених окремим аспектам педагогічної діяльності І. Ткаченка. Це статті та рецензії у періодичних виданнях радянського періоду (О. Володін, П. Зеленгур, А. Розенберг, С. Шиповський) та пострадянських часів (Я. Береговий, Н. Калініченко, А. Кендюхова, Н. Котелянець, В. Корецька, В. Кузь, Г. Левченко, В. Мадзігон, Т. Мантула, В. Моцак, Г. Перебийніс, А. Розенберг, Б. Хижняк).

У роботі В. Неверова “Союз труда и красоты” детально описується досвід трудового, морального, естетичного виховання учнів Богданівської середньої школи №1, яку І. Ткаченко очолював упродовж майже 40 років.

Педагогічний доробок педагога і вченого висвітлюється у монографічному дослідженні А. Іванко “В. О. Сухомлинський, І. Г. Ткаченко: діалог самодостатніх педагогічних систем”. Науковець О. Максимчук у своєму дисертаційному дослідженні “Система трудового виховання в педагогічній спадщині І.Г. Ткаченка” розкриває внесок І. Ткаченка у теорію і практику трудового виховання та соціалізації школярів.

Однак педагогічні ідеї І. Ткаченка щодо організації дослідної роботи учнів не були предметом спеціального вивчення та узагальнення.

Формулювання цілей статті. Мета статті – вивчити педагогічну спадщину І. Ткаченка в контексті даного дослідження та проаналізувати досвід організації дослідної роботи учнів у Богданівській середній школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Іван Гурович Ткаченко – талановитий педагог-новатор, кандидат педагогічних наук, науковий кореспондент Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР (з 1945 року), ініціатор та організатор учнівських навчально-виробничих бригад, наукових товариств школярів, директор Богданівської середньої школи (з 1944 по 1979 рік).

Іван Гурович організував навчально-виховний процес у Богданівській школі таким чином, що навчання поєднувалося з трудовим вихованням учнів, впроваджувалися оптимальний зміст навчального матеріалу та організаційні форми і методика розвитку учнів на основі розкриття внутрішнього потенціалу дитини. У школі панувала ефективна система педагогічного управління й самоуправління, глибока наукова думка, функціонувала низка навчальних лабораторій та майстерень, навчально-дослідні ділянки, діяли учнівські наукові товариства, різнопрофільні технічні гуртки [1, с. 11; 3 с. 3].

У Богданівській школі була створена педагогічна система трудового навчання і виховання учнів. Центром цієї системи стала діяльність учнівської навчально-виробничої бригади, яка розпочала своє функціонування у 1957 році, була однією з перших в Україні і кращою у колишньому Радянському Союзі. Ця виробнича бригада була ефективним засобом розвитку дослідницьких умінь школярів.

І. Ткаченко великого значення надавав діяльності органів самоуправління бригадою, шукав шляхи і методи оптимального поєднання педагогічного керівництва з учнівським самоврядуванням. Він розробив умови ефективної діяльності учнівської виробничої бригади, визначив перспективні напрямки удосконалення її функціонування, серед яких можна виділити наступні:

- оволодіння членами бригади новою сільськогосподарською технікою, прогресивними технологіями виробництва сільськогосподарської продукції на основі теоретичного і практичного вивчення природничих наук;
- наукове обґрунтування навчально-виробничої діяльності учнівської бригади;
- розширення кола організаційних і виробничих функцій органів учнівського самоврядування;
- створення навчально-виробничих ланок для виконання сільськогосподарських робіт;
- залучення до роботи з бригадою учених-селекціонерів, науковців обласної сільськогосподарської дослідної станції, теоретиків педагогічної науки [5].

Педагогічний колектив Богданівської середньої школи під керівництвом І. Ткаченка розробив етапи залучення школярів до творчої дослідницької діяльності в процесі трудового навчання.

На першому етапі учні виконували досліди навчально-практичного характеру, перевіряли наукові рекомендації в процесі практичної роботи.

На другому етапі проводилися досліди навчально-пізнавального характеру, під час яких учні застосовували набуті знання в умовах сільськогосподарського виробництва, відслідковували наукові закономірності шляхом спостереження та порівняння, отримували нові знання, розвивали інтелект та уяву.

Третій етап – досліди творчого характеру, розраховані на тривалий час. У процесі виконання таких дослідів учні самостійно опрацьовували наукову літературу, мали можливість вдосконалити схему і методику досліду, набували практичних умінь дослідника, відкривали для себе особливості світу професій, зокрема в галузі селекції [6, с. 73].

Види сільськогосподарської праці добиралися відповідно до вікових та індивідуальних особливостей школярів, з урахуванням їх пізнавальних інтересів, мали на меті розвиток їх природних нахилів та здібностей. Учні Богданівської середньої школи мали широкі можливості для творчого застосування знань та вмінь, опанування методами наукового пізнання, отримання ґрунтовних усвідомлених знань, вчилися долати труднощі та самостійно знаходити вихід з проблемних ситуацій [2].

Сільськогосподарське дослідництво передбачало активне втручання дослідника у процес росту і розвитку рослин і тваринного світу, а також впровадження даних науки і передового досвіду безпосередньо у сільськогосподарське виробництво. У зв'язку з цим І. Ткаченко вважав доцільним створення в кожній сільській школі учнівського товариства “Юний дослідник” і залучення до сільськогосподарської дослідної роботи усіх старшокласників. Педагог розробив рекомендації ефективної організації дослідницької діяльності учнів. Згідно цих рекомендацій, тематику сільськогосподарських дослідів необхідно було диференціювати відповідно до рівня навчально-практичної підготовки учнів з основ природничих наук і виробничого навчання. Закладати досліді потрібно було паралельно: на шкільній навчально-дослідній ділянці та в навчально-дослідному господарстві учнівської виробничої бригади. Вчитель – керівник дослідної роботи – повинен був допомагати старшокласнику на всіх трьох зазначених вище етапах сільськогосподарського дослідництва. Учні доцільно було мати щоденник юного дослідника, зміст якого передбачав уміння вести фенологічні спостереження, і оформляти результати досліджень та спостережень, а також записувати весь комплекс агрозаходів, пов'язаних з постановкою та проведенням дослідів. Крім того, усі досліді повинні були мати економічно-господарчу спрямованість, яка дозволяла залучати юного дослідника у сферу сільськогосподарського виробництва і розкривала суспільну значущість його особистої праці [4, с. 33–34].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Іван Гурович Ткаченко разом з педагогічним колективом Богданівської середньої школи №1 розробив і апробував ефективну систему трудового навчання і виховання учнів, залучення школярів до суспільно корисної праці, підготовки до самостійного дослідницького пошуку. Трудова підготовка учнів Богданівської школи здійснювалася у навчально-дослідному господарстві учнівської виробничої бригади, на уроках з основ природничих наук та сільськогосподарського виробництва. І. Ткаченко розробив дидактичні основи проведення уроків трудового навчання, організаційно-педагогічні умови діяльності учнівського товариства “Юний дослідник”, продуктивної праці школярів.

До перспектив подальших розвідок у даному напрямку слід віднести порівняння педагогічних систем трудової підготовки школярів у авторських сільських школах І. Ткаченка та В. Сухомлинського.

Література

1. Іванко А. Б. Освітня діяльність та педагогічна спадщина І. Г. Ткаченка (1919-1994) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / А. Б. Іванко. – Кіровоград, 2004. – 21 с.

2. Калініченко Н. І. Г. Ткаченко – педагог-новатор сучасності / Н. Калініченко // Трудова підготовка в закладах освіти : науково-методичний журнал. – 2009. – № 12. – С. 28–32.
3. Мадзігон В. Ткаченко І. Г. – педагог-новатор / В. Мадзігон, Г. Левченко // Трудова підготовка в закладах освіти : науково-методичний журнал. – 2004. – № 3. – С. 3.
4. Ткаченко І. Г. Научно-педагогические основы воспитания коммунистического отношения к труду у старшеклассников сельской школы : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Теория и история педагогики” / И. Г. Ткаченко. – К., 1973. – 53 с.
5. Ткаченко І. Г. Богданівська середня школа ім. В. І. Леніна / І. Г. Ткаченко. – К. : Рад. шк., 1975. – 274 с.
6. Ткаченко І. Г. Керівництво навчально-дослідним господарством / І. Г. Ткаченко // Радянська школа. – 1964. – № 10. – С. 71–76.

Мінкіна Ю.

Здобувач кафедри педагогіки вищої школи «Донбаський державний педагогічний університет»

[УДК 378.147:37.011.3-051:5]”19”

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглядаються питання екологічної підготовки фахівців, які завжди було актуальним для системи вищої педагогічної освіти. Сформульовано основні складові процесу екологічної освіти. Проведено аналіз історико-педагогічної літератури з питань екологічної підготовки вчителів. Знайдені шляхи вдосконалення екологічної освіти у процесі підготовки вчителів природничих дисциплін у вищих педагогічних закладах України. Розглянуто наукові позиції із цієї проблеми, яких дотримувались науковці. Визначено ті наукові погляди, які були притаманні вченим. Узагальнено досвід, набутий науковцями, з питань екологічної освіти викладачів у досліджуваній період. Розкрито специфіку екологічної підготовки педагога.

Ключові слова: екологія, освіта, учитель природничих дисциплін, наукова спадщина, екологічні знання, екологічна культура.

Минкина Ю.

Соискатель кафедры педагогики высшей школы «Донбасский государственный педагогический университет»

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ УЧИТЕЛЕЙ ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНЫХ ДИСЦИПЛІН ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ ХХ века

В статье рассматриваются вопросы экологической подготовки специалистов, которое всегда было актуальным для системы высшего

педагогического образования. Сформулированы основные составляющие процесса экологического образования. Проведен анализ историко-педагогической литературы по вопросам экологической подготовки учителей. Найденные пути совершенствования экологического образования в процессе подготовки учителей естественных дисциплин в высших педагогических заведениях Украины. Рассмотрены научные позиций по этой проблеме, которых придерживались ученые. Определены те научные взгляды, которые были присущи ученым. Обобщен опыт, приобретенный учеными по вопросам экологического образования преподавателей в исследуемый период. Раскрыта специфика экологической подготовки педагога.

Ключевые слова: экология, образование, учитель естественных дисциплин, научное наследие, экологические знания, экологическая культура.

Minkina. Y.

The Competitor of the Department of Pedagogy of higher school "Donbass State Pedagogical University"

A RETROSPECTIVE ANALYSIS OF THE PROBLEM OF ENVIRONMENTAL EDUCATIONAL OF TEACHERS OF NATURAL SCIENCES THE SECOND HALF OF THE XX CENTURY

The main components of the process of environmental education were set out. The scientific heritage of Ukrainian and Soviet scientists who considered the ecological education of teachers was analyzed. We identified those scientific views that were inherent to the scientists. We summarized the experience gained by scientists for environmental education of teachers nowadays. The specifics of environmental training of the teacher were exposed.

Keywords (descriptive information): *environmental science (ecology), education, teachers of natural sciences, scientific legacy, environmental knowledge, environmental culture.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Питання екологічної підготовки фахівців завжди було актуальним для системи вищої педагогічної освіти. У вищих педагогічних закладах України викладається низка дисциплін екологічного спрямування, покликаних формувати в молоді сучасну науково-природничу картину світу, а також сприяти засвоєнню іманентних принципів і законів розвитку природи на рівнях її структурної організації. У сучасних умовах учитель повинен бути підготовлений до різноманітної діяльності, яка пов'язана з розв'язанням екологічних проблем та в першу чергу до діяльності з екологічного виховання школярів. Чисельні наукові праці присвячені проблемі еколого-педагогічній підготовці вчителя. Разом із тим було сформовано багато наукових позицій із цієї проблеми, яких дотримувались науковці. Тому аналіз та вивчення історико-педагогічної літератури з питань екологічної

підготовки вчителів допоможе знайти шляхи вдосконалення екологічної освіти у процесі підготовки вчителів природничих дисциплін у вищих педагогічних закладах України.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Педагогічна наука завжди приділяла багато уваги вирішенню проблем підготовки вчительських кадрів, зокрема вчителів природничих дисциплін, вивченням цієї проблеми займалися такі українські науковці: О. Янкович, О. Чернікова, В. Танська, Н. Грейда, В. Бобрицька, С. Гвоздій, Т. Дейниченко, Т. Вайда, О. Біда, С. Совгіра, О. Лабенко, Д. Біда, В. Іщенко, Н. Шакур, О. Євсєєва, О. Перець та ін.

Плідна праця була проведена вітчизняними науковцями з питань розробки методологічних основ екологічної освіти, аналізу наукового відбору змісту, форм та методів екологічної освіти, умовами реалізації екологічної освіти у вищих педагогічних закладах (А. Захлебний, І. Зверєв, І. Пономарьова, І. Суравегіна, А. Сидельковський, Я. Габєв, С. Глазачьов, С. Красновідова, Н. Риков, І. Матрусов, О. Миронов, Б. Юганзен та ін.)

Постановка завдання. Мета статті — аналіз та узагальнення наукової спадщини вітчизняних учених, які розкривають основні наукові погляди на здійснення екологічної освіти викладачів природничих дисциплін у другій половині ХХ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освіта — це обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, які є надбанням її культурного кола, а також процес виховання, самовиховання, процес формування обличчя людини. При цьому головним є не тільки обсяг знань, а й поєднання знань з особистісними якостями, умінням самостійно розпоряджатися своїми знаннями. Значення поняття “освіта” усталилося наприкінці ХVІІІ століття та сформувалося під впливом Гете, Песталоцці, неогуманістів та просвітителів, означало загальний духовний процес формування людини. Із того часу зазначене поняття набуло більш широкої значущості. Освіта озброює людину уміннями та навичками, необхідними для працівника певної галузі. У процесі засвоєння знань студент навчається не лише обґрунтовувати свої світоглядні позиції у сфері екології, а й користуватися здобутими знаннями у повсякденному житті. Процес екологічної підготовки викладача — це багатогранний процес, який має освітню складову. Оскільки освіта — це основа інтелектуального, культурного, духовного розвитку особистості, тому екологічну підготовку можна розглядати як процес формування фундаментальних екологічних знань, навичок, екологічного мислення та свідомості, формування екологічної культури, який здійснюється шляхом вирішення освітніх і виховних завдань та вдосконаленням практичної та наукової діяльності студентів. Екологічна освіта і виховання— це процес,

який містить формування наукової системи знань у галузі взаємодії природи і суспільства, виховання гуманістичного світосприйняття та як результат формування екологічних переконань, які визначають ставлення особистості до охорони навколишнього середовища. Протягом другої половини ХХ століття чисельні наукові праці присвячені проблемі еколого-педагогічній підготовці вчителя, але наукове дослідження зазначеної проблеми здійснювалося в межах тих чи інших наукових позицій, яких дотримувалися науковці.

Так, І.Д. Зверев виокремлює необхідність формування в педагога почуття громадянського обов'язку та засвоєння ним системи наукових знань. Науковець зазначав, що екологічну освіту слід розглядати як елемент загальної освіти, який пов'язаний з оволодінням наукових основ взаємодії природи та суспільства. На його думку, головною метою екологічної освіти та виховання є формування системи наукових знань, поглядів та переконань, які забезпечують ставлення до навколишнього середовища у всіх проявах діяльності [9, с. 10 – 12].

О.С. Сластьоніна акцентує увагу на екологічному потенціалі природничих дисциплін та розкриває загальні характеристики еколого-педагогічної готовності вчителя, поміж яких головними вважає громадянську та професійну відповідальність. Екологічна підготовка вчителя дорівнюється процесу засвоєння вчителем наукових і методичних знань. Дослідниця працювала над виявленням та обґрунтуванням дидактичних та методичних умов професійно-екологічної підготовки майбутніх учителів. Було вперше здійснено спробу наукового узагальнення теорії та практики екологічної підготовки вчителя. В умовах реформи загальноосвітньої та професійної школи виокремлюються основні напрями сучасного етапу розвитку освіти, які характеризуються ускладненням соціальних функцій та освітньо-виховних задач. Екологічна підготовка педагога може бути реалізована за допомогою різнобічних міждисциплінарних зв'язків. На її думку екологічна підготовка повинна здійснюватися через систему навчальних дисциплін, кожна з яких розкриває той чи інший бік дійсності [6, с. 5 – 17].

Т.В. Корнер розглядає змістовні компоненти екологічної підготовки вчителя та вважає основними змістовними компонентами екологічної підготовки вчителя – методологічні, науково-теоретичні, соціально-психологічні, предметно-методичні [3, с. 2 – 4].

На думку А.В. Міронова, саме зміст екологічної підготовки відіграє головну роль у процесі екологічної підготовки викладача. Чисельні наукові дослідження, які присвячені проблемі екологічної підготовки вчителя дорівнюють процесу засвоєння наукових та методичних знань. Дослідник розглядає теоретичні засади формування змісту екологічної освіти

майбутнього викладача. Було здійснено спробу сконструювати проект змісту екологічної освіти. У дослідженні науковця відображаються можливості та шляхи реалізації проекту змісту екологічної освіти у програмах суспільно-політичних та психолого-педагогічних дисциплін [4, с. 5].

Наприклад, на думку Е.Ю. Шапокене, вирішення проблеми екологічної підготовки майбутнього викладача біології можливе за умов організації самостійної роботи студентів. Наголошується на самостійній роботі у всіх сферах екологічної освіти, та перш за все, пошук здійснюється під час навчальних занять та в позаурочній діяльності студентів у циклі екологічної освіти [9, с. 101 — 104].

Однак існують інші погляди на специфіку екологічної підготовки педагога, прихильники яких не ототожнюють цей процес із засвоєнням наукових та методичних знань та пропонують аксіологічний підхід до організації процесу.

На думку Г.С. Тарасенко, екологія набуває статусу світогляду людства і вимагає екологізації всіх форм суспільної свідомості, всіх сфер життєдіяльності сучасної людини. Тому, на її думку, поряд із наукою повинні стояти мораль, мистецтво, релігія. Ми спрямовуємо свій погляд на заповнення прогалин теоретичного і методичного характеру, які перешкоджають ефективній практиці різнофакторного впливу на формування професійної культури вчителя тому, що відсутні дослідження, присвячені екологічній та естетичній культурі вчителя в їх взаємозалежності. Г.С. Тарасенко пропонує шляхи реалізації взаємозв'язку естетичної та екологічної підготовки вчителя в системі професійної освіти [7, с. 10 – 20].

С.Н. Глазачьов стверджував, що у процесі екологічної підготовки студентів-біологів педагогічних інститутів вирішуються такі завдання, як формування морально-екологічних якостей студентів, під час екологічної підготовки формується екологічна свідомість [1, с. 4 – 11].

Цілком погоджуємося з думкою Н.С. Назарової, яка розглядає екологічну освіту та виховання як багатоаспектний процес, який вирішує проблеми формування наукової системи знань у галузі взаємозв'язку природи та суспільства, виховання гуманістичного світогляду особистості, які визначають активну позицію студента у сфері охорони навколишнього середовища [5, с. 2 – 5].

Б.Г. Іоганзен стверджував, що екологічне мислення та екологічна свідомість формуються під впливом певних чинників системи освіти та виховання, а саме: виховання екологічної культури, виховання громадянської відповідальності, виховання любові до природи [2, с. 81].

Висновок. Таким чином, робимо висновок, що екологічна підготовка фахівців, зокрема педагогів, із високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості та культури відбувається на основі критеріїв оцінки

взаємовідносин людського суспільства та природи. Узагальнюючи досвід науковців минулого та сучасності, доходимо до висновку, що екологічна освіта – це цілісне явище, що містить процеси навчання, виховання, розвитку особистості, яка спрямовується на формування екологічно грамотної особистості. Комплексність екологічної освіти та виховання, на нашу думку, є головною умовою екологічної підготовки викладачів.

Література

1. Глазачев С.Н. К методологии построения содержания экологического образования будущего учителя / С.Н. Глазачев // Система подготовки учителя к экологическому образованию школьников. – 1985. – С. 4 — 11.
2. Иоганзен Б.Г. Актуальные вопросы преподавания экологии в педагогическом институте / Б. Г. Иоганзен // Научно-педагогические основы подготовки учителя биологии. – 1973. – №1. – С. 81 — 104.
3. Корнер Т.В. Экологическая подготовка учителя биологии в процессе повышения квалификации : автореф. дисс. канд. пед. наук : спец. 13.00.01. / Т.В. Корнер. – Л. 1989. – 20 с.
4. Миронов А.В. Содержание экологического образования будущего учителя : Монография / А.В. Миронов – К. : Казанский университет., 1989 – 226 с.
5. Назарова Н.С. Экологическое образование студентов : учебно-метод. пособие / Н.С. Назарова. – К. : Вища шк., 1985. - 47 с.
6. Слостенина Е.С. Экологическое образование в подготовке учителя: вопросы теории и практики : Монография / Е.С. Слостенина. – М. : Педагогика, 1984. - 104 с.
7. Тарасенко Г.С. Взаємозв'язок естетичної та екологічної підготовки вчителя в системі професійної освіти : Монографія / Г.С. Тарасенко. – Черкаси, 2006. – 308 с.
8. Шапокене Э.Ю. Проблемы подготовки учителя к экологическому образованию на современном этапе / Э.Ю. Шапокене // Система подготовки учителя к экологическому образованию школьников. – 1985. – С. 101 — 104.
9. Экологическое образование и воспитание в СССР : Тезисы докладов на Международном конгрессе по образованию и подготовке кадров в области окружающей среды – М. : изд. Московского университета, 1987. – 120 с.

ЗАГАЛЬНА ШКОЛА

Кузьміна О.

*доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки ДВНЗ
„Донбаський державний педагогічний університет”*

УДК 373.018.32:316.614-057.874

**ВПЛИВ „ДОІНТЕРНАТНОГО ЖИТТТЯ” НА ФОРМУВАННЯ
ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАНЦІВ ІНТЕРНАТНИХ
ЗАКЛАДІВ**

У статті доведено, що в процесі формування життєвої компетентності у вихованців інтернатних установ, необхідно враховувати специфіку їх розвитку, стан здоров'я, причини надходження дитини в інтернатну установу, особливості її доінтернатного життя, а також особливості життя в інтернатній установі.

Ключові слова: *особистість, життєва компетентність, соціальна компетентність, школа-інтернат, ціннісні орієнтири, педагогічна діяльність.*

Кузьміна Е.

*доктор педагогических наук, доцент заведующая кафедрой педагогики
ГВУЗ „Донбасский государственный педагогический университет”*

**ВЛИЯНИЕ „ДОИНТЕРНАТНОЙ ЖИЗНИ” НА ФОРМИРОВАНИЕ
ЖИЗНЕННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ВОСПИТАННИКОВ
ИНТЕРНАТНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ**

Содержание статьи доказывает, что в процессе формирования жизненной компетентности у воспитанников интернатных учреждений необходимо учитывать специфику их развития, состояние здоровья, причины поступления ребенка в интернатное учреждение, особенности его доинтернатной жизни, а также особенности его жизни в интернате.

Ключевые слова: *личность, жизненная компетентность, социальная компетентность, школа-интернат, ценносные ориентиры, педагогическая деятельность.*

Kuzmina H.

doctor of pedagogical Sciences, associate professor, the head of the Department of pedagogics of the Donbas State Pedagogical University

SPECIFICITY OF FORMATION OF VITAL COMPETENCE OF PUPILS BOARDING SCHOOL

Article maintenance proves that in the course of formation of vital competence at pupil establishments it is necessary to consider specificity of their development, a state of health, the and also features of his life in a boarding school.

Keywords: *the person, vital competence, social competence, boarding school, reference points, pedagogical activity.*

Постанова проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Проблеми, з якими стикаються вихованці школи-інтернату помітно впливають на формування їх життєвих орієнтирів, деформують соціальні установки, ускладнюють процеси пристосування до життя у соціумі, оскільки в них відсутні навички самостійного життя, уміння побутового самообслуговування, позитивні стереотипи сімейних стосунків

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячена стаття. Багато науковців (Г.М.Бевз, І.Гермаков, І.В.Дубровіна, Н.К.Максимова, К.Л.Мілютіна, В.М.Піскун та ін.), педагогів-практиків розглядають проблему формування життєвої компетентності, і вказують на специфічність її формування у вихованців інтернатних закладів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Проблема формування життєвої компетентності учнів базується на розумінні причин, що обумовили надходження дітей в інтернатну установу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сирітство залишає незагойний слід в житті дитини, веде до деформації психічних процесів, викликаних стресовими ситуаціями, позначається на психології особистості. Втрата батьків або залишення ними дітей напризволяще з різних причин – спричиняє трагедію дітей, призводить до психічних травм, ліквідацію або пом'якшення яких має взяти на себе суспільство.

Сучасні вихованці інтернатних закладів у переважній більшості є соціальними сиротами. Їх батьки на час народження дитини були цілком здоровими психічно і фізично, але згодом вони стали соціально дезадаптованими.

Діти, які виростили поза сім'єю, неспроможні до багатих емоційних переживань, здатність дитини любити оточуючих тісно пов'язана з тим,

скільки любові та в якій формі цього почуття отримала вона сама. Внаслідок загостреного бажання домогтися уваги з боку дорослого та через невміння встановлювати контакти діти бувають нещирими, вигадують різні причини для того, щоб їх помітили та відзначили. Часто в них відсутня реакція на зауваження, критику тощо [6, с.57].

У зв'язку з тим, що ці діти живуть у замкненому світі, вони мають обмежений кругозір, обмежений об'єм знань про навколишнє середовище, обмеженість та одноманітність вражень, недостатньо розвинене сприйняття й наочно-образне мислення. На заняттях вони дисципліновані та слухняні, намагаються запам'ятати все, що від них вимагають дорослі, але самі малоініціативні, їм бракує зосередженості, вони легко відволікаються. Якщо щось не виходить, діти або швидко відмовляються від справи, або шукають виправдання собі певними обставинами, стають агресивними, часто рвуть, ламають початий ними виріб. Якщо дитина влаштовується у сім'ю, то батькам слід бути готовим до того що навіть з великими зусиллями, витраченими на підготовку до школи, ці діти будуть відчувати труднощі в навчанні. Адже у таких дітей спостерігається недорозвиненість мови: словниковий запас невеликий, судження досить примітивні та перекручені. Іноді вони не мають уявлення навіть про повсякденні речі. Наприклад, як готується їжа, звідки потрапляють у дім продукти, скільки вони коштують[3, с.34].

За даними наукових досліджень основними причинами різноманітних відхилень особистісного розвитку дітей-сиріт можна назвати:

- дефіцит спілкування на рівні дитина-дорослий;
- специфічність системи спілкування з дорослими та однолітками;
- емоційно-дистанційний стиль взаємодії дитини та дорослого;
- відсутність можливості створення власної моделі родинно-побутових стосунків;
- обмеженість спілкування з ровесниками із повних сімей;
- синдром „великого колективу”, що усуває й ускладнює диференційований підхід до дітей;
- недостатність умов для задоволення особистісних потреб дітей, їх саморозвитку і самореалізації;
- низький рівень загальних знань та пізнавально-інформативного розвитку [6,С.47].

Причинами відставання в розвитку вихованців інтернатів є недостача заохочення, недостатнє харчування, фізичне й сексуальне насильство, у тому числі, заподіяне їм опікунами й вихователями. Це насильство нерідко повторюється, коли сироти самі стають батьками та вихователями .

Для вихованців інтернатних закладів притаманне однозначне ставлення до себе, що в основному характеризується негативною чи заниженою

самооцінкою. Вони часто перебувають у стані тривоги, напруження, невпевненості, зневірені в людях і обставинах, які їх оточують. За таких умов формування особистості дитини, яка лишилася сім'ї, внаслідок деформації внутрішньо сімейних відносин, відчуження із її сфери, відбувається по невротичному типу, коли на перший план виступають захисні механізми. Діти пристосовуються до нових умов, часто мовби забуваючи своїх рідних, а іноді навіть демонструють негативне ставлення до них.

Так, наприклад, у результаті аналізу ситуації розлуки з сім'єю, у дитини з'являються відчуття зради, непотрібності й самотності, вони провокують захисні реакції протесту, розвиток депресивного стану. У дитини з'являється недовіра до всіх дорослих взагалі, вона замикається в собі, не хоче згадувати про сім'ю, розповідати про неї. Це свідчить, що спогади про сім'ю пов'язані з негативними переживаннями, і дитина уникає цих травмуючих переживань [1, с.70].

В умовах позбавлення батьківського піклування у дітей виникає хронічна фрустрація – психічний стан, що зумовлений неуспіхом у задоволенні потреб, бажань. Звичайно, важливо не лише виявити і проаналізувати ситуацію відчуження дитини із рідної сім'ї, але й знати можливі шляхи виходу дитини із такої ситуації. При цьому, слід зазначити, що простежуються дві основні лінії поведінки дитини:

- вона розцінює втрату сім'ї як покарання за те, що вона погана, і постійне почуття провини стає домінуючим у характеристиці її особистості;
- вона в ситуації „відчуженості” звинувачує сім'ю, батьків, її внутрішній стан відображає боротьбу почуттів - поєднання озлоблення й образи з любов'ю до батьків.

Отже діти-сироти справді відрізняються особливостями поведінки, та на відміну від дітей, що виховуються в сім'ї, доля не залишила їм вибору. Вони не мали змоги виховуватися в інших умовах, крім тих, що їм „дісталися у спадок” від біологічних батьків. Тому важливим є зрозуміти обставини та причини, що призвели до таких психологічних характеристик, та працювати з дитиною по мірі можливості, щоб вивести її на потрібний рівень розвитку .

Дітей, які знаходяться в інтернаті умовно можна розподілити на дві категорії; ті, що потрапили до закладу після проживання хоча б деякий час у сім'ї, і ті, котрі ніколи не жили у сім'ї.

Специфіка умов утримання та проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки, є причиною неуспішної соціалізації вихованців інтернатних закладів у майбутньому, неприйняття соціального оточення поза інтернатом. Внаслідок цього, ці діти не володіють засобами, що допомагають перебороти страх, не отримують стимулу до активної

пізнавальної діяльності, не вміють поділитися своїми переживаннями із дорослими.

Перебуваючи багато років в інтернатних закладах, діти набувають комплексу негативних властивостей та якостей, і це можна визначити як соціальну депривацію. Така дитина не засвоює всієї гамми необхідних соціальних ролей, у неї не формуються властивості та якості, потрібні для того, щоб адекватно сприймати соціальну реальність, оцінювати її та приймати свідомі рішення у конкретних ситуаціях [5, с.347].

Соціальна депривація виявляється в обмеженому колі спілкування дитини, стихійному характеру зв'язків і ставлень, уникненні об'єктивних соціальних ролей, які дитина повинна виконувати відповідно до віку в різних видах діяльності. Формування даного виду депривації частіше за все спостерігають в дітей, які позбавлені батьківського піклування, знаходяться в закритих виховних закладах. Появі такої депривації досить часто сприяють дорослі: батьки відмовляються від дитини чи проявляють до неї байдужість, вихователі невиправдано дистанціюються від неї, демонструють жорстку виховну модель. Депривація нерідко супроводжується ізоляцією дитини від батьків, від середовища ровесників, від сприятливих умов соціального розвитку. Діти, схильні до депривації, позбавлені спілкування з іншими людьми, не відчують доброзичливого ставлення до себе як з боку близьких, так і з боку інших людей. У зв'язку з цим у них менше реалізуються фізичні потреби. Такі діти отримують набагато менше необхідної їм стимуляції для розвитку почуттів. Недостатність адекватних соціальних і емоційних стимулів у дітей, які виховуються в подібних умовах, сприяє відставанню в фізичному та розумовому розвитку, у формуванні їхнього ставлення до інших.

Визначено, що для попередження розвитку депривації вихованців інтернатних закладів варто враховувати такі умови:

- з раннього дитинства надавати дитині необхідну кількість і якість різноманітних стимулів із зовнішнього середовища (звукових, слухових, тактильних), аби в дитини розширювалось коло сенсорних відчуттів й уявлень;
- диференціювати коло об'єктів – носіїв цих відчуттів, допомагати дітям самостійно оволодівати цими об'єктами (вчити дітей співати, танцювати, слухати музику, спілкуватись з тваринами тощо);
- спілкуючись з дитиною намагатися знайомити її з різноманітними почуттями, пояснюючи їх природу та прояви;
- у процесі навчання, в інших видах діяльності створювати більше ситуацій, які вимагають від дитини вияву позитивних почуттів і переживань;

- створювати для кожної дитини ситуації входження, адаптації в суспільство;
- заохочувати прагнення дитини оволодівати новими соціальними ролями, стимулюючи не тільки оволодіння тими ролями, які необхідно, але й в набутті відповідних соціальних вмінь і досягнення позитивного результату.

У ході вивчення даної проблеми виявлена ще одна особливість, яка характеризує портрет дітей, котрі залишилися без опіки батьків – феномен „ми”, який є своєрідною ідентифікацією дітей один з другим.

Відомо, що у сім'ї феномен „ми” відбиває причетність дитини саме до своєї сім'ї, є важливою емоційною і моральною силою і створює умови для внутрішнього захисту. А у дітей, які залишилися без сім'ї, створюється стихійне „ми” як своєрідне психологічне утворення. Це пояснюється тим, що для таких дітей весь світ ділиться на „своїх” і „чужих”. Водночас у них формуються особливі ієрархічні стосунки, включаючи досить жорсткі стосунки всередині „ми” і у ставленні до молодших. На жаль, сьогодні ще недостатньо враховується цей феномен у практиці виховання таких дітей. Дитину часто просто переводять в іншу групу, позбавляючи дітей зв'язків один з одним, з дорослими, з якими вони мали нормальні стосунки. Цей момент, безперечно, є глибокою травмою для психіки вихованців.

До типових особливостей дітей, які залишилися без батьківської опіки, належать особливості спілкування і зверхність, нервовість і бажання як найшвидше встановити комунікативні зв'язки. Відсутність уміння спілкуватись викликає у соціальних сиріт домінування захисних форм поведінки, зокрема таких, як неадекватна лояльність або агресивність.

Звичайно, особливості психічного розвитку дітей, які залишилися без батьківської опіки, проявляються в різних вікових групах по-різному. Але незаперечним є одне: всі вони мають серйозні наслідки для формування особистості дитини, її міжособистісних відносин, самосвідомості, діяльності.

Висновки. Виходячи з аналізу особливостей життєдіяльності й побуту дітей в умовах інтернатної установи, можна сказати, що завдання формування життєвої компетентності вихованців інтернатних закладів обумовлює необхідність організації цілеспрямованої соціально-виховної роботи, спрямованої на набуття вихованцями соціального досвіду з метою їхньої підготовки до самостійного життя та формування показників життєвої компетентності.

Література

1. Бевз Г.М. Психологічні особливості дітей, позбавлених батьківського піклування // Надання допомоги „дітям вулиці” та соціально незахищеним дітям і підліткам: Інф.-метод. зб. / Г.М. Бевз; [За ред. С.В.Гостоухової]. – К.: Акстанманн. – Вип. 5 – С. 44-49.

2. Державна доповідь „Про становище дітей в Україні (за підсумками 1999 року): Соціальний захист дітей сиріт і дітей позбавлених батьківського піклування”. – Український інститут соціологічних досліджень. - К. : 2000. – 110 с.
3. Єрмаков І.Г. Феномен компетентісно спрямованої освіти / І.Г. Єрмаков // Школа. Інформаційно-методичний журнал. – № 12. – 2006.
4. Максимова Н.К., Мілютіна К.Л., Піскун В.М. Основи дитячої патопсихології: навч. Посібник / Н.К. Максимова, К.Л. Мілютіна, В.М. Піскун. – К: Перун, 1996. – 246 с.

Коробська Г.

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри вищої математики та інформатики Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

УДК 373.015.31:373.091.33-027.22:793.7

**РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ШКОЛЯРІВ ЗА
ДОПОМОГОЮ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ**

У статті розкрито зміст поняття «дидактична гра» як комплексного засобу навчання. Визначено різні підходи до класифікації дидактичних ігор у навчально-пізнавальному контексті. Проаналізовано функції дидактичної гри, що спрямовані на розвиток творчих здібностей учнів. Охарактеризовано вплив дидактичних ігор на розвиток в учнів творчого мислення, пізнавальної активності, самовдосконалення. Розкрито умови забезпечення ефективності використання педагогом дидактичних ігор для розвитку творчої активності учнів.

***Ключові слова:** дидактична гра, класифікації та функції дидактичних ігор, творча активність, пізнавальний процес, навчальна діяльність учнів, саморозвиток.*

Коробская А.

кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры высшей математики и информатики Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина

**РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ
ПОСРЕДСТВОМ ДИДАКТИЧЕСКОЙ ИГРЫ**

В статье раскрыто содержание понятия «дидактическая игра» как комплексного способа обучения. Определены различные подходы к классификации дидактических игр в учебно-познавательном контексте. Проанализированы функции дидактической игры, которые направлены на развитие творческих способностей учащихся. Охарактеризовано влияние дидактических игр на развитие у учащихся творческого мышления, познавательной активности, самоусовершенствования. Раскрыты

условия обеспечения эффективности применения педагогом дидактических игр для развития творческой активности учащихся.

Ключевые слова: дидактическая игра, классификации и функции дидактических игр, творческая активность, познавательный процесс, учебная деятельность учащихся, саморазвитие.

Korobska G.

candidate of pedagogical sciences, senior teacher of V. N. Karazin Kharkiv National University Advanced Mathematics and Informatics department

DEVELOPMENT OF PUPILS' CREATIVE POTENTIAL WITH THE HELP OF DIDACTIC GAMES

The content of "didactic game" notion as a complex method of teaching is presented in this article. Different approaches to didactic game classifications in educational context are defined. Functions of didactic games that are directed to the development of pupils' creative potential are analyzed. The influence of didactic games on the development of pupil creative potential, educational activity, and self-development are characterized. Conditions of didactic game effective maintenance by a teacher to develop pupils' creative potential are revealed.

Key words: didactic games, classifications and functions of didactic games, creative potential, educational process, pupils' educational activity, self-development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна система вітчизняної шкільної освіти в умовах інтеграції в європейський і світовий освітній простір зорієнтована на підвищення якості навчання, оновлення його змісту, форм і методів, впровадження інноваційних технологій в педагогічний процес загальноосвітніх закладів. Реалізація цих заходів на практиці дозволяє створити сприятливі умови для цілісного та всебічного розвитку особистості, здатної до самовдосконалення, творчого пошуку та самореалізації своїх можливостей.

У світлі цього пріоритетним освітнім напрямом стає розвиток у школярів творчої та пізнавальної активності, вдосконалення їх інтелектуальних, практичних і комунікативних здібностей, здійснення самоконтролю власних досягнень, підвищення якості засвоєння учнями навчального матеріалу, зокрема шляхом дидактичної гри.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У процесі наукового пошуку встановлено, що розкриттю суті дидактичної гри та вивченню її впливу на розвиток творчої активності особистості присвятили свої дослідження такі педагоги та науковці, як: О. Брижатенко, О. Газман, Д. Ельконін, О. Жорник, Н. Кудикіна, І. Лернер, В. Лозова, А. Нісімчук, Г. Селевко, А. Усова, С. Шмаков, П. Щербань та інші.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – визначити ефективність застосування дидактичних ігор у навчальному процесі для розвитку творчої активності учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі наукового пошуку встановлено, що дидактична гра є комплексним засобом навчання, що має чітко поставлену мету, зорієнтовану на відповідний педагогічний результат, а також характеризується окресленими правилами та визначається навчально-пізнавальною спрямованістю. Важливо зазначити, що дидактична гра, перш за все, забезпечує ефективне здобуття знань учнями, формування та закріплення в них умінь і навичок, а також розвиток їх творчо-пізнавальної активності.

Так, для розуміння суті дидактичної гри науковець Ю. Мох виділяє два положення: 1) гра є важливим фактором соціального формування людини як суб'єкта пізнання та діяльності; 2) за допомогою гри можна відтворювати різні життєві ситуації, участь особи в яких забезпечує вплив на зміни в її свідомості, соціальних ролях, професійних уподобаннях, потребах, навичках взаємодії та дії [5].

У ході дослідження було з'ясовано, що існують різні підходи науковців до класифікації дидактичних ігор. Так, у навчально-пізнавальному контексті дидактичні ігри можна поділити:

- за рівнем пізнавальної активності та самостійності учнів (репродуктивні, конструктивні, творчі) [10];
- за дидактичними цілями навчання (ігри-вправи, ігрові дискусії, ігрові ситуації, навчально-рольові або ділові ігри) [8];
- за рівнем складності інтелектуальної діяльності (репродуктивні, репродуктивно-варіативні, творчі) [3];
- за творчою спрямованістю (сюжетно-рольові, конструктивно-будівельні, ігри-драматизації та театралізації, ігри з елементами праці, ігри-фантазування) [2].

Для нашого дослідження інтерес викликають погляди І. Хом'юк щодо класифікації навчальних ігор з урахуванням рівнів пізнавальної діяльності учнів. За цією ознакою педагогом поділено ігри на такі групи:

- репродуктивні, які спрямовані на формування в учнів умінь відтворювати в пам'яті, поглиблювати та удосконалювати знання й, крім того, потребують контролю з боку вчителя;
- проблемно-пошукові, що передбачають узагальнення, пошук інформації та здійснення логічних операцій за допомогою наявних знань, створення суперечностей між відомими та новими фактами на основі аналізу отриманих знань;

- творчі, які готують до пізнавальної діяльності у процесі виконання завдань, що потребують узагальнення та систематизацію в стандартних і нестандартних ситуаціях [11, с. 54].

Слід зазначити, що наведені різновиди дидактичних ігор можна успішно використовувати в навчанні школярів різного віку, що дозволить запобігти перевантаженню учнів під час одноманітної механічної роботи, буде сприяти покращенню їх уваги під час засвоєння нових знань, термінів, понять, а також забезпечуватиме розвиток пізнавального інтересу до навчальної діяльності. Причому, на думку Г. Ляпіної, дидактичні ігри, зокрема ігри-вправи та сюжетні ігри, передбачають прояв активності школярів, яка виявляється в усних повідомленнях, розповідях, особистих судженнях і пропозиціях. Крім цього, Г. Ляпіна зазначає, що до дидактичних ігор доцільно віднести уявні подорожі та ігри-вправи (вікторини, кросворди, ребуси, чайнворди, анаграми тощо), які часто використовуються при повторенні тем і розділів на уроках і спрямовані на вдосконалення та розвиток пізнавальних здібностей учнів [4].

Аналіз наукової літератури [2; 9; 11] доводить, що в контексті розвитку творчих здібностей учнів важливого значення надається таким функціям дидактичної гри, як: навчальна (розвиток загальнонавчальних умінь і навичок учнів); активізуюча (розвиток пізнавальної активності); контролююча (контроль і оцінка досягнень, самокорекція); розвивальна (гармонійний розвиток особистості для активізації її резервних можливостей та пізнавального інтересу); мотиваційно-стимулююча (мотивація та активізація процесу пізнання) та інші.

Особливу увагу слід звернути на те, що дидактичні ігри стимулюють пізнавальний інтерес особистості, ефективно розв'язують проблему отримання знань за рахунок власних зусиль у процесі захоплюючого змагання. В силу цього дидактичні ігри є засобом розвитку пізнавальних інтересів учнів, а використання таких ігор у навчанні забезпечує більш глибоке розуміння матеріалу, що вивчається. У свою чергу, реалізація розвивальних цілей забезпечує розвиток уваги, мовлення, пам'яті, мислення, уяви, фантазії, творчості, рефлексії учнів, а також їхньої мотивації, інтересу до навчання та прагнення до самовизначення [1; 12].

Значний інтерес має досвід передових сучасних учителів, які використовують активні форми та методи із залученням дидактичних ігор, сповнюючи їх елементами творчої новизни. Так, у роботі з учнями сучасні педагоги широко застосовують такі різновиди дидактичних ігор як: вікторини, ігри з картками, естафети, ігри-вправи, рулетки, ігри-казки, аукціони знань, ігри-імітації, ділові ігри, ігри-подорожі, інтелектуальні змагання типу «Брейн-ринг» та «Що? Де? Коли?» тощо. Причому,

впровадження дидактичних ігор на уроках ефективно впливає на розвиток в учнів творчого мислення, позначається на формуванні в них умінь і навичок самореалізовуватись, самовдосконалюватися, висловлювати власне ставлення до подій і процесів, забезпечує ефективне усвідомлення учнями навчального матеріалу [6; 7; 12].

Зазначимо, що під час проведення уроків у формі гри учням XXI століття надається максимальна свобода інтелектуальної діяльності, яка обмежується лише визначеними правилами гри. Учні самі обирають власну роль у грі, висуваючи припущення про ймовірний розвиток подій, створюють проблемну ситуацію, шукають шляхи її розв'язання, беручи на себе відповідальність за обране рішення. Учитель в ігровій моделі виступає як: інструктор (ознайомлення з правилами гри, консультації під час її проведення), суддя-рефері (коригування й надання порад стосовно розподілу ролей), тренер (підказки учням для прискорення проведення гри), головуючий, ведучий (організатор обговорення) [7, с. 55-56].

Крім того, нестандартні уроки з використанням ігор, базуючись на творчому обговоренні та розв'язанні обраної проблеми, сприяють формуванню, закріпленню та вдосконаленню знань, умінь і навичок учнів, поглибленню й систематизації вивченого матеріалу, зміцненню й розширенню творчих здібностей та активності учнів, узагальненню результатів їх самостійної пізнавальної діяльності під керівництвом учителя, формуванню позитивного ставлення до самостійного набуття знань, створенню відповідних умов для самовдосконалення, ухваленню рішень за умови взаємодії, суперництва й конкуренції між активно діючими особами, поглибленню діапазону своїх спеціальних знань, умінь і навичок [6].

Висновки. Отже, на основі досліджень науковців і власного педагогічного досвіду можна зробити висновок, що активне залучення дидактичних ігор до процесу навчання та проведення нестандартних уроків у формі гри веде учнів до самостійного дослідження, активізації пізнавальної діяльності, набуття вмій і формування практичних навичок, а також позитивно впливає на розкриття творчих можливостей учнів, здатності школярів до узагальнення та теоретичного аналізу. Зазначимо, що забезпечення ефективності використання дидактичних ігор для розвитку творчої активності учнів можливе при врахуванні педагогом наступних умов: 1) раціональний поділ ігрових завдань за рівнями складності (репродуктивні, проблемно-пошукові, творчі); 2) реалізація кожним учнем своїх творчих можливостей; 3) створення активної, творчої атмосфери в класі та підтримування постійного позитивного контакту з учнями; 4) доцільність поєднання педагогічного керівництва з прагненням учнів до самореалізації та саморегуляції навчальної діяльності у процесі

гри; 5) узгодженість рівня пізнавальних потреб і можливостей кожного учня; 6) врахування вікових особливостей школярів.

До подальших напрямів дослідження слід віднести вивчення питання врахування вікових особливостей учнів при застосуванні дидактичних ігор для розвитку пізнавальних здібностей школярів.

Література

1. Корнеєв В. П. Основи розвитку пізнавальних інтересів / В. П. Корнеєв // Рідна школа. – 1993. – № 5. – С. 36–40.
2. Кудикіна Н. В. Теоретичні засади педагогічного керівництва ігровою діяльністю молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Н. В. Кудикіна. – К., 2004. – 41 с.
3. Кузнецова А. А. Познавательный интерес. Условия его развития / А. А. Кузнецова, С. В. Чуракова, В. Н. Кузнецов // Биология в школе. – 1996. – № 2. – С. 29–31.
4. Ляпина Г. А. Игра как средство активизации учебно-воспитательного процесса / Г. А. Ляпина. – Алма-Ата : Мектеп, 1978. – 64 с.
5. Мох Ю. А. Дидактична гра як психолого-педагогічна проблема / Ю. А. Мох // Вісник Київського славістичного університету. Серія : педагогіка : [зб. наук. пр.]. – К. : КСУ, 2005. – Вип. 24. – С. 137–143.
6. Нестандартні уроки в школі та їх аналіз : наук.-метод. посібник / [за ред. Н. М. Острроверхової]. – К. : Вид-во Харитоненка, 2003. – 152 с.
7. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. Пометун, Л. Пироженко ; за заг. ред. д-ра пед. наук., проф. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2006. – 192 с. : іл.
8. Саюк В. Ігрові методи та їх дидактичне значення / Валентина Саюк // Рідна школа. – 2001. – № 4. – С. 18–20.
9. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учеб. пособ. для пед. вузов ин-тов повышения квалификации/ Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.
10. Тополя Л. В. Дидактичні ігри під час вивчення алгебри та геометрії в 7–9-х класах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 „Теорія і методика навчання математики” / Л. В. Тополя. – К., 2003. – 20 с.
11. Хом'юк І. В. Формування умінь самостійної роботи у майбутніх інженерів засобами ігрових форм : [монографія] / І. В. Хом'юк, В. А. Петрук. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2004. – 185 с.
12. Шуть М. Школа ігромайстерності / Микола Шуть. – К. : Вид. дім "Шкільний світ" / вид. Л. Галіцина, 2006. – 128 с.

Григоренко Г.

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методики викладання спортивно-педагогічних дисциплін державного навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 373.5.013.76:613(477)

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ЗДОРОВ'ЯТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

У статті викладені ознаки та дефінітивний аналіз питання феноменології здоров'ятворчої компетентності учнів та напрямки її спортивно-педагогічного формування, її компоненти та напрямки розвитку, особистісного ставлення до здоров'я, які розглядаються в українській національній педагогіці. Розкриті взаємозв'язки загальноосвітньої діяльності та профорієнтаційної роботи загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: феноменологія, соціальна цінність, здоров'ятворча компетентність, парадигма освіти, здоровий спосіб життя, спортивно-педагогічні дисципліни.

Григоренко Г.

кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры теории и методики преподавания спортивно-педагогических дисциплин государственного учебного заведения «Донбасский государственный педагогический университет»

ФЕНОМЕНОЛОГИЯ ЗДОРОВЬЕТВОРЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКЕ

В статье даны признаки и дефинитивный анализ вопроса феноменологии здоровьетворческой компетентности учащихся и направления ее спортивно-педагогического формирования, компоненты и направления развития, личностного отношения к здоровью, которые рассматриваются в украинской национальной педагогике. Раскрыты взаимосвязи общеобразовательной деятельности и профориентационной работы общеобразовательного учебного заведения.

Ключевые слова: феноменология, социальная ценность, здоровьетворческая компетентность, парадигма образования, здоровый способ жизни, спортивно-педагогические дисциплины.

Grigorenko G.

candidate of pedagogical Sciences, senior lecturer of the Department of theory and methods of teaching sport-pedagogical subjects of a state educational institution "Donbass state pedagogical University"

PHENOMENOLOGY ZDOROVETCHI OF STUDENT COMPETENCE IN THE NATIONAL PEDAGOGY

The article presents the characteristics and definitive analysis of the question of phenomenology zdorovetchi of student competence and direction of its sport-pedagogical formation, components, and development, personal health, which are discussed in the Ukrainian national pedagogy. Disclosed relationships educational activities and vocational guidance in secondary schools.

Key words: *phenomenology, social value, starobiloruska competence paradigm of education, healthy lifestyle, sport and educational discipline .*

Постановка проблеми. Останнім часом в світовому та вітчизняному просторі все більше уваги приділяється дослідженню феномену здоров'ятворчої компетентності підростаючого покоління, яка віднесена до термінальних цінностей соціальної практики людини [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7]. Феномен цінності здоров'я є ключовим у формуванні соціальної цінності особистості тому, що в ній реалізується індивідуальність в соціальній практиці особистості [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7]. При цьому особливої уваги набирає феномен структури здоров'ятворчої компетентності молоді, когнітивний, соматичний, аксіологічний, праксіологічний та мотиваційний компоненти, які охоплюють всі сфери особистості підлітків загальноосвітніх навчальних закладів [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7]. На наш погляд, необхідно звернути увагу на те, що здоров'ятворча компетентність школярів є науковою позицією в сучасній парадигмі освіти, яка розглядається як система педагогічних знань соціалізації особистості сучасної молоді нашої країни [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7]. Але не розглянутими на наш час залишаються наукові питання технології формування свідомого відношення до феномену здоров'ятворчої компетентності підлітків засобами спортивно-педагогічних дисциплін у соціально-педагогічній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів.

Обґрунтуванню феномену здоров'ятворчої компетентності присвячена наступна стаття.

З цією метою автор провів дослідження в загальноосвітньому навчальному закладі ЗОШ № 2м. Краматорська, який охоплював 95 підлітків.

З цією метою автор використав наступні методи:

теоретичні – аналіз, синтез, систематизація для вивчення здоров'ятворчої компетентності як соціально-педагогічного феномену; порівняння, узагальнення, класифікація, абстрагування й конкретизація для визначення критеріїв, показників, рівнів сформованості здоров'ятворчої компетентності підлітків в соціально-педагогічній діяльності загальноосвітнього навчального закладу;

емпіричні – педагогічні спостереження, опитування, анкетування, тестування, аналіз планів фізкультурно-оздоровчої, здоров'ятворчої, духовно-соматичної діяльності учнів загальноосвітньої школи, соціально-педагогічний експеримент для перевірки ефективності розроблених соціально-педагогічних умов та інноваційності виховних технологій формування в учнів здоров'ятворчої компетентності, заняття спортивно-педагогічними дисциплінами (легка атлетика, спортивні та рухливі ігри;

статистичні – методи математичної статистики для опрацювання результатів, отриманих у процесі дослідно-експериментальної роботи.

Мета дослідження полягає у теоретичному аналізі стану дослідження проблеми феноменології здоров'ятворчої компетентності підлітків у соціально-педагогічній діяльності загальноосвітнього навчального закладу та її обґрунтуванні в працях сучасної національної педагогіки. Дослідження зі зазначеного питання виконується як частина, що входить до складу комплексної наукової теми „Теоретико-методологічні та аксіологічні основи змісту й технологій соціальної роботи”, що виконується в галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи Державного вищого навчального закладу „Донбаський державний педагогічний університет”, кафедрою теоретичних, методичних основ фізичного виховання і реабілітації.

Глибокі політичні, економічні, культурні та соціальні зміни в державі продукують інтенсивний розвиток українського суспільства. В таких умовах особливого значення набуває оновлення системи освіти, забезпечення її конкурентоспроможності в європейському та світовому освітніх просторах. Згідно з Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки пріоритетним завданням державної освітньої політики є формування здорового способу життя як складової виховання. Важливість формування здорового покоління молоді відображена також і в таких нормативно-законодавчих документах: Національній доктрині розвитку освіти в Україні (XXI століття), законі України „Про освіту”, „Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю”, „Про охорону дитинства”, „Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”, указ Президента України „Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей”, Загальнодержавна програма „Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року” тощо. Зазначене свідчить про необхідність збереження та зміцнення здоров'я сучасної молоді, виховання відповідального ставлення до здоров'я, як до найвищої індивідуальної й суспільної цінності.

Такі вітчизняні вчені, як Сохань, С.Омельченко, В.Григоренко, С. Харченко та інші визначають феноменологію здоров'я, як соціальну цінність людини, що визначає її суспільну активність в житті, тому

здоров'я особистості є базовим конструктором в соціалізації, що формується в сім'ї та в загальноосвітньому навчальному закладі.

Від так, перед загальноосвітнім навчальним закладом як провідним інститутом суспільства стоїть завдання сформувати покоління молоді, яке буде здатним робити особистісний духовно-світоглядний вибір, матиме необхідні знання, вміння та компетентності для успішної соціалізації. У такому сенсі особливого значення набуває формування такої компетентності особистості, яка б забезпечила ведення нею здорового способу життя, і як результат - соціальну самореалізацію індивіда.

Важливо зазначити, що формування здорової особистості підлітка у процесі соціально-педагогічної діяльності загальноосвітньої школи визначається рівнем сформованості в нього соціально значущих компетентностей, на засадах яких він ідентифікує себе як творця особистісної культури здоров'я. Сформовані компетентності підлітків дозволяють їм свідомо й творчо визначати та реалізувати стратегію власного життя, розвивати свою індивідуальність, продуктивно набувати та виконувати соціальні ролі, бути творцем особистісної культури здоров'я.

Протягом останніх років вітчизняними вченими змістовно розглянуто теоретико-методологічні засади соціально-педагогічної роботи з підлітками (Т. Алексєєнко, О. Безпалько, В. Григоренко, І. Зверєва, А. Капська, Л. Міщик, В. Поліщук, А. Рижанова, І. Трубавіна, С. Харченко й ін.); соціально-педагогічні аспекти формування здорового способу життя молоді (О. Вакуленко, О. Галагузова, В. Горащук, Н. Зимівець, С. Омельченко, В. Оржеховська й ін.).

Феномен соціально-життєвої компетентності особистості в її соціальній самореалізації досліджено в працях як вітчизняних, так і російських учених (В. Байденко, Н. Бібік, І. Зимня, О. Локшина, А. Маркова, О. Овчарук, А. Хуторської та ін.). Сучасна наукова парадигма збагатилася працями, в яких ґрунтовно досліджено різні види компетентності, а саме: аутопсихологічну, інформаційну, методичну, емоційну, мовну (О. Бігіч, Ю. Варданян, Н. Гавриш, Н. Кузьміна, Л. Хоружа, О. Шиян та ін.).

Проведений теоретичний аналіз сучасних наукових досліджень дає можливість констатувати, що всі вони містять багатий теоретичний та емпіричний матеріал. Проте, проблема формування свідомої здоров'ятворчої компетентності підлітків у соціально-педагогічній діяльності загальноосвітнього навчального закладу і до тепер залишається предметом соціально-педагогічних досліджень.

Вочевидь те, що своєчасність і доцільність досліджуваної проблеми зумовлена низкою *суперечностей* між: об'єктивною потребою у формуванні здоров'ятворчої компетентності підлітків і недостатньою теоретичною й методичною розробкою змісту та засобів цього процесу;

розвитком соціально-педагогічних форм виховання підлітків і недостатньою розробкою соціальних умов формування їхньої здоров'ятворчої компетентності. Сучасна наукова парадигма містить достатньо великий фонд наукових знань щодо проблеми формування соціально значущих компетентностей підлітків, збереження та зміцнення здоров'я підростаючого покоління, соціально-педагогічної діяльності загальноосвітнього навчального закладу. Протягом останніх років вітчизняними вченими змістовно розглянуто теоретико-методологічні засади соціально-педагогічної роботи з формування здоров'ятворчої компетентності підлітків [1, 2, 3] шляхом спортивно-педагогічних дисциплін та соціальної сфери діяльності [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7].

Результати теоретичного дослідження засвідчили досягнення його мети, розв'язання висунутих завдань і стали підставою для формулювання таких **висновків**:

1. Аналіз стану дослідження проблеми вивчення підтвердив, що проблема формування здоров'ятворчої компетентності підлітків у процесі соціально-педагогічної діяльності загальноосвітнього навчального закладу є актуальною як в теоретичній, так і в практичній сферах сучасної наукової парадигми освіти, теорії спортивно-педагогічних дисциплін.

2. Під час аналізу наукової літератури з проблеми формування здоров'ятворчої компетентності підлітків у процесі соціально-педагогічної діяльності загальноосвітнього навчального закладу виокремлено напрямки наукових досліджень сучасної педагогіки, що становлять теоретико-методологічні засади роботи над обраною проблемою: основи педагогічної інноватики, теорія та практика педагогічних технологій, особливості впровадження нововведень у соціально-педагогічну діяльність загальноосвітнього навчального закладу, розвиток когнітивного, соматичного, аксіологічного, праксіологічного та мотиваційного компонентів здоров'ятворчої компетентності підлітків, вплив спортивно-педагогічних дисциплін на формування здоров'ятворчої компетентності підлітків.

Література

1. Григоренко В.Г. Інноваційні організаційно-педагогічні умови функціонування інтерактивних виховних технологій особистісно орієнтованого формування в учнів загальноосвітньої школи культури здоров'я / В.Г.Григоренко // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць [За ред. проф. **В.І.Сипченка**]. – Слов'янськ: СДПУ, 2011. – Вип. LV. – Ч. III. – С. 196 – 207.
2. Григоренко Г.В. Соціально-педагогічні фактори формування здоров'ятворчої компетентності учнів загальноосвітньої школи / Г.В.Григоренко // Педагогічний альманах: зб.наук.праць / редкол. В.В.Кузьменко (голова). – Херсон: КВНЗ “Херсонська академія неперервної освіти”, 2013. – С. 234 – 240.

3. Омельченко С.О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків: Монографія / С.О.Омельченко. – Луганськ: Альма-матер, 2007. – 352 с.
4. Зверева І.Д. Соціальна робота в Україні: навчальний посібник / І.Д.Зверева, О.В.Беспалько, С.Я.Харченко та ін. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.
5. Мистецтво життєвотворчості особистості: наук.-метод.посібник: у 2 ч. / Кор.авт.кол. і наук.ред. Л.В.Сохань, І.Г.Єрмаков. – К.: ІЗМН, 1997. – Ч. 1: Теорія і технологія життєвотворчості. – 1997. – 391 с.
6. Тюхтин В.С. Отражение, системы, кибернетика / В.С.Тюхтин. – М.: “Наука”, 1972. – 256 с.
7. Харченко С.Я. Робота соціального педагога з сім'ями / С.Я.Харченко, Н.П.Краснова. – Х.: Вид.група “Основа”, 2012. – 111 с.

Черненко-Шнурко Д.

здобувач кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету

УДК 373.5.091.2:004.032.6

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗОШ

У статті розкрито проблему використання мультимедійних технологій в освітній галузі, розглянуто вплив на формування навчальних можливостей учнів. Описано види впливу інформаційних технологій на людину, акцентовано увагу на основні критерії організації навчання. Розглянуто ефективність застосування мультимедіа, доведено необхідність їх застосування у навчальному процесі.

Ключеві слова: мультимедійні технології, інформація, інформатизація, ефективне впровадження, навчання, навчальні потреби, новітні процеси.

Черненко-Шнурко Д.

соискатель кафедры педагогики высшей школы Донбасского педагогического университета

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СОВРЕМЕННОМ ПРОЦЕССЕ ОБРАЗОВАНИЯ ЗОШ

В статье раскрыта проблема использования мультимедийных технологий в образовании, рассмотрено влияние на формирование образовательных потребностей учеников. Описаны способы влияния информационных технологий на человека, акцентировано внимание на основные критерии организации обучения. Рассмотрена эффективность применения мультимедиа, доказана необходимость их использования в процессе обучения.

Ключевые слова: мультимедийные технологии, информация, информатизация, эффективное внедрение, обучение, учебные потребности, инновационные процессы.

Chernenko-Shnurko D.

Applicant of the pedagogical department of Donbas teacher's training university

USING OF MULTIMEDIA TECHNOLOGIES IN MODERN EDUCATION IN SCHOOLS

The problem of the using of multimedia technologies in education and influence to the forming of the pupils' educational needs are opened in the article. The kinds of informational technologies' influence to the person and the main criteria of the organizing of education are written in the article. The effectiveness of the using of MMT and the necessity of their using in educational process are shown.

Key words: multimedia technologies, information, informatization, effective implement, education, training needs, innovation processes.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному рівні розвитку навчання школа зіткнулася з рядом проблем направлених на вдосконалення системи освіти та поліпшення засвоєння матеріалу учнями. Основною задачею освіти на даному етапі є гуманізація навчання. Для покращення рівня засвоєння знань сучасна школа використовує мультимедійні технології. Під терміном мультимедіа слід розуміти комп'ютерний дидактичний засіб. Цій засіб дозволяє викладає навчальний матеріал за допомогою звукової та візуальної модальностей.

Вивчення інформаційного впливу на людину є актуальною проблемою сьогодення. Поняття інформатизації тісно пов'язано з обробкою та представленням різнотипної інформації, яку можна класифікувати за різними признаками, зокрема за способами сприйняття людиною. Найбільш широке застосування інноваційні технології отримали в освітній галузі, оскільки засоби інформації можуть значно впливати на результати навчання. Для допомоги в організації навчального процесу розроблено новітні навчальні системи, технології, дидактичні ігри, енциклопедії та посібники тощо, які впливають на ефективність навчання, форми прийоми та методи організації навчального процесу.

Облаштування для запису та відтворення звуків, відео зображень, фотокарток віднесено до числа засобів, які отримали назву мультимедійних. Ці технології можуть бути використані як одне з багатьох можливих середовищ навчання за допомогою використання нових освітніх процесів.

З ускладненням соціальної функції школи значно змінюються психолого-педагогічні та організаційно-методичні основи навчального

процесу та й сама навчальна діяльність учнів. Це вимагає від освітян розробки та впровадження інноваційних методів навчання молоді, створення педагогіки, здатної до оновлення та відкритої всьому новому.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Проблему використання мультимедійних технологій у навчально-виховному процесі розкрито в працях Т.Воган, Ю.Єгорової, Н.Клемешової, І.Роберт, Ф.Шаркова. Питання впровадження інновацій у навчанні викладені в роботах відомих сучасних вчених Г.Кастюка, В.Мошенка, Г.Тепілова, результати дослідження ефективності використання ММТ розкриті у працях О.Абдушіної, А.Алексюка, Ю.Бабанського, Ф.Гонобніна, В.Журавльової, І.Зазюка, Ю.Канаржевського та ін..

Важливу допомогу в процесі теоретичного усвідомлення нових тенденцій надали роботи зарубіжних вчених у сфері інноваційних технологій в галузі освіти, зокрема К.Атеновські, Д.Браун, С.Ліски, Д.Спокс, Х.Хоржес та ін. Головні аспекти використання мультимедійних технологій відображені в працях І.Аркін, А.Вовк, Ю.Гінзбурга, С.Гагаренко, А.Зазюка, М. Кларіна, А.Пригожина, О.Савченко та інших дослідників.

На теоретично-методологічному рівні найбільш найбільш фундаментальна проблема введення новітніх технологій у навчання відображена в роботах В.Завязгінського, В.Лазарева, М.Поташника, Н.Пугачової та ін.

ММТ як представлення різних видів інформації в цифровому виді, об'єднаних в єдиний контейнер, реалізує в інтерактивному режимі за допомогою взаємодії з користувачем розглядали Т.Воган, І.Роберт, Ф.Шарков та ін.

ММТ як складову частину та виток з педагогічних технологій розглядали В.Беспалько, В.Гузєєв, М.Кларин, Г.Ксенозов, Г.Селевко та В.Моханов. Вони в своїх роботах розкрили сутність, ознаки та структурні компоненти педагогічних технологій.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою нашої статті є розкриття ефективності використання мультимедійних засобів як інструменту організації освітнього процесу в ЗОШ.

Виклад основного матеріалу дослідження. За своїми історичним витоками освіта не є незмінною, вона весь час реагує на суспільні зміни та перспективи розвитку. Але дуже часто використовувані форми та методи передачі знань не встигають за потребами суспільства. Головною негативною ознакою освіти стає небажання дітей навчатися. Раціонально організоване шкільне життя відповідає навчальній діяльності, коли вона містить у собі потреби, мотиви, цілі та умови їх досягнення і, головне, коли в ній присутня творча складова. Для того щоб молодь продуктивно навчалась, необхідно правильно організувати діяльність на уроці.

Навчальна потреба учня міститься в експериментуванні з матеріалом, його інтеграції, мобільності та адаптуванні. Саме в таких умовах у дитини з'являється потреба навчатися. Тому важливо щоб вчитель на уроці постійно створював такі умови, які потребують від учня творчого мислення, самостійності, співробітництва, діалогу та активної навчальної творчості. На допомогу вчителю приходить педагогічна наука з розробленням сучасної ефективної дидактики, здійсненням наукових розробок та впровадженням нових педагогічних технологій.

Великі можливості для навчання надають зміни у сфері навчання, які пов'язані з розробкою та впровадженням ефективних засобів комунікації та інформаційних технологій. Одним з інноваційних засобів навчання з розширеними можливостями вдосконалення навчального процесу є мультимедійні технології. Їх використання в сучасному освітньому просторі вимагає від вчителя особливих знань, вмінь та навичок у застосуванні новітніх педагогічних процесів.

Мультимедійні технології – як спектр інформаційних технологій, використовує різноманітні програмні та технічні засоби з метою більш ефективного впливу на читача, слухача та глядача. В навчальному процесі, як зазначає російський вчений М.Морозов, використовують як лінійні так і нелінійні мультимедійні технології [4]. Лінійний спосіб використання інформації не дає можливості людині впливати на його зміст. Його використовують в освітньому процесі, як засіб демонстрації текстових документів, малюнків, схем, графіків, діаграм тощо для більш доступного наочного пояснювання складних моментів вивчаємого матеріалу. Нелінійний спосіб представлення інформації дозволяє людині взаємодіяти з засобами відображення мультимедійних даних. Такий засіб взаємодії людини та комп'ютера називають інтерактивним. Іноді його називають «гіпермедіа». Цей термін запроваджено в роботі американського соціолога та психолога Теодора Нельсона *Complex information processing: a file structure for the complex, the changing and the indeterminate* 1965 року [8]. Саме він має великі можливості задоволення потреб учнів, дозволяє вільно здійснювати пошук необхідної інформації, вибирати її, керувати процесом навчання й одночасно використовувати як ефективний засіб для оцінки та контролю процесу засвоєння матеріалу. Прикладом лінійних технологій є презентація записана на плівку, а нелінійних – жива презентація, в ході якої можуть задаватися питання лектору.

Близько п'ятдесяти років існує мультимедійна галузь. Уродовж цих років ведуться дослідження впливу мультимедійних технологій на навчально-виховний процес. За допомогою слухових органів учень може сприймати за одну хвилину та переробити до однієї тисячі умовних одиниць інформації, а якщо при цьому ще й використовувати органи зору, то

засвоєння зростає до ста тисяч таких одиниць. І це доводить необхідність застосування мультимедіа технологій. Саме в освітній сфері ці технології отримали найбільш широке застосування: створено мультимедійні енциклопедії, розроблено мультимедійні підручники, тестові завдання, які дозволяють організувати навчальний процес із використанням нових методів навчання. У наш час йде активне створення он-лайн мультимедіа продуктів у вигляді інтернет-сайтів із різних предметів. Застосування мультимедійних технологій на уроках дозволяє зробити освітній процес більш різноманітним, сприяє формуванню інтересу до навчання.

У перекладі з англійської *multimedia* - багатокomпонентне середовище, яке дозволяє використовувати тексти та відео в режимі діалогу. Це надає можливість учню більш цілісно та образно сприймати навчальний матеріал, значно скоротити час на його опрацювання, а вчителю вирішити важливі дидактичні задачі з більшим освітнім ефектом. Та *technology* - наукова дисципліна, розробляюча і удосконалююча прийоми і способи навчання.

Сучасний словник латинської мови дає наступне тлумачення. Мультимедіа (лат. *Multum* - багато + *Medium* - засіб, середовище) – одночасне використання різних форм представлення інформації та її обробки в єдиному об'єкті-контейнері [5].

Науковці, педагоги та психологи Т. Бойс, С. Браун, Ю. Єгорова, Н. Клемешова та ін. займалися вивченням впливу мультимедійних технологій на навчально-виховний процес та виявили значну ефективність їх застосування. А саме: збільшується навчальна активність учнів, виникає бажання більше знати, самостійно долати труднощі, ростуть вміння та навички використання знань на практиці, з'являється можливість фантазування, самооцінки своїх знань, вмінь та навичок, зникає відчуття страху, складається атмосфера співробітництва тощо. Слід зазначити, що мультимедійні технології підвищують увагу учнів, а це вже великий крок до успіху в навчанні. На наш погляд, багато що залежить від змісту навчального матеріалу, структури уроку, системи навчальних занять, які містять мультимедіа в різноманітних формах, співвідношення теоретичної та практичної складової уроку.

Дидактична ефективність мультимедійної технології в її інтерактивності. Це сприяє глибокому опануванню навчального матеріалу та підвищенню працездатності учнів, яка досягається за рахунок зміни видів інформаційного впливу на людину: наочної, звукової та тактильної(сенсорної)інформації. Інтерактивність дозволяє регулювати темп подачі матеріалу, його глибину та інші параметри, які задовольняють індивідуальні освітні потреби учнів. Перераховані особливості мультимедійних технологій забезпечують адаптацію школярів до сучасних швидко змінюваних умов, надають можливість учням, які виходять у

своєму розвитку на новий виток, чітко оцінити свої можливості та уявити перспективу.

Отже, мультимедіа-засоби інформатизації освіти використовують як одну з багатьох інноваційних технологій навчання, яка надає можливість участі учнів в освітніх проектах, інтегрування навчання, проведення діалогу з однолітками та вчителями, використання дистанційного навчання, як однієї з новітніх форм освіти.

Зазначимо, що теоретичні знання давно вже стали доступними для всіх. Школярі постійно засвоюють ці знання в самих різних видах діяльності - і під час трудових дій, і під час гри тощо. Крім того, засвоюють і готові знання, які не потребують від дитини опрацювання. Але правильно організована навчальна діяльність повинна мати творчий характер, формувати у школяра потребу навчатися їй, без сумніву, розвивати особистість. Без відповідної потреби учня не можна заставити навчатися. Перш за все необхідно поступово виховувати у дітей потребу в оволодінні знаннями, розвивати інтерес до навчання і головним помічником у цьому для вчителя тепер вже надовго - є мультимедійні технології.

Григор'єв С. пропонує декілька підходів для вирішення цієї проблеми. Один із них полягає у тому, що мультимедіа можна використовувати як допоміжний засіб у рамках традиційних прийомів, форм та методів навчання. Це дозволяє інтенсифікувати, індивідуалізувати та частково автоматизувати навчальний процес. Другий підхід призводить до зміни змісту освіти, форм та методів навчання, розробки нових курсів з використанням ресурсів навчальних предметів[1].

Обидва підходи мають багато позитивних аспектів використання мультимедійних засобів у освітній діяльності. Це і можливість внесення змін до вивчення більшості шкільних дисциплін, і вдосконалення форм та методів навчання, і зміна видів діяльності вчителя та учня, і організація нових форм взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу, індивідуалізації та диференціації навчання тощо.

Мультимедійні технології розвиваються дуже швидко. На теперішній час розроблено та використовується декілька тисяч найменувань мультимедійних продуктів освітнього призначення. Науковці продовжують розробляти та активно впроваджують електронні навчальні засоби, посібники, комп'ютерні збірники завдань, практикуми, лабораторні роботи, педагогічні програмні засоби. Але треба зазначити, що використання мультимедіа-ресурсів повинно бути дозованим, щоб не зашкодити здоров'ю дітей.

Висновки. Підсумовуючи розгляну проблему, констатуємо, що мультимедійні технології є інструментом підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Їх використання надає додаткові

можливості учням в опануванні навчального матеріалу, впливає на розвиток інформаційно-комунікативних компетентностей дітей, підвищує їх працездатність. Значну роль відіграють мультимедійні технології в організації праці педагогів. З їх допомогою використовується значна кількість наочного матеріалу та зроби́ть процес навчання інтерактивним. Однією з умов використання такої технології є педагогічна доцільність та наукова обґрунтованість. Адже тільки при таких умовах можна розраховувати на підвищення якості навчальних досягнень учнів.

Література

1. Григорьев С.Г., Гришкун В.В. Мультимедиа в образовании / С.Г. Григорьев, В.В. Гришкун. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ido.edu.ru/open/multimedia>
2. Дебердеева Т.Х. Новые ценности образования в условиях общества / Т.Х. Дебердеева // Инновации в образовании. – 2005. – № 3. – С. 79.
3. Долинер Л.И. Информационные и телекоммуникационные технологии в обучении: психолого-педагогические и методические аспекты. / Л.И. Долинер. – Екатеринбург : Изд-во Рос.гос.проф.-пед. ун-та, 2003. – 344 с.
4. Морозов М.Н., Танаков А.И., Быстров Д.А. Педагогические агенты в образовательном мультимедиа для детей : виртуальное путешествие по курсу естествознания // Proceedings of International Conference on Advanced Learning Technologies (ICALT). - Казань : КГТУ, 2002. – С. 69–73.
5. Ревак Н.Г, Сулим В.Т. Латинська мова / Н.Г. Ревак. – Львів, 2006. – С. 52.
6. Скрипко Л.Е. Внедрение инновационных методов обучения: перспективные возможности или непреодолимые проблемы? / Л.Е. Скрипко // Менеджмент качества. – 2012. – №1. – С. 76–84.
7. Юдин И.И. Мультимедийные технологии в обучении / И.И. Юдин. – [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.festival.1september.ru/articles/624937/
8. Nelson, T.N. A file structure for the complex, the changing and the indeterminate / T.N. Nelson. – [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.chernykh.net/content/view/502/698/

Чорнобровий Р.

*здобувач кафедри ТiМО фізичного виховання та реабілітації ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»*

УДК 316. 77: ЗМІ + 379.823

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО МЕДІАСЕРЕДОВИЩА

У статті розкрито нагальні проблеми сучасного медіасередовища, вказується, що телебачення (Інтернет) для сучасної дитини – не тільки інформатор, а також конструктор картини світу. Розповідається, що під впливом медіа дитина «відходить» від дійсності, залишає реальний світ, йде мова про індустрію медіапродукції, її види, збільшення часу перегляду телепередач, мультфільмів дітьми, брак часу на спілкування з однолітками,

перевагу пасивних розваг над живим, реальним спілкуванням, потребу у добрих, якісних мультфільмах, статеву ідентифікацію дітей з персонажами твору (книжки, мультику); класичні / героїчні мультфільми для хлопчиків, їх необхідність; неприпустимість випадкового перегляду дорослих мультсеріалів, засудження показів вбивств та сцен фізичного насилля в одному з таких мультсеріалів, загальний осуд змісту даних серіалів.

Ключові слова: телебачення, Інтернет, медіапродукція, мультфільми, дорослі мультсеріали (мультфільми).

Чернобровый Р.

соискатель кафедры ТпМО физического воспитания и реабилитации
ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ МЕДИАСРЕДЫ

В статье раскрыты актуальные проблемы современной медиасреды, указывается, что телевидение (Интернет) для современного ребёнка – не только информатор, а также конструктор картины мира. Рассказывается о половой идентификации детей с персонажами произведения (книги, мультфильма); о классических/ героических мультфильмах для мальчиков; о недопущении случайного просмотра взрослых мультсеріалов.

Ключевые слова: телевидение, Интернет, медиапродукция, мультфильмы, взрослые мультсеріалы (мультфильмы).

Chernobrovyy R.

Aspirant of the TMB of physical training of SHEE “Donbass state teachers
training University”

PROBLEMS OF MODERN MEDIA ENVIRONMENT

The actual problems of the modern media environment are highlighted in the article, with mentioning that TV (Internet) for modern children – are not only the source of information but also designer of the picture of the world. It is told about the sex identification of children with the heros of the stories (books, cartoons); about classic/ hero cartoons for boys; about the prevention possibilities of casual watching of programs with adult content.

Key words: TV, Internet, media products, cartoons, adult cartoons.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Інформаційно-комунікаційні технології стрімко входять у наше життя. Майже щодня людство віднаходить нові надсучасні гаджети для користування. Інформація, яка надходить з усіх боків, має очевидний вплив на сучасну людину, дитину. Чи контролюють батьки, яку медіапродукцію споживають їхні діти? Чи «вмикають фільтр», який би «відсіював» далеко не корисну, руйнівну інформацію? І які наслідки можуть бути через недбале ставлення дорослих до медіасередовища дитини?!

На свідомість дітей та дорослих одночасно діє безліч джерел інформації. Це призводить до того, що мозок починає працювати в нав'язаному режимі, стає «зомбованим».

Телебачення, радіо, Інтернет – це ті повсякденні джерела інформації, від яких ми стаємо психологічно залежними. Блокування захисних механізмів відкриває інформаційному потоку вхід до святої святих людського розуму – підсвідомості. Так виникають передумови для кодування свідомості й «зомбування» особистості. При цьому система внутрішнього захисту («внутрішньої цензури») практично вимикається. Етичні бар'єри – сором, совість, воля, увага – виявляються заблокованими.

У такому медіасередовищі, створеному засобами масової інформації, зростають сучасні діти. Поняття «медіасередовище» включає дві складові: медіа і середовище. Характерні ознаки медіа – технічні засоби створення, копіювання, тиражування, запису, поширення інформації та обміну між суб'єктом (автором) та об'єктом (масовою аудиторією).

Поняття «середовище» науковці визначають по-різному, зокрема, як сукупність впливів, що змінюють і визначають розвиток життя; або як усе те, що оточує, пронизує, залучає до орбіти діяльності суб'єкта; або як предмет, або як засіб, або як умови. Найчастіше під середовищем мається на увазі сукупність умов і впливів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Загальний аналіз соціологічної, медичної та психологічної літератури доводить, що сьогодні існує така проблема, як медіазалежність та інтернет-залежність, психологічна залежність від джерел інформації, «зомбування» особистості, і вона зміцнює свої позиції. Дана проблема ускладнюється і має особливості за віковими ознаками. Важливе значення мають для нас наукові дослідження В. Посохова, Е. Мельник, Л. Юр'єва, Т. Больбот, О. Чабан, Г. Пілягиної щодо впливу інтернет-залежності в цілому та на населення різних вікових груп. Привертають увагу дослідження І. Голдберга, Е. Абуджауда та В. Белла, думки та праці психологів Дж. Блок, М. Орзак, К. Янг, Х. Кеш стосовно залежності від Інтернету [1].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – проаналізувати основну медіапродукцію для дітей, дати оцінку медіаконтенту, зробити рекомендацію по перегляду певних відеоматеріалів, адресованих за статевою спрямованістю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна дитина перебуває під постійним впливом аудіовізуалізованої інформації. У медіасередовищі діти отримують можливість пізнавати життя через образи, репрезентовані аудіовізуальними (екранними) медіями, передусім - телебаченням. Для значної кількості сучасних дітей це замінює традиційні джерела соціалізації і пізнання.

Помічено, що з часом «теледіти» втрачають природний інтерес до реального життя. Психологи стверджують, що телебачення (Інтернет) для сучасної дитини – не тільки інформатор, а також *конструктор* картини світу. Небезпечно те, що діти під впливом того, що бачать, починають вважати насильство нормальною моделлю поведінки. Дитина ніби «відходить» від реального світу, занурюючись у фантастичний. В останні роки стає дедалі більше дітей, які не можуть у дитсадку, а згодом і в школі, сприймати інформацію на слух. Учені вважають, що причина в тому, що цих дітей з раннього дитинства «виховував телевізор», тож вони сприймають переважно тільки зорову інформацію. Словесно, логічно, зв'язно відтворити події можуть рідко. Пізніше ці діти погано читають у школі, їм важко переказувати тексти, творче мислення в таких малюків недостатньо розвинуте, вони схильні до агресії, проявів негативізму[2, 23].

15-20 років тому головним заняттям дітей дошкільного та молодшого шкільного віку були різноманітні ігри, малювання, ліплення, слухання казок, відвідування гуртків за інтересами, заняття спортом. Вечорами діти дивилися мультфільми у передачі «На добраніч, діти!». А у вихідні дні «В гостях у казки», «Катрусин кінозал», «АБВГДейка». На ці дитячі передачі чекали з нетерпінням, бо їх було небагато.

Сьогодні індустрія медіапродукції для дітей дуже широка. Це і мультиплікація, телепередачі, дитяча преса, комп'ютерні ігри, відеоігри, фотографія, інтернет-сайти, радіопередачі, документальні фільми, сканографія (новий напрям у сучасному фотомистецтві), книги, фільми-казки, документальні фільми про флору і фауну, дитяча література (періодична: газети, журнали, збірники кросвордів / сканвордів), в тому числі й комікси [2, 24].

Необхідно зазначити, що лікарі наголошують: середня тривалість перегляду мультфільмів, дитячих передач становила у 80-ті роки 20 ст. 3-5 годин на тиждень, тобто 5 % вільного часу, або ті самі 30 хвилин на день, які офіційно дозволені Всесвітньою Організацією Охорони Здоров'я [2, 24].

Сьогодні ситуація різко змінилася. За даними ЮНЕСКО сучасні дошкільники віком 3-6 років присвячують перегляду телепередач, мультфільмів у середньому 3-4 години на день, тобто близько 23-24 годин на тиждень. Уявімо, ціла доба у розпорядженні дитини-дошкільника і це лише на віртуальне спілкування. Чи не забагато? Психологи стурбовані тим, що на пасивну розвагу витрачається цінний час, який би варто було присвятити важливій діяльності – провідній у дошкільному віці – грі. Перегляд телепередач забирає час на читання книжок, при цьому втрачається живе спілкування з однолітками й дорослими. Дитина, таким чином, опиняється поза реаліями звичайного життя. Звідки ж виробиться життєва компетентність?

Переглядаючи фільми, дитина малює за ними свою картину світу, «будує свою особистість». Тож надзвичайно важливо, щоб діти отримували якісний медіапродукт.

Діти різного віку дуже люблять мультиплікаційні та художні фільми-казки. Яскраві, образні, із захоплюючим сюжетом, дібрані за віком, вони формують у малих уявлення про добро і зло, еталони гарного і поганого.

Добрий, якісний мультфільм – потрібний матеріал для розвитку ігрових сюжетів, для малювання, ліплення та й взагалі особистісного розвитку та становлення дитини. Адже він формує в дитячій свідомості модель навколишнього світу, образи мати і тата, друга і ворога, всього того, на що він орієнтуватиметься все життя, як на компас.

Діти завжди асоціюють себе з головним персонажем твору, чи то книжки, чи то мультику. Зазвичай дівчаток ваблять жіночі образи, а хлопчиків – чоловічі, що цілком закономірно. Переглянувши фільми про принцес, добрих фей і працьовитих героїнь, дівчата і самі хочуть бути такими, причому не тільки зовні. Візьмемо наприклад, Попелюшку. Гарна, скромна, добра, працелюбна, весела, незаздрісна. Якщо батьки хочуть бачити ці риси в дитині, нехай демонструють їй саме цей мультфільм [2,24].

А ось з хлопчиками справа дещо інакша. Сьогодні дуже багато художніх і мультиплікаційних фільмів, у яких демонструється агресія, війна, яка ініціюється саме сильною половиною людства. І, на жаль, агресивна поведінка стає взірцем для хлопчиків. Звісно, класичний образ справжнього чоловіка – воїн, лицар, герой (хоч вигаданий, хоч реально існуючий). Тож демонструвати маленьким чоловікам фільми про боротьбу, героїзм, звісно, треба, але дуже вдумливо відбираючи їх з нестримного потоку, який пропонується телебаченням. Є чудові мультфільми: «Іван-Царевич і Сірий Вовк», «Добриня Микитич і Змій Горинич», «Альоша Попович і Тугарин-Змій» та інші. Необхідно вибирати фільми про мужність, у яких головний герой бореться за правду, але не вдається до невинуватих жорстокості, убивства [2, 25].

Слід також уникати мультфільмів іронічного змісту подібного плану: про богатирів, казкових супергероїв, гумор у яких зрозумілий тільки дорослим і старшим підліткам, інакше молодший школяр його просто не зрозуміє. Тобто намагатися показувати в основному класичні мультфільми про «іван-царевичів», богатирів та інших героїв, яким, наприклад, дістався/попав до рук чарівний предмет, за допомогою якого вони здійснюють подвиги, показують героїзм, або просто використовують з користю чарівну силу речі, та так вдало, що для дітей вони, наче справжні герої. І слід також уникати випадкового перегляду дітьми (особливо молодшого шкільного віку), власне, дорослих мультсеріалів. Таких як «Гріфіни» («Family Guy»), «Американський тато», «Клівленд шоу», наприклад, і

особливо, наголошуємо, «Південний парк». Бо еротичні натяки, деякі сцени психологічного насилля в «Гріфінах», «Клівленд шоу», можуть нашкодити дитині, порушити психіку, а покази вбивств та фізичного насилля у «Південному парку» взагалі її зруйнувати. До речі сцени фізичного насилля і вбивства присутні і у «Гріфінах». Коли ллється кров – це жахливо, особливо у мультфільмі.

Стосовно закордонних фільмів про холоднокровних роботів-убивць немає нічого корисного для дитини, про представників природних стихій (води, повітря, землі, вогню), які водночас є духами-монстрами – також нічого корисного, тільки сцени руйнування, навіювання страху, біль.

На жаль, не всі сучасні мультфільми відповідають наведеним вимогам. Більшості з них притаманні певні ознаки, які роблять їх небажаними для перегляду дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку [2,25]. Батькам, вихователям, вчителям початкових класів / педагогам-організаторам перед тим як ввімкнути мультфільм, необхідно обов'язково переглянути його самим, звернути увагу, чи не має у ньому негативних, сумнівних, або спірних моментів.

Сучасний методист-практик І. Терещенко бачить небезпеки сучасних мультфільмів у наступному:

а) Сюжети мультфільмів надто легкі, розважальні (Після перегляду сюжет майже відразу забувається, отже, не дає «їжі» для осмислення. Є проблемою багатосерійність, через яку виникає екранна залежність. Дітям важко відтворити сюжет мультфільму, хоча він нескладний. Вони мають його переглянути кілька разів.).

б) Демонструється і не засуджується девіантна поведінка персонажів (Персонажів, які порушують загальноприйняті правила, ніхто не виховує і не каже їм, що так робити не можна. Демонструються небезпечні для життя безглузді форми поведінки, сцени неповажного ставлення до людей, тварин. «Виховний ефект» від таких переглядів першими відчувають дорослі у формі цинічних висловлювань, негарних жестів, непристойної поведінки, грубості, бійки з боку дітей).

в) Багато сучасних мультфільмів мають чітко виражену статеву адресацію: для дівчаток, для хлопчиків.

г) Зарубіжні мультфільми, адресовані старшій віковій аудиторії, батьки пропонують малюкам, починаючи з 2-3 років. Висновок про шкідливий вплив – очевидний.

д) Мовний супровід – надмірний, позбавлений художності. У цьому випадку персонажі постійно промовляють довгі монологи, коментують найдрібніші події, свої думки та обговорюють вчинки інших. Мова сучасних супергероїв та їхнього оточення в цілому примітивна, рясніє жаргонізмами, сленговими словами. Озвучення зарубіжних мультфільмів

часто буває занадто манірним, з гротескними інтонаціями та голосами [2, 25].

Висновки. Отже, щоб ефект впливу медіаполя був позитивним, батьки мають вчитися слухати й чути свою дитину, бути толерантними і терплячими, розуміти її. Важливо відбирати лише якісні, добрі, пізнавальні й розвивальні мультфільми, телепередачі, відеоролики. Обов'язково обговорювати з малечею переглянутий сюжет, персонажів, аналізувати образи, привертати увагу дитини до того, що лишилося непоміченим, по можливості, спонукати творчо осмислювати побачене.

Продукція «медіаринку» має перебувати під пильною батьківською цензурою. Пам'ятаймо, дитина майже усю інформацію сприймає у вигляді образів. З них, як з кубиків, вона і будує свою модель світу. Необхідно знайомити дитину з добрими дитячими журналами, спрямованими на особистісний розвиток малюка, його моральне становлення, позбавленими агресивності. Такими, наприклад, як «Яблунька», «Барвінок», «Умійко», «Кіндер Сканворд», «Веселі картинки», «Мудрагелик», газетами: «Казковий вечір», «Кузя», «Развлекайка», «Велика дитяча газета», «Вигадай, думай, грай», «Зайчик» і т. ін.

Існує безліч цікавих і корисних для дитини спільних справ, окрім тих, що пов'язані з Інтернетом і телебаченням: можна погортати разом улюблені книжки, розглянути ілюстрації, сімейні фотографії; побувати в музеї, на виставці, в театрі, погуляти. Вищеперелічене вимагає від батьків певних зусиль, праці, однак, доклавши їх, вони зможуть захистити дитину від інформаційних потоків. Які не дають доброї поживи ні розуму, ні душі, руйнують духовне здоров'я.

Зовсім уникнути медіасередовища сьогодні неможливо. Тому батькам і педагогам необхідно виховувати у дітей культуру користування інформацією.

Література

1. Ісакова Т.О. Інтернет-залежність як новий феномен сучасного світу: сутність і проблеми / Т.О. Ісакова. - Київ.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2011. - 47с.
2. Терещенко І. ОБЕРЕЖНО: сучасне медіасередовище / І. Терещенко // Дошкільне виховання. – 2013. - № 6. – С. 23-26.

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ**Георгян Н.**

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Донбаського державного педагогічного університету*

Садова Т.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Донбаського державного педагогічного університету*

УДК 373.21

**ОРГАНІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШИХ
ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДО
ПРАЦІ ЛЮДЕЙ ТВОРЧИХ ПРОФЕСІЙ**

У статті розкрито сутність поняття «організація пізнавальної діяльності». Визначено систему форм спільної діяльності вихователя і дітей у процесі організації пізнавальної діяльності. Представлено досвід роботи з формування інтересу до діяльності людей творчих професій у дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: *пізнавальна діяльність, структура пізнавальної діяльності, організація пізнавальної діяльності, пізнавальний інтерес, спільні дії.*

Георгян Н.

*кандидат педагогических наук, доцент кафедры дошкольного образования
Донбасского государственного педагогического университета*

Садовая Т.

*кандидат педагогических наук, доцент кафедры дошкольного образования
Донбасского государственного педагогического университета*

**ОРГАНИЗАЦИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТАРШИХ
ДОШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ИНТЕРЕСА К
ТРУДУ ЛЮДЕЙ ТВОРЧЕСКИХ ПРОФЕССИЙ**

В статье раскрыта сущность понятия «организация познавательной деятельности». Определено систему форм совместной деятельности воспитателя и детей в процессе организации познавательной деятельности. Представлен опыт работы по формированию интереса к деятельности людей творческих профессий у детей старшего дошкольного возраста.

Ключевые слова: познавательная деятельность, структура познавательной деятельности, организация познавательной деятельности, познавательный интерес, совместные действия.

Georgian N.

Ph.D., Associate Professor of Pre-school Education Faculty Donbass State Pedagogical University

Sodovaya T.

Ph.D., Associate Professor of Pre-school Education Faculty Donbass State Pedagogical University

ORGANIZATION OF COGNITIVE ACTIVITY OF OLDER PRESCHOOLERS IN THE PROCESS OF INTEREST FORMATION IN CREATIVE PROFESSIONALS' LABOUR

The article reveals the essence of the concepts of «the organization of cognitive activities». Defined system of forms of joint activities and tutor children in the organization of learning activities. The experience of work on the formation of interest in the activities of the people of creative professions in preschool children.

Key words: cognitive activity, the structure of cognitive activity, the organization of learning activities, educational interest, the joint action.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема розвитку пізнавальної активності, самостійності дітей дошкільного віку та організації їх пізнавальної діяльності у сучасних умовах є однією з найбільш актуальних, оскільки саме в цьому віці відбувається становлення процесу пізнання, пізнавального інтересу, а також розвиток сприймання, наочно-образного мислення, уяви як психічних процесів, що забезпечують засвоєння різних форм пізнавальної діяльності.

Серед видів діяльностей, якими оволодіває людина протягом життя, пізнавальна діяльність займає особливе місце, адже скільки людина живе – стільки вона пізнає світ. Пізнання потребує від людини активної роботи всіх процесів свідомої діяльності і здійснюється у різних видах людської діяльності.

Тому для здійснення ефективного впливу на пізнавальну діяльність дітей дошкільного віку вихователі необхідно добре володіти знаннями про характерні риси пізнавальної діяльності дошкільників, особливості її протікання в дошкільному віці, про сутність пізнавальної активності та пізнавальної самостійності, вікові особливості та методи впливу на їх розвиток, створити середовище, яке сприятиме розвитку пізнавальних здібностей дітей, тобто вміти організовувати пізнавальну діяльність дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні характеристики пізнавальної діяльності досліджувались у працях педагогів (Ю. Бабанський, Б. Коротяєв, І. Лернер, М. Махмутов, П. Підкасистий, Н. Половнікова, Т. Шамова, Г. Щукіна та ін.) та психологів (К. Абульханова-Славська, А. Брушлинський, В. Давидов, П. Гальперін, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн та ін.). При цьому пізнавальна діяльність досліджувалася у тісному зв'язку з розвитком пізнавального інтересу, активності та самостійності особистості.

Стосовно пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку науковці (Л. Венгер, С. Ладивір, О. Кононко, В. Мухіна, О. Проскура та ін.) зазначають, що головною її особливістю є перевага образних форм пізнання, для розвитку яких дошкільний вік є оптимальним. Вирішальною умовою успішної пізнавальної діяльності дитини є її активність, допитливість, самостійність.

Важливим засобом формування основ трудової культури в дошкільному віці є ознайомлення дітей з працею дорослих, що дозволяє розширювати уявлення про зміст діяльності людини, суспільну значущість праці, залучати дітей до соціального світу. Активна пізнавальна діяльність дітей у процесі ознайомлення з працею дорослих дозволяє розвивати у них інтерес до оточуючих людей і самого себе, забезпечує формування світогляду, створення власної індивідуальної «картини світу».

У дослідженнях О. Кононко, В. Кузьменко доведено, що дітей дошкільного віку слід готувати до участі у трудовій діяльності, що є передумовою їх позитивного ставлення до діяльності загалом і формування самостійності. Проблема ознайомлення дошкільників з працею дорослих розглядалася В. Логіною, М. Крулехт. Психологічний аспект проблеми, зокрема, механізми формування самостійності у дитячій діяльності вивчали В. Котирло, Л. Подоляк, В. Тютюнник та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Слід зазначити, що пізнання дошкільниками довкілля і відповідно засвоєння знань, умінь, досвіду по-різному відбувається у різних видах дитячої діяльності: ігровій, художній, мовленнєвій, руховій, музично-ритмічній, навчальній, трудовій тощо. У сучасній дошкільній педагогіці мало дослідженими залишаються питання щодо можливостей формування у старших дошкільників уявлень про професії творчої спрямованості, недостатньо уваги надається питанням організації пізнавальної діяльності дітей у процесі ознайомлення з досить специфічним видом праці людини-творця. Тому метою статті є уточнення поняття «організація пізнавальної діяльності» у процесі ознайомлення дітей з працею дорослих та

висвітлення досвіду роботи з формування у старших дошкільників інтересу до діяльності людей творчих професій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковцями доведено, що пізнавальна діяльність завжди стимулюється пізнавальною активністю, яка розглядається як стан готовності до пізнавальної діяльності. Умовою розвитку пізнавальної активності безумовно є практична діяльність самої дитини, обумовлена її власною активністю. Психологами виділяються два типи дитячої активності. Перший – це власна активність дитини, детермінована її внутрішнім станом, другий тип – це активність дитини, яка стимулюється дорослим. На думку М. Поддьякова, ці типи дитячої активності складають основу виникнення двох взаємопов'язаних ліній психічного розвитку дитини: лінії саморозвитку, завдяки якій ціла низка психічних утворень когнітивного, емоційного і особистісного характеру формується у руслі власної активності дитини, і лінії психічного розвитку, що обумовлена провідною роллю дорослого, який організує процес виховання і навчання дитини [4].

Відтак, на пізнавальну діяльність дитини певний вплив мають дорослі, передусім педагог. Науковцями визначаються різні варіанти такої взаємодії: управління, керівництво, організація, підтримка, супровід. Сьогодні професійна позиція педагога змінюється з прямого передавання знань на організацію пізнавальної діяльності дітей, розвиток їхньої пізнавальної активності, підвищення розумової працездатності.

Розглянемо більш докладно зміст поняття «організація». Аналіз словникових джерел дозволяє визначити дієслівний ряд, що позначає дії, які можуть здійснюватися в процесі організації будь-якої діяльності, а саме: створювати, засновувати що-небудь, здійснювати певні заходи, розробляти програму, забезпечувати, влаштовувати що-небудь, згуртовувати, об'єднувати кого-небудь, зосереджувати, мобілізувати, спрямувати, чітко налагоджувати, впорядковувати тощо.

Зазначимо, що в теорії управління організація найчастіше визначається як функція управління, проте зміст її розкривається науковцями по-різному. Так, Т. Шамова визначає організацію як діяльність суб'єкта (об'єкта) управління з формування і регулювання певної структури організаційних взаємодій через сукупність способів, засобів і впливів, необхідних для досягнення цілей; В. Пікельна – як внутрішню підпорядкованість, узгодженість, сукупність процесів або дій, що ведуть до вдосконалення взаємозв'язків між частинами цілого.

У праксеології, яка вивчає загальні принципи і способи організації успішної діяльності, поняття «організація» визначається як організована дія, тобто сукупність видів діяльності або її складових частин, які

підпорядковані одній головній меті. За Т. Котарбінським розуміння терміну «організація» є результативним, якщо під організацією розуміють таку сукупність, всі складові елементи якої сприяють досягненню поставленої мети, та функціональним, якщо під організацією розуміти саме організування, навмисне приведення цього набору елементів у стан складного об'єкту, об'єднаного цим способом. Якщо ж тоді, коли перша дія (більш рання) або викликає другу, або робить її можливою, або просто полегшує її, йдеться про підготовку до діяльності [3, с. 73-74].

З урахуванням означених положень спробуємо визначити, які саме дії має виконувати педагог для того, щоб успішно здійснювати організацію й керівництво пізнавальною діяльністю старших дошкільників. Дія завжди виступає як основна одиниця аналізу діяльності, як процес, спрямований на досягнення мети. Саме через дії людина виявляє свою активність, намагаючись досягнути поставленої мети з урахуванням зовнішніх умов. Кожну дію спрямовано на досягнення чітко усвідомленого проміжного результату, тобто цілі. Якщо мотив відповідає на запитання, заради чого здійснюється діяльність, то ціль відповідає на запитання, що має бути отримано в ході конкретного акту.

Важливим для нашого дослідження є визначення структури та видів дій, що може виконувати людина в процесі діяльності. Науковцями (І. Зимня, І. Ільясов, В. Ляудіс, П. Підкасистий, С. Смирнов, Л. Столяренко та ін.) дії передусім розподіляються за видами діяльності: сенсорні або перцептивні – дії, пов'язані із сприйманням об'єкта, моторні (рухові), вольові, мисленнєві, мнемічні (дії пам'яті), імажитивні, пов'язані з діяльністю уяви, а також зовнішні предметні дії, спрямовані на зміну стану або властивостей предметів довкілля, та внутрішні розумові дії, що виконуються у внутрішньому плані свідомості.

Враховуючи те, що пізнавальна діяльність тісно пов'язана з навчальною і може виступати у формі навчально-пізнавальної, визначимо, які дії відносять до навчальних. Одну з найбільш повних класифікацій навчальних дій наводить І. Зимня. На її погляд, навчальні дії можна розглядати за різними класифікаційними ознаками: з позиції суб'єкта діяльності в учінні виділяються дії цілепокладання, програмування, планування, виконавські дії, дії контролю (самоконтролю), оцінки (самооцінки); з позиції предмета навчальної діяльності в ній виділяються перетворювальні й дослідницькі дії; за відношенням до предмету діяльності – основні або додаткові дії; у співвіднесенні з психічною діяльністю того, хто навчається, дії можуть бути мисленнєвими, перцептивними, мнемічними, тобто інтелектуальними; а також дії розмежовують на репродуктивні і продуктивні [1].

Зазначимо, що оскільки пізнавальна діяльність є двобічним процесом, педагог і вихованці виконують дії, які є формами спільної продуктивної діяльності учасників процесу пізнання. У їх визначенні ми спиралися на теоретичні положення В. Ляудіс, яка вважає, що управління багатоаспектним, поліфонічним (з погляду багатоманітності видів, форм, рівнів мисленнєвої діяльності в динаміці їх становлення) процесом є неможливим за рахунок зовнішнього контролю й оцінювання педагогом як єдиним джерелом мотивації і центром регуляції й корекції учіння. Тому стратегія інноваційного навчання передбачає мобілізацію усіх соціальних, комунікативних резервів організації й самоорганізації ситуації учіння. На її думку, вводячи психологічну поліфонію інтелектуальної діяльності в процес її становлення, ми неминуче вводимо поліфонію соціальних комунікацій – системну організацію форм навчальної взаємодії педагога з учнями, учнів один з одним, багатоманітність їх прямих і зворотних взаємозв'язків, міжособистісних стосунків і форм спілкування [2]

З урахуванням рекомендацій ученої було визначено систему форм спільної діяльності вихователя і дітей у процесі організації пізнавальної діяльності: дії з уведення у пізнавальну діяльність; розподілені (між педагогом і дітьми) дії; дії, що імітуються; дії з підтримання; дії саморегуляції; дії самоспонування; дії самоорганізації; партнерські дії.

У дослідженні організація діяльності дітей розглядається як цілеспрямований двобічний процес, у якому органічно поєднуються опосередкований педагогічний вплив вихователя з активністю, самостійністю процесу пізнання дітьми навколишнього світу. Організація діяльності передбачає, що педагог здійснює такі дії: визначення цілей діяльності, прогнозування її можливих результатів; формування у дітей потреби в діяльності та її мотивація; виділення змісту навчального матеріалу, який передбачається засвоїти; створення розвивального освітнього середовища; надання діяльності дітей емоційно-позитивного характеру; регулювання і контроль процесу пізнання та його результатів; оцінювання результатів діяльності дітей. Паралельно діти здійснюють пізнавальну діяльність, яка складається з таких компонентів: усвідомлення цілей і завдань діяльності; поглиблення потреб і мотивів пізнання; сприймання, осмислення, запам'ятовування знань, створення пізнавального продукту; виявлення емоційного ставлення, вольових зусиль, активності і самостійності у пізнавальній діяльності; самоконтроль і самокорекція процесу пізнання; самооцінка результатів пізнавальної діяльності.

У дошкільному віці важливо сформувати у дітей активне ставлення до пізнання навколишнього світу. Оскільки взаємодія людини із оточуючим можлива тільки завдяки її активності і діяльності, феномен

пізнавального інтересу набуває особливого значення. Серед пізнавальних мотивів особливе значення має інтерес. Сутність інтересу як загального феномена і соціального явища в його об'єктивно-суб'єктивній основі. У ньому відображається об'єктивна дійсність, із якої людина вибирає те, що є для неї цінним і значущим.

Поняття інтересу багатогранне. У роботі Г. Щукіної інтерес визначається як: вибіркова спрямованість людини на об'єкти і явища довкілля; тенденція, прагнення, потреба людини займатися саме цією галуззю явищ; могутня спонука активності людини, під впливом якої процеси відбуваються інтенсивною, а діяльність стає захоплюючою і продуктивною; особливе, вибіркоче, наповнене активними замислами, сильними емоціями, вольовим устремлінням ставлення людини до довкілля, до його об'єктів, явищ, процесів (В. Мясищев) [5, с.13].

Особливе значення для навчально-пізнавальної діяльності має пізнавальний інтерес. У педагогічному процесі інтерес виступає у декількох модифікаціях: як засіб навчання, як мотив навчальної діяльності, як стійка якість особистості. Особливістю пізнавального інтересу є його здатність збагачувати й активізувати не тільки пізнавальну, а й будь-яку діяльність людини, оскільки пізнавальні моменти є в кожній із них. Умовно розрізняють чотири послідовні стадії його розвитку: цікавість як елементарна стадія вибіркового відношення, обумовлена зовнішніми обставинами; допитливість, що виявляється у прагненні людини вийти за межі побаченого; пізнавальний інтерес, що характеризується пізнавальною активністю, вибірковою спрямованістю навчальних предметів, цінною мотивацією, у якій головне місце займають пізнавальні мотиви; теоретичний інтерес, пов'язаний як з прагненням до пізнання складних теоретичних питань і проблем конкретної науки, так і з використанням їх як інструменту пізнання (за Г. Щукіною) [5, с.19-20].

Сформованість пізнавального інтересу свідчить про наявність пізнавальної потреби. Пізнавальна потреба поступово розвивається від елементарного потягу до вражень до цілеспрямованої пізнавальної діяльності. Отже, успішність формування у старших дошкільників уявлень про працю дорослих залежить як від рівня розвитку у них пізнавального інтересу (цікавість, допитливість, пізнавальний інтерес), так і від уміння педагога правильно і ефективно організувати пізнавальну діяльність дітей.

Зазначимо, що основу для формування інтересу до праці дорослих складають психологічні закономірності розвитку інтелектуальної та потребово-мотиваційної сфери. Зміст інтелектуальної сфери складають такі компоненти як поступове оволодіння дітьми розумовими діями, характер та спрямованість мислення дітей та формування уявлень у процесі навчально-

пізнавальної діяльності. Мотиваційно-потребову сферу дошкільників складають пізнавальні інтереси, допитливість, пізнавальна діяльність. Необхідною умовою успішного оволодіння навчальним матеріалом є також позитивні емоції. Означені особливості було враховано у роботі з формування у дітей інтересу до діяльності людей творчих професій.

У розробці системи роботи з формування у старших дошкільників інтересу до праці танцюриста враховувалося положення про те, що знання про працю дорослих виконують триєдину функцію: несуть інформацію, викликають емоції, спонукають до діяльності. Зміст експериментальної програми під назвою «Подорож до Країни Створеної Краси» передбачав використання найбільш ефективних форм роботи з дітьми. Було розроблено мистецтвознавчі розповіді, які у доступній для дітей формі надавали знання про професію танцюриста. Набуті знання дошкільники виражали в продуктивних видах діяльності.

Відповідно до визначених завдань було розроблено три інформаційні блоки. Перший блок передбачав формування та розширення уявлень дітей про професії творчої спрямованості взагалі, їх важливість та суспільне значення. Інформація, подана в першому блоці, передбачала використання таких форм роботи: серію занять мистецтвознавчого характеру «Хто нам дарує красу?»; дидактичні ігри «Доміно», «Будуємо театр», «Знайти хазяїна речі», «Незвичайна крамниця»; підсумкові заняття під загальною назвою «Чарівна скарбниця». Ефективний вплив на підвищення рівня знань дітей про суспільне значення праці дорослих та професій творчої спрямованості забезпечили дидактичні ігри. Вони допомогли дошкільникам навчитися краще орієнтуватися у світі професій та визначати їх особливості та відмітні риси.

Другий інформаційний блок було спрямовано на формування уявлень про специфіку професії танцюриста, її особливості, уміння, необхідні для цієї професії. Специфіка взаємодії педагога і дітей полягала у формуванні атмосфери позитивного емоційного ставлення до професії танцюриста та танцювальної діяльності. У цьому блоці було визначено такі форми роботи: мистецтвознавчі розповіді «Роль текстів пісень в українських народних танцях», «Мелодії українських народних танців», «Магія вбрання», «Хоровод – український народний танець», «Сюжетні народні танці», «Побутові танці»; екскурсії і бесіди з керівником і дітьми танцювальної студії, спостереження заняття танцювального гуртка; заняття «Умови роботи танцюриста», «Що потрібно зробити, щоб стати справжнім майстром?». Такі форми роботи дозволили разом з дітьми простежити розвиток різних жанрів і видів народних танців від минулого до сьогодення; а також збагатили словник старших дошкільників новими

словами, образними виразами; сприяли розвитку спостережливості, активного сприймання, виявленню емоційного ставлення до нових знань.

Мистецтвознавчі розповіді допомогли дітям зрозуміти, що для створення танцю необхідна праця багатьох людей творчих професій: композиторів, художників-модельєрів, хореографів, режисерів, а сам процес створення танцю має синтетичний характер і включає багато компонентів від вибору музики до виступу безпосередньо на сцені. Велика увага надавалася ознайомленню дітей зі значенням музики в танцювальному мистецтві, обґрунтуванню характеру музичного твору та його рухового відтворення; вихованню поваги до людини-творця; розумінню того, що танцювальна діяльність потребує від людини певних особистісних якостей, але за бажанням кожна дитина може спробувати себе у танцювальному мистецтві.

Третій блок занять передбачав формування танцювальних умінь безпосередньо в самих дітей. Було розроблено серію занять під загальною назвою «Мова танцю», у якій використовувалися пластичні етюди, ігри, хореографічні вправи. Завдання подавалися емоційно, в ігровій формі, щоб підтримувати у дітей інтерес до танцювальної діяльності. Велику зацікавленість дітей викликали рухливі ігри з елементами танців: «Повторюй за мною», «Золоті ворота», «Гарячий м'яч», «Сходинки», «Море хвилюється раз» та ін. Дуже важливим було створення атмосфери творчої співпраці, у якій діти вільно себе почували, емоційно реагували на виконання елементів танців, намагалися самостійно створити танцювальні композиції та імпровізувати під музику.

Висновки. Основу системи навчально-виховної роботи з формування інтересу до діяльності людей творчих професій та розвитку музично-рухових здібностей старших дошкільників склав взаємозв'язок базового і творчого компонентів. У результаті забезпечення цього взаємозв'язку формуються пізнавальні, виконавські та продуктивні здібності дітей. Характер взаємодії педагога і дітей сприяв розвитку творчих можливостей дітей, активності і самостійності у пізнавальній діяльності, розвитку пізнавальних мотивів у сфері трудової, музичної і фізичної культури. На різних етапах роботи було використано весь спектр форм спільної діяльності вихователя і дітей у процесі організації пізнання: дії з уведення у пізнавальну діяльність дозволили підвести дітей до усвідомлення нового пізнання, забезпечити особистісну включеність дитини в нові пізнавальні задачі; розподілені дії сприяли залученню дітей до доступних їм пізнавальних операцій, необхідних для досягнення результату; дії, що імітуються, стимулювали виконавський компонент танцювальних дій; дії з підтримання сприяли розширенню самостійності та

ініціативність дітей у процесі пізнання; дії саморегуляції були спрямовані на досягнення дітьми само- і взаємоконтролю за всіма компонентами творчої пізнавальної діяльності; дії самоспонування сприяли розвитку пізнавального інтересу та творчих проявів дітей; дії самоорганізації дозволили апробувати нові способи співробітництва в процесі пізнання та активізувати спілкування; також було виявлено певні елементи якісно нових стосунків педагога і дітей на основі самоорганізації всіх компонентів у структурі діяльності – партнерство.

Література

1. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. – М.: Изд. корпорация «Логос», 2000. – 384 с.
2. Ляудис В. Я. Методика преподавания психологии / В. Я. Ляудис. – М.: Изд-во УРАО, 2000. – 128 с.
3. Котарбинский Т. Трактат о хорошей работе / Т. Котарбинский; пер. с польск. – М.: «Экономика», 1975. – 271 с.
4. Поддяков Н. Н. Особенности психического развития детей дошкольного возраста / Н. Н. Поддяков. – М., 1996. – 32 с.
5. Щукина Г. И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся / Г. И. Щукина. – М.: Педагогика, 1988. – 208 с.

ПОЧАТКОВА ШКОЛА**Євтухова Т.**

кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри природничо-математичних дисциплін ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Плахотський О.

старший викладач кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 373.3.016:74**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
МАЛЮВАННЮ З НАТУРИ ОБ'ЄМНИХ ПРЕДМЕТІВ**

У статті порушується проблема вдосконалення системи естетичного виховання молодших школярів загалом і формування їхньої естетичної культури через уроки образотворчого мистецтва, навчання малювання з натури. Розкрито деякі методичні особливості вивчення форми об'ємних предметів з метою подальшого малювання їх з натури, а саме конструктивний їхній аналіз.

Ключові слова: *естетичне виховання, образотворче мистецтво, молодший шкільний вік, малювання з натури, образотворчі уміння, графічні навички, перцептивний образ предмета.*

Євтухова Т.

кандидат педагогических наук, заведующая кафедрой естественно-математических дисциплин ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

Плахотский А.

старший преподаватель кафедры теории и практики начального образования ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

**МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОБУЧЕНИЯ МЛАДШИХ
ШКОЛЬНИКОВ РИСОВАНИЮ С НАТУРЫ ОБЪЕМНЫХ
ПРЕДМЕТОВ**

В статье затрагивается проблема усовершенствования системы эстетического воспитания младших школьников. В частности формирование их эстетической культуры посредством уроков изобразительного искусства, обучения рисованию с натуры. Раскрываются

некоторые методические аспекты изучения объемных предметов для дальнейшей зарисовки с натуры, а именно – конструктивный их анализ.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, изобразительное искусство, младший школьный возраст, рисование с натуры, художественные умения, графические навыки, перцептивный образ предмета.

Evtuhova T.

a candidate of pedagogical Sciences, a head of the department of natural and mathematical Sciences Donbass State Teachers` Training University

Plahotskiy O.

an assistant professor of the department of theory and practice of primary education Donbass State Teachers` Training University

METHODOLOGICAL ASPECTS OF TEACHING OF THE JUNIOR PUPILS

The problems of improving the system of aesthetic education of the junior pupils in general and the formation of aesthetic culture through the arts lessons, learning to draw from life are considered in the article. Some methodological features of the study of the form of the object, namely constructive analysis, are revealed.

Key words: *aesthetic education, art, primary school age, drawing from life, fine skills, graphic skills, perceptual image of the object.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Соціальна криза, що її переживає наша країна, ініціює процес удосконалення системи освіти, пошуку нових ідеалів, ціннісних систем і морально-світоглядних орієнтирів. Соціально-економічна та ідеологічна ситуація висувують нові вимоги до вирішення проблеми естетичної освіти і виховання підростаючого покоління, підготовки його до сприйняття прекрасного в навколишньому світі, формування естетичної культури дитини. У контексті сучасних цілей шкільної освіти коло традиційних завдань образотворчого мистецтва як окремого предмета виглядає не об'єктивно вузьким. З одного боку, не заперечується важливість образотворчого мистецтва в естетичному вихованні як провідного завдання.

Натомість на практиці виникає сумнів щодо корисності подальшого використання знань і вмінь з образотворчого мистецтва, у тривалості дії придбаних навичок, а також можливості їхнього практичного застосування. Відтак з'являються нові підходи до навчання образотворчої діяльності, які розширюють завдання освіти, орієнтуючи на проблемні моменти сучасності.

У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті визначено основну мету освіти, спрямованої на естетичне виховання та

всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, формування її духовних смаків, ідеалів та розвитку художньо-творчих здібностей [8].

Сучасні загальноосвітні школи та позашкільні навчальні заклади мають бути осередками виховання справжньої духовності, плекання творчої особистості, виховання людини, що характеризується високою емоційно-естетичною культурою. Мистецтво має унікальні можливості впливу на людину, тому художньо-естетичне виховання потрібно розглядати не лише як процес набуття художніх знань і вмінь, а, насамперед, як універсальний засіб особистісного розвитку школярів на основі виявлення індивідуальних здібностей, різнобічних естетичних потреб та інтересів.

Мета художньо-естетичного виховання полягає в тому, щоб у процесі сприймання, інтерпретації творів мистецтва і практичної художньо-творчої діяльності формувати в учнів особистісно-ціннісне ставлення до дійсності та мистецтва, розвивати естетичну свідомість, загальнокультурну і художню компетентність, здатність до самореалізації, потребу в духовному самовдосконаленні [4].

Молодший шкільний вік – відповідальна пора формування естетичних цінностей особистості. Саме в цей період закладаються переконання, принципи поведінки, якими керується людина у спілкуванні з іншими. Серед провідних шляхів і засобів естетичного виховання в початковій школі неабияке місце посідає образотворче мистецтво. Досвід видатного вітчизняного педагога В. Сухомлинського свідчить, що діти у початкових класах у мить сильного емоційного піднесення, викликаного пережитим або пізнаним відчують потребу відтворити свої переживання у малюнку. Вони не тільки з піднесенням малюють предмети або казкові образи, але й виражають у такий спосіб своє ставлення до того, що намалювали. Уроки малювання залишилися в їхньому внутрішньому світі глибокий слід. Учні ставали більш тоншими, стійкішими почуттями, гнучкі у творчій діяльності [9]. Отже, недооцінка малювання в системі навчання молодших школярів або неправильна постановка викладання цього предмету може стихійно відбитися на розвитку школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті змін, що відбуваються в системі освіти істотного коригування і дослідження потребує процес естетичного виховання підростаючого покоління. Виникає серйозна потреба у вдосконаленні методів викладання образотворчого мистецтва. Окремі аспекти проблеми естетичного виховання досліджували І. Глинська, М. Завадська, Л. Занков, Д. Кабалевський, В. Кириченко, В. Кузін, Б. Неменський, Л. Салтикова. У контексті загальних підходів щодо навчання дітей образотворчій діяльності на етапі молодшого шкільного віку проблемою переймалися Г. Лабунська, В. Колокольніков, М. Ростовцев, О.

Рожкова, С. Федоров, Б. Юсов. Особливості оволодіння дітьми окремими елементами мови образотворчого мистецтва розглядали О. Мелік-Пашаєв, Т. Копцева Є. Шорохов.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття специфіки й закономірностей методики викладання малювання з природи в початковій школі. Зокрема особливостей вивчення форми предмета.

Виклад основного матеріалу. Молодший шкільний вік у дітей – це найбільш сприятливий період для всебічного розвитку особистості. Будь-які намагання естетичного виховання у старших класах не можуть компенсувати того, що втрачено у початкових класах. Завдяки належній роботі з молодшими школярами, у них вдається сформуванню досить високий рівень розуміння краси навколишнього світу, творів народного декоративно-прикладного мистецтва. Учням молодшого шкільного віку властиві образність мислення, відсутність стереотипів та естетичне світосприйняття [2]. Ці якості свідчать про високий потенціал творчих здібностей цієї вікової категорії.

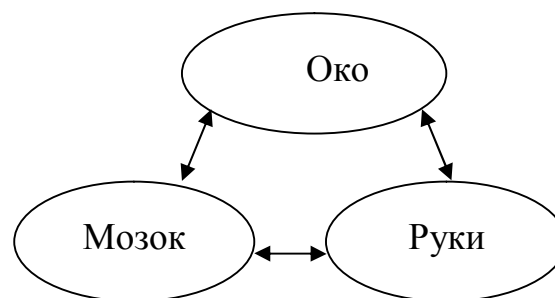
Навчання образотворчому мистецтву є важливим компонентом навчально-виховної роботи в школі. Основою викладання малювання є прищеплення дітям ґрунтовних графічних навичок, виховання образотворчих умінь і подання теоретичних відомостей з образотворчого мистецтва. З-поміж інших видів мистецтва образотворче мистецтво є унікальним у вирішенні завдань як художнього, так і особистісного розвитку, громадського і духовного становлення підростаючого покоління [5]. Це зумовлено не тільки психоемоційною природою сприймання образотворчого мистецтва, а й тим, що вже в ранньому віці образотворча діяльність стає однією з найдоступніших і емоційно-захоплюючих форм творчості.

Державний стандарт початкової освіти з навчальної дисципліни «Образотворче мистецтво» передбачає такі основні завдання викладання образотворчого мистецтва в початкових класах:

- розвиток специфічних для художньо-творчого процесу універсальних якостей особистості як основи для розвитку її творчого потенціалу, художньо-творчої уяви, оригінального, нестереотипного асоціативно-творчого мислення, художньо-образних якостей зорового сприйняття, спостережливості, зорової пам'яті та ін.;

- формування потреб і здібностей до продуктивної художньої творчості, уміння створити виразний художній образ, оригінальну композицію мовою виду образотворчого мистецтва, оволодіння основами художньо-образної мови і виражальними можливостями художніх матеріалів та різних видів художніх технік, що допоможе набути свободи вираження у творчості [3].

Великі можливості для підготовки людини, яка мислитиме творчо, представляють заняття образотворчим мистецтвом. Образотворче мистецтво – провідна дисципліна в системі педагогічної освіти та естетичного виховання. Саме вчитель образотворчого мистецтва вирішує у школі цілий ряд завдань, пов'язаних з естетичними можливостями мистецтва, забезпечуючи тим самим цілеспрямоване формування в учнів творчих здібностей, які, в решті-решт, виступають обов'язковою умовою успішного здійснення будь-якого виду діяльності. Жоден предмет не може розвивати систему «око – мозок – руки» цілісно і різнобічно, як образотворче мистецтво.

Провідне значення в процесі малювання мають правила і прийоми малювання з натури. Це основа образотворчої грамоти. Аби оволодіти цією грамотою, необхідно присвячувати частину навчального процесу малюванню з натури, яке є методом наочного навчання. Малювання з натури привчає мислити і цілеспрямовано вести спостереження, пробуджує інтерес до аналізу натури і відтак готує школяра до подальшої навчальної роботи. У процесі малювання з натури відбувається навчання основ перспективи, будови, положення предметів у просторі.

Програма «Образотворче мистецтво» для загальноосвітніх навчальних закладів, 1-4 класи, у низці завдань підкреслює також формування художньої компетентності учнів у процесі засвоєння основ образотворчої грамоти. Програмою передбачена практична художня діяльність учнів, яка й включає малювання з натури. Протягом чотирьох навчальних років ця компетентність формується через такі теми, як, наприклад, «Відтворення простих форм лінією, плямою, в об'ємі», «Зображення основних форм і їхніх частин у графіці та живопису» (1 клас); «Мова графіки та живопису» (2 клас); «У гостях у художників: пейзажиста, анімаліста, портретиста, майстрів натюрморту» (3 клас); «Художній образ у графіці, живописі та скульптурі» (4 клас) [7].

Головна увага приділяється навчальним постановкам, малюванню натюрморту. При цьому здійснюється вивчення основних елементів теорії. Зображуючи натюрморт, дитина, яка, малює, завжди бачить перед собою

модель. Під час малювання з натури розвивається і абстрактне мислення, яке в учнів молодшого шкільного віку тільки розвивається. Дати конструктивний аналіз форми предмета, не вдаючись до абстрактного мислення, неможливо, а в малюнку потрібно постійно мати справу з конструктивним аналізом. Причому треба відзначити, що малювання з натури, як жодний інший вид вивчення форми предмета, дає можливість розвивати всі моменти процесу абстрактного мислення. Малюючи предмет в різних положеннях, сприймаючи його зверху або знизу, у профіль, анфас, у три чверті і т.д., в учнів не тільки збагачується образ сприйняття, а й формується стійкий образ для зображення [1].

У сучасному навчанні використовується багато різноманітних навчально-методичних рекомендацій. З'являються нові підходи до навчання, які розширюють завдання навчання, орієнтуючи на проблемні моменти сучасності.

Останнім часом у навчанні малюванню спостерігається ухил педагогів на творче бачення дитини, яка малює. Найчастіше педагог при навчанні схиляється у бік творчого пошуку. Приділяє більше уваги пошуку кольору, композиції, лінії, мазку. Учитель використовує здебільшого активно-творчі методи, що витікають із закономірностей мистецтва, у такий спосіб намагаючись розкрити внутрішній світ учня. Це одні з основних позицій у навчанні. Але залишати без уваги форми предметів, конструкції також не можна. Школа виступає як базова ланка, орієнтована на розвиток особистості дитини, адже це майбутні робітники, майстри, техніки та інженери, архітектори, конструктори і дизайнери і т.д. Отже, конструктивний аналіз форми предметів і перспективна побудова зображення на площині є важливою ланкою у навчанні.

Будова і форма предмета спираються на систематичний розвиток здібностей спостерігати, аналізувати, запам'ятовувати характерне в предметах. Дуже важливо прагнути до розуміння форми, до розвитку просторового мислення. Необхідно на заняттях привчати учнів до правильного міркування щодо форми предметів, вчити уважно їх розглядати і аналізувати. Заняття необхідно починати з вивчення найпростіших геометричних форм або їх груп.

При навчанні малюванню учитель має зауважувати, що метою вивчення форми предмета є не тільки знайомство з його зовнішньою формою, але й знайомство з поняттями, вираженими цією формою, що вкрай необхідно для засвоєння інших навчальних предметів, насамперед математики.

Процес пізнання об'єктивної реальності в чомусь залежить від ступеня розвитку зорового апарата, від здатності людини аналізувати і

синтезувати одержувані зорові враження. Малювання з натури передбачає великі можливості для розвитку цієї компетентності [6].

Пристаюючи до роботи необхідно ретельно вивчити модель-постановку, виявити загальну форму предмета, її зв'язок з нескладними геометричними фігурами. Слід зазначити, що конструктивний малюнок є фундаментом різноманітних творчих манер малюнка, в тому числі так званого «архітектурного», а також геометрії і креслення. Для виховання усвідомленого бачення необхідне знання назв головних змальованих фігур. Зосередитися на такій важливій стороні композиції як конструкція.

При всій різноманітності об'ємних форм предметів їх можна, узагальнюючи умовно, розділити на три основні групи: на предмети гранованої, круглої та комбінованої форми.

До гранованих відносяться ті, в основі яких лежать призма, куб або піраміда; до круглих – циліндр, конус або куля; до комбінованих належать предмети, в основі яких круглі і грановані форми.

Прикладом можна взяти форму чайної чашки, в якій слід простежити будь-яку ознаку, близьку до сфери чи циліндру, усіченого конусу або призми (див. рис. 1).

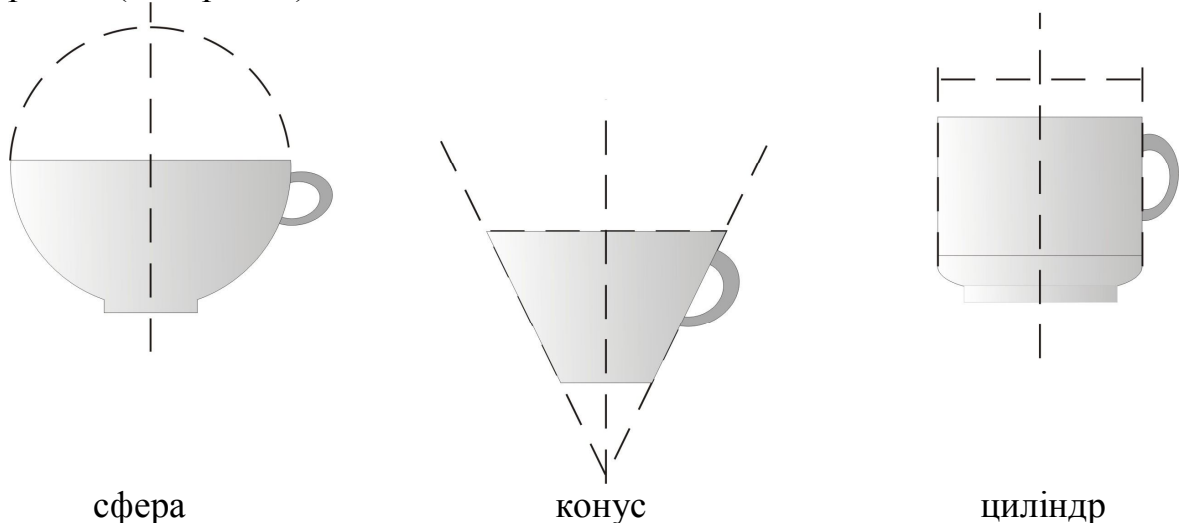

Рис. 1. Близкість об'єктів до геометричних тіл

У роботі над малюнком з натури треба починати зі сприйняття предмета в загальній формі, а потім аналізування його по частинах. Необхідно чітко уявити конструкцію предмета, взаємозв'язок його частин, розуміння єдності складових частин моделі. Такий малюнок розвиває почуття пропорцій і об'ємно-просторове мислення. Розглянемо на прикладі нескладної за формою вази, зображення якої складається з первинних геометричних об'ємних елементів (див. рис. 2).

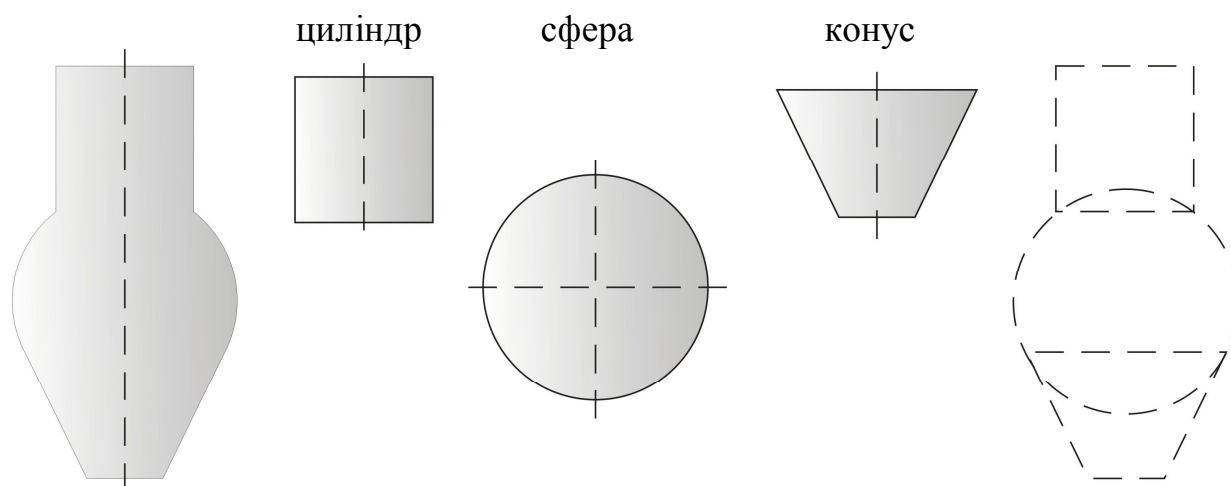

Рис. 2. Форма предмета, яка при конструктивному аналізі розкладена на простіші геометричні форми

Логічна схема і головні вимоги конструктивного малюнка мимоволі розвивають зорову пам'ять і уявлення про форму, її будову, статику й динаміку руху, відкривають закономірності освітлення та розподілу світлотіней на формі і в просторі, підводять до розуміння видів зображення. Отже, потрібно зрозуміти через малюнок просторову форму і правильно зобразити її на аркуші паперу з урахуванням конструкцій, пропорцій, перспективи, світлотіней.

Жоден навчальний предмет не забезпечує такої активної уваги учнів до предмету, аналізу його будови, як малювання з натури. Не випадково великий італійський художник Мікеланджело Буонарроті вважав малюнок, який ще називав мистецтвом начерку, є вища сходинка і живопису, і скульптури, й архітектури, джерелом і коренем будь-якої науки.

Прийнявши за основу, що навчання малювання з натури веде до розвитку розумових здібностей, необхідно на заняттях привчати дітей до правильного міркування щодо форми предметів на основі наукових даних про явища перспективи, теорії тіней, кольорознавства, анатомії. Навчити дітей уважно розглядати і аналізувати форму предметів не важко, натомість важливо, адже діти часто вражають своїм уважним ставленням до дрібних деталей натури. Вони з особливою любов'ю і акуратністю промальовують найдрібніші деталі, подробиці предмета. Це дає педагогу можливість без особливих зусиль перевести увагу дитини на найхарактерніші особливості будови форми предмета, навчити його правильно її бачити, розуміти і зображувати.

Таке малювання з натури є методом наочного навчання і має ефективні результати не тільки у навчанні малюнка, але і в загальному розвитку дитини.

Висновки. Отже, слід зазначити, що навчання малювання з природи об'єктів предметів сприяє загальному розвитку дитини молодшого шкільного віку. Обираючи собі майбутню професію, випускник школи почуватиметься більш упевненим у роботі, навчанні, якщо в нього добре розвинене просторове уявлення і він графічно грамотний, що вкрай важливо в сучасному світі.

Протягом вивчення образотворчого мистецтва в початковій школі у методиці навчання образотворчого мистецтва потрібно більше уваги приділяти саме малюванню з природи. Під час малювання з природи предмет не тільки спостерігається, але й пізнається. І завдання полягає в тому, аби передати в малюнку його зовнішній вигляд і вивчити характерні особливості будови його форми.

Література

1. Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты в начальной школе. – М.: Просвещение, 1981. – 124 с.
2. Волошина Н.Й. 3 теоретичних засад естетичного виховання учнів засобами мистецтва // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 3. – С. 9-18.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2000 р. N 1717 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>.
4. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.yur-info.org.ua/index.php?lang_id=1&menu_id=1182&article_id=165701#.
5. Любарська Л.М. Виховні можливості образотворчого мистецтва // Поч. школа. – 1986. – № 2. – С. 55-59.
6. Малицька О.В. Оволодіння мовою образотворчого мистецтва як чинник розвитку художньо-творчої активності учнів початкової школи // Педагогічні науки: Зб. наук. пр. – Бердянськ, 2002. – Вип. 4. – С. 128-134.
7. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2001. с. 245-266.
8. Національна доктрина розвитку освіти (затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
9. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра. // Вибр. тв.: У 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т.1. – 654 с.

Крикун І.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри природничо-математичних дисциплін і педагогічних технологій початкової освіти ДВНЗ Донбаського державного педагогічного університету

УДК 373.3.013.43

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ПРАЦЕЛЮБСТВА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СІМ'Ї

Автор ґрунтується на положенні про важливість виховання працелюбства у сім'ї як необхідної складової національного та цивілізаційного розвитку суспільства. У статті актуалізується проблема виховання працелюбства молодших школярів у родині та наголошується на особливостях розвитку цього процесу. Робиться висновок про те, що працелюбство є основоположною складовою суспільно-історичного досвіду народу, акумулюючись протягом багатьох століть воно передавалося за традицією від одного покоління до іншого.

Ключові слова: *виховання, народна педагогіка, родинна педагогіка, працелюбство, сім'я.*

Крикун І.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры природно-математических наук и педагогических технологий начального образования ГВУЗ Донбасского государственного педагогического университета

ОСОБЕННОСТИ ВОСПИТАНИЯ ТРУДОЛЮБИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В СЕМЬЕ

Автор основывается на положении о важности воспитания трудолюбия в семье как необходимой составляющей национального и цивилизационного развития общества. В статье актуализируется проблема воспитания трудолюбия младших школьников в семье и отмечается на особенностях развития этого процесса. Делается вывод о том, что трудолюбие является основополагающей составляющей общественно-исторического опыта народа, аккумулируясь в течение многих веков оно передавалось по традиции от одного поколения к другому.

Ключевые слова: *воспитание, народная педагогика, семейная педагогика, трудолюбие, семья.*

Krikun I.

a candidate of pedagogical sciences, senior lecturer of the Donbass state pedagogical University

FEATURES of EDUCATION of INDUSTRIOUSNESS of JUNIOR SCHOOLBOYS In MONOGYNOPAEDIUM

An author is based on position about importance of education of industriousness at a family as necessary constituent of national and civilization development of society. In the article the problem of education of industriousness of junior schoolboys actualization in a family and it is marked on the features of development of this process. Drawn conclusion that employment is the fundamental constituent of historical experience of people, accumulated during many ages it was passed traditionally from one generation to other.

Keywords: *education, folk pedagogics, domestic pedagogics, industriousness, family.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сім'я є першоосною духовного, економічного та соціального розвитку суспільства. Ця істина підтверджується всім ходом розвитку людської цивілізації. У процесі цього розвитку сім'я набула функцій, які тільки в єдності і сукупності забезпечують повноцінність її існування, саморозвитку та широку життєдіяльність як соціального інституту й регульованої біологічними законами та морально-правовими нормами системи відтворення, збереження і зміцнення надбань духовної культури, звичаїв, традицій кожного народу.

Деформація функцій сім'ї, яка послідовно здійснювалася в останні десятиліття шляхом соціальних та культурних реформ, позбавлення сім'ї приватної власності, засобів виробництва та реалізації продукції, знецінення ролі особи в господарчій, науковій та духовній сферах призвели і до порушення загалом зв'язків між членами родини. Особливо це позначилося на виховній функції, виявившись у відчуженні батьків і дітей, духовному зубожінні молоді, втраті високих ідеалів української родинної педагогіки, що найповніше визначає ідеал сім'ї та людини, умови, форми й методи його досягнення.

Сучасні умови, в яких перебуває українська сім'я, характеризуються найперше різкою зміною соціально-економічних відносин у суспільстві, за яких пріоритети мають надаватися особистості людини, її практичній діяльності в усіх напрямках господарювання та духовної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема працелюбства у вітчизняних дослідженнях висвітлюється через призму народної педагогіки (С. Бабишина, М. Самсонюк, М. Стельмахович, Є. Сявавко,

Ю. Руденко та ін.), що тісно пов'язана з історичними та археологічними дослідженнями (В. Бондаренко, М. Кондращук, Л. Силенко та ін.).

Метою статті є дослідження особливостей виховання працелюбства підростаючого покоління у родинному колі. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити **завдання**: дослідити роль батьків, для яких споконвіку найвищими і найсвятішими були ідеали сім'ї як першооснови людського життя, своєрідної фортеці, яка забезпечує розвиток і захист найкращих якостей особистості, зокрема, працелюбства дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В українській народній педагогіці трудове виховання і формування працелюбства в підростаючого покоління посідає центральне місце, бо саме виховний досвід народу, вивірений віками, допомагає нам у вирішенні цієї проблеми. Протягом віків українським народом нагромаджено величезний досвід у справі виховання покоління працелюбного.

Роль праці у вихованні працелюбства в дітей і молоді величезна і вважалося, що, чим раніше дитина починала привчатися до праці, тим вона вважалася вихованішою. А, як відомо, залучення дитини до посильної праці з раннього дитинства можливе лише в сім'ї, бо сім'я – головний і важливий інститут виховання, де найбільш повно використовуються народно-педагогічні методи і засоби виховання дитини. Слово «виховання» в українців, очевидно, пішло від слова «ховати», тобто уберегти від небезпеки, смерті, хвороби, «лихих очей», негативних впливів. Згодом воно набуло узагальненого змісту, виражаючи процес систематичного впливу на культурний розвиток духовного світу й моральної поведінки дітей і молоді. Саме батьки – найближчі й найдорожчі для дитини люди, є тим «духовним містком», через який відбувається передача ідей, поглядів, традицій, установок, що, трансформуючись за нових умов, набуваючи нових ознак, покликані стати дієвим виховним чинником. Посіяти в душі дитини зерно позитивного ставлення до праці, формувати працелюбство, виховати внутрішню потребу трудитися, повагу до людської праці, а значить, і суспільства в цілому – найвищий і найвідповідальніший обов'язок сім'ї.

Зважаючи на те, що проблема формування працелюбства у підростаючого покоління на родинних засадах українського народу вимагає подальшого аналізу, зокрема, стосовно дітей молодшого шкільного віку, досить правомірним уявляється розгляд особливостей розвитку сім'ї.

Як відомо, теорія сімейного виховання в Україні має глибоке історичне коріння. Пізнати процес виховання, систему підготовки підростаючого покоління до праці й формування працелюбства

допомагають нам дані археології, етнографії та інших наук. Велике значення в цьому сенсі мають дані матеріальної культури, матеріальні джерела, які сучасне джерелознавство називає пам'ятниками, бо вони зберігають пам'ять про діяльність людини та її результати діяльності. А «седає древность», за висловом К. Маркса, за всіх обставин залишиться для майбутніх поколінь надзвичайно цікавою епохою, тому що вона слугує основою всього подальшого більш високого розвитку» [7].

Враховуючи потребу в робочій силі, а також необхідність активного залучення дітей до праці й виховання в них основ працелюбства, в селянських сім'ях їх з раннього дитинства включали в трудові процеси. Так, питання формування працелюбства і виховання пошани до праці у дітей з раннього віку здійснювалося через пестушки, які за своїм змістом, формам і прийомам виконання спонукали їх до прояву активності. Таке спілкування дорослого з дитиною здійснювалося обов'язково в ігровій формі, сприяло кращому розумінню нею основного змісту твору фольклору, дозволяло ускладнювати роль малюка в грі, урізноманітнювати художні прийоми. Все це слугувало не тільки для розваги дитини, але й допомагало їй поступово оволодівати мовою, знайомити з трудовою діяльністю дорослих.

Через пестушки батьки відкривали перед дитиною світ праці і працьовитих людей. Такі пестушки, як «Печу, печу хлібчик», «Ковальок», зміст яких відштовхується від певного трудового процесу, який спостерігали діти, переносило їх в гру. Зокрема, у пестушці «Сорока» відображено не просто процес, а своєрідні картини, розраховані на можливість дитячого розуміння праці й працелюбства, на фоні яких лінь і бездіяльність повинні викликати відповідну оцінку маленького слухача. Разом з тим, дитина знайомила з численними видами праці, необхідними для такої простої, здавалося б, справи – приготування обіду, а саме: заготовити воду, натопити піч, нарубати дрова, замісити тісто, випекти хліб, зварити кашу тощо. З однієї невеликої гри дитина багато дізнавалася про домашні турботи [4].

Як відомо, життя дитини 2-3 років поступово значно ускладнюється і розширюється. У цей період гра стає її провідною діяльністю. В процесі гри удосконалюються органи чуття, розвивається наочно-дієве мислення, а також формуються окремі психічні процеси і дії. Так, перші слова дитина сприймає в процесі гри, більшість контактів з навколишнім світом приймає ігрові форми, через які здійснюється засвоєння понять і уявлень навколишнього середовища. Пізнавальна діяльність дітей цього віку характеризується конкретністю і емоційністю. Вони краще сприймають і запам'ятовують ті факти, предмети, явища, які привертають увагу своєю яскравістю і викликають позитивні переживання. Їм властива наочно-дієва і образна форма мислення, визначальною ознакою якої є зв'язок з наочною

ситуацією і її уявленням. К. Ушинський підкреслював, що «уводити початкову освіту у форми, фарби, звуки – словом, роблячи її доступною якомога більшій кількості відчуттів дитини, ми робимо разом з тим наше навчання доступним дитині й самі входимо у світ дитячого мислення» [10].

У 4–5 років діти вчилися самообслуговуванню, набували навичок «господарювати» в своїх іграх. У кінці цього періоду батьки вважали необхідним і посильним для них випас домашньої птиці. Коли дитині виповнювалося 4-5 років і коли вона починала самостійно бігати і говорити «змістовно», тоді батьки віддавали її «в науку» – пастухом. Першими вчителями в цій науці, яка розширює світогляд дитини, – були гуси. Дитина в супроводі старших гнала гусей на пасовище і вчилася за ними доглядати, щоб «не накоїти біди». Це категорія ще «мало – продуктивна». Це лише пастушки [5].

Діти у віці від 7 до 15 років займали особливе місце в сім'ї. Це обумовлювалося одним із головних завдань – підготувати їх до трудового життя, сформуванню працелюбства, виховати повагу до людей праці. І тут уся увага, всі зусилля дорослих зосереджувалися на подальшому розвитку фізичних та інтелектуальних сил, поглибленні досвіду і практичних знань, необхідних для майбутньої діяльності в більш зрілому віці.

Як свідчить аналіз письмових та археологічних даних [1; 2; 3; 8], основу господарської діяльності українців складала землеробство і тваринництво. Разом з ними важливе місце в економіці посідали народні промисли. Ці економіко-господарські заняття і визначили напрями трудової підготовки дітей і молоді, були об'єктивним чинником виховання позитивного ставлення до праці і формування працелюбства в підростаючого покоління в родині. Так, пастушество було головним трудовим заняттям дітей 7 – 15 років. Така допомога дуже цінувалася в господарстві. «З часом дитина набуває досвіду і стає «пастушком». «Лише тоді їй доручають тварин у такій по черговості: гуси, телята, поросята, свині, корови та вівці і, нарешті, – коні» [5]. Як тільки хлопчиків минало 8 років, він ставав пастушком корів. Цю роботу він виконував до 14 років, після чого залучався до важкої роботи – оранки, боронування тощо [5].

Пастушили і дівчатка. «Кожного ранку мати будила дитину, давала їй сніданок і вона гнала домашніх тварин у поле. Дівчатка розповідають, що, пригнавши тварин у відведене місце, вони тут у хвилини відпочинку займаються потрібною і корисною справою: шиють, вишивають, плетуть тощо», – наголошував Н. Заглада [5].

Окрім пастушества, в якому були зайняті як хлопчики, так і дівчатка з 8-9-річного віку навчання трудовим процесам відбувалося з урахуванням особливостей статі дітей. Хлопчиків привчали до суто «чоловічої» справи,

дівчаток готували як майбутніх господинь. «Малолітні хлопчики влітку пасуть свиней, коней, рогату худобу, а взимку – очищають сніг, вносять до хати дрова, воду тощо», – наголошував автор [5]. У період оранки хлопчики допомагали батькові водити коня за вуздечку. В період косовиці, починаючи з дванадцятирічного віку, вони допомагали гребти сіно, складати його в копиці. «Дівчата взимку підмітають у хаті, годують птицю, доглядають малюків. Дівчинку вважають нянькою з 8-ми років, хоча няньками бувають і молодші дівчатка, але на таку няньку з опаскою залишають малого. Лише коли няньці виповнюється 8-10 років – така доглядає малюків не гірше матері. А влітку випасають гусей, качок» [5].

Однією з головних форм господарської діяльності людського суспільства було і землеробство. Українські селяни добре знали особливості кожної ділянки орної землі, знарядь праці, а також свої можливості. Вони чудово орієнтувалися, де, коли і якими знаряддями праці, якими способами обробляти землю і все, що знали самі, передавали своїм дітям, поступово привчаючи до праці й формуючи працелюбство з молодшого віку. Обробка ґрунту була переважно чоловічою справою. «Чоловіки і хлопчики виконують таку роботу: орють, сіють, боронять» [5]. На польові роботи виходили орач і один – два помічники /хлопчики 8-14 років/. Орач йшов по борозні, керуючи всім процесом оранки, а помічники наглядали за худобою.

Лише за город повністю відповідала жінка, тому і доньку вона готувала до майбутніх польових робіт. Перші уроки донька отримувала під час роботи разом з матір'ю на городі. «Участь у роботі на городі беруть лише дівчатка з 10 років, хлопці в цій роботі ніякої участі не беруть. Існують погляди, що жіночу роботу на городі «соромно» виконувати». А дівчата виконують такі роботи, як і їхні матері: сіють квасолю, огірки, саджають капусту, цибулю, прополюють огородину» [5].

У неземлеробських районах України дитина з малих років отримувала уявлення про тваринництво як основний вид домашнього господарства. Окрім активного догляду за тваринами, їх випасу, діти допомагали дорослим у переробці шерсті овець: «Діти сортували шерсть: складали окремо шерсть з ягнят /мицька/, з однорічок /натинина/ і вже стрижених овець /тушур/» [6].

Покоління 16-18 років народна педагогіка виділяє у молодь зрілого віку – готову робочу силу. Цей період характеризується активним включенням хлопців і дівчат в усі сільськогосподарські процеси, усю побутову роботу. Молодь була гідним помічником дорослих, а за необхідності в потрібні моменти могла повністю замінити їх.

На території України здавна були широко поширені полювання, рибальство, бортництво та бджільництво, якими займалися чоловіки та

допомагали хлопчики. Батьки, залучаючи своїх дітей до цих промислів, крім того, що загартовували їх фізично, намагалися виховувати повагу до людей цієї справи, любов до праці.

Бджільництво відіграло важливу роль у господарстві східних слов'ян. Мед використовували як продукт харчування. Мед, а також віск були важливою частиною торгівлі і навіть експорту. Про розповсюдження серед селян бджільництва свідчить той факт, що з часів Київської Русі був встановлений спеціальний медовий податок з населення [1]. До цього заняття залучали дітей, щоб з раннього віку привчати їх до праці і виховувати працелюбство. Допомога хлопчика батьку – пасічникові полягала в тому, щоб «під деревом розпалити вогнище, коли батько підводиться за медом» [5].

Дуже важливим заняттям у побуті українців було рибальство. Хлопчиків поступово залучали до промислу, виховували працелюбство, виробляли в них відповідні навички: «У дев'ять років хлопчиків навчають в'язати сіті, сукати вірвовку. Коли тягнуть невід, діти допомагають. Взимку вони очищають ополонку від льоду. Разом з батьком тягнуть сіті» [5].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, працелюбство є основоположною складовою суспільно-історичного досвіду народу, акумулюючись протягом багатьох століть воно передавалося за традицією від одного покоління до іншого. У працелюбних сім'ях, як правило, зростали працелюбні діти. Ледарі зустрічалися рідко, а якщо і були, то вважалися людьми неповноцінними, ставали загальним посміховиськом. Не випадково ледарі і нероби найчастіше критикуються всіма жанрами українського фольклору. Проти них наголошувалося у прислів'ях і приказках: «Під лежачий камінь вода не тече», «Лінивого і ноги не носять», «Лінивому завжди важко» та ін.

Література

1. Баранцевич Е.М. Ведение Пчел на Руси / Е.М. Баранцевич – М., 1898.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис / О. Воропай. – К.: Оберіг, 1993. – 590 с.
3. Грушевський М. Ілюстрована історія України-Русі / М. Грушевський. – К., 1990. – С.36.
4. Довженок Г.В. Украинский детский фольклор / Г.В. Довженок. – Киев: Наук. думка, 1981. – 172 с.
5. Заглада Н. Побут селянської дитини / Н. Заглада. – К.:Держтрест „Київ-Друк”, 1928. – 180 с.
6. Мандыбура М.Д. Гуцульское полонинское хазяйство первой половины XIX – нач. XX в. / Мандыбура М.Д. – М.: Наука, 1972. – С. 9.

7. Маркс К. Анти-Дюринг / Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – М., 1965. - Т.20. – С. 118.
8. Милорадович В.А. Життьє-бытьє Лубенского крестьянина / В.А. Милорадович. – Киев: 1904.
9. Родинна педагогіка: [навч.-метод. посіб.] / [Марушкевич А.А., Постовий В.Г., Алексеєнко Т.Ф. та ін]. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2002. – 216 с.
10. Ушинский К.Д. Родное слово: [книга для учащихся: в 2 т.]. – М.: Педагогика, 1974.

Чепига В.

доцент кафедри музики і хореографії Донбаського державного педагогічного університету

УДК 373.3.063

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті представлено формування національної свідомості учнів молодших класів засобами музичного фольклору в системі національної освіти, зумовлене потребами державотворення, а саме: становлення громадянського суспільства в Україні, процесом відродження нації та реалізацією потреби особистості в самовизначенні та самоствердженні.

Ключові слова: національна свідомість, естетичне виховання, музична освіта, відродження нації.

Чепига В.

доцент кафедри музики и хореографии Донбасского государственного педагогического университета

ФОРМИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО СОЗНАНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ МУЗЫКАЛЬНО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

В статье рассмотрено формирование национального сознания учащихся младших классов средствами музыкального фольклора в системе национального образования, обусловленное потребностями государства, гражданского общества в Украине, процессом возрождения нации.

Ключевые слова: национальное сознание, эстетическое воспитание, музыкальное образование.

Chepiga V.

Associate Professor of music and choreography chair of Donbass State Pedagogical University

THE PECULIATE NATIONAL CONSCIOUSNESS FORMING IN THE PROCESS OF MUSICAL AESTHETIC EDUCATION OF SENIOR PUPILS

The author presents for consideration the ways of national consciousness junior pupils forming by means of musical folklore in the system of education in order to revive civil society and correspond to international standarts.

Key words: *national consciousness, aesthetic education, musical education.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Проблема формування національної свідомості молодших школярів зумовлена тим, що Україна – поліетнічна держава, отже, національна свідомість сприятиме формуванню духовної цілісності українського народу. Також введення підростаючого покоління в систему цінностей демократичного суспільства передбачає формування у нього основ національного світогляду.

Це знайшло своє відображення у Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)», Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» у концепції виховання особистості в умовах розвитку української державності. У цих документах визначаються такі стратегічні завдання:

– виховання любові до Батьківщини;

1. усвідомлення свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей;

2. утвердження якостей громадянина – патріота України для забезпечення і примноження на цій основі культурного і творчого потенціалу нашого народу;

3. утвердження у школярів відданості Батьківщині, й, водночас, відчуття належності до світової спільноти.

Мистецтво вишукує свої, історично найбільш дієві засоби впливу на людину й суспільство. Завдяки цьому значно зростає роль мистецтва у формуванні національної свідомості громадян, особливо молоді. Як зауважує Т.Борисова, «історичною місією сьогодення є формування людини – творця з високими громадянськими якостями, яка була б соціально й духовно зрілою, і тут мистецтво повинно бути засобом духовно-практичного освоєння світу» [3, с.23].

Сучасна популярна естрадна музика, випереджаючи інші види музичного мистецтва, стає пануючою формою дозвілля. Вплив популярного естрадного музичного мистецтва на особистість, зокрема, на її естетичну свідомість, емоційно-почуттєву сферу відображено в соціологічних дослідженнях А. Болгарського, Б. Бриліна, В. Дряпіки, І. Климук, О. Семашка.

Але багато питань щодо формування національно свідомої особистості саме засобами музичного фольклору залишилися недостатньо вивченими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Розробкою проблеми національного виховання молодших школярів займалися педагоги та психологи (Р. Бабалова, Є. Ільїн, О. Леонтєв, С. Огірок, Г. Щукіна), дослідженням теоретичних засад сучасних освітніх технологій навчання та виховання (О. Любарська, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Пехота, І. Смолюк, О. Шпак), організації педагогічного процесу у школі (П. Гусак, Л. Занков, В. Паламарчук, О. Савченко), дитячої музичної творчості (І. Волков, Я. Корчак, Я. Коменський, Ю. Львова, О. Захаренко, В. Сухомлинський).

Серед видатних вітчизняних і зарубіжних учених-педагогів проблему формування основ національної самосвідомості засобами музичного фольклору займалися Я. Коменський, Г. Сковорода, К. Ушинський, О. Духнович, А. Дістервег, Г. Ващенко, І. Огієнко, С. Русова, Дж. Дьюї, А. Макаренко, С. Френе, Я. Корчак, В. Сухомлинський.

Різні аспекти формування національної самосвідомості також розглянуто в дослідженнях філософів, психологів та педагогів (І. Бех, І. Бичко, Ю. Бромлей, Й. Вирост, О. Вишневецький, О. Докукіна, В. Жмир, І. Зязюн, О. Касьянов, В. Кремень, С. Кримський, В. Кузь, І. Курас, Ю. Римаренко, Ю. Руденко, З. Сергійчук, М. Стельмахович, М. Пірен, Г. Філіпчук, К. Чорна та ін.).

Формування цілей статті (постановка завдання). Враховуючи актуальність проблеми, була обрана тема дослідження “Формування національної свідомості молодших школярів у процесі музично-естетичного виховання”.

Мета дослідження: обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування основ національної свідомості учнів початкових класів на уроках музики.

Об'єкт дослідження: процес формування основ національної свідомості молодших школярів.

Предмет дослідження: організаційно-педагогічні умови формування національної свідомості учнів початкових класів на уроках музики.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Мистецтво – це особливий вид духовно-практичного освоєння дійсності за законами краси. Особливість цього освоєння полягає в тому, що воно виступає в художньо-образній формі, і визначається в тому, що: за його допомогою людина здатна сприймати світ, що оточує її у цілісності; воно може проникати в найпотаємніші куточки людської душі, хвилювати й робити людину величною; воно безпосередньо контактує з емоційною сферою особистості,

найбільш рухливою та пластичною сферою людської психіки; за допомогою мистецтва ідея втілюється в такій формі, яка збуджує емоції, активізує уяву, викликає особливі переживання, які називають естетичними, або художніми.

Художні емоції виникають лише при зустрічі з соціально-історичним, вагомим, важливим для багатьох. Вони є наслідком не механічного, пасивного, а неодмінно творчого сприймання, яке підносить людину, розвиває її уяву та інтелект. Взаємодія почуттєвої та інтелектуальної сфер під час сприймання твору мистецтва надає враженню особливої сили. Тому визнають такі функції мистецтва: суспільно-перетворювальну, пізнавально-евристичну, художньо-концептуальну, передбачення, інформаційну та комунікативну, виховну, навіювання, естетичну, гедоністичну [5, с.99].

Музика виникла ще на зорі існування людства. Спочатку вона виконувала ритуальну функцію, повторюючи ритм трудових рухів, полегшувала виконання роботи та сприяла цьому. Музика створює особливі звуки, які не існують у природі і які не існують поза музикою. Але в основі своєї музичний звук має подібність до інтонацій людини, ці інтонації завжди емоційно насичені, сплетені з людських почуттів.

Музичне мистецтво, впливаючи на емоційну сферу людини, її почуті повинно привертати її думки й волю на досягнення ідеалу. Воно володіє низкою рис, які виділяють його як особливу форму людської життєдіяльності. У своєму змісті твори музичного мистецтва виражають думки й почуття людей. Твори музичного мистецтва мають на меті поєднання в собі певних соціальних цілей: соціальну дію на людину, можливість дати їй естетичну насолоду, принести радість спілкування з мистецтвом і викликати відповідну реакцію почуттів і думок, залишити слід у духовному світі особистості, тобто закликати суспільство не тільки до відображення, а й до перетворення світу. Тому стає цілком незаперечним вплив музики на формування різних сторін особистості, включаючи й національну свідомість. А через спілкування з народною музикою людина глибше пізнає його історію, трансформовану в думи, пісні тощо, розкриває невідомі сторінки культури свого народу, живиться його духовними здобутками [5, с.101].

Духовні цінності кожної нації визначають її місце й роль в історії людства. Питання збереження та розвитку української культури, зокрема, музичної, нерозривно пов'язано з проблемою відродження української духовності. За визначеннями Д.Чижевського та М.Костомарова, характерною рисою української ментальності є емоційно-чуттєвий характер української душі. Неодмінною рисою української душі стала її пісенність.

Пісенний фольклор містить у собі неоціненний матеріал для вивчення традиційних етико-естетичних засад українського народу, а також відображає еволюцію ідеалів, яка відбулася в процесі історичного розвитку нації.

Саме до народної пісні зверталися дослідники українського менталітету. На пісенний матеріал спиралися у своїх наукових працях М. Костомаров, О. Потебня, М. Драгоманов, В. Антонович, М. Сумцов, І. Франко, М. Грушевський та ін. фольклористи, історики, літературознавці.

Зокрема, М. Костомаров наголошував на тому, що кожен народ має свій ідеал, який можна виявити, звернувшись до фольклорних джерел. Д. Чижевський вважав дослідження зразків народної творчості одним із способів пізнання світосприйняття різних соціальних типів.

Також народна пісенна творчість є складовою народної педагогіки, оскільки містить у собі систему етичних еталонів та ціннісних орієнтацій. Тому вона посідає вагоме місце в системі народної педагогіки як сукупності емпіричних знань у справі виховання, бо наповнена дидактичним змістом та пов'язана зі звичаями, обрядами, святами, що супроводжують найважливіші події нації, окремої особистості. Сьогодні у прогресивній вітчизняній музиці високо цінується музичний фольклор як важливий чинник народних традицій.

Сповнена гуманізму пісенна творчість народу сприяла розвитку ініціативи, допитливості, дієвості, уважного ставлення до духовних потреб людини, її естетичних запитів. Наприклад, українські колискові пісні - перше, що чує дитина - містять величезний шар соціально-етичних еталонів та настанов. У них особлива увага приділяється засудженню вад і спрямуванню дитини на засвоєння бажаних якостей: «А-а коточок, Украв у баби клубочок, Да поніс Галі, Положив на лаві, Стала Галя kota бити, Не вчись, коте, красти, Да учись робити» [5, с.102-103].

У думках та історичних піснях, у конкретних образах, подіях, ситуаціях відображено картини минулого нашої землі, уявлення про подвиг, мораль. Науковці виділяють три основні теми історичних пісень — це боротьба проти турецько-татарських нападників та польських і московських загарбників.

Популярним у народі є цикл історичних пісень, у яких оспівуються перемоги козаків у Визвольній війні українського народу середини XVII ст. У пісні з цього циклу «Засвітали козаченьки» оспівано битву під Корсунем (15 - 16 травня 1648 р.), що була однією з перших великих перемог повсталих під час Визвольної війни українського народу. Облога військом Богдана Хмельницького польського війська під Жванцем у вересні - грудні 1653 р. оспівана народом у пісні «Ой з города Немирова» [1, с.38]. У цій пісні гетьмана Хмельницького народ оспівує як мудрого

полководця, визволителя української землі з-під польського панування: «Вийшов пан Хмельницький під Жванці з кравчиною: «Ой, прощайся, ляше, Та із Волощиною!» Вийшов пан Хмельницький по жванському полю, Ой, запекли хлівоньку ляхи Та тому Подоллю!» [1, с.39]. Інша історична перемога Визвольної війни українського народу середини XVII ст. - Збараська облога 1649 р. оспівана у пісні «Ой, що то за хижка». А відома пісня «Чи не той то хміль» [1,40] присвячена подіям битви під Жовтими Водами і першій тріумфальній перемозі козацтва над поляками. У пісні возвеличується гетьман Хмельницький, гіперболізовано представлена його мужність і звитяга: «Гей, поїхав Хмельницький к Золотому Броду, Гей, не один лях лежить головою в воду» [2, с.55]. Не менш знаменній перемозі під Корсунем присвячена популярна й сьогодні пісня «Засвистали козаченьки» [2, с.56].

Досліджуючи українську народну пісню з часів Київської Русі й до середини XX ст., зокрема, Г. Ващенко виявив, що в ній передаються характерні риси українського світогляду, а саме: щирий патріотизм, любов і пошана до батьків та свого роду, культ дружби і побратимства, свідомість своєї людської гідності, почуття честі, чистота почуття кохання, любов до праці, непереможна любов до волі й ненависть до рабства й неволі, працелюбство, любов до своєї хати та своєї землі, віра в Бога [3, с.171]. Отже, звернення до народної пісенної творчості при формуванні національної свідомості є досить логічним і дієвим.

Одним зі шляхів оновлення української естрадної пісні є творче переосмислення, звернення на новому рівні до національних фольклорних джерел, які завжди були й залишаються життєдайним струменем відродження та розвитку музичного мистецтва. Саме тому сильні сторони української естради пов'язані із зображенням національного «обличчя» при врахуванні впливу світової музичної гри.

Так, «зоряним часом» сучасної української пісні стали 60-ті рр. XX ст. [3,с.172]. Прагнучи надати національній традиції оригінального, адекватного часові звучання, композитори намагалися залучити до типових, апробованих професійним мистецтвом зразків фольклорні мотиви. Народними стали вважати пісні «Два кольори» слова Д.Павличка, музика О.Білаша та «Пісню про рушник» (слова Малишка, музика П.Майбороди), які виконав Дмитро Гнатюк, тому що були наповнені великою любов'ю до рідної землі, батьківського порога, рідної матері.

З відродженням національного духовного життя звернення митців до подій вітчизняної історії, нових історичних фактів, що раніше залишалися поза увагою, сприяє пробудженню національної свідомості. Це стосується

й музичної культури, у якій поряд з відродженням української класики відчутний вплив авангардистських течій.

Найбільш цікавим явищем останньої третини ХХ ст. стало злиття фольклору з такими різновидами естрадної музики, як джаз, рок та попмузика, що сприяло створенню власних музичних напрямів на фольклорній основі в українській популярній музиці. Водночас у колах широкої громадськості виникає занепокоєння у зв'язку з поширенням у молодіжному середовищі явищ масової культури із заниженими естетичними критеріями. Тому проблема українізації молодіжної музичної культури є актуальною поряд з іншими як складник духовного відродження нації.

Прикладом прояву національної самосвідомості може бути відео та пісня групи «Океан Ельзи» з промовистою назвою «Веселі, брате, часи настали...» (слова і музика С. Вакарчука). У пісні та відео музиканти «у відвертій формі описують сьгоднішні реалії України, та, звертаючись до нового покоління, закликають до Змін. Ці Зміни дні саме зараз, оскільки далі споглядати на існуючий стан речей є не тільки безвідповідально, але й небезпечно» [4].

Таким чином, потрібно сказати, що музичний фольклор і був носієм національних ціннісних орієнтацій. І щоб зберегти національну самобутність у сучасній масовій музичній культурі, потрібно повернутися до українських національних джерел як дієвого формування національної свідомості.

Література

1. Бондар С. П. Гуманізація в структурі процесу навчання / С. П.Бондар // Освіта і управління. – 2009. – № 3. – Т. 2. – С. 37-40.
2. Бондаренко С. Д. Рідна мова в педагогічній лабораторії К. Д. Ушинського: на матеріалі статті «Рідне слово». Спроба сучасної інтерпретації / С. Д. Бондаренко, Т. А. Діденко, С. М. Коваленко // Пед. вісн. – 2008. – № 2. – С. 55-57.
3. Васянович Г. Принцип природовідповідності у педагогічній творчості К. Д.Ушинського / Григорій Васянович, Лариса Зданевич // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2008. – № 6. – С. 171-177.
4. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб./ О. В.Скрипченко, Л. В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін.. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
5. Загальнолюдські й національні морально-духовні цінності як основа формування особистості // Проблеми освіти: Науково-методичний зб. / Гол. ред. В. О. Зайчук. – К.: Науково-методичний центр вищої освіти, 2000. – Вип.20. – С.193-201. - 341 с.

Дьоміна В.

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”

Базильчук Т.

магістрант факультету початкової освіти ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”

УДК 37.034 (477) (09)

ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОГО ВИХОВННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті розкриваються актуальні питання морального виховання дітей молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині відомого українського гуманіста В. Сухомлинського. Наголошується на необхідності формування моральних переконань учнів початкової школи як основи сучасної освітньої системи. Представлено унікальну методику запропоновану видатним вченим з метою утвердження у дітей суспільно необхідних якостей морально досконалої особистості.

Ключові слова: моральні переконання, молодший школяр, особистість, початкова школа.

Дёмина В.

кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры педагогики высшей школы ГВУЗ "Донбасский государственный педагогический университет"

Базильчук Т.

магістрант факультета начального образования ГВУЗ "Донбасский государственный педагогический университет"

ПРОБЛЕМА ПРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ В. СУХОМЛИНСКОГО

В статье раскрываются актуальные вопросы нравственного воспитания детей младшего школьного возраста в педагогическом наследии известного украинского гуманиста В. Сухомлинского. Подчеркивается необходимость формирования нравственных убеждений учащихся начальной школы как основы современной образовательной системы. Представлена уникальная методика предложенная выдающимся ученым с целью утверждения у детей общественно необходимых качеств морально совершенной личности.

Ключевые слова: нравственные убеждения, младший школьник, личность, начальная школа.

Demina V.

candidate of Pedagogical Sciences, Senior Teacher of department of Pedagogics of Higher School of State Higher Educational Institution "Donbass State Teacher Training University"

Bazylchuk T.

magistrant of the Faculty of Primary Education of State Higher Educational Institution "Donbass State Teacher Training University"

PROBLEMS OF MORAL EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN THE PEDAGOGICAL HERITAGE OF V. SUKHOMLINSKY'S.

The article describes current issues of moral education of children of primary school age in the pedagogical heritage of the famous Ukrainian humanist V. Sukhomlinsky's. Emphasizes the need for the formation of moral beliefs of elementary school students as the basis for the modern educational system. Represented by a unique technique of proposals outstanding scientists with a view to adopting the children of socially necessary moral qualities of the perfect man.

Keywords: *moral beliefs, the younger student, person, primary school.*

Постановка проблеми. Сучасна українська освіта знаходиться на переломному етапі змін, перед нею постає багато нових завдань. Саме тому, педагоги все частіше звертаються до спадщини попередників, намагаючись знайти в ній відповіді на актуальні питання морального виховання учнів початкової школи.

Педагогічні ідеї В. Сухомлинського мають непересічне значення для сучасних тенденцій світової освіти, оскільки визначальну роль в них займають ідеї гуманізму, людиноцентризму, емпатійності, діалогізму, духовності. Педагог стверджував, що саме з цього починається моральне виховання молодшого школяра.

Витоки гуманістичних ідей видатного педагога – в українській національній культурі, з якої він черпав сили та натхнення. Духовні національні цінності прищеплюють вихованцям любов до Батьківщини, рідної мови й культури, утверджуючи в їхній свідомості відчуття етнічно-національної, духовної й мовної єдності – гостро актуальні для сьогодення. В. Сухомлинський своєю діяльністю переконливо доводив, що добрі почуття ідуть своїм корінням у дитинство, а людяність і доброзичливість народжуються в процесі наполегливої парці та піклуванні про красу навколишнього середовища.

Аналіз останніх досліджень. Творчість В. Сухомлинського з кожним роком привертає все більше пильної уваги серед науковців та педагогів усього світу. Розроблена ним педагогічна система глибоко вивчається та використовується в науково-практичній діяльності багатьох

країн. Праці вчені глибоко вивчаються вітчизняними та зарубіжними науковцями – М. Антонцем, Ван Тянь, О. Дудою, О. Савченко, Н. Калініченко, О. Сухомлинською, М. Ярмаченко тощо.

Висвітленню проблеми морального виховання учнів початкової школи у творчості В. Сухомлинського присвячені наукові роботи Н. Калініченко “Діяльнісний підхід до проблеми виховання патріота-громадянина в педагогіці Василя Сухомлинського та сучасній школі” (2007) [5], В. Абеліт “Сухомлинський і сучасна початкова освіта” (2008) [1], Н. Дічек “Духовні доміанти В. О. Сухомлинського” (2008) [4], І. Беха “Василь Сухомлинський : життя в діалозі ” (2009) [3], О. Сухомлинської “Школи Сухомлинського і Захаренка як альтернативи існуючим” (2010) [10], М. Антонця “Сучасні проблеми діяльності вчителя у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського” (2013) [2], тощо.

Метою статті є дослідження проблеми морального виховання учнів початкової школи в педагогічній спадщині В. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна творчість В. Сухомлинського – це переконливе свідчення великої сили, мудрого багатства і краси мови українського народу. Саме в спадщині видатного вченого відбилася ширість почуттів і самовіддана любов до дітей українців. У центрі уваги передусім — дитина, її духовний світ і моральні цінності.

Активна життєва позиція, емпатійність були основними показниками ставлення Василя Олександровича до дитини, і це найголовніші мотиви його педагогічної творчості: “Хто ж допоможе, як не я?”. Така духовна позиція простежується в фундаментальних працях та практичній виховній роботі.

Педагог приділяв багато уваги проблемі морального виховання учнів початкової школи, вважаючи це важливим етапом всебічного й гармонійного розвитку особистості.

У працях В. Сухомлинського закладено парадигмальні основи системи виховання молодшого школяр на гуманістичних ідеях добра і краси. “Педагогіка серця”, “Педагогіка людиноцентризму” розвивають чутливість до всього людського. Кожна дитина, на переконання В. Сухомлинського, має пройти тривалу школу відчуттів і сприймань, яка б виробила в ній широкий діапазон почуттів, любов і повагу до людини, особливо до знедоленої.

“Школою сердечності” В. Сухомлинський вважав виховання учнів початкової школи. Він радив педагогам і батькам вчити дітей добру, любові, милосердю через приклад власної поведінки. Важливо, щоб діти у гуманістичних вчинках батьків, учителів завжди бачили взірць для наслідування. Тоді дитина ніколи не виросте байдужою та жорстокою.

Особистим прикладом і власним життям педагог доводить, що у процесі творення людям добра виховується чуйність, людяність.

Педагогічна система Павлівської школі ґрунтувалася на формуванні теплих людських взаємин. Педагог завжди засуджував всездозволеність і наполягав на вихованні осмисленої поведінки, яка є проявом витонченості внутрішнього світу школяра. Яким має бути ставлення дітей до інших людей, як їм домогтися обґрунтованості власних вчинків

У педагогічній праці В. Сухомлинського “Як виховати справжню людину” розкривається суть морального ідеалу, який складається з найкращих рис національного українського менталітету, основу якого становлять принципи, повчання, рекомендації тощо. Читачеві вони подаються у вигляді правил, які складають азбуку моралі, в якій розкривається зміст і методика роботи щодо виховання у дітей любові до Батьківщини, поваги до батьків, до розуміння сутності добра і зла в житті, визначення власної ролі у суспільстві, виховання високої моральності тощо. Педагог розкриває суть таких понять як: людяність, патріотизм, відповідальність, гідність, терпимість, тактовність тощо. На конкретних прикладах розкривається методика утвердження в юних душах почуття совісті, сором’язливості, справедливості, скромності, щедрості, милосердя.

Педагогіка В. Сухомлинського – відтворення плачущого виховання, де дуже обережно зберігається самотність дитини. За таких умов виховний процес – допомога в розвитку, становленні, самовизначенні дитини, дотик до дитячої душі.

Молодший школяр ще не може у повному обсязі зрозуміти те, що кожний його вчинок має певні наслідки для оточуючих. Саме тому В. Сухомлинський радив вихователям створювати такі педагогічні ситуації, які б показували наслідки позитивної або негативної поведінки, допомагали формувати відповідальності та почуття обов’язку, вміння дитини поставити себе на місце іншої людини. “На цій зеленій галявинці хотілося б пограти в м’яча, але не можна: трава тут має завжди бути свіжою, бо вона дає чисте повітря” [8, с. 46]. У повсякденному житті, дуже часто наші бажання не співпадають із реальними можливостями, дитина мусить зробити вибір, а усвідомлення та контроль над власними діями спонукає її до добрих вчинків.

“Чи відчуває дитина, що блага її життя – наслідок великої праці батьків, турботи багатьох людей” [9, с. 219]. На думку В. Сухомлинського, розуміння дитиною того, що всі блага, які її оточують, – це втілення людської праці, – допоможуть їй сформувати почуття вдячності іншим людям. Педагог застерігав вихователів від страшної небезпеки – егоїзму, який провокує жити лише для задоволення власних потреб. Участь

вихованців у суспільно корисній праці, на думку педагога, – основний засіб формування звички віддячувати.

“Найбільш складна праця, коли людина розуміє людину без слів, готова надати іншому допомогу” [7, с. 593]. Важливу роль у вихованні, на думку педагога, відіграє відчуття дитиною радості від добра, яке вона зробила для іншої людини. Корисна праця або добрий вчинок залишають в пам’яті дитини хвилюючий слід власної користі, формують у неї шляхетність.

З метою прищеплення поваги і любові до праці інших, гордості за досягнення людства В. Сухомлинський разом зі своїми вихованцями вирушав у “мандри” до світу праці – на підприємства, заводи, поля. “Дітей вражає краса людини-трудівника. Вони переживають почуття гордості за людину. Ще сильнішим це почуття стає тоді, коли під час “мандрів” у світ праці діти зустрічаються зі своїми батьками” [8, с. 562]. Педагог вважав, що вшанування дитиною праці інших – важлива складова людської моральності.

Питанням родинного виховання, організації спільної роботи батьків і школи у формуванні моральності молодшого школяра педагог приділяв значної уваги, наголошуючи, що сім’я – найперше соціальне середовище, до якого потрапляє дитина. Вона, на його думку, є першоосновою і невичерпним джерелом формування духовності, високої моральності.

Прагнучи створити умови для відкритого й щирого спілкування батьків і дітей, педагог влаштовував у школі родинні свята, які згодом стали традиційними: Свято Матері і Свято Батька. Ці свята формують у дитини правильні погляди на джерела щастя, яке одна людина дарує іншій, щастя у добрій справі, у відчутті гідності власної родини.

Педагог зауважував, що моральне виховання особистості починається в родині, бо дитина – дзеркало моральності батьків. “У гарних сім’ях добро і згода, взаємна повага, любов батьків є головною силою виховного впливу, але діти не підозрюють, що їх виховує якраз саме те, що в сім’ї все добре” [7, с. 205]. Душевна доброта матері і батька, їхнє бажання робити людям добро – виховує і передається дитині. Теплі стосунки, любов і підтримка у родині – найяскравіший для дитини приклад моральної поведінки.

У житті кожної людини завжди існують тяжкі хвилини переживань, відчаю, болю. На думку В. Сухомлинського, кожен педагог має створити уявну ситуацію і намагатися її подолати, разом зі своїми вихованцями. Чим переконливіше для дитини передаються конкретній образи та картини, тим помітніші почуття, що їх переживає дитина. Для вихованця зрозумілішою стає абстрактна думка, він більше прагне виявити свою активність [7, с. 247].

Емпатійні емоції допомагають відчувати внутрішній світ інших людей, виявити співчуття і турботу. Василь Олександрович зауважував, що у кожної дитини повинен бути предмет опіки (тварина, квіти, тощо), це допоможе виховати – людяність, гуманність, бажання робити добрі справи.

Майстерність виховання у дитини моральних цінностей, як показує досвід практичної роботи В. Сухомлинського, полягає в тому, “щоб дитину з перших кроків її шкільного життя переконували насамперед власні вчинки, щоб у словах вихователів вона чула відгуки власних думок, переживань – усього, що народилося у процесі активної діяльності. Багатство духовного життя починається там, де благородна думка і моральне почуття зливаються воедино, проявляючись у високоморальному вчинкові.” [6, с.218].

Важливим у педагогічній системі В. Сухомлинського є виховання у кожної дитини поваги до самої себе. На основі власного досвіду педагог зазначав, що коли зникає повага до самого себе, школа перестає існувати, немає ні особистості, ні колективу, одухотворених благородними цілями, а є тільки випадкове збіговисько. Педагог наголошував, що в процесі виховання, не існує шаблонів, у цій справі важливо використовувати індивідуальний підхід до кожного вихованця.

Похвала і заохочення учня мають велику виховну силу. У заохочуваних зростає почуття власної гідності, у них виникає бажання роботи ще краще. В основі заохочення майже завжди лежить безпосереднє звернення до почуття власної гідності. За переконанням В. Сухомлинським, це звертання не має перетворюватися у захвалювання, – треба тонко і непомітно пробудити у школярів бажання утверджувати свою гідність. Хвалити, – вважає педагог, – треба тоді, коли учень піднявся над вимогами азбуки моральної поведінки.

Отже, виховний зміст спадщини видатного українського педагога є “зразком універсальної виховної концепції, яка не втрачає актуальності, бо спирається на гуманістичні загальнолюдські цінності і духовні традиції народу” [4, с. .5-7].

Мудрі правила моральної поведінки і вчинків написані В. Сухомлинським просто й переконливо, вони легко запам'ятовуються, спонукають до роздумів, добротності. Засвоєння такої азбуки моральної поведінки дає дітям можливість олюднювати свої вчинки, опановувати духовними цінностями свого народу, усвідомлювати мету та сенс життя.

Висновок. Моральне виховання учнів початкової школи має органічно поєднати відповідні до віку методи, форми і засоби. В. Сухомлинський усім своїм життям доводив, що тільки в органічній єдності можна виховати людину з високими моральними переконаннями.

Він прагнув того, щоб ще в молодшому шкільному віці за допомогою слова вчителя, його особистого прикладу в дитячій душі утверджувалися моральні цінності, які виробилися тисячолітньою історією народу.

На перспективу плануємо подальше вивчення таких напрямків роботи: а) аксіологічний вимір морального виховання школярів початкової школи; б) вивчення науково-педагогічного потенціалу гуманістичної діалектики В. Сухомлинського.

Література

1. Абельт В. Сухомлинський і сучасна початкова освіта / В. Абельт // Сіл. Освіта. – 2008. – 2 лют. – С. 3.
2. Антонєць М. Творча спадщина В.О. Сухомлинського у діалозі із актуальними проблемами сучасної початкової освіти / М. Антонєць // Початкова школа – 2008. – № 4. – С. 5 – 6.
3. Бех І. Д. Василь Сухомлинський : життя в діалозі / Іван Дмитрович Бех // Зб. наук. пр. Сер. Пед. науки / Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2009. – Вип. 53. – С. 10, 18 – 23.
4. Дічек Н. Духовні доміанти В. О. Сухомлинського / Наталія Дічек // Рідна школа. – 2008. – № 9. – С. 5 – 7.
5. Калініченко Н. А. Діяльнісний підхід до проблеми виховання патріота-громадянина в педагогіці Василя Сухомлинського та сучасній школі / Н. А. Калініченко // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць / [за заг. ред. **В. І. Сипченка**]. – Слов'янськ : Видав. центр СДПУ, 2007. – С. 32–37.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: [в 5-ти т.] / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976 – Т. 1. – 654 с.
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: [в 5-ти т.] / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976 – Т. 2. – 670 с.
8. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: [в 5-ти т.] / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976 – Т. 3. – 670 с.
9. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: [в 5-ти т.] / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977 – Т. 5. – 639 с.
10. Сухомлинська О. В. Школи Сухомлинського і Захаренка як альтернативи існуючим / О. В. Сухомлинська // Вісн. Черкас. ун-ту. – 2010 – Сер. Пед. науки. – Ч. 1. – С. 7 – 12. – (Спецвипуск).

Ястребов М.

аспірант ІТЗН НАПН України

УДК [373.3.091:614]: 004.77

ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розглядається проблема інформаційної підтримки організації здоров'язбережувального навчання учнів початкових класів в умовах інформаційного суспільства. Подано результати аналізу українських і зарубіжних веб-сайтів, контент яких стосується організації здоров'язбережувального навчання учнів. Створено модель сайту, який може задовольнити потребу вчителів, батьків, учнів в інформаційній підтримці щодо організації здоров'язбережувального навчання.

Ключові слова: *вчителі, батьки, учні, початкова школа, здоров'язбережувальне навчання, інформаційна підтримка, сайт, контент.*

Ястребов Н.

Аспирант ИИТСО НАПН Украины

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВЕБ-ОРИЕНТИРОВАННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ ОРГАНИЗАЦИИ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩЕГО ОБУЧЕНИЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

В статье рассматривается проблема информационной поддержки организации здоровьесберегающего обучения учащихся начальных классов в условиях развития информационного общества. Представлен результат анализа веб-сайтов, контент которых касается организации здоровьесберегающего обучения учащихся, украинских авторов, а также приведен пример зарубежного опыта. На основе выводов создана модель сайта, который может удовлетворить потребность учителей, родителей, обучающихся в информационной поддержке по организации здоровьесберегающего обучения.

Ключевые слова: *учителя, родители, ученики, начальная школа, здоровьесберегающее обучение, информационная поддержка, сайт, контент.*

Yastrebov M.

Graduate of the IITLT National Academy of pedagogical Sciences of Ukraine

USINNG WEB-BASED TECHNOLOGIES TO INFORMATION SUPPORT OF HEALTH KEEPING PRIMARY SCHOOL PPUPILS EDUCATION

In the article the problem of health keeping primary school pupils education in the information society is described. The results of the content analysis of Ukrainian and foreign websites which applies health keeping primary school pupils education are presented. The model of the site, which may satisfy teachers, parents and students with information support for the organization of health keeping education is created. One of the most effective variants of the model is a web site or web page on the school website that contains complete information with specific recommendations, and can greatly help teachers, parents and children in organizing and leading a healthy lifestyle. In the future, it is advisable to introduce other web-based technologies to solve problems of education of a healthy nation.

Keywords: teachers, parents, students, elementary school, health keeping education, information support, site, content.

Постановка проблеми. Актуальність питання здоров'я дітей у сучасному суспільстві не втрачає своєї гостроти, про що свідчать дані медичної статистики наданої МОЗ України за останні роки. Існує діалектичний взаємозв'язок між цінностями і способом життя особистості, а здоров'я людини за визначенням експертів ВООЗ на 50-55% залежить саме від умов і способу життя. Тому необхідно ціленаправлено виховувати у дітей усвідомлене ставлення до здоров'я як пріоритетної цінності у житті людини. Навчально-виховну діяльність учнів необхідно зосередити на особистому ставленні щодо власного стилю життя та поведінки в контексті збереження здоров'я свого та інших.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій, які стрімко розвиваються, дозволяє людям жити в режимі інтенсивного інформаційного обміну, що відкриває величезні перспективи для подальшого розвитку нашої цивілізації. Вирішення проблеми здоров'я дітей ми вбачаємо в поєднанні здоров'язбережувальних та інформаційно-комунікаційних технологій при організації навчально-виховного процесу в загальноосвітніх закладах. Слід також відмітити, що здоров'язбережувальна та інформаційно-комунікаційна компетентності входять до переліку ключових, які необхідно сформувати в учнів відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемаами інформатизації освіти замаються такі науковці: Биков В.Ю., Демиденко Т.М., Жалдак М.І., Коваль Т.І., Спірін О.М., Полат Є.С., та ін. Проблемаами інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів займаються: Капустян І.І., Лещенко М.П., Овчарук О.В., Сороко Н.В., Тимчук Л.І. та ін. Здоров'язбережувальним технологіям в початковій школі присвячені роботи: Духовний Л.Ф., Ковалько В.І., Кравцова А.О., Лукашенко О.М., Омельченко О.В. та ін.

Метою нашого дослідження є проаналізувати наявну в інтернет просторі інформацію щодо організації здорового способу життя школярів і розробити змістове наповнення моделі веб-орієнтованого інформаційно-навчального середовища.

Виклад основного матеріалу. Одним із варіантів застосування веб-орієнтованих технологій є створення веб-сайту (веб-сайт - це розгалужена система програмних, інформаційних, медійних засобів, логічно пов'язаних між собою і доступних в мережі Інтернет). Контент такого сайту (контент сайту - текстова, графічна, звукова та мультимедійна інформація, розміщена на сторінках сайту) має нести повну інформацію про організацію здорового способу життя дітей та дорослих. Однією з проблем мережі Інтернет є якість контенту (інформації) веб-сайтів. Дана проблема почала вирішуватись на міжнародному рівні, про що свідчить Вашингтонська декларація 2011 р. «Засоби масової інформації ХХІ століття: нові горизонти і нові бар'єри», яка закликає ЮНЕСКО «заохочувати виробництво якісного контенту і сприяти поширенню медійної грамотності як необхідного досвіду в нових, більш складних інформаційних умовах, у тому числі шляхом її просування на різних щаблях систем освіти». [13]

Проблемами якості інформації в мережі Інтернет займаються ряд українських науковців: Ланде Д.В., Фурашев В.Н., Брайчевський С.М., Григор'єв А.Н., Родіонова І.І., Труш С.М. та ін.

Зважаючи на невпинний ріст обсягів та джерел інформації в мережі Інтернет, Д.В.Ланде визначає такі основні проблеми:

- непропорційне зростання рівня інформаційного шуму;
- засилля паразитної інформації (незатребуваної, одержуваної в якості несанкціонованих "додатків");
- слабка структурованість інформації;
- багаторазове дублювання інформації.[7]

Н.Р. Пасічник, М.П. Дивак виокремлюють такі критерії якості сайту:

- функціональність;
- дизайн;
- контент;
- оригінальність;
- маркетингова та правова регламентація.[10]

Особливо ретельно варто підійти до питання якості сайту, коли справа стосується контенту. Ми провели аналіз контенту 50 сайтів присвячених здоровому способу життя та здоров'язберезувальним технологіям. Розглядалися сайти:

- 1) установ, громадських організацій та фізичних осіб та ін.;

- 2) загальноосвітніх шкіл з різних регіонів України, в тому числі шкіл, які працюють за програмою «Школа сприяння здоров'ю»;
- 3) блоги вчителів, лікарів, спортивних тренерів.

При аналізі контенту даних сайтів ми використовували такі критерії: корисність, конкретність, релевантність, повнота інформації, наявність мультимедійних елементів, а також можливість зворотнього зв'язку.

В результаті аналізу сайтів присвячених здоровому способу життя ми умовно поділили сайти на три групи. До першої групи ми віднесли сайти загальноосвітніх шкіл, в тому числі які працюють за програмою «Школа сприяння здоров'ю». Контент цієї групи сайтів в більшості випадків містив описовий характер структури і основних напрямів роботи структурних компонентів моделі організації здоров'язбережувальної діяльності у школі. Інформація мала загально-описовий характер і була призначена лише для поверхневого ознайомлення про діяльність школи в напрямі сприяння здоров'ю. Стосовно мультимедійних елементів на таких сайтах, то зазвичай це були декілька фотографій про проведення заходів з фізичного виховання. Тобто ні повноти, ні конкретності, ні відповідності, ні корисності для вчителів, батьків, а тим більше для дітей такі сайти не несуть.

До другої групи були віднесені сайти вчителів, які описували власний досвід впровадження в навчальний процес здоров'язбережувальних технологій. Тут слід відмітити, що деякі автори таких сайтів подали конкретні методики (мікропаузи, фізкультхвилинки та ін.), які можуть бути цікавими та корисними для вчителів. Однак, такі сайти не можуть задовольнити інформаційну підтримку батьків стосовно організації здорового способу життя дітей в позаурочний час. Використання мультимедійної інформації на таких сайтах зводиться до представлення презентацій на тему здорового способу життя або декількох фотографій про проведення здоров'язбережувальних заходів. Багато авторів таких сайтів надають лише загальну інформацію про необхідність ведення здорового способу життя і поверхнево описують те, що роблять самі.

Третю групу складають сайти, які несуть в собі повну конкретну інформацію, але про окремі складові здорового способу життя. Як правило авторами таких сайтів є вузько направлені спеціалісти (лікарі різних спеціальностей, спортивні тренери, психологи, методисти, педагоги та ін.). Інформація таких сайтів може бути корисно використана вчителями і батьками в організації здорового способу життя дітей. Але, оскільки, контент таких сайтів стосується лише окремих складників системи здорового способу життя, то у зацікавлених суб'єктів (вчителі, батьки) виникає ряд проблем пов'язаних з пошуком і систематизацією необхідної інформації. По-перше, потрібно знати, що і де шукати. По-друге, зуміти

відібрати якісну інформацію надану фахівцями, а не дилетантами. Потреє, затратити багато часу на пошук.

Більш інформативно цікавими і корисними є сайти закордонних шкіл. Для прикладу зарубіжного досвіду інформаційної підтримки здоров'язбережувального навчання учнів початкових класів наведемо аналіз шотландського і німецького сайтів.

Сайт початкової школи Silverwood в Шотландії вміщує спеціальну сторінку присвячену здоров'язбережувальній політиці, яку проводить школа. Ця сторінка включає мету і завдання; реалізацію здоров'язбережувального навчання вході засвоєння всіх дисциплін; На ній зазначається, що існують міцні взаємозв'язки між успішним навчанням і здоров'ям, тому весь шкільний курікулум ґрунтується на засадах здоров'язбережувального навчання. Головною метою здоров'язбережувального навчання є надання знань, розвиток умінь і здатностей, які необхідні для забезпечення розумового, емоційного, соціального і фізичного здоров'я зараз і в майбутньому. Здоров'язбережувальне навчання передбачає, що учні оволодіють рядом знань і умінь:

- знатимуть шляхи покращення розумового, емоційного, соціального і фізичного здоров'я;
- матимуть досвід позитивних аспектів здорового способу життя і життєдіяльності;
- застосовуватимуть фізичні, розумові, емоційні, соціальні уміння, щоб забезпечити здоровий спосіб життя;
- засвоять зразки здорового способу життя, які будуть впроваджувати, коли стануть дорослими, що створює передумови для розвитку здоров'я наступного покоління шотландських дітей.

Підрозділ «Реалізація здоров'язбережувального навчання вході засвоєння всіх дисциплін» наголошує, що таке навчання забезпечує самостійне і незалежне мислення і позитивне ставлення до здорового способу життя. Тому на відповідальності кожного вчителя лежить активізація навчальної діяльності в цьому контексті.

Кожний педагог має сприяти створенню доброзичливої атмосфери довір'я, в якій кожен учень і учитель може зробити позитивний внесок для розвитку здоров'я кожного члена колективу. Такі ж самі обов'язки лежать на інших працівниках школи.

Особливої уваги розвитку здоров'я учнів надають програми особистісного соціального розвитку. Викладачі різних предметів, в тому числі фізичного виховання, відіграють важливу роль в організації здоров'язбережувального навчання особливо в контексті свого особистісного ставлення до здорової їжі, фізичної активності та спорту. Здоров'я кожного

учня повинне мати індивідуальну і колегіальну підтримку, що надається членами колективу, які знають і розуміють потреби молодого організму і можуть задовільнити їх шляхом навчання робити правильний вибір. Педагоги мають ідентифікувати будь-які погіршення в самопочутті учня, що можуть відобразитись на розумовому, емоційному, соціальному і фізичному здоров'ї та надати необхідну допомогу і підтримку дитині. Важливо, щоб діти розуміли, що можуть поділитися своїми проблемами з старшими порадиниками, які мають необхідні уміння і час, щоб вислухати їх і допомогти, або визначити джерело підтримки.

Німецький сайт містить інформацію про програму «Здоров'я в школах – зміцнення здоров'я та санітарна освіта в початковій школі», яка впроваджена в школах районів Північного Рейна, Гамбурга та Саксонії-Анхальт в Німеччині й охоплює на 2013 рік 350 початкових шкіл. Дана програма сприяє співпраці між школами, учнями, батьками та лікарями в області охорони здоров'я дітей.

На першій сторінці сайту підкреслюється визначна роль освіти у вихованні здорових дітей та формуванні у них навичок ведення здорового способу життя. Так вказується на необхідність залучення батьків до організації здорового способу життя та важливість співпраці вчителів, лікарів і батьків. Особливу увагу приділяється режиму дня, фізичним вправам та правильному харчуванню.

Сайт, крім початкової вхідної сторінки, має розділи призначені вчителям, батькам, лікарям та дітям. Викладені матеріали необхідно скачувати в PDF-форматі. Для контакту необхідно зареєструватись на сайті. Однак слід відмітити, що на зарубіжних сайтах не висвітлено багато складників здорового способу життя, які варто було б враховувати при організації повноцінного здоров'язбережувального навчання.

На основі опрацювання наукової літератури, контент-аналізу веб-сайтів розроблено авторську модель веб-орієнтованого інформаційно-навчального середовища, спрямованого на інформаційне забезпечення організації здорового способу життя учнів початкової школи. Головним завданням моделі є не лише надання інформації, а й створення умов для її творчого опрацювання реципієнтами, тобто важливою функцією інтернет-джерела має стати мотивація користувачів до практичного втілення в життя рекомендацій.

Охарактеризуємо змістове наповнення моделі веб-орієнтованої інформаційної підтримки здоров'язбережувального навчального середовища. Інформація сайту має бути адаптована відповідно до кожної з трьох груп користувачів: учителів, батьків, учнів. Структурні компоненти моделі включає інформацію про основні складники здорового способу життя: гігієна середовища (мікроклімат житлового приміщення, класної кімнати); особиста

гігієна (харчування, сон, навчання, відпочинок, режим дня, загартовування, користування персональним комп'ютером); комплекси оздоровчих гімнастичних вправ (для активізації рухової активності, дихальні гімнастики, вправи для очей, для вироблення навичок підтримки правильної постави); профілактично-педагогічна інформація (психогігієнічні заходи на засадах єдності духовного і фізичного здоров'я, рекомендації з профілактики шкідливих звичок, інфекційних захворювань).

Окрім текстової інформації модель вміщує мультимедійні продукти: відеоролики правильного виконання гімнастичних вправ; аудіо ролики з записом звуків природи, фоновою музикою для релаксаційних вправ та гімнастичних вправ; цікавими корисними заставками для дітей; відеосюжетами драматизацій щодо правильного ведення здорового способу життя. Важливою характеристикою моделі є можливість реалізації інтерактивного спілкування батьків і вчителів з фахівцями в режимах off-line та on-line.

Висновки. Проведене дослідження показало, що в інтернет просторі функціонує значна кількість веб-сайтів присвячених організації здорового способу життя школярів. Водночас не дивлячись на багато численність функціонуючих в інтернеті веб-сайтів необхідно відзначити відсутність повноти, системності, конкретності поданої на них інформації. Одним з найбільш ефективних варіантів реалізації моделі інформаційної підтримки є веб-сайт або веб-сторінка на шкільному сайті, що вміщує цілісну інформацію з конкретними рекомендаціями, і може значною мірою допомогти вчителям, батькам і дітям в організації та веденні здорового способу життя. В подальшому доцільно впровадити й інші веб-орієнтовані технології для вирішення проблем виховання здорової нації.

Література

1. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: Монографія / Биков В.Ю. – К.: Атака, 2009. – 684 с.
2. Жалдак М.І. Використання комп'ютера в навчальному процесі має бути педагогічно виваженим і доцільним / М.І. Жалдак // Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2011. – № 3 – С. 3-12.
3. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології: Колективна монографія. – К.: Атіка, 2005. – 252с.
4. Капустян І.І. Шведський досвід розвитку ІКТ у системі неперервної педагогічної освіти: Навчально-методичний посібник / Уклад. І.І. Капустян. – Полтава, ПНПУ, 2012. – 80с.
5. Ковалько В.И. Школа физкультурминуток (1-4 классы): Практические разработки физкультурминуток, гимнастических комплексов, подвижных игр для младших школьников. – М.: ВАКО, 2007. – 208 с. – (Мастерская учителя).

6. Ландэ Д.В., Фурашев В.Н., Брайчевский С.М., Григорьев А.Н. Основы моделирования и оценки электронных информационных потоков: Монография. – К.: Инжиниринг, 2006. – 176 с.
7. Лещенко М., Тимчук Л. Розвиток інформаційно-комунікаційних і медіа компетентностей учителів у міжнародному педагогічному просторі [Електронний ресурс] // Інформаційні технології і засоби навчання, 2013, Т. 38 №6 Режим доступу: <http://journal.iitta.gov.ua>
8. Пасічник Н. Р., Дивак М.П. Формалізм в постановці задачі створення якісного сайту / Наукові праці ДонНТУ // Серія “Інформатика, кібернетика та обчислювальна техніка” – 2011– № 14(188) – С.325–329.
9. Спирін О. М. Проблеми інформатизації освіти України в контексті розвитку досліджень оцінювання якості засобів ІКТ [Електронне видання] / М. П. Шишкіна, О. М. Спирін, Ю.Г. Запорожченко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2012. – № 1(27). – Режим доступу : <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/632/483>.
10. Труш С.М. Засоби масової комунікації у сучасному інформаційно-культурному просторі України : аналітичний огляд / С.М.Труш // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2010. – № 2 (4). – С. 57-61.
11. <http://www.gesund-macht-schule.de/>
12. <http://www.silverwood.btck.co.uk>

ПСИХОЛОГІЯ**Желанова В.**

доктор педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

УДК 378.011.3-051**РЕФЛЕКСІОГЕНЕЗ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ТЕХНОЛОГІЇ КОНТЕКСТНОГО НАВЧАННЯ**

У статті розкрито сутність поняття „рефлексіогенез”. Розглянуто його провідні напрями, що відповідають мотиваційно-ціннісному, когнітивному, операційно-діяльнісному складникам рефлексивної компетентності, а також типам педагогічної рефлексії. Схарактеризовано процес рефлексіогенезу відповідно адаптивно-технологічному, імітаційно-технологічному, професійно-технологічному етапам технології контекстного навчання майбутнього вчителя початкових класів, що відбиває цілісну динаміку формування педагогічної рефлексії майбутнього фахівця.

Ключові слова: *рефлексіогенез, рефлексивна компетентність, технологія контекстного навчання, адаптивно-технологічний, імітаційно-технологічний, професійно-технологічний етапи технології контекстного навчання.*

Желанова В.

доктор педагогических наук, доцент кафедры дошкольного и начального образования ДЗ „Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко”

РЕФЛЕКСИОГЕНЕЗ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ В ТЕХНОЛОГИИ КОНТЕКСТНОГО ОБУЧЕНИЯ

В статье раскрыта сущность понятия „рефлексіогенез”. Рассмотрены его основные направления, соответствующие мотивационно-ценностному, когнитивному, операционально-деятельностному компонентам рефлексивной компетентности, а также типам педагогической рефлексії. Охарактеризовано процес рефлексіогенеза в соответствии с этапами технологии контекстного обучения будущего учителя начальных классов который отражает целостную динамику формирования педагогической рефлексии

Ключевые слова: *рефлексіогенез, рефлексивная компетентность, технология контекстного обучения, адаптивно-технологический,*

имитационно-технологический, профессионально-технологический этапы технологии контекстного обучения.

Zhelanova V.

Doctor of pedagogical sciences, associate professor of preschool and primary education SE „Taras Shevchenko Luhansk National University”

REFLEXIOGENESIS OF AN INTENDING ELEMENTARY SCHOOL TEACHER IN CONTEXTUAL LEARNING TECHNOLOGY

The essence of the concept „reflexiogenesis” is disclosed in the article. Its main directions corresponding to motivational-value, cognitive, operational-active components of reflexive competence, as well as the types of pedagogical reflection are considered. The processes of reflexiogenesis in accordance with the stages of the technology of the intending elementary school teacher training context that reflects the dynamics of the formation of a coherent pedagogical reflection are characterized.

Keywords: *reflexiogenesis, reflexiogenesis directions, reflexive competence, technology contextual learning, adaptive technology, simulation and technology, professional and technological stages of technology contextual learning.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Значущою тенденцією сучасної освіти в Україні є її рефлексивна орієнтація. Ми вважаємо, що ця позиція є цілком виправданою, оскільки змінюються базові орієнтири освіти – від „освіти на все життя” – до „освіти через все життя”, до самоосвіти. Отже, метою сучасної вищої школи є підготовка фахівця, здатного працювати не на рівні дій та операцій, коли мета відома й не підлягає рефлексії, а на рівні діяльності, коли мета обумовлюється смыслом і в людини є альтернатива вибору, що потребує рефлексії. До того ж рефлексія є значущою саме для педагогічної діяльності в силу її дослідницького, нерегламентованого характеру. Отже, дійсно, процес гуманізації, що пронизує діяльність сучасної вищої школи, вимагає підвищеної рефлексії в пізнанні людиною самої себе і підвищеного відчуття відповідальності за іншу людину. Тобто педагогічна рефлексія набуває особливої актуальності у процесі підготовки майбутніх педагогів у ВНЗ. При цьому ми наполягаємо, що найбільш сприятливою щодо формування зазначеного феномену є технологія контекстного навчання. Оскільки саме в межах контекстного навчання засобами певних дидактичних форм, методів та засобів моделюється предметний та соціальний зміст майбутньої професійної діяльності й відбувається трансформація навчальної діяльності в професійну. Відповідно окресленому процесу в межах контекстного навчання спостерігаються

певні динамічні зміни й у професійній рефлексії майбутнього фахівця, що потребує окремого вивчення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У сучасній педагогіці виокремлюється такі наукові напрями розробки педагогічної рефлексії, а саме: дослідження педагогічної рефлексії як важливої професійно-педагогічної якості, що тотожня поняттю здатність (Н. Кузьміна, А. Маркова, А. Реан); доведення вагомості рефлексивних процесів у становленні й розвитку особистості фахівця (Г. Балл, І. Бех, З. Карпенко, Р. Павелків, В. Семиченко, Д. Шон); діяльнісний напрям, відповідно до якого педагогічна рефлексія розглядається як вид діяльності (А. Бізяєва, І. Котова, Ю. Кулюткін, Л. Мітіна, І. Стеценко, Г. Сухобська); аналіз взаємозв'язку педагогічної рефлексії з професійною компетентністю, самоосвітою й інноваційною діяльністю вчителя (А. Маркова, Л. Подимова, В. Сластьонін); розробка феномену рефлексивної компетентності (О. Анісімов, О. Бодальов, А. Деркач, Ю. Кушеверська, О. Поліщук, І. Ульяніч); дослідження рефлексії дидактичної діяльності (В. Бондар, А. Лозенко, О. Савченко, І. Шапошнікова); розкриття змісту рефлексивних умінь (Л. Артюшина, В. Журко, А. Лозенко, С. Синельников), зокрема, рефлексивно-перцептивних умінь учителя (С. Кондратьєва, Н. Кузьміна, Л. Мітіна); дослідження рефлексії як механізму ефективного регулювання руху до якісного результату (Г. Бізяєва, В. Бондар, В. Давидов, В. Краєвський, І. Лернер, О. Савченко, В. Семиченко, В. Слободчиков, А. Хуторської, Г. Цукерман, І. Шапошнікова та ін.). Різні аспекти проблеми контекстного навчання розробляються в працях А. Вербицького та представників його наукової школи, а саме: концептуальні положення й сутність контекстного навчання (А. Вербицький); формування професійної компетентності в умовах контекстного навчання (О. Ларіонова, О. Попова, К. Шапошніков); використання ідей інтеграції в контекстному навчанні (О. Ларіонова, В. Теніщева); психологічні основи контекстного навчання (Т. Дубовицька, Н. Жукова); формування ціннісно-мотиваційної сфери особистості майбутнього фахівця в процесі контекстного навчання, зокрема, особистісної та професійної спрямованості (Ю. Верхова); пізнавальної та професійної мотивації (Н. Бакшаєва, В. Кругліков); розвиток самоактуалізованої особистості (Т. Дубовицька); провідні організаційні форми контекстного навчання (Е. Андрєєва, Н. Борисова, В. Вербицький, К. Гамбург, О. Ларіонова). Проте при такій високій зацікавленості рефлексивною проблематикою, а також різними напрямками контекстного навчання, питання, пов'язані з розглядом динамічних аспектів формування

рефлексії майбутнього вчителя початкових класів у межах контекстного навчання залишаються поза увагою науковців.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою поданої статті є розкриття сутності, напрямів та етапів рефлексіогенезу в технології контекстного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У представленному дослідженні для визначення специфіки розвитку педагогічної рефлексії майбутнього вчителя початкових класів нами до наукового обігу уведено поняття „рефлексіогенез”. З’ясуємо сутність зазначеного феномену. Відзначимо, що він відбиває динамічні аспекти технології контекстного навчання, що пов’язані з формуванням педагогічної рефлексії й базується на рефлексивній компетентності, а саме на розумінні її як метакомпетентності, що є інтегрованою характеристикою особистості, яка представлена сукупністю компонентів, адекватних рефлексивній діяльності, що реалізуються в ефективному здійсненні рефлексивних процесів і зумовлюють успішне оволодіння професійною діяльністю.

Підкреслимо, що провідні напрями рефлексіогенезу є відповідними до структури рефлексивної компетентності майбутніх учителів початкових класів, яку ми розглядаємо у двох площинах. Підставою першої є структурно-діяльнісна ознака, що узасаднюється на психологічній структурі діяльності, яка доведена О. Леонтьєвим і визначена ним як єдність та взаємодія категорій потреби, мети, мотивів, дій (операцій) [4], а також на положенні О. Бодальова [1], відповідно до якого в структурі рефлексивної компетентності доцільно виокремити дві групи особистісних утворень, а саме: ті, що постають як спонукачі діяльності та поведінки, і ті, що складають їх виконавчий компонент.

У цій площині структура рефлексивної компетентності майбутніх учителів початкових класів представлена мотиваційно-ціннісним, когнітивним, операційно-діяльнісним компонентами. Тобто спонукальним складником рефлексивної компетентності є її мотиваційно-ціннісний компонент; виконавчим – когнітивний та операційно-діяльнісний компоненти.

Основою другої позиції є зазначене вище виокремлення певних типів педагогічної рефлексії. Відповідно до цього підходу структура зазначеного феномену містить особистісну, інтелектуальну, кооперативну, комунікативну, контекстну рефлексію, що синтезуються в контекстній рефлексії.

Ми переконані, що обґрунтована в дослідженні структура рефлексивної компетентності є синтезом зазначених наукових позицій. Підтвердженням цього умовиводу є факт зв’язку когнітивного й операційно-

діяльнісного компонентів рефлексивної компетентності, що представлені певними знаннями й уміннями, з окресленими вище типами рефлексії [2].

Таким чином, зазначені позиції стосовно структури рефлексивної компетентності є ґрунтовними щодо виокремлення певних напрямів рефлексіогенезу, що відповідають провідним складникам рефлексивної компетентності.

Так, мотиваційні аспекти зазначеного феномену будуть трансформуватися таким чином: мотиви, потреби в рефлексивній діяльності, рефлексивна установка, ціннісне ставлення до контекстної рефлексії.

Розвиток когнітивного та операційно-діяльнісного складників рефлексії відповідно пов'язаних зі зміною знань і вмінь від тих, що відбивають особистісний, інтелектуальний тип рефлексії, – до знань та вмінь, що стосуються кооперативної та комунікативної рефлексії. Тобто рефлексія, спрямована „на себе, розширюється рефлексією, спрямованою „на інших”. Утім, якщо використати типи рефлексії відповідно до її спрямованості, інтрапсихічна поширюється інтерпсихічною.

Нарешті за часовою ознакою рефлексія розвивається від ретроспективної та ситуативної – до перспективної, що пов'язана з антиципаційними процесами. При цьому відзначимо, що рефлексивно-антиципаційні процеси є узаasadнювальними в системі контекстного навчання. Загалом поглинання „в себе” змінюється на поглинання „в професію”.

Отже, рефлексіогенез майбутніх учителів початкових класів є процесом поступового розвитку складників рефлексивної компетентності в напрямі їх ускладнення й поширення діапазону реалізації різних типів педагогічної рефлексії, що синтезуються в контекстній рефлексії.

Розгортання розглянутих вище динамічних процесів співвідноситься з певними етапами розробленої нами технології, які відповідно до теорії контекстного навчання збігаються з навчальною діяльністю академічного типу, квазіпрофесійною діяльністю, а також навчально-професійною діяльністю студентів [3].

Отже, ураховуючи цю позицію, розглянемо детальніше процес рефлексіогенезу майбутніх учителів початкових класів у форматі певних етапів технології контекстного навчання.

Перший етап – адаптивно-технологічний (навчальна діяльність академічного типу, семіотична навчальна модель, перший курс навчання у ВНЗ). Зазначимо, що початковий етап формування педагогічної рефлексії швидше пов'язаний з формуванням рефлексії не як професійної якості, а як базового особистісного утворення, що реалізується у зверненні студента до себе, з формуванням мотивації до рефлексивної діяльності, а також знань

щодо сутності самого феномену рефлексії та вмінь, відповідних до особистісної та інтелектуальної рефлексії. Оскільки на цьому етапі переважними є саме ці типи рефлексії, хоча й починають з'являтися елементи комунікативної рефлексії. Якщо говорити про типи рефлексії, що виокремлюються за часовим критерієм, то переважає ситуативна й ретроспективна рефлексія; за спрямованістю – інтрапсихічна. Тобто зазначене поглинання „у себе” є тільки підґрунтям щодо формування рефлексивної компетентності.

Другий етап – імітаційно-технологічний (квазіпрофесійна діяльність, імітаційна навчальна модель, другий та третій курс навчання у ВНЗ). У форматі цього етапу відбувається формування педагогічної рефлексії вже як професійно-особистісної якості вчителя, тобто відбувається поглинання „у професію”. Мотивація до рефлексивної діяльності стає більш усвідомлюваною й стійкою, тобто мотиви набувають статусу фіксованої установки. Когнітивні та операційно-діяльнісні аспекти рефлексивної компетентності пов'язані з формуванням системи знань і вмінь, необхідних у сфері реалізації міжособистісного пізнання, оскільки переважною є комунікативна рефлексія. Починають формуватися інтерпсихічна й прогностична рефлексія. Тобто рефлексивна орієнтація на себе в минулому, змінює вектор орієнтації на інших та себе в майбутньому. Продовжують також розвиватися й поширюватися особистісна та інтелектуальна рефлексія.

Третій етап – професійно-технологічний (навчально-професійна діяльність, соціальна навчальна модель, четвертий курс навчання у ВНЗ).

У процесі навчально-професійної діяльності відбувається формування рефлексивної компетентності як цілісної, інтегрованої професійно-особистісної якості майбутнього вчителя початкових класів. Мотиваційний складник зазначеного конструкту характеризується стійким ціннісним ставленням до рефлексивної діяльності. Когнітивні й операційно-діяльнісні аспекти рефлексивної компетентності даного етапу пов'язані з формуванням знань й умінь, що відбивають вищі типи педагогічної рефлексії й реалізуються у процесі цілісного науково-методологічного аналізу, проектування, моделювання, прогнозування своєї рефлексивної діяльності, а також рефлексивної діяльності інших. Отже, переважними є вищі типи педагогічної рефлексії, а саме: кооперативна, комунікативна, тобто соціальна, а також інтерпсихічна, перспективна, що синтезуються в контекстній рефлексії. На цьому етапі вже повною мірою реалізуються детермінаційні функції рефлексивної компетентності, що зумовлюють розвиток мотиваційної, смислової, суб'єктної сфери майбутніх учителів початкових класів.

Висновки. Отже рефлексіогенез майбутнього вчителя початкових класів є динамічним процесом поступового розвитку складників рефлексивної компетентності в напрямі їх ускладнення й поширення діапазону реалізації різних типів педагогічної рефлексії, що синтезуються в контекстній рефлексії. Провідні напрями рефлексіогенезу пов'язані з розвитком мотивації до рефлексивної діяльності, смислового ставлення до неї, а також формуванням рефлексивних знань та вмінь. Розгортання зазначених динамічних процесів співвідноситься з певними етапами розробленої нами технології. Окреслені позиції можуть стати базовими щодо розробки педагогічного інструментарію технології контекстного навчання відповідно її процесуальним складникам.

Література

1. Бодалев А. А. Психология личности / А. А. Бодалев. – М. : МГУ, 1988. – 188 с.
2. Желанова В. В. Рефлексивна складова професійної компетентності як результативно-цільова основа контекстного навчання майбутнього вчителя початкових класів у ВНЗ / В. В. Желанова // Вісн. Луган. наці. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2012. – № 19(254). – С. 247 – 261.
3. Желанова В. В. Теоретичні аспекти технології контекстного навчання майбутнього вчителя початкових класів / В. В. Желанова // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2012. – № 22(257). – С. 239 – 249.
4. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1977. – 304 с.

Сарієнко В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри природничо-математичних дисциплін ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет”

УДК 373.3.016:51

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ПОНЯТЬ І ТЕРМІНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

У статті розглядаються особливості математичної мови і її вплив на розвиток логічного мислення школяра. Зазначаються міждисциплінарні проблеми і розглядаються шляхи їх розв'язання. Розглядається принципи функціонування математичної мови і їх місце в методиці її навчання. Зазначаються недоліки у навчанні школярів математичній мові і пропонуються шляхи їх усунення.

Ключеві слова: *розумова діяльність школярів, математична мова, процес навчання, математичні символи, термінологія, знакові засоби.*

Сариенко В.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры естественно-математических дисциплин ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ЯЗЫКОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МАТЕМАТИЧЕСКИХ ПОНЯТИЙ И ТЕРМИНОВ В ОБУЧЕНИИ

В статье рассматриваются особенности математической речи и ее влияние на развитие логического мышления школьника. Указываются междисциплинарные проблемы и рассматриваются пути их решения. Рассматриваются принципы функционирования математического языка и их место в методике обучения математике. Указываются недостатки в обучении школьников математическому языку и предлагаются пути их устранения.

Ключевые слова: *умственная деятельность школьников, математический язык, процесс обучения, математические символы, терминология, знаковые средства.*

Sariyenko V.

a candidate of pedagogical Sciences, Associate Professor of the department of natural and mathematical Sciences Donbass State Teachers` Training University

LINGUISTIC FEATURES OF MATHEMATICAL CONCEPTS TERMS AND LEARNING

The article reviews the features of mathematical language and its influence on the development of logical thinking student. Specified interdisciplinary problems and considered solutions. Consider the principles of operation of mathematical language and their place in the methods of teaching. Indicate shortcomings in teaching students mathematical language and suggests ways to address them.

Keywords: *mental activity of pupils, mathematical language, learning, mathematical symbols, terminology, symbolic means.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ідея формування і розвитку математичної культури молодшого школяра полягає у тому, що в процесі навчання учні опановують необхідними математичними знаннями, зафіксованими в послідовно розвинених знакових засобах, систематизованих з урахуванням вікових особливостей розумової діяльності школярів, своєрідності загальної мови й особливостей математичної мови. В результаті математична мова включається в структуру природної мови школярів і сприяє свідомому засвоєнню як змістовних, так і операційних аспектів математичного знання. Тому мовні аспекти розвитку математичної культури учнів припускають вивчення

ряду міждисциплінарних проблем, оскільки тут перетинаються логіко-гносеологічний, психолого-дидактичний і методико-мовний підходи:

- по-перше, у мовних структурах відбиваються етапи пізнавальної діяльності і діалектика розвитку математичного знання;

- по-друге, враховуються особливості розумової діяльності на різних вікових етапах;

- по-третє, математична мова повинна враховувати особливості національної мови навчання, де зафіксований досвід і результати пізнавальної діяльності даного народу.

Отже, при формуванні й розвитку математичної культури молодших школярів особливу увагу варто приділити мовним особливостям використання математичних понять і термінів у навчанні математиці, чим і визначається **актуальність** питання.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженню зазначеного питання присвячено низка досліджень, зокрема, Венда В. Ф., Виготський В.В., Гамету М. В., Гнеденко Б. В., Давидов, А. І. Занков Л. В., Ікрамов Дж., Резніков Л. О., Фетисов Л. С. та ін., у яких досліджуються психологічні проблеми переробки знакової інформації, розвиток мислення і мови при вивченні математики, питання теорії й практики розвитку математичної культури школяра та ін.

Мета статті полягає у розкритті особливостей використання математичних понять і термінів у процесі навчання школярів та взаємозв'язку мовної культури і якістю засвоєння знань при вивченні математики у початковій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. При навчанні молодших школярів математиці засвоєння математичних знань зводиться в кінцевому рахунку до засвоєння своєрідної системи математичних понять і закономірних зв'язків між ними, котрі об'єктивно відбивають характеристичні властивості математичних структур і родів структури, зокрема, кількісні відносини і просторові форми реального світу. Зміст наукових понять і знаків не залежить від мови, на якій ведеться навчання. Однак їх мовні форми вираження відрізняються друг від друга, відбивають специфіку тієї чи іншої мови. Тому, як відзначають багато вчених (Л.С. Виготський, В.В. Давидов, А.І. Фетисов), у процесі навчання необхідно враховувати ці мовні особливості понять і термінів, тісно пов'язуючи роботу із засвоєння математичних знань з роботою по оволодінню знаковими системами математичної мови. До числа понять, похідних від поняття "знак" або безпосередньо з ним зв'язаних, ми можемо віднести поняття "мова". Найчастіше поняття мови вживається в двояко: по-перше, мова, як система знаків, термінів, понять взагалі, які виконують функцію пізнання і

спілкування. По-друге, мова, як система знаків, понять і термінів основного, так званого, природного, національного за формою мови.

Мова, як система знаків, понять, термінів і правил їх вживання, завжди забезпечує згортання, збереження і відтворення інформації, а сама ця інформація може бути інтерпретована на іншій мові.

Якщо ми спробуємо охарактеризувати можливості опису математичних явищ звичайною мовою, без застосування спеціальних термінів і знаків, то зможемо сказати, що "...математична мова переводиться на звичайну мову незрівнянно сутужніше, ніж переклади з однієї з загальнонавчаних мов на іншу, тому що самі предмети аналізу вимагають для викладу особливих засобів, особливої мови, незамінного ніякою іншою мовою" [2, с.19].

Таким чином, знання, будучи ідеальним відображенням об'єктивної дійсності, разом з тим мають матеріальну, тобто мовну форму вираження. Людина не може інакше як через мову передати сутність предметів і явищ. Тому з введенням математичних понять у навчання з'являється термінологія і символіка, що збагачує лексику математичної мови молодшого школяра і сприяє свідомому оволодінню математикою. Отже, робота над словом-терміном являє методичний прийом для встановлення тісного зв'язку між словом, символом, поняттям, його описом, визначенням, тому що знання цього зв'язку сприяє більш свідомому засвоєнню мовної форми поняття – *терміна*.

Слід також зазначити, що при роботі над формуванням математичних понять і термінів і їхніми мовними особливостями необхідно враховувати тісний зв'язок між життєвим розумінням терміна і його науковим тлумаченням, тобто в процесі формування математичних понять необхідно спиратися на життєві представлення молодших школярів, які вже є у життєвому досвіді учнів і які є основою свідомого засвоєння нових знань.

Якщо загальнонавчане слово одержує особливе значення, стає математичним терміном, то воно тут вже уживається не в його звичайному значенні, а в специфічному, як назва визначеного математичного поняття. На важливість свідомого вживання термінів указував В.М. Брадїс: "Першою основною вимогою, що пред'являється до викладу будь-якої науки, є вимога визначеності усіх тих понять, з якими дана наука має справу: вживаючи який-небудь спеціальний термін, що виражає деяке нове, раніше не розглянуте поняття, необхідно забезпечити правильне розуміння цього терміна, установити точний його зміст, розкрити, як говорять, зміст відповідного поняття" [1, с.19].

Щоб краще зрозуміти, що собою представляють мовні особливості використання математичних понять і термінів, ми можемо більш докладно

і конкретно зупинитися на проведеному Давидовим В. В. експерименті, у ході якого з'ясувалася роль життєвих представлень молодших школярів про поняття "метр" і "сантиметр" у правильному розумінні змісту розглянутих понять.

Суть цього експерименту полягає у тому, що вчитель пропонує молодшим школярам показати довжину метра, на що один з учнів пальцями однієї руки показав довжину, рівну приблизно десяти сантиметрам, а на пропозицію до однієї дівчинки показати довжину сантиметра - широко розводячи руками, вона показала довжину, більш схожу на метр. Далі, у ході бесіди зі школярами з'ясувалось, що в першого учня батько працює столяром і він часто звертається до сина з проханням принести метр, припускаючи при цьому складний метр. У дівчинки ж мати працює кравчиною, вона часто просить свою дочку подати їй сантиметр, тобто стрічку для виміру, що розділена на сантиметри [4]. Виходячи з результатів цього експерименту, можна зробити висновок, що два поняття "метр" і "сантиметр" мають двоякий зміст і мають різні значення в залежності від сфери їхнього вживання, тобто мають свої мовні особливості.

Питання про специфіку введення математичних понять і термінів, про їхні мовні особливості необхідно розглядати в тісному зв'язку з життєвими уявленнями молодших школярів, працюючи над словом-терміном. Якщо ж повсякденні уявлення учнів не суперечать науковому розумінню, то використання в навчанні такого життєвого досвіду оптимізує процес засвоєння понять, тому що навчання математиці молодших школярів будуть результативним і свідомим тільки тоді, коли учні не тільки засвоять навчальний матеріал, але й зможуть виразити свої знання в словесній чи знаковій, тобто мовній формі. Тому багато методистів для більш ефективного формування в учнів власне математичних понять, вважають за доцільне використовувати в навчанні спеціальні цикли практичних занять, що базуються на системах навчальних задач, споруджуваних за **схемою**: ЗАДАЧА \longleftrightarrow ТЕОРІЯ.

При цьому слова, що використовуються при визначенні поняття мають конкретні значення, що можуть бути розкриті, у свою чергу, знову через словесні визначення. Але одними словесними визначеннями не обійтись. Справді, поняття початкової математики (число, геометрична фігура) і відношення ("більше", "менше", "дорівнює") тісно зв'язані з реальною дійсністю і мають широке практичне застосування.

Якщо слову чи словосполученню надається визначене значення, що виражає сутність поняття, то це слово чи словосполучення стає **терміном**. Терміни необхідні для відображення в науковій теорії для переробки, збереження і передачі знань. Вони бувають **простими** (що

складаються з одного слова) і **складеними** (утвореними з декількох слів-словосполучень: числа рівність, числа нерівність, прямий кут). Терміни у своїй сукупності складають **термінологію**, котра вважається основним компонентом мови і є будівельним матеріалом науки.

Математична термінологія як кількісне багатство лексичного складу математичної мови збагачується в основному власними засобами природної мови шляхом словотвору і запозичення. Тому терміни, що входять у шкільну математичну термінологію, повинні задовольняти наступним вимогам:

- легкість у засвоєнні і запам'ятовуванні;
- доступність і відповідність віковим особливостям учнів.

Для удосконалювання математичної мови і правильного використання математичних понять і термінів з врахуванням їхніх мовних особливостей

необхідно дотримуватись наступних **принципів**:

- погодженості знакових засобів шкільної математики з мовами інших навчальних предметів;
- відповідності математичної лексики рівню розумового розвитку школярів;
- сполучення інтернаціональної і національної лексики [5].

Однак вивчення процесу засвоєння компонентів шкільної математичної мови (поняття, терміна, символу) показує не тільки його позитивні аспекти, але і його основні **недоліки**, серед яких найбільш істотними представляються:

- а) слабе володіння молодшими школярами значеннєвим змістом математичних термінів, символів, що неминує приводить до механічних завчань термінів, а не свідомому розумінню досліджуваного матеріалу;
- б) нерозуміння школярами зв'язків між термінами, символами і відповідними їм поняттями, що приводить до формалізму в математичних знаннях [4].

Отже, для того, щоб усунути ці недоліки, необхідно в процесі навчання математиці молодших школярів домогтися того, щоб новий термін або поняття стали звичними для учнів і вживалися в потрібних ситуаціях без зусилля, з достатньою волею. При цьому варто передбачити створення правильних взаємовідносин між внутрішнім змістом математичного поняття і його вираженням (словесним або символічним).

Таким чином, розвиток мовного аспекту математичної культури молодшого школяра пов'язаний, з своєрідним комплексом: **“культура – мова – пізнавальні процеси”**, з розглядом систем **“знання – мислення – мова”** і **“мова підручника – мова вчителя – мова учня”**.

Отже, з вищевикладеного ми можемо зробити висновок, що математика – це мова, і як усі мови вона є відображенням, носієм відповідної форми мислення.

Розумовий процес при вивченні математики протікає у формі понять, суджень і умовиводів, а результат цього процесу – знання – виражається мовою у вигляді слів, словосполучень і речень. Таким чином, мова пов'язує два полюси комплексу “культура – пізнавальні процеси”. Мова являє собою об'єктивізацію як знання, так і мислення.

Але існують різні *особливості* математичної мови: вони являють собою логічне сполучення природної мови, математичної термінології і специфічної символіки, і слабке оволодіння молодшими школярами мовою веде до зниження математичної культури взагалі.

Математична мова також поступово віддаляється від природної вбік формалізації, використовуючи для цього різні знакові засоби. Цей перехід з природної мови на формалізовану відбувається з відволіканням від звичних у розмовній мові значеннєвих характеристик і є істотною рисою формалізації знань. Тому особливістю шкільної математичної мови в той же час є, що вона не може і не повинна бути цілком формалізована. Отже, при навчанні математиці необхідно дотримувати поступовості, визначеною мірою у використанні формалізованої математичної мови з огляду на вікові особливості й рівні математичного розвитку молодших школярів.

Не менш важливою особливістю математичної мови є і те, що поняття і терміни, як такі, що входять до її складу, повинні бути пов'язані між собою, але цей зв'язок не може і не повинен бути безпосереднім. Існують ще більш тісні зв'язки. Дійсність – основа, що забезпечує взаємозв'язки, і з нею асоціюються словесні висловлювання. Між цими надбудовами також утворюється взаємозв'язки; спочатку такі, що відбивають зв'язки в основі, потім усе більш формальні, відповідні структурі.

Висновок. Отже, можна припустити, що основними принципами побудови шкільної математичної мови і мовними особливостями використання математичних понять і термінів є:

- погодженість знакових засобів шкільної математики з мовами інших навчальних предметів;
- відповідність математичної лексики рівню розумового розвитку учнів;
- уміле сполучення міжнародної і національної математичної лексики; терміни, що входять у шкільну математичну термінологію повинні задовольняти додатковим вимогам: повинні бути легкими для засвоєння і запам'ятовування, відрізнятися доступністю і відповідати віковим особливостям учнів, бути короткими, однозначними, ясними і точними;

- шкільна математична мова повинна бути відображенням форми мислення, являти собою логічне сполучення природної мови і символіки, а також і термінології, повинна прагнути до формалізації і мати взаємозв'язок з реальним життям.

Література

1. Брадис В.М. Методика преподавания математики в средней школе / В.М. Брадис. – М. : Математический журнал, 1954. – 316 с.
2. Венда В.Ф. Психологические проблемы переработки знаковой информации / В. Ф. Венда, М. В. Гамету. – М.: Наука, 2007. – 275 с.
3. Гнеденко Б.В. Развитие мышления и речи при изучении математики / Б.В. Гнеденко // Математика в школе. – 1991. - № 4.
4. Давыдов В.В. Виды обобщений в обучении / В. В. Давыдов. – М. : Просвещение, 1972. – 412 с.
5. Икрамов Дж. Теория и практика развития математической культуры школьника / Дж. Икрамов. – Тобольск : Укитувчи, 1983. – 123 с.

Седашева С.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практичної психології ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»*

УДК 378.147.091.3:159-051

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ ДО ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ВИКЛАДАЧА

У статті проаналізовані й об'єднані в єдину комплексну систему шляхи і методи активізації пізнавальної діяльності студентів ВНЗ. Вказані загальні принципи підходу до розробки навчальних завдань для організації практичних занять в активній формі. Приведені методичні вимоги по проведенню групових (практичних) занять із використанням методів активного навчання. Схема дії викладача по підготовці та проведенню семінарського (практичного) заняття з використанням навчальної дискусії. Авторка наголошує, що активізація пізнавальної діяльності полягає у цілеспрямованій діяльності викладача, розвитку його креативного мислення з метою розробки і застосування такого змісту, форм, методів, прийомів і засобів навчання, які сприяють підвищенню пізнавального інтересу, активності, творчості, самостійності в одержанні знань, формуванні вмінь та навичок, використання їх на практиці.

Ключові слова: *пізнавальний інтерес, пізнавальна активність, групові заняття, семінари-дискусії, активна форма, інтерпретація, дистанційне керівництво, суперечності, майстерність викладача, психологічний конфлікт, креативне мислення.*

Седашева С.

*кандидат педагогических наук, доцент кафедры практической психологии
ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»*

**АКТИВИЗАЦИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
СТУДЕНТОВ ВУЗА К ИЗУЧЕНИЮ ПСИХОЛОГИИ КАК ФАКТОР
РАЗВИТИЯ КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ**

В статье проанализированы и объединены в единую комплексную систему пути и методы активизации познавательной деятельности студентов вузов. Указаны общие принципы подхода к разработке учебных задач для организации практических занятий в активной форме. Приведены методические требования к проведению групповых (практических) занятий с использованием методов активного обучения. Схема действий преподавателя по подготовке и проведению семинарского (практического) занятия с использованием учебной дискуссии.

Ключевые слова: *познавательный интерес, познавательная активность, групповые занятия, семинары-дискуссии, активная форма, интерпретация, дистанционное руководство, противоречия, мастерство преподавателя, психологический конфликт, креативное мышление.*

Sedasheva S.

*Candidate of pedagogical sciences, associate professor of the department of
practical psychology of the Donbass State Pedagogical University*

**ACTIVATION OF COGNITIVE ACTIVITY OF UNIVERSITY
STUDENTS TO THE STUDY OF PSYCHOLOGY AS A FACTOR IN
THE DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING TEACHER**

In clause the ways analysed and incorporated in uniform complex system and methods of activization of cognitive activity of students universities. Indicated the general principles of the approach to the development of training tasks for the organization of workshops in the active form. The methodical requirements for group (practical) sessions using active learning methods. Action Scheme for the preparation of the teacher and conducting seminars (practical) exercises using educational debate.

Keywords: *cognitive interest, cognitive activity, group classes, workshops, discussions, active form, interpretation, remote management, the contradictions, the skill of the teacher, psychological conflict, creative thinking.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний рівень розвитку суспільства вимагає вирішення важливих завдань - вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців. Саме тому доречно активізувати пізнавальну діяльність студентів і тим самим розвивати креативне мислення викладача. В основі такого навчального

процесу лежить співпраця і продуктивне спілкування, спрямоване на спільне вирішення проблем, формування здібностей виділяти головне, ставити цілі, планувати діяльність, розподіляти функції, відповідальність, критично міркувати, досягати значимих результатів.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема активізації пізнавальної діяльності студентів вимагає пошуку нових підходів до подальшого вдосконалення форм, методів і засобів навчання. Значна кількість психологічних досліджень присвячена проблемі формування пізнавального інтересу та пізнавальної активності, які є складовими компонентами пізнавальної діяльності.

Багато науковців займаються дослідженнями даного питання, а саме психологічні та дидактичні її аспекти висвітлені у працях Л.П.Арістової, Л.С.Виготського, П.Я.Гальперіна, В.В.Давидова, О.М.Леонтєва, С.Л.Рубінштейна, Н.Ф.Тализіної та інш. Активізація мислення учнів та управління активною навчально-пізнавальною діяльністю у контексті проблемного навчання розглядається у працях Г.С.Костюк, І.Я.Лернера, В.І.Лозової, М.І.Махмутова, А.М.Матюшкіна та інш. [4]. Видатними психологами обґрунтовуються різні способи активізації пізнавальної діяльності, а саме: формування пізнавальних потреб (В.В.Давидова, П.Я.Гальперіна, Л.В.Занкова, Д.Б.Ельконіна, Л.С.Виготського, В.В.Давидова, О.М.Леонтєва, Н.В.Менчинської, І.А.Зязюна, О.Г.Мороза, Л.Г.Подольак, С.Л.Рубінштейна, О.С.Падалка, В.І.Юрченка) [2,5]; розвиток та організація різних форм навчальної діяльності (А.А.Вербицький, В.Я.Ляудіс, В.М.Вєргасов, В.А.Семиченко, Т.С.Паніна, Л.Н.Вавилова).

Формування цілей статті. Виходячи з аналізу стану питання виникає необхідність пошуку та впровадження шляхів і методів активізації пізнавальної діяльності, які максимально активізуватимуть навчальний процес і сформують активну, творчу (креативну), свідому й самостійну особистість. У даній статті ми ставимо за мету дослідити та вдосконалити шляхи і методи активізації пізнавальної діяльності студентів ВНЗ до вивчення психології як фактор розвитку креативного мислення викладача.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Практичні, семінарські й лабораторні заняття по сутності є практичними формами організації пізнавальної діяльності у ВНЗ і можуть бути об'єднані під загальною назвою «групові заняття», тому що на них моделюються та обговорюються практичні ситуації, які зустрічаються у діяльності будь-якого професіонала. Усі практичні заняття (у тому числі семінари-дискусії з теоретичних питань) спрямовані цей теоретичний висновок

«використати на практиці». Усі форми практичних занять (семінари-практикуми, лабораторні та властиво практичні заняття) служать тому, щоб студенти відпрацьовували на них практичні дії по психологічному аналізу та оцінці дій і вчинків (поведінки) людей у різноманітних ситуаціях, що складаються в реальній дійсності. Усі форми практичних занять з психології мають мету навчити студентів застосуванню теоретичних знань на практиці. У зв'язку з цим на заняттях моделюються фрагменти їх майбутньої діяльності у вигляді навчальних ситуаційних завдань, при розв'язці яких студенти відпрацьовують різні дії по застосуванню відповідних психологічних знань. Функції практичних занять можуть бути різними в залежності від форми занять. До основних форм практичних занять в активній формі можуть бути віднесені наступні.

Семінари-практикуми, на яких студенти обговорюють різні варіанти розв'язання практичних ситуаційних завдань, висуваючи в якості аргументів психологічні положення. Оцінка правильності розв'язання вирішується колективно під керівництвом викладача.

Семінари-дискусії присвячуються обговоренню різних методик психологічного дослідження стосовно до потреб практики, у процесі чого студенти усвідомлюють для себе прийоми і методи вивчення психологічних особливостей конкретних людей (дітей і дорослих), з якими їм доведеться працювати.

Властиво практичні заняття проводяться у стінах самого навчального закладу або в місцях практики студентів і мають на меті навчити їх рішенням специфічних завдань по профілю своєї спеціальності. Це можуть бути завдання з дозволу психологічного конфлікту в учнівському колективі класу - для шкільного психолога.

Основне призначення лабораторних занять - навчання студентів дослідницькому підходу до вивчення психології як науки. Наукові ідеї, почуті на лекції або прочитані у спеціальній літературі, знаходять перевірку в дослідженнях, підтверджуються особистим досвідом студента і тому краще засвоюються. Завдяки лабораторним роботам студент знає не тільки саме теоретичне положення, але й те, як воно може бути отримане в реальному дослідженні, щоб потім оформлене в узагальнену, абстраговану від конкретних частковостей теорію.

У якості методичного керівництва починаючому викладачу можна вказати на два загальні принципи підходу до розробки навчальних завдань для організації практичних занять в активній формі.

Перший з них - це принцип «від теорії - до практики», коли підбираються питання та завдання з теоретичних проблем і студентам пропонується самостійно знайти відповідні приклади в практичному житті.

Другий принцип: «від життя - до теорії». У цьому випадку в завданнях пропонуються різні практичні ситуації, які студент повинен проаналізувати з погляду відомої теорії.

Далі приведемо методичні вимоги по проведенню групових (практичних) занять із використанням методів активного навчання.

Перша вимога: заняття не повинні бути громіздкими. Зовсім не обов'язково демонструвати використання багатьох методик або складної методики у повному обсязі та різноманітності дослідницьких процедур. Досить дати студентам переконатися в принциповій можливості одержання достовірних даних для розв'язання реального дослідницького завдання або бути впевненими у тому, що дана теорія є вірною за допомогою експерименту чи статистичної обробки кількісних показників.

Друга важлива вимога до методики - це обов'язкова для викладача теоретична інтерпретація отриманих студентами тестових та інших фактів, а також якісних і кількісних даних анкетування, експерименту. Якщо тестування проводиться на самих студентах і при цьому визначається, приміром, коефіцієнт інтелекту або акцентуація характеру, то в жодному разі не можна допускати публічного аналізу показників окремих студентів, щоб випадково не образити, не дати привід до переживання щодо власної «неповноцінності». Інтерпретація результатів тестування або анкетування повинна бути публічною, але при цьому анонімною.

Третя вимога - висновки з аналізу викладач повинен робити не тільки щодо можливостей самих дослідницьких процедур, але й по змісту самих психологічних феноменів, які стали об'єктом дослідження. Інакше кажучи, вивчаючи методики й дослідницькі підходи, студенти повинні попутно одержувати знання по теорії психології [3].

Викладач при організації практичних занять із використанням методів активного навчання забезпечує через навчальні завдання дистанційне керівництво процесів засвоєння, програмуючи раніш хід міркувань студентів, спрямовуючи їх пізнавальні дії в потрібне русло. Також необхідно, щоб викладач у безпосередньому контакті зі студентами, на групових обговореннях виявляв прямий керуючий вплив на їх думку, виявляв і коректував їх у процесі дискусії. Тому форми групових занять із використанням методів активного навчання забезпечують розв'язання двоєдиного завдання: з одного боку, досягнення, за допомогою розв'язання навчальних завдань, засвоєння навчального матеріалу студентами; з іншого, - керівництво викладачем процесом цього засвоєння, уточнення і коректування засвоєного студентами, створення виховного ефекту. Такий ефект від групового заняття можливий тільки при умілій організації навчальної дискусії, що розвиває у студентів теоретичне мислення, що

формує в них уміння аналізувати факти, події, явища з погляду умов їх походження і розвитку. Організація навчальної дискусії й керування нею вимагає своєї методики [1, с. 77-83].

Дискусія є одним з основних методів інтерактивного навчання не тільки тому, що дозволяє максимально активізувати розумову діяльність студентів, але й з тієї причини, що вона застосовується при будь-якій формі занять - на семінарі, практичних або лабораторних заняттях.

Розглянемо особливості організації й проведення групових занять із застосуванням методу інтерактивного навчання - навчальної дискусії. Якщо спробувати психологічно структурувати дискусію як розумову діяльність, то одержимо наступну картину: мета дискусії - це розв'язання проблеми; засіб - висування гіпотез і перевірка їх у суперечності; результат - висновок, який задовольнить або всіх, або більшість учасників.

На навчальних заняттях із застосуванням навчальної дискусії необхідне більш глибокий аналіз і розуміння «суперечності» проблеми всіма студентами, а це означає, що по-перше, краще засвоєння ними всієї теми; по-друге, потрібно розбудити думку студентів, розпалити їх допитливість, викликати інтерес до науки, збуджувати їх розумову, пізнавальну активність, для глибшого засвоєння досліджуваного предмету; по-третє, після всієї роботи викладач досягне не менш важливого результату - уміння вести дискусію в цивілізованих рамках, брати участь в ній інтелігентно, з дотриманням усіх «правил гри». Студенти навчатися брати участь у дискусії, а також засвоюють методику її ведення [7].

У методиці проведення семінарських занять із розгортанням дискусії важливо відповісти на наступні питання: як досягти оптимального співвідношення між шириною охоплення обговорюваних на занятті проблем (вірніше, їх кількістю), глибиною їх аналізу і засвоєння; як досягти не формального словесного звіту про прочитане, щоб замість заучених або просто вчитаних із книги виступів були власні роздуми та висновки із прочитаного й осмисленого; як активізувати пасивних студентів.

Загальна схема дій викладача по підготовці та проведенню семінарського (практичного) заняття з використанням навчальної дискусії:

1. Продумування мети семінару за даною темою.

2. Відбір і формулювання питань семінару: формулювання основних питань семінару; формулювання додаткових питань для розгортання обговорення на семінарі; формулювання практичних завдань для підготовки студентів до семінару.

3. Постановка основних питань серед групи.

4. Слухання виступів, питань і реплік студентів, постанова основних і додаткових питань для обговорення.

5. Втручання в хід міркування у формі реплік, зауважень, питань, виправлень, доповнень і роз'яснень.

6. Підведення підсумків семінару й постановка завдань на майбутнє.

7. Оцінка ступеня досягнення мети.

8. Висновки на майбутнє (для вивчення чергової теми до наступних тем) [6, с.39-66].

Якщо на кожному семінарі-дискусії буде хоча би частково досягатися мета, що студенти навчаються не тільки процедурі аналізу наукових проблем, але й засвоєнню їх змісту. Відбір і формулювання питань для розгортання дискусії будуть цілком підпорядковані задуманій меті. Вони входять до основних питань плану семінарського заняття, конкретизуючи їх. Якщо викладач націлює мислення студентів на теоретичний аналіз проблем, то дискусійне питання повинно бути таким, щоб він вимагав відповіді на підставі міркувань, а не спогадів [1, с.116-127].

Суперечка, дискусія тільки тоді мають місце, коли виступаючі на семінарі висловлюють різні точки зору, що може бути тільки при наявності у доповідачів власної думки. Відверте публічне висловлення оригінальної думки, що відрізняється від сказаного іншими учасниками семінару, потребує від студента сміливості, заснованої на впевненості в тому, що його зрозуміють, не піднімуть на сміх, чого більшість бояться та соромляться відкрито виступати (особливо це характерно для першокурсників). Головна роль викладача: як він поведеться, так і піде дискусія. Все залежить від розвитку креативного мислення викладача. Найголовніше - педагогічний такт при вислуховуванні відповідей і висловлень, але в той же час необхідне активне втручання в суперечку, рівноправну участь у дискусії з позитивним впливом на її хід і результат, але без нав'язування студентам власної думки, а шляхом стимулювання їх мислення. В цьому проявляється майстерність викладача, що межує з мистецтвом [4].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, внутрішніми стимулами навчально-пізнавальної активності виступають потреби, мотиви, інтереси учіння. Процес «задоволення» пізнавальної потреби здійснюється як пошукова пізнавальна активність, спрямована на відкриття невідомого, його усвідомлення, а інтерес до навчально-пізнавальної діяльності є формою виявлення пізнавальних потреб і мотивів. Постійний пошук і використання новітніх освітніх технологій сприяють розвитку творчого, креативного мислення, активізації пізнавальної діяльності, розвитку творчої особистості, виховує бажання шукати, пізнавати, досліджувати, творити.

Література

1. Бадмаев Б.Ц. Методика преподавания психологии: Учеб.пособие для студ.высш.учеб.заведений / Б.Ц. Бадмаев- М.: Гумант.изд.центр ВЛАДОС, 2001.-304с.
2. Зязюн І.А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах безперервного навчання // Безперервне професійне навчання: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А. Зязюна. - К.: ВІПОЛ, 2000. -С. 11-57.
3. Лузан П.Г. Формування навчально-пізнавальної активності студентів / П.Г. Лузан // Наука і сучасність: зб. наук. праць НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К.: Логос, 2000. – Випуск 1. – С. 129-139.
4. Матюшкин А.М. Психология мышления: Мышление как разрешение проблемных ситуаций: учебное пособие / А.М. Матюшкин; под. ред. канд. психол. наук А.А. Матюшкиной. – М.: КДУ, 2009. – 190 с.
5. Мороз О.Г., Падалка О.С., Юрченко В.І. Викладач вищої школи: психолого-педагогічні основи підготовки: навч. посібник / О.Г. Мороз, О.С. Падалка, В.І. Юрченко / [За заг. ред. О.Г.Мороза]. - К.: НПУ, 2006. -208 с.
6. Панина Т.С., Вавилова Л.Н. Современные способы активизации обучения : уч. пособие / Т.С. Панина, Л.Н. Вавилова. - 4-е изд. — М.: Академия, 2008. — 176 с.
7. Тернавська Т.А. Проблема активізації пізнавальної діяльності в студентів ВНЗ / Т.А. Тернавська // Наукові записки. – Т. 59. [Педагогічні, психологічні науки й соціальна робота]. – К., 2006. - С. 36-42.

Жидкова О.

асистент кафедри музики й хореографії ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Гусаченко Л.

старший викладач кафедри музики й хореографії ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 37.015.31

ТВОРЧА ОСОБИСТІТЬ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІКИ ТВОРЧОСТІ

У статті зроблено історико-ретроспективний аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури з проблеми формування творчої особистості.

Доведено, що проблема творчого самовиявлення особистості в навчально-виховному процесі недостатньо вивчена: досліджувались лише окремі аспекти цілісної системи роботи, яка б допомогла реалізувати як традиційні, так і новаторські методи розвитку творчого потенціалу дитини. Ця проблема є важливою на сучасному етапі розвитку освіти в Україні, адже саме творча особистість здатна жити і працювати в принципово нових соціально-економічних умовах третього тисячоліття,

забезпечити прогрес розвитку суспільства, вивести країну на рівень світової цивілізації.

Одним із принципових підходів до розв'язання проблеми творчого самовиявлення особистості в навчально-виховному процесі є врахування специфічних особливостей цього процесу.

Ключові слова: творчість, творча особистість, творчі здібності, творча діяльність.

Жидкова Е.

асистент кафедри музики і хореографії ГВУЗ «Донбасский
государственный педагогический университет»

Гусаченко Л.

старший преподаватель кафедры музыки и хореографии ГВУЗ
«Донбасский государственный педагогический университет»

ТВОРЧЕСКАЯ ЛИЧНОСТЬ КАК ПРЕДМЕТ ИССЛЕДОВАНИЯ ПЕДАГОГИКИ ТВОРЧЕСТВА

В статье осуществлен историко-ретроспективный анализ философской, психолого-педагогической литературы проблемы формирования творческой личности.

Доказано, что проблема творческого самовыражения личности в учебно-воспитательном процессе недостаточно изучена: исследовались лишь отдельные аспекты целостной системы работы, которая бы помогла реализовать как традиционные, так и новаторские методы развития творческого потенциала ребенка. Эта проблема является важной на современном этапе развития образования в Украине, ведь именно творческая личность способна жить и работать в принципиально новых социально-экономических условиях третьего тысячелетия, обеспечить прогресс развития общества, вывести страну на уровень мировой цивилизации.

Одним из принципиальных подходов к решению проблемы творческого самовыражения личности в учебно-воспитательном процессе является учет специфических особенностей этого процесса.

Ключевые слова: творчество, творческая личность, творческие способности, творческая деятельность.

Zhidkova Y.

assistant of the Chair of Music and Choreography of SHEI "Donbas State Pedagogical University"

Husachenko L.

senior lecturer of the Chair of Music and Choreography of SHEI "Donbas State Pedagogical University"

CREATIVE PERSONALITY AS A SUBJECT OF INVESTIGATION OF PEDAGOGICS OF CREATIVE WORK

In the article there is made the historical and retrospective analysis of the philosophical, psychological and pedagogical literature concerning the problem of the formation of a creative personality.

It is proved that the problem of the creative self-expression of a personality in the educational and upbringing process is not studied sufficiently: there have been learnt only separate aspects of the whole system of such work that would help to realize both traditional and innovative methods of the development of the creative potential of a child. This problem is very urgent on the modern stage of the development of education in Ukraine as a creative personality is able to live and to work under the principally new social and economic conditions of the third millennium and to provide the progress of the development of the society, to lead the country to on the level of the world civilization.

One of the principal approaches to solve the problem of the creative self-expression of a personality in the educational and upbringing process is taking into consideration the specific peculiarities of this process.

Key words: *creative work, creative personality, creative abilities, creative activity.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний етап розвитку суспільства, акцентуалізація соціальної ролі особистості потребують адекватних фундаментальних реформ у сфері народної освіти, розкріпачення ініціативи та соціальної активності людей, виховання в підростаючого покоління творчого мислення, гуманістичних цінностей.

Творці нової школи ставлять акцент на створенні в ній максимальних умов для задоволення природних запитів, обдаровань та інтересів дітей, раннього їх виявлення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Звернення до наукових праць Г.Балла, І.Беха, Д.Богоявленсько, М.Боришевського, І.Єрмакова, В.Загвязинського, В.Кан-Калика, В.Моляко, С.Сисоєвої, В.Сухомлинського, Т.Сущенко та інших показало, що активна творча форма життєдіяльності може виявлятися як у позитивній, так і негативній модифікації.

Зважаючи на це, важливими є виконання в Україні дослідження з окремих питань розвитку творчої особистості В.Алфімова, В.Андрєєва, В.Моляко, В.Рибалки, О.Савченко, В.Семиченко, С.Сисоевої, В.Сухомлинського та інших.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у висвітленні позицій сучасних дослідників щодо форм і методів розвитку творчої особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку багатьох дослідників проблема творчої особистості є складною, комплексною проблемою, а її розробка – одним із найактуальніших завдань сучасної психології й педагогіки творчості.

Як зазначав В.Андрєєв, поняття «творча особистість» у філософській, педагогічній і психологічній літературі використовуються давно. У книзі «Творча особистість і середовище в області технічних винаходів» російський винахідник і вчений П.Енгельмейер подав таке визначення: «Творча особистість являє собою прогресивний елемент, що дає все нове» [3, с. 3].

Урахуємо, що погляди зарубіжних психологів на природу творчості (Ф.Баррона, К.Роджерса, А.Маслоу, М.Фокса) збігаються з твердженнями вітчизняних. Актуальним у цьому зв'язку є твердження американського психолога Ф.Баррона, що особистість людини знаходиться у процесі постійних змін. Процес цей від народження до смерті творчий, він становить частину єдиного творчого процесу природи в цілому. Найкраще психогенез може бути зрозумілим у контексті космогенезу [2].

Творча особистість і зараз є предметом дослідження педагогіки творчості. Проблема творчої особистості знаходиться в центрі уваги багатьох педагогів і психологів (В.Андрєєв, Д.Богоявленська, В.Гашилова, В.Загвязинський, В.Кан-Калик, Н.Кичук, П.Кравчук, А.Лук, Я.Пономарьов, М.Поташник, В.Рибалка, С.Сисоева, Н.Тализіна та інші).

На думку В.Андрєєва, творча особистість – це такий тип людини, якій властива стійка, високого рівня спрямованість на творчість, мотиваційно-творчу активність, що виявляється в органічній єдності з високим рівнем творчих здібностей, які їй дозволяють їй досягнути прогресивних, соціально й особисто значущим творчих результатів в одному чи декількох видах діяльності [1].

Доповнює думку про якості творчої особистості О.Лук. У систему якостей творчої особистості він увів такі параметри:

- гнучкість мислення як здатність швидко переходити від одного класу явищ до іншого;
- здатність до згортання операцій мислення;

- здатність до аналогії й переносу знань;
- цільність сприйняття;
- готовність пам'яті;
- легкість асоціювання;
- здатність до оціночних дій, суджень;
- легкість генерування ідей (за принципом А.Осборна, коли кількість ідей переходить у якість);
- гнучкість інтелекту як здатність вчасно відмовитись від неправильної, скомпрометованої гіпотези [4].

Акцент на визначення суті творчої особистості був основним у дослідженнях зарубіжних педагогів і психологів. Так Тейлор, Андерсон та інші пропонували нижчевказані якості творчої особистості: неабияку енергію; кмітливість і винахідливість; пізнавальні здібності; чесність, прямоту, безпосередність; прагнення до оволодіння фактами; прагнення до оволодіння принципами (закономірностями); прагнення до відкриттів; інформаційні здібності; спритність, експериментальну майстерність; гнучкість, здатність легко пристосовуватися до нових фактів та обставин; упертість, наполегливість; незалежність; здатність визначати цінність явищ і висновків; здатність до співробітництва; інтуїцію; творчі здібності; прагнення до розвитку, духовного росту; здатність повністю орієнтуватися у проблемі, давати собі чіткий звіт про її стан; спонтанність, безпосередність; спонтанну гнучкість; адаптивну гнучкість; оригінальність; дивергентне мислення; здатність до швидкого надбання нових знань; сприйнятливості («відкритість») щодо нового досвіду; здатність «народжуватися кожен день знову»; здатність до важкої, упертої праці; ентузіазм; здатність до самовираження; внутрішню зрілість; скептицизм; сміливість, мужність; «смак тимчасового безладдя, хаосу»; упевненість в умовах невизначеності; здатність до різноманітних мислительних операцій (синтез, аналіз і диференціація).

З огляду на це, стисло охарактеризуємо типові погляди на поняття «творчі здібності», які, на думку багатьох дослідників, є головним показником творчої особистості. Зазначимо відразу, що остаточної класифікації творчих здібностей немає, як немає однозначної думки про їх природу [5, с. 20].

Актуальною в цьому зв'язку є думка В.Андреева про те, що творчі здібності, що є синтезом властивостей і особливостей особистості, характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду навчально-трудова діяльності й обумовлюють рівень її результативності [1].

У дослідженнях деякі автори пропонували класифікацію творчих здібностей особистості (О.Лук, В.Чудновський, Б.Нікітін, І.Канєвська).

С.Сисоева, наприклад, дотримувалася думки, що творчість є цілісний процес реалізації особистості, який у жодному разі не означає наявність «спеціальної творчої здібності». Згідно з такою думкою, творчі здібності не існують як специфічні утворення, а є похідним від інших якостей індивідуальності [5, с. 21].

Привертають увагу погляди В.Давидова на творчу особистість. Серед основних рис, які, на думку автора, притаманні творчій особистості, є: наявність у суспільного індивіда творчих можливостей; потреба в активному творенні; здатність індивіда чутливо вловлювати нові суспільні потреби («почуття нового»); уміння підкоряти їм власну діяльність; брати самостійну участь у суспільних справах, самостійно оволодівати моральними нормами; мужність; ініціативність; рішучість; ясність, гнучкість і разом з тим твердість розуму; здатність діяти за глибокими переконаннями у складних ситуаціях, протидіяти несприятливим обставинам, не боятися втручатись у перебіг подій, виявляти тверду волю й характер та брати на себе всю відповідальність за можливі наслідки. Названі риси творчої особистості є свідченням зусиль самого автора зі створення картини взаємопов'язаних психологічних рис «ідеальної» особистості.

Серед тих, хто досліджував питання творчої особистості, актуальними, на нашу думку, є погляди О.Овчарова. Вивчаючи це питання на основі використання методів соціоніки, автор виділив такі творчі здібності дітей:

- здатність ризикувати;
- дивергентне мислення (тобто таке, що сприймає ідею в цілому, інтуїтивно);
- гнучкість у мисленні й діях;
- швидкість мислення;
- здатність висловлювати оригінальні ідеї, винаходити щось нове;
- багата уява;
- сприйняття неоднозначних ідей;
- високі естетичні цінності;
- розвинута інтуїція.

Узагальнюючи підходи різних авторів до визначення якостей творчої особистості, зазначимо, що для них характерний описовий характер, деяка строкатість. Урахуємо, що вищеназвані класифікації творчої особистості є далеко неповним їх переліком.

Більш повну й глибоку класифікацію творчих особистостей подала в монографії С.Сисоева [5, с. 28-29]. У ній стверджується, що в педагогічній теорії ведуться пошуки щодо розуміння творчої особистості і шляхів її формування. Але вони ще не конкретизовані до рівня школяра, не

диференційовані за віковими особливостями, а тому не розв'язують проблеми формування творчої особистості у принципово нових умовах її функціонування.

Спираючись на визначення творчої діяльності Л.Виготського, С.Сисоєва акцентувала увагу на тому, що саме творча діяльність сприяє становленню творчої особистості [5, с. 44]. Автор пропонувала власні узагальнення щодо визначення творчої особистості:

1. Оскільки особистість – це системна якість індивіда, то творча особистість – це підсистема особистості, яка характеризується сукупністю особливих творчих якостей індивіда.

2. На формування творчої особистості впливають як загально-соціальні, так і конкретно-соціальні закономірності, обумовлені конкретно-історичними умовами суспільного розвитку. Крім того, процес становлення творчої особистості має свої специфічні закономірності.

3. Творча особистість розвивається й формується у творчій діяльності та спілкуванні й характеризується творчою активністю і ступенем соціально-активної включеності в суспільні відносини. Творча особистість – це, з одного боку, об'єкт творчих соціальних відносин та свідомої творчої діяльності, а, з іншого, причина творчої діяльності та соціально-творчих значущих дій, які здійснюються в даному соціальному середовищі [5, с. 108-109].

Аналізуючи наявні психолого-педагогічні концепції, С.Сисоєва дійшла до висновку, що ситуація з визначенням творчої особистості, тлумаченням її творчих можливостей подібна до ситуації з вивченням інтелекту, дослідженням його природи. Основні підходи до визначення такої складної якості, як інтелект, не є взаємовиключними. Кожна концепція виходить із певної однієї ознаки, вважаючи її найбільш суттєвою. Але в жодному з означень не вичерпується сутність такого складного явища, як інтелект. Загальноприйнятого означення інтелекту, яке б задовольнило більшість дослідників, до цих пір немає, але це не знімає психолого-педагогічної задачі його дослідження й вимірювання вже сьогодні [5, с. 114-115].

Враховуючи специфіку дослідження, ми використали думку С.Сисоєвої про те, що творчі можливості учня в результаті навчання розвиваються й змінюються залежно від умов організації навчально-виховного процесу, активності й інтересів дітей, що кожен вияв їх творчих можливостей у творчій діяльності і взаємодії визначається:

- природженими задатками особистості, особливостями її нейрофізіологічної сфери;
- індивідуальними особливостями психічних процесів особистості;

– творчими уміннями, які пов'язані з природженими задатками, навичками досвіду, з набутою організацією сенсорних і моторних полів мозку;

– спрямованістю особистості на творчу діяльність;

– характерологічними особливостями дитини [5, с. 117].

С.Сисоєва розглядала творчі можливості як підструктуру в цілісній структурі особистості, що є структурованою цілісністю, якій властива спрямованість на творчу діяльність. Дослідниця визначила творчу особистість як креативну особистість, яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула необхідних в актуалізації творчого потенціалу людини додаткових творчих якостей, що сприяють досягненню творчих результатів в одному чи декільках видах творчої діяльності [5, с. 120], а формування творчої особистості учня як суб'єкта творчих соціальних відносин і продуктивної творчої діяльності за своєю суттю є педагогічним керівництвом розвитку потенційних творчих можливостей кожної дитини, формуванням у неї таких мотивів, рис, якостей, які забезпечують успішність у творчій діяльності, індивідуальне становлення особистості учня як суспільно-активної особистості [5, с. 63].

На основі власних досліджень, В.Рибалка доповнив трактування наявних понять про творчу особистість, подав кваліфікацію якостей творчої особистості. Учений стверджував, що точних рецептів щодо того, як виховувати творчу особистість, поки що немає. На його думку, цьому є багато причин, зокрема ті, що наукові уявлення про природу творчості та творчої особистості носять гіпотетичний характер. Використовувати ці уявлення та моделі треба обережно, особливо зважаючи на індивідуальний характер процесу творчості, наявність у кожної людини індивідуального стилю творчої діяльності. На думку В.Рибалки, найбільш перспективним під час розв'язання наукових і прикладних проблем виявлення та розвитку творчого потенціалу в молоді є саме особистісний підхід.

Висновки. Модель виховання творчої особистості розглядається як орієнтир педагогічної діяльності та діяльності самої дитини на шляху саморозвитку. Отже, викладені позиції дослідників свідчать про постійний пошук форм і методів розвитку творчої особистості, виявляючи при цьому педагогічну творчість, яка є продуктивно-перетворювальною діяльністю педагогів, спрямованою на створення якісно інших систем навчання й виховання на основі їх власних принципово нових ідей, підходів і технологій. Однією з них є система навчання і виховання, побудована на основі творчого самовиявлення дитини.

Література

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. / В.И.Андреев – Казань: Изд-во Казанского унив-та, 1988. – 228 с.
2. Барон Ф. Личность как функция проектирования человеком самого себя. / Ф.Барон //Вопросы психологии. – 1990. – № 2. – С. 153-159.
3. Энгельмейер П.К. Творческая личность и среда в области технических изобретений. / П.К.Энгельмейер – М.: Образование, 1977.
4. Лук А.Н. Мышление и творчество. / А.Н.Лук – М.: Политиздат, 1976. – 114 с.
5. Сисоєва С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня: Монографія. / С.О.Сисоєва – К.: Поліграф книга, 1996. – 406 с.

ЗМІСТ

ВИЩА ШКОЛА

СЛОВО РЕДАКТОРА	3
ЛЕЩЕНКО М.	5
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ ІКТ	
КОРОТЯЄВ Б.	14
ЧЕМУ УЧИТ ТЕОРИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ФИЛОСОФИИ КАК АБСОЛЮТНО НОВАЯ И САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ ОТРАСЛЬ НАУЧНО- ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ЗНАНИЯ?	
ВАСИЛЬЄВА М.	19
КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ПІДґРУНТЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ	
ХИЖНЯК І.	28
ЕЛЕКТРОННА ЛІНГВОМЕТОДИКА ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	
ГАВРІЛОВА Л.	38
МУЛЬТИМЕДІА: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ І МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ ПОГЛЯД	
ОЛЕФІРЕНКО Н.	47
НАВЧАННЯ ПРОЕКТУВАННЮ ДИДАКТИЧНИХ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	
ГОЛОВКО М., КРАЙНОВА Л.	55
МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ ЗБАГАЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ШКОЛИ	
ГРИНЬКО В.	63
РОЗВИТОК ІК-КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВЗАЄМОДІЇ З ВИКЛАДАЧЕМ У ПЕРІОД ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ	
ГРИЩЕНКО Т.	71
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В СИСТЕМІ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ	

ДЕЙНИЧЕНКО Л.	78
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ	
ЗУБАРЄВА О.	86
СЦЕНІЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЕФЕКТИВНИЙ КОМПОНЕНТ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ТА ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА	
БОНДАРЕНКО Н., ЛЯШОВА Н.	93
ДО ПРОБЛЕМИ ЗМІСТУ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
ПОМИРЧА С., РАДЗІЄВСЬКА О.	101
РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	
RESHETOVA I.	109
THE INTERPRETATION OF THE SYSTEM OF ADMINISTRATION PROVISION OF THE INNOVATIONAL ACTIVITY OF TEACHERS OF SECONDARY EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS	
СИРОТЕНКО В., ШУТІНА О.	115
ТЕСТУВАННЯ ЯК ВАГОМИЙ КОМПОНЕНТ В ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННІ ІНТЕРАКТИВНО-ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	
СМИРЕНСЬКИЙ В.	127
ПЕДАГОГІЧНА ІМПРОВІЗАЦІЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ	
ФАТАЛЬЧУК С., ПУЧКОВ І.	135
«ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ» ТА ЙОГО РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	
ЦВЕТКОВА Г., КІРКАЧ О.	146
АКМЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	
ЦЕПОВА І.	154
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО НАВЧАННЯ ГРАМОТИ ПЕРШОКЛАСНИКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕКТРОННОЇ НАОЧНОСТІ	
ЛОБАЧОВА І.	161
РОЗВИТОК ІНШОМОВНОЇ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ СТВОРЕННЯ РОЗУМНИХ КАРТ	

БЕСКОРСА О.	167
МОДЕЛЮВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ ІКТ	
ЯБУРОВА О.	173
КОМУНІКАТИВНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ	
КАЙДАН В., КАЙДАН Н.	179
ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ: СУТНІСТЬ, ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТЕРМІНУ	
ДЕРМЕЛЬОВА Н., ЧЕРЕДНИЧЕНКО В.	186
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТЕМБРОВОГО СЛУХУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ	
ЗАКРЕВСЬКА Є., СУК А.	192
ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ХХІ СТОЛІТТЯ	
КРОШКА С., БОРИСЕНКО Л., ЄРШОВ С.	205
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ	
СЛУЦЬКИЙ Я.	212
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ МЕТОДОМ УЧАСТІ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	
ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ	
ТИМЧУК Л.	219
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ТВОРЧОСТІ В СУЧАСНОМУ ІКТ-ПРОСТОРІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	
ПАНАСЕНКО Е.	229
ДО ВИТОКІВ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКСПЕРИМЕНТАХ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВЦІВ (60–70-ТІ РР. ХХ СТ.)	
ДОНЧЕНКО Я.	236
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ІНФОРМАТИКИ ТА ІКТ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ В УКРАЇНІ (1993–2003РР.)	

ІРЗА В...... 243
ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ І.Г. ТКАЧЕНКА ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ ШКОЛЯРІВ

МІНКІНА Ю...... 248
РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

ЗАГАЛЬНА ШКОЛА

КУЗЬМІНА О...... 254
ВПЛИВ „ДОІНТЕРНАТНОГО ЖИТТЯ” НА ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАНЦІВ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ

КОРОБСЬКА Г...... 260
РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ

ГРИГОРЕНКО Г...... 266
ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ЗДОРОВ’ЯТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

ЧЕРНЕНКО-ШНУРКО Д...... 271
ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗОШ

ЧОРНОБРОВИЙ Р...... 277
ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО МЕДІАСЕРЕДОВИЩА

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

ГЕОРГЯН Н., САДОВА Т...... 284
ОРГАНІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДО ПРАЦІ ЛЮДЕЙ ТВОРЧИХ ПРОФЕСІЙ

ПОЧАТКОВА ШКОЛА

ЄВТУХОВА Т., ПЛАХОТСЬКИЙ О...... 294
МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ МАЛЮВАННЮ З НАТУРИ ОБ’ЄМНИХ ПРЕДМЕТІВ

КРИКУН І.	303
ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ПРАЦЕЛЮБСТВА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СІМ'І	
ЧЕПІГА В.	310
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	
ДЬОМІНА В., БАЗИЛЬЧУК Т.	317
ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО	
ЯСТРЕБОВ М.	324
ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	

ПСИХОЛОГІЯ

ЖЕЛАНОВА В.	332
РЕФЛЕКСІОГЕНЕЗ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ТЕХНОЛОГІЇ КОНТЕКСТНОГО НАВЧАННЯ	
САРІЄНКО В.	338
МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ПОНЯТЬ І ТЕРМІНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ	
СЕДАШЕВА С.	345
АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ ДО ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ВИКЛАДАЧА	
ЖИДКОВА О., ГУСАЧЕНКО Л.	352
ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІКИ ТВОРЧОСТІ	

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

Шановні автори статей! Збірник наукових праць “Гуманізація навчально-виховного процесу” є фаховим виданням із педагогічних наук (Бюлетень ВАК України № 3, 2010 р.). Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 8844 09.06.2004 р. видано Державним комітетом телебачення і радіомовлення України.

Фахове друковане періодичне видання зареєстровано в базі даних Міжнародного Центру ISSN в Парижі, йому присвоєно ISSN 2077–1827.

Періодичність видання – 4 рази на рік.

Містить наступні розділи: ВИЩА ШКОЛА; ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ; ЗАГАЛЬНА ШКОЛА; ПОЧАТКОВА ШКОЛА; ВИХОВАННЯ; ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ; ПСИХОЛОГІЯ; СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА; ДЕФЕКТОЛОГІЯ.

Перш ніж подати статтю до друку уважно прочитайте вимоги і неухильно дотримуйтесь їх. Деякі автори оформлюють статті, згідно вимог, які надають інші фахові видання або на власний розсуд. У публікації повинні відповідати поля, шрифт, інтервал, структурні елементи, література тощо. Часто трапляються випадки, коли автор використовує автоматичні перекладачі.

Попередження: статті, які не відповідають зазначеним вимогам опубліковані не будуть! Авторів про це не буде повідомлено, стаття не повертається. Слідкуйте за тим, у якому вигляді ви подаєте свою статтю. Пам’ятайте: «Статті подаються повністю підготовленими до друку в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій».

Згідно з Постановою Президії ВАК України № 7–05/1 від 15.01.2003 року „Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліку ВАК України” до друку приймаються лише статті, де присутні необхідні елементи, які потрібно виділити напівжирним шрифтом:

1. Прізвище та ім’я автора(ів) статті (українською, російською та англійською мовами).
2. Посада, вчене звання, місце роботи (українською, російською та англійською).
3. УДК. *Надається довідково-бібліографічним відділом бібліотеки ВНЗ, де ви працюєте. За правильність надання УДК несуть відповідальність працівники бібліотеки. Кожній новій статті присвоюється своя УДК.*
4. Назва статті (українською, російською та англійською мовами).
5. Анотації (українською, російською та англійською мовами). Українська анотація повинна бути до 10 речень, російська та англійська – до 5 речень.
6. Ключові слова (українською, російською та англійською мовами).
7. Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв’язок з важливим науковими чи практичними завданнями.
8. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.
9. Формулювання цілей статті (постановка завдання).
10. Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.
11. Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.
12. Література друкується в кінці статті за абеткою. Джерела подаються у квадратних дужках [1, с. 3]. Дотримуйтесь встановленим вимогам щодо оформлення літературних джерел міждержавного стандарту ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 і Бюлетеню ВАК України. – № 3. – 2008. Для нумерації використовуйте список. Не ставте цифри вручну та не оформлюйте літературу в таблиці.

Таблиці повинні мати вертикальну орієнтацію і будуватися за допомогою майстра таблиць редактора Word з арабською нумерацією.

Формули підготовлені в редакції формул MS Equation 2.0.

Набір тексту статті здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, rtf), на папері формату А 4 (книжковий), береги скрізь по 2,5 см., вирівнювання по ширині, абзац – 1,25, шрифт 14 TNR, через 1,5 інтервали.

Не ставте абзац, використовуючи клавішу «Пробіл» та «Табуляцію». Алгоритм призначення абзацу такий: верхня панель «Формат» – Абзац – Вкладка «Відступи та інтервали» (треба на неї натиснути). Відступи: ліворуч, праворуч 0; Інтервал: перед, після 0. Відступ – 1, 25. Інтервал – полуторний. Тепер треба натиснути вкладку «Положення на сторінці». Поставити «галочки»: заборона висячих рядків, не відривати від наступного.

Не користуйтеся для форматування тексту пробілами, табуляцією і т.ін. Не ставте переноси вручну, не користуйтеся автоматичним переносом. Не використовуйте у документі колонтитули, зноски.

Посилання на роботи, що не публікувались неприпустиме.

Текст має бути уважно вчитаний і перевірений. Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

Для авторів без вченого ступеня рукопис супроводжується рецензією кандидата (доктора) наук.

Обсяг статті – 7 – 20 аркушів (до 20 000 знаків з пробілами).

Вважаємо прохання щодо дотримання вимог та деякі пояснення стануть вам у нагоді. Сподіваємось на порозуміння і подальшу співпрацю.

Увага! На виконання наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 17.10.2012 за № 1111, п. 2.9 "Про обов'язкову наявність статей англійською мовою на веб-сторінці видання" авторам необхідно подати до редакції реферат статті англійською мовою для розміщення на сайті збірника. У кінці подається література (References) транслітерована латинськими буквами.

Реферат статті англійською мовою: Microsoft Word (*.doc, rtf), на папері формату А 4 (книжковий), береги скрізь по 2,5 см., вирівнювання по ширині, абзац – 1,25, шрифт 12 TNR, через 1 інтервал. На 1 сторінку.

Транслітерація здійснюється згідно:

1. **ГОСТ 7.79-2000 (ИСО 9-95). МЕЖГОСУДАРСТВЕННЫЙ СТАНДАРТ.** Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу правила транслитерации кирилловского письма латинским алфавитом

<http://www.qrz.ru/beginners/translit.shtml>

2. Постанова КМУ від 27.01.2010 №55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею» <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-п>

References

http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/references_extend_summary_ukr.pdf

У нагоді стане офіційний трансліт онлайн <http://translit.kh.ua/>

Алгоритм подання матеріалу:

1) Статті подаються повністю підготовленими до друку на електронну скриньку кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету – kaf.phsdspu@gmail.com.

2) Технічний редактор перевіряє публікацію на відповідність до вимог.

3) Друк здійснюється за рахунок авторів публікацій. 1 сторінка коштує 30 грн. Вартість 1 збірника 30 грн. Друковане видання надсилається поштою тільки на домашню адресу автора.

Плата за публікацію статті здійснюється після її рекомендації до друку. Вам буде відправлено повідомлення електронною поштою суму для сплати і номер рахунку.

4) Автором (ами) заповнюється інформаційний ресурс. Не сплачується.

5) До статті додається рецензія (за необхідністю).

6) На окремому аркуші подається довідка про автора (не рахується як друкована сторінка, не входить в оплату за статтю): прізвище, ім'я, по батькові, домашня адреса, контактні телефони, E-mail.

7) Копія чеку про оплату за статтю.

8) Реферат англійською мовою. Не сплачується.

Отже, автор надсилає електронною поштою файли:

1. Стаття для друку (назва файлу: Ст_ Науменко С..doc.).
2. Реферат статті для розміщення на сайті (назва файлу: Реф._ Науменко С..doc.).
3. Інформаційний ресурс (назва файлу: Інф.рес._ Науменко С..doc.).
4. Довідка про автора (назва файлу: Довідка про автора_ Науменко С..doc.).
5. Ксерокопія (сканер) чеку про сплату за статтю у форматі pdf., jpeg. (назва файлу: Чек_ст. Науменко С..pdf.).
6. Фотокопія (сканована) рецензія у форматі pdf., jpeg. (назва файлу: Рецензія_ Науменко С. pdf.).

З матеріалами збірників можна ознайомитися на сайті: www.intellect-invest.org.ua, <http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/nauk/naukbooks/694-gnvp>, http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gnvp/texts.html.

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ (фрагмент)

Науменко С.

кандидат педагогічних наук, виконуючий обов'язки завідувача науково-організаційного відділу Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, старший науковий співробітник лабораторії оцінювання якості освіти

УДК 373.5.091.26:91]:37.091.33-027.22:001.891

ПРАКТИЧНІ РОБОТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ 6–7 КЛАСІВ З ГЕОГРАФІЇ

У статті розкрито зміст поняття «практична робота», охарактеризовано дві групи практичних робіт, описано методику використання практичних робіт як інструменту реалізації моніторингу навчальних досягнень учнів. Розкрито зміст практичних робіт у чинній програмі з географії для 6 і 7 класів та в програмі, що буде впроваджена в 2014/15 навчальному році. Проаналізовано зміст практичних робіт у діючих підручниках з географії для 6 і 7 класів.

Ключові слова: моніторинг, педагогічний моніторинг, моніторинг навчальних досягнень учнів, контроль, оцінювання, форми контролю, інструмент реалізації моніторингу навчальних досягнень учнів, практична робота, навчальна практична робота, підсумкова практична робота.

Науменко С.

кандидат педагогических наук, исполняющий обязанности заведующего научно-организационного отдела Института педагогики Национальной академии педагогических наук

Украины, старший научный сотрудник лаборатории оценивания качества образования

ПРАКТИЧЕСКИЕ РАБОТЫ КАК ИНСТРУМЕНТ РЕАЛИЗАЦИИ МОНИТОРИНГА УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ УЧАЩИХСЯ 6-7 КЛАССОВ ПО ГЕОГРАФИИ

В статье раскрыто содержание понятия «практическая работа», охарактеризованы две группы практических работ, описана методика использования практических работ как инструмента реализации мониторинга учебных достижений учащихся. Раскрыто содержание практических работ в действующей программе по географии для 6 и 7 классов и в программе, которая будет внедрена в 2014/15 учебном году. Проанализировано содержание практических работ в действующих учебниках по географии для 6 и 7 классов.

Ключевые слова: мониторинг, педагогический мониторинг, мониторинг знаний учащихся, контроль, оценка, формы контроля, инструмент реализации мониторинга учебных достижений учащихся, практическая работа, учебная практическая работа, итоговая практическая работа.

Naumenko S.

candidate of pedagogical sciences, Acting Head of the Science-Organization Department in the Institute of Education of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, evaluation the quality of education laboratory Senior Researcher

PRACTICAL WORKS AS A TOOL FOR MONITORING THE ACADEMIC PERFORMANCE OF STUDENTS GRADES 6-7 IN GEOGRAPHY

This article reveals the concept of "practical work" as well describes two groups of practical work and technique of practical work usage as a tool of monitoring student achievements described too. The content of practical work in the current program in geography for grades 6 and 7 and the program that will be implemented in the 2014/15 academic year is revealed. The content of practical work in current textbooks on geography for 6th and 7th grades has been analyzed.

Key words: monitoring, pedagogical monitoring, monitoring of student achievements, monitoring, evaluation, form of controls, instrument for monitoring implementation of student achievements, practical work, training practical work, final practical work.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Моніторинг є одним із засобів управління якістю освіти та інструментом її удосконалення і поліпшення. Він являє собою систему збирання, обробки, зберігання і поширення інформації про стан освіти, прогнозування на підставі об'єктивних даних основних тенденцій розвитку освіти та розроблення науково-аргументованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі.

Педагогічний моніторинг – це систематичне безперервне контролююче відстеження якісних результатів навчання, виховання й розвитку учнів у системі «вчитель-учень». До

його складу входить моніторинг навчальних досягнень учнів, який передбачає систематичне спостереження за станом навчальних досягнень учнів, прогнозування і вдосконалення цього стану. Моніторинг навчальних досягнень учнів здійснюється завдяки контролю й оцінюванню. Проте, на відміну від контролю й оцінювання, він реалізує зворотній зв'язок у навчальному процесі, що дає змогу оперативно реагувати і в разі потреби його коригувати. Інструментарієм реалізації моніторингу навчальних досягнень учнів є форми контролю їхніх навчальних досягнень. Однією із форм контролю та інструментом реалізації моніторингу навчальних досягнень учнів є практичні роботи.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теорію освітнього моніторингу і напрями його впровадження у навчальних закладах розкрито у працях Г. Азгальдова, О. Ануфрієвої, Г. Гунти, Г. Дмитренка, Г. Єльнікової, В. Кальней, О. Локшиної, Т. Лукіної, О. Ляшенка, А. Майорова, В. Олійника, Е. Райхмана, С. Шишова та ін.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – розкрити методику використання практичних робіт як інструменту реалізації моніторингу навчальних досягнень учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1392 від 23 листопада 2011 р., географічний компонент входить до складу освітньої галузі «Природознавство» [6]. Одним із завдань цієї галузі є набуття учнями досвіду практичної та експериментальної діяльності, здатності застосовувати знання у процесі пізнання світу. Це завдання реалізується за допомогою практичних робіт, що використовуються на уроках географії.

Як вважає С. Кобернік, *практична робота* – це «засіб формування вмінь і навичок учнів у технології виконання завдань з картами атласів, контурними картами, статистичним матеріалом, довідниками [8, с. 48]». Практичні роботи допомагають учням закріпити теоретичний матеріал та змушують їх порівнювати об'єкти природи. Їх поділяють на навчальні (тренувальні) й підсумкові.

Під час виконання *навчальних (тренувальних) практичних робіт* учні опановують якийсь прийом навчальної роботи. Наприклад, вчать розв'язувати задачі з використанням різних видів масштабів, визначати географічні координати за географічною картою та географічні координати крайніх точок і протяжність материка, будувати графіки зміни температури повітря тощо.

Підсумкові практичні роботи зазвичай проводяться після виконання серії тренувальних практичних робіт для перевірки сформованості умінь і навичок в учнів та їх подальшого розвитку. За змістом підсумкові роботи здебільшого являють собою складання описів або характеристик географічних об'єктів, компонентів природи, природних комплексів тощо. Наприклад: «Складання порівняльної характеристики висотної поясності у різних частинах Кордильєр»; «Порівняльна характеристика ландшафтів у різних секторах однієї природної зони».

Відповідно до чинної навчальної програми з географії [4] у 6 класі під час вивчення курсу «Загальна географія» учні виконують 14 практичних робіт, у 7 класі у процесі опрацювання курсу «Географія материків і океанів» – 12 практичних робіт. Розглянемо розподіл практичних робіт по класах.

Згідно із Навчальною програмою з географії для учнів 6–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів [5], що розроблена на основі положень Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (2011 р.) і поетапно впроваджуватиметься з 2014/15 н.р., учні, вивчаючи курси «Загальна географія» (6 клас) і «Географія материків та океанів» (7 клас), мають не тільки виконувати практичні роботи, з яких дві оцінюються обов'язково кожного півроку, а й проводити наукові дослідження, що в пояснювальній записці називаються творчими завданнями. Проводячи наукові географічні дослідження, учні мають продемонструвати вміння і навички, притаманні цьому виду роботи, а саме: виділяти проблемні питання та гіпотези, планувати дослідження, аналізувати і тлумачити процес дослідження, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та формулювати

висновки. Для презентації таких досліджень учні можуть використовувати прості схеми, діаграми, розрахунки, міні-проекти, есе.

Аналіз діючих підручників з географії для 6 і 7 класів [1; 2; 7; 11; 12; 13] показав, що в них вміщено практичні роботи. Їх зміст повністю відповідає змісту практичних робіт, визначених чинною навчальною програмою з географії для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів [4]. Проте кількість практичних робіт відповідає лише в підручнику С. Коберніка і Р. Коваленка [7] (див. рис. 1).

Висновки. Отже, географічні задачі є інструментом реалізації моніторингу навчальних досягнень учнів. Адже за їх допомогою вчитель може визначити рівень навчальних досягнень і компетентність учнів та на основі здобутих даних втрутитися у навчальний процес, щоб підвищити його якість. Однією з умов використання практичних робіт як інструменту реалізації моніторингу навчальних досягнень учнів є проведення після поточного чи тематичного оцінювання «роботи над помилками». Під час цієї «роботи» кожний учень має усвідомити причини виникнення своїх помилок. Адже метою моніторингу навчальних досягнень учнів є виявлення конкретних досягнень учнів з кожного предмета і слідкування за рівнем їх зростання.

Література

1. Бойко В. М. Географія материків і океанів : [підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закладів] / В. М. Бойко, С. В. Міхелі. – К : Зодіак-ЕКО, 2007. – 288 с.
2. Бойко В. М. Загальна географія : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закладів / В. М. Бойко, С. В. Міхелі. – К : Пед. преса, 2006. – 272 с.
3. Географія. Інструктивно-методичні рекомендації. Лист Міністерства № 1/9-426 від 01.06.2012 «Щодо інструктивно-методичних рекомендацій із базових дисциплін» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/general-secondary-education/metodichni-rekomendatsiji/>.
4. Географія. Навчальні програми для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/general-secondary-education/educational_programs/1349869429/.
5. Географія для 6-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів. [Навчальна програма для учнів 6–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/general-secondary-education/educational_programs/1349869088/.
6. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>.
7. Кобернік С. Г. Географія материків і океанів : [підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закладів] // С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – К. : Навч. кн., 2007. – 272 с.
8. Кобернік С. Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : [навч.-метод.] посібник / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко, О. Я. Скуратович ; [за ред. С. Г. Коберніка]. – К. : Навчальна книга, 2005. – 319 с.
9. Лист Міністерства № 1/9-368 від 24.05.2013 «Про організацію навчально-виховного процесу у 5-х класах загальноосвітніх навчальних закладів і вивчення базових дисциплін в основній школі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/general-secondary-education/metodichni-rekomendatsiji/>.
10. Національна доктрина розвитку освіти (затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
11. Пестушко В. Ю. Географія материків і океанів : [підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закладів] / В. Ю. Пестушко, Г. Ш. Уварова. – К. : Генеза, 2007. – 288 с.
12. Пестушко В. Ю. Загальна географія : [підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закладів] / В. Ю. Пестушко, Г. Ш. Уварова. – К. : Генеза, 2006. – 240 с.
13. Скуратович О. Я. Загальна географія : [підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закладів] / О. Я. Скуратович, Р. Р. Коваленко, Л. І. Круглик. – К. : Пед. преса, 2006. – 256 с.

ЗРАЗОК РЕФЕРАТУ СТАТТІ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ (фрагмент)

Naumenko S.

candidate of pedagogical sciences, Acting Head of the Science-Organization Department in the Institute of Education of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, evaluation the quality of education laboratory Senior Researcher

PRACTICAL WORKS AS A TOOL FOR MONITORING THE ACADEMIC PERFORMANCE OF STUDENTS GRADES 6-7 IN GEOGRAPHY

This article reveals the concept of «monitoring of student achievements», «monitoring implementation tools of student achievements», «practical work». Thus, monitoring of student achievements is systematic observation of the student achievements as well prediction and improvement of this state. One of the forms of the control and monitoring implementation tool of student achievements is practical work.

Practical work on geography lessons is a way of developing abilities and skills of students in performance of tasks technology with Atlas, contour maps, statistical data directories. Practical works help students to consolidate the theoretical material and induce them to compare objects of nature.

Have been described two groups of practical work. They are training and final.

During the execution of training practical work students master some method of academic work. For example, they learn to solve tasks by using different scales as well determine the geographic coordinates on a geographical map, geographic coordinates of the extreme points. They also learn to determine the length of the continent and build graphs of air temperature and so on.

Final practical work is usually carried out after a series of training practical work to test the skills and abilities of students and its future development. The content of the final work are largely descriptions or characteristics of geographic features, natural components, natural systems and so on.

One of the conditions for the use of practical work as a tool for monitoring the implementation of student achievements is to hold a "work on the bugs." after their execution During this "work" every student should understand the causes of his errors. For the purpose of monitoring student achievements is to identify specific student achievement in each separate subject and tracking their level of growth.

The content of practical work in the current program in geography for 5-9 grades of secondary schools and the geography program that will be implemented in the 2014/15 academic years is revealed.

Analysis of these two programs has shown that the new programs of work have a more practical focus, as evidenced by their names. Thus, according to the current curriculum in Grade 6 during the course "General Geography" students perform fourteen practical works and in 7th grade during the study course "The geography of continents and oceans they perform twelve practical works. According to the new curriculum in the 6th grade students are proposed to perform nine practical works and conduct three research studies in the form of presentations or writings (essays), mini-projects, posters, works on the ground. In 7th grade fifteen practical works and conducting of 10 studies are provided.

It has been revealed during the analysis of existing textbooks on geography for grades 6 and 7 that practical work in them placed under the rubric named "practical tasks" and "practical work". Their content is fully matches with the content of practical work specified by the current curriculum in geography. However, their amount corresponds in the textbook of Kobernika S. and R. Kovalenko only.

Thereby, practical work is an instrument of student achievements monitoring. After all, by using them the teacher can determine the level of academic achievements as well competence of students and based on data obtained one are able to intervene in the learning process to improve its quality.

Відомості про публікацію подаються до Українського реферативного журналу «Джерело», яке висуває саме такі вимоги. Відсутність одного з елементів, унеможливує подачу інформації.

Інформаційний ресурс

Інформація вводиться програмою-конвертером без додаткового опрацювання оператором. Тому вона має відповідати викладеним вимогам.

Відомості про кожне окреме серіальне видання оформлюється у вигляді текстового файлу в кодовій таблиці 866(MS-DOS) або 1251(Windows).

У тексті не допускаються пусті рядки, «р о з р я д к а», вирівнювання правого краю, відступ від лівого краю, наявність знаків переносу, елементи псевдографіки та інші нетекстові символи. Службові символи представляються кодами з першої половини таблиці FSCII, знак номера – латинською літерою N.

Супровідна інформація про видання повинна включати наступні елементи:

1. Бібліографічний опис серіального видання (назва, рік видання, том або випуск, номер).

2. Кількість поданих статей.

Дані про статтю наводяться мовою оригіналу публікації й повинні мати порядковий номер згідно з переліком обов'язкових елементів:

Z – службовий символ-роздільник даних про окремі статті

11 Мова тексту статті (укр, рус, англ)

12 1-й автор (прізвище та ініціали)

13 2-й автор (прізвище та ініціали), 3-й автор (прізвище та ініціали),

14 Назва статті = паралельна назва (українською або російською мовами для англomовних статей)

15 Номери першої та останньої сторінок статті

16 Кількість бібліографічних посилань

17 Реферат (див. практичний посібник В.І. Лутовинової Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації. – К., 2007.–71 с.) або анотація

18 Ключові слова (коротко, не більше, ніж 1/2 строки)

19 Індекс УДК.

З метою більш повного відображення результатів вітчизняних наукових робіт у світовому інформаційному просторі та організації міждержавного обміну реферативною інформацією пропонуємо надсилати дані трьома мовами: українською, російською англійською (якщо вони є у виданні)

Українською мовою

21 1-й автор (прізвище та ініціали)

22 2-й автор (прізвище та ініціали), 3-й автор (прізвище та ініціали),...

23 Переклад назви статті

24 Реферат (анотація)

25 Ключові слова

Російською мовою

31 1-й автор (прізвище та ініціали)

32 2-й автор (прізвище та ініціали), 3-й автор (прізвище та ініціали),...

33 Переклад назви статті

34 Реферат (анотація)

35 Ключові слова

Англійською мовою

41 1-й автор (прізвище та ініціали)

42 2-й автор (прізвище та ініціали), 3-й автор (прізвище та ініціали),...

43 Переклад назви статті

44 Реферат (анотація)

45 Ключові слова

Зразок

1. **Гуманізація навчально-виховного процесу** : збірник наукових праць. / [За заг. ред. проф. **В.І. Сипченка**]. – – Вип. LXVI. – Слов'янськ : ДДПУ, 2013. – 417 с.

2. 56

11. укр
12. Глазова В.В.
13. Чуйко О.В.
14. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ КОМПЕТЕНЦІЙ БЕЗПЕЧНОГО КОРИСТУВАННЯ РЕСУРСАМИ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ
15. 47-53
16. 2
17. У статті розглядаються шляхи розв'язання проблеми, пов'язаної з формуванням в учнів компетенцій безпечного користування ресурсами мережі Інтернет. Окреслені знання, якими повинен оволодіти студент на заняттях зі «Шкільного курсу інформатики та методика її навчання» з питань інформаційної безпеки учнів. Наводиться можлива система заходів, розроблених для всіх учасників освітнього процесу: вчителів, учнів, батьків і спрямованих на забезпечення умов для створення безпечного Інтернету.
18. шкільний курс інформатики, методика навчання інформатики, компетенції, інформаційна безпека учнів, Інтернет.
19. УДК 378.091.12-051 : 004
21. Глазова В.В.
22. Чуйко О.В.
23. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ КОМПЕТЕНЦІЙ БЕЗПЕЧНОГО КОРИСТУВАННЯ РЕСУРСАМИ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ
24. У статті розглядаються шляхи розв'язання проблеми, пов'язаної з формуванням в учнів компетенцій безпечного користування ресурсами мережі Інтернет. Окреслені знання, якими повинен оволодіти студент на заняттях зі «Шкільного курсу інформатики та методика її навчання» з питань інформаційної безпеки учнів. Наводиться можлива система заходів, розроблених для всіх учасників освітнього процесу: вчителів, учнів, батьків і спрямованих на забезпечення умов для створення безпечного Інтернету.
25. шкільний курс інформатики, методика навчання інформатики, компетенції, інформаційна безпека учнів, Інтернет.

31. Глазова В.В.
32. Чуйко Е.В.
33. ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНФОРМАТИКИ К ФОРМИРОВАНИЮ У УЧАЩИХСЯ КОМПЕТЕНЦИЙ БЕЗОПАСНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ РЕСУРСОВ СЕТИ ИНТЕРНЕТ
34. В статье рассматриваются пути решения проблемы, связанной с формированием у учащихся компетенций безопасного использования ресурсов сети Интернет. Обозначены знания, которыми должен овладеть студент на занятиях дисциплины «Школьный курс информатики и методика ее обучения» по вопросам информационной безопасности учащихся. Приведена возможная система мероприятий, разработанных для всех участников образовательного процесса: учителей, учащихся, родителей и направленных на обеспечение условий для создания безопасного Интернета.
35. школьный курс информатики, методика обучения информатике, компетенции, информационная безопасность учащихся, Интернет

41. Glazova V.
42. Chuiiko O.
43. FUTURE INFORMATION TECHNOLOGIES TEACHERS TRAINING OF FORMING THE PUPILS' COMPITENCE OF SAFE WORLD WIDE WEB RESOURCES USING
44. The article deals with solving the problem concerned with forming the pupils' competence of safe world wide web resources using. The knowledge of information safety that pupil should master at School course of Information technologies and methodology of teaching is brought out. There is given the possible system of events which is created for all members of educational process: teachers, pupils, parents, the events are aimed at providing with conditions for safe internet creating.
45. school course of Information technologies, methodology at teaching information technologies, competences, pupils' information safety, the Internet.

ПРЕЗИДІЯ ВИЩОЇ АТЕСТАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

10 лютого 2010 р.

№ 1-05/1

Затвердити перелік наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Затверджено постановами президії ВАК України
від 27.05.2009 р. № 1-05/2
від 08.07.2009 р. № 1-05/3
від 14.10.2009 р. № 1-05/4
від 18.11.2009 р. № 1-05/5
від 16.12.2009 р. № 1-05/6
від 10.02.2010 р. № 1-05/1
від 10.03.2010 р. № 1-05/2

№	Назва видання	Засновник (співзасновники)	Галузі науки	Дата затвердження
276	Гуманізація навчально- виховного процесу	Слов'янський державний педагогічний університет	педагогічні	10.02.10

Збірник наукових праць “Гуманізація навчально-виховного процесу” зареєстровано в міжнародній базі даних: ISSN 2077-1827 (англ. International Standard Serial Number). Кожному друкованому засобу надається унікальний номер у Міжнародному Центрі в Парижі, який дозволяє ідентифікувати періодичне видання.

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

(Випуск LXIX)

Відповідальний за випуск:

Швидкий С.М. – кандидат історичних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи ДДПУ

Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

Макет і верстка – *Черкашина Л.А.*

Адреса редакції: вул. генерала Батюка, 19. Кафедра педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету, м. Слов'янськ, Донецької області, Україна, 84116.

Тел.: + 380509898962 (в робочі дні та години).

E-mail: kaf.phsdspu@gmail.com.

Підписано до друку 09.10.2014 р. Формат 60x84 1/16.

Ум.др.арк. 22,81. Друк лазерний. Зам. № 211. Накл. 300 прим.

Надруковано в ТОВ «Цифрова типографія»

Адреса: м. Донецьк, вул. Челюскінців, 291а, тел.: (062) 388-07-31, 388-07-30